

From: "4.1.4" <4.1.4@inspectiedienst.nl>
Sent: Wed, 18 Nov 2020 17:01:40 +0100
To: "4.1.4 (4.1.4)" <4.1.4@rvo.nl>
Cc: "4.1.4 (4.1.4)" <4.1.4@rvo.nl>; "4.1.4 - 4.1.4 (4.1.4)" <4.1.4@rvo.nl>; "4.1.4 4.1.4 4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>
Subject: RE: Roofvogelzaak 4.1.4 4.1.4

Hi 4.1.4

Ik heb me door 4.1.4 laten voorlichten over het hoe en waarom van roofvogels aanbinden wanneer ze in training zijn (het 'op de handschoen krijgen' dat betrokkene verklaart). 4.1.4 heeft door haar achtergrond zeer veel ervaring in het trainen van roofvogels en uilen. Wat ik van haar heb begrepen is dit een veelgebruikte, maar ouderwetse, manier van de vogel aanleren dat hij stil op de handschoen moet blijven zitten. Dit is dus hoogstwaarschijnlijk een andere situatie dan het aangebonden houden van een vogel in een volière om hem stap voor stap te leren om daar los in te kunnen vliegen, deze vogel kan prima los in de volière, maar hij zit nu vast om hem te leren om niet weg te vliegen. Om het zeker te weten zou je de inspecteur even moeten bellen of dit een vogel is die normaliter gewoon los in de volière zou kunnen, of dat deze 'omgewend' moet worden.

Wat ik begrepen heb, is dat bij het 'op de handschoen krijgen', de trainer de vogel dus gewoon met het touw van de sprengel af trekt en op de handschoen zet. Vervolgens houdt de trainer het touw goed vast tot de vogel stopt met tegenstribbelen. 4.1.4 gaf aan dat dit de eerste paar keer neerkomt op een vogel die meer op kop hangt dan op de handschoen zit en dan steeds opnieuw door de trainer weer rechtop op de handschoen wordt gezet, tot de vogel doorheeft dat het geen zin heeft om tegen te strribbelen. Hier komt zoals je je kunt voorstellen zéér veel stress bij kijken. Ik ben zelf goed onderlegd in de trainingstechnieken en dit is een zeer oude en bestreden techniek die 'flooding' wordt genoemd, hierbij wordt het dier intensief aan de stressor blootgesteld, zonder weg te kunnen, net zo lang tot de reactie op de stressor stopt. Hier komen – afgezien van de extreme angst die het dier doorstaat - verschillende risico's bij kijken:

- Wanneer de sessie niet volledig door wordt gezet tot extinctie van het gedrag plaatsvindt, bijvoorbeeld wanneer de vogel zich weet los te rukken, zal een volgende keer het binnenkomen van de trainer voor een nog veel grotere stressreactie zorgen en zal het zéér lang duren tot de vogel stopt met proberen weg te komen, aangezien aanhouden de vorige keer succesvol was.
- Wanneer de sessie wel volledig door wordt gezet en extinctie van het gedrag binnen de sessie plaatsvindt, heeft de vogel geleerd dat het geen zin heeft om zijn/haar stress te tonen, met het risico op het ontwikkelen van 'learned helplessness', of een dier dat na een periode van zich 'koest' houden, toch ineens explosief reageert.

Deze negatieve trainingsmethode was voor meer dieren/handelingen erg normaal, bijvoorbeeld het 'breken' van een paard. Bij mensen wordt het ook wel eens gebruikt om fobieën te behandelen, maar dat is dan iets waar een mens bewust voor kiest en wordt vaak pas toegepast nadat cognitieve gedragstherapie niet (voldoende) heeft gewerkt.

Voortschrijdend wetenschappelijk inzicht heeft ons geleerd dat positieve trainingsmethodes dezelfde (of zelfs betere!) resultaten opleveren, zonder de bijkomende benadeling van het dierenwelzijn en risico's wanneer het niet exact juist wordt uitgevoerd. Met positieve trainingsmethodes krijg je een dier dat graag meewerkt met hetgeen je van hem/haar vraagt en dit vaak nog extra enthousiast uitvoert ook. Wie kent niet die roofvogel die tijdens een demonstratie besluit dat hij geen zin heeft om terug op de handschoen te komen?

De term voor het op een graduele manier afleren van angst voor de handschoen voor een roofvogel is 'systematische desensitisatie'. Meestal wordt dit gecombineerd met een beloning voor het stap voor stap onder ogen komen van de angst (op initiatief van het dier), dus wordt er ook 'positieve bekrachtiging' toepast. Hierbij wordt de vogel stap voor stap dichterbij gelokt, en beloond voor toenadering en later stil op de handschoen zitten. 4.1.4 heeft bevestigd dat deze trainingsmethode óók bij roofvogels en uilen werkt, maar dat het meer tijd en planning kost dan het toepassen van flooding.

Een mogelijk argument dat aangedragen wordt door trainers die flooding toepassen bij de roofvogels is dat ze, om de vogel voldoende gemotiveerd te krijgen om dichterbij te komen, de vogel moeten uithongeren. Trainings-technisch gezien is dat omgekeerde redenering: als hetgeen jij biedt het dier onvoldoende motiveert om te doen wat jij wil, moet je óf iets zoeken waar het dier meer voor gemotiveerd is (misschien doet hij het wel voor een muis in plaats van een kuikentje?), óf nadenken of er nog een tussenstap gemaakt kan worden in de training omdat de motivatie die je biedt onvoldoende opweegt tegen de angst voor toenadering (kun je starten met een grotere afstand tussen jou en de vogel?).

Samengevat: training is absoluut géén geldige reden om een vogel aangebonden te huisvesten. Dit hebben we (nog) niet als zodanig benoemd in de review, dus het lijkt me een goede toevoeging voor een volgende versie van de review (net als de afmetingen voor meerdere vogels).

Met vriendelijke groet,

4.1.4

4.1.4

Stichting Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming

Regulusweg 11

Postbus 84051, 2508 AB Den Haag

4.1.4

4.1.4

4.1.4 [@inspectiedienst.nl](mailto:4.1.4@inspectiedienst.nl)

ma / di / wo / do

www.inspectiedienst.nl

Although the information in this mail is compiled with utmost care we don't guarantee it is right and complete. We are not liable for any damage or loss due to use or action based on this info. This message and any attachment(s) are confidential and may contain privileged information intended only for the use of the individual or company named above. If you are not the intended recipient, please email the sender and delete this message and any attachment (s) from your system.

Van: 4.1.4 (4.1.4)

Verzonden: woensdag 18 november 2020 16:19

Aan: 4.1.4

CC: 4.1.4 4.1.4) ; 4.1.4 - 4.1.4 (4.1.4) ; 4.1.4 4.1.4

Onderwerp: Roofvogelzaak 4.1.4 4.1.4

Hallo 4.1.4

Naar aanleiding van een nieuwe VOVO die bij RVO is ingediend voor bovenstaande zaak ben ik eens even aan het kijken.

Ik heb wel enige twijfel bij deze zaak. Ik heb hieronder een aantal punten die in deze zaak spelen.

Bevindingen inspecteurs:

Ik zag dat een onder andere een aantal Afrikaanse Oehoe's op een juiste wijze gehuisvest en verzorgd werden. Wel

zag ik dat zijn havik nog met een korte lijn (minder dan een meter) aan de sprengel zat gebonden.

Betrokkene verklaarde hierover dat hij bezig is met de havik op de handschoenen te krijgen en dat het dier daarom permanent aangebonden zit. Overigens stond de sprengel in een voldoende grote volière.

Opgelegde maatregel:

1. Zorg dat u de bewegingsvrijheid van uw havik niet zodanig beperkt dat uw havik hierdoor beperkt wordt in zijn ethologische en fysiologische behoeften en onnodig lijdt en/of letsel wordt toegebracht.

Wat ik mij nu afvraag is: Kan de havik überhaupt wel los in de volière. Dat lees ik niet in het rapport. Is dit gevraagd of besproken met betrokkene? Volgens mij is die vraag erg essentieel in deze zaak.

Dit punt is vorig jaar ook aan de orde geweest toen we bij Wings of Chance waren. Naar aanleiding daarvan hebben we onderstaand advies opgesteld als we de maatregel van grotere huisvesting opleggen.

Advies Roofvogels

Een vogel die gewend is om aangebonden of in een ruimte van beperkte afmetingen gehuisvest te worden, kan niet zonder meer vrijgelaten worden in een grote volière. U loopt het risico dat de vogel in zijn nieuwe huisvesting veel stress ervaart en zichzelf verwondt of zelfs overlijdt. Laat uw vogel(s) daarom geleidelijk wennen aan de nieuwe huisvesting met meer bewegingsvrijheid, eventueel onder begeleiding van een deskundige.

Ik ben benieuwd hoe jij hier tegenaan kijkt. Laat maar even weten.

Met vriendelijke groet,

4.1.4

4.1.4

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
Ministerie van Economische Zaken
Mandemaat 3 | Assen

Prinses Beatrixlaan 2 | 2595 AL | Den Haag
Postbus 93144 | 2509 AC | Den Haag

T 5.1.2.e of 5.1.2.e
Mail: 4.1.4 @rvo.nl

<http://www.rvo.nl>

Werkdagen: maandag, dinsdag, woensdag, donderdag

De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl) stimuleert Duurzaam, Agrarisch, Innovatief en Internationaal ondernemen.

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is gezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen.

De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message.

The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

From: "4.1.4" <4.1.4@inspectiedienst.nl>
Sent: Wed, 10 Feb 2021 10:18:53 +0100
To: "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>; "4.1.4" <4.1.4@politie.nl>;
"4.1.4" <4.1.4@nvwa.nl>; "4.1.4" <4.1.4@minlnv.nl>; "4.1.4"
4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>; "4.1.4" <4.1.4@nvwa.nl>; "4.1.4"
<4.1.4@nvwa.nl>; "4.1.4" <4.1.4@nvwa.nl>; "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>;
"4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>; "4.1.4" <4.1.4>; "4.1.4"
4.1.4" <4.1.4@inspectiedienst.nl>; "4.1.4" <4.1.4@nvwa.nl>; "4.1.4"
<4.1.4@nvwa.nl>; "4.1.4" <4.1.4@nvwa.nl>; "4.1.4" <4.1.4@nvwa.nl>; "4.1.4"
4.1.4)" <4.1.4@nvwa.nl>
Subject: Versie 3 review & Q&A
Attachments: Review huisvesting en verzorging roofvogels (versie 3 10-02-2021).pdf, Review huisvesting en verzorging roofvogels (versie 3 10-02-2021).docx, Q&A roofvogels versie 1 (10-02-2021).docx

Goedemorgen,

Naar aanleiding van hetgeen we gister in het overleg hebben besproken, heb ik enkele aanpassingen doorgevoerd in de review (met wijzigingen bijhouden) en een Q&A voor intern gebruikt opgesteld. Ik hoor graag uiterlijk vrijdag 19 februari of deze documenten akkoord zijn, zodat op dinsdag 23 februari de nieuwe versie online gezet kan worden en we de stukken intern kunnen verspreiden.

Met vriendelijke groet,

4.1.4
4.1.4

Stichting Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming

Regulusweg 11

Postbus 84051, 2508 AB Den Haag

4.1.4

4.1.4

4.1.4 [@inspectiedienst.nl](mailto:4.1.4@inspectiedienst.nl)

ma / di / wo / do

www.inspectiedienst.nl

Although the information in this mail is compiled with utmost care we don't guarantee it is right and complete. We are not liable for any damage or loss due to use or action based on this info. This message and any attachment(s) are confidential and may contain privileged information intended only for the use of the individual or company named above. If you are not the intended recipient, please email the sender and delete this message and any attachment (s) from your system.

INTERNE Q&A REVIEW ROOFVOGELS & UILEN

1. AFMETINGEN IN BIJLAGE 1

De minimale afmetingen in de review zijn berekend op basis van de spanwijdte en lengte van een individuele vogel: de breedte van de volière moet twee keer de spanwijdte zijn, de lengte moet drie keer de spanwijdte zijn, de hoogte moet vijf keer de lengte zijn. Deze berekening aan de hand van de spanwijdte is duidelijk en voor elke soort toepasbaar, waarmee discussie en willekeur voorkomen wordt. We verwijzen hierbij naar:

- [20] Raad van Dierenwelzijn (2009) Advies Roofvogels houden in gevangenschap. → pagina 10 “*De minimumafmetingen bedragen 2 x de gemiddelde spanwijdte van de vogel voor de breedte en 3 x voor de lengte. De hoogte moet minimum 2 m bedragen -ook voor kleinere soorten- om een goed management en onderhoud mogelijk te maken.*” Let wel, dit staat gesteld voor het muithuis (nachthok) van aangebonden vogels.
- [22] Fox, N.C. and Chick, J. Falconry in the United Kingdom: an audit of the current position prepared by the Hawk board: Hawk Board Publications, 2007: “*It is suggested that any individual quarters, either aviaries or weathering areas should be ideally a minimum width and length of double the wingspan of the species to be kept.*”
- [28] EAZA Falconiformes and Strigiformes TAG: “*It is advised in some veterinary guidelines that the space should be three times the span of the wings of the bird housed.*”

Overige bronnen, waar we niet naar verwijzen:

- Vlaamse Wetgeving: in het adviesrapport voor deze wetgeving staat de berekening o.b.v. spanwijdte, geen verwijzing naar wetenschappelijke bronnen.
- Oostenrijkse Wetgeving: geen wetenschappelijke bronnen aangegeven.
- Handbook of avian medicine (2009) verwijst naar Heidenreich M 1997 Birds of prey: medicine and management. Blackwell Wissenschafts – Verlag, Oxford, p 12–14, 52, 103–105. Onbekend waar deze op gebaseerd zijn. De afmetingen uit het Handbook of avian medicine zijn opgenomen in Tabel 10 en 11 van het Rapport ‘het houden van roofvogels door particulieren’. De tabellen in dit rapport verwijzen echter naar Hammer et al. 1989, wat te herleiden is naar Brucher. Dit is (ook) geen wetenschappelijk artikel, maar een document van het Duitse Ministerie, waarin geen onderbouwing wordt gegeven voor de afmetingen. → Verouderde afmetingen.

2. AFMETINGEN MEERDERE ROOFVOGELS/UILEN

In de review stond niet duidelijk gesteld wat de afmetingen van een volière zouden moeten zijn wanneer hier meerdere dieren in gehuisvest worden. Dit is aangepast in versie 3 (d.d. 10-02-2021). Om te voorkomen dat er vogels zijn waarvoor niet staat aangegeven hoeveel extra ruimte geboden moet worden bij groepshuisvesting volgen wij het gestelde in het Besluit Vlaamse regering roofvogels: *de afmetingen in de bijlage zijn van toepassing voor één of twee vogels. Als er meer dan twee vogels worden gehouden in een volière, moet de oppervlakte vergroot worden met 15% per bijkomende vogel* [29]. Dit is nu ook in de review opgenomen onder 3. Afmetingen volière.

In de volgende literatuur worden er vermeldingen gedaan over extra eisen voor aanvullende vogels:

- Oostenrijkse wetgeving: op pagina 11 staat een tabel met minimumoppervlaktes voor een paar, waarbij afhankelijk van de soort 1-15m² bij het oppervlakte opgeteld moet worden voor ieder extra dier.
- Rapport ‘het houden van roofvogels door particulieren’ → staat in handbook of avian medicine.
  - In Tabel 10 (bron Hammer et al. 1989) staat voor verschillende soorten aangegeven wat de afmetingen voor een solitair gehouden dier, een paar en tot maximaal vijf exemplaren zou moeten zijn.
  - In tabel 11 (bron Brucher et al 1995 - Mindestanforderungen an die Haltung von Greifvögeln und Eulen, Duitse Ministerie) staan de afmetingen per dier (afhankelijk van de categorie waar het dier in valt) inclusief de extra oppervlakte die nodig is per bijkomend dier (1-10 m²).

In onderstaande tabel staan de afmetingen uit de verschillende bronnen op een rijtje.

INTERNE Q&A REVIEW ROOFVOGELS & UILEN

		A	B	C	D-E	F
Bron	Aantal vogels	dwergvalk, kleine uil	kleine valk, middelgrote uil	havik, buizerd, grote valk, grote uil	kleine arend, grote buizerd, kleine gier, oehoe, sneeuwuil	Grote arend, grote gier
Review	1 of 2	6 m ²	6 – 9 m ²	9 – 12 m ²	12 – 18 m ²	18 – 45 m ²
Vlaamse wetgeving		6 m ²	10 m ²	12 m ²	15 m ²	40 m ²
Oostenrijkse wetgeving		5 m ²	8 m ²	10 m ²	30 m ²	60 m ²
Handbook of Avian medicine		2 – 3 m ²	5 – 6 m ²	7,5 - 10,5 m ²	12 – 24 m ²	24 – 34 m ²
Review	3	6,9 m ²	6,9 - 10,35 m ²	10,35 - 13,8 m ²	13,8 - 20,7 m ²	20,7 - 51,75 m ²
Vlaamse wetgeving		6,9 m ²	11,5 m ²	13,8 m ²	17,25 m ²	46 m ²
Oostenrijkse wetgeving		6 m ²	11 m ²	15 m ²	40 m ²	75 m ²
Handbook of Avian medicine		4 m ²	7 m ²	13,5 m ²	18 – 30 m ²	44 m ²
Review	4	8,97 m ²	8,97 – 11,7 m ²	11,7 – 15,6 m ²	15,6 – 23,4 m ²	23,4 – 58,5 m ²
Vlaamse wetgeving		7,8 m ²	13 m ²	15,6 m ²	19,5 m ²	52 m ²
Oostenrijkse wetgeving		7 m ²	14 m ²	20 m ²	50 m ²	90 m ²
Handbook of Avian medicine		5 m ²	8 m ²	16,5 m ²	21 – 36 m ²	54 m ²

3. LICG BIJSLUITER KERKUIL

De afmetingen in de LICG bijsluiters voor kerkuilen wijken sterk af van de afmetingen zoals gesteld in de review (6m² in review versus 17m² in LICG-bijsluiters). De LICG-bijsluiters is een informatief document voor de particuliere houder. De afmetingen die in de LICG-bijsluiters zijn opgenomen worden gezien als een advies om *optimaal* welzijn van het dier te waarborgen. De afmetingen zoals gesteld in de review zijn de minimale eisen, waarbij wordt *voorkomen dat het dier lijdt* onder de wijze waarop deze gehuisvest wordt. Een houder kan dus geadviseerd worden om de afmetingen zoals gesteld in de LICG-bijsluiters aan te houden om het welzijn van het dier te garanderen, maar waarschuwingen en maatregelen zullen enkel zien op de afmetingen zoals gesteld in de review.

4. ARGUMENTEN VOOR (SEMI-)PERMANENT AANBINDEN

De sprengelverklaring is verwijderd uit bijlage 3 van de review en kan als zelfstandige deskundigenverklaring gebruikt worden wanneer van toepassing. In de review staat in algemene zin gesteld dat het acceptabel is om een vogel enkele uren aan te binden tijdens een demonstratie van het natuurlijke gedrag, maar dat het nooit toegestaan is om een vogel (semi-)permanent op deze wijze te huisvesten. Er zijn meerdere argumenten die aangedragen worden om een vogel desondanks gedurende meerdere dagen aangebonden te huisvesten (al dan niet in een volière), die veelal neerkomen om vakmanschap en kennis van trainingsmethoden. Dit valt buiten de reikwijdte van de review, hieronder enkele situaties waarbij de situatie wel raakt aan de review:

a) Aanbinden tijdens het 'op de handschoenen krijgen'

Dit is een veelgebruikte, maar ouderwetse manier van de vogel aanleren dat hij stil op de handschoenen moet blijven zitten. Dit is dus een andere situatie dan het aangebonden houden van een vogel in een volière om hem stap voor stap te leren om daar los in te kunnen vliegen. Bij het 'op de handschoenen krijgen', neemt de trainer de vogel aan het touw van de sprengel af en zet deze vervolgens op de handschoenen. De trainer zal het touw daarna blijven vasthouden en de vogel herhaaldelijk op de handschoenen plaatsen tot de vogel stopt met tegenstribbelen. Dit is een zeer oude en bestreden techniek die 'flooding' wordt genoemd, hierbij wordt het dier intensief aan een stressor blootgesteld, zonder weg

INTERNE Q&A REVIEW ROOFVOGELS & UILEN

te kunnen, net zo lang tot de reactie op de stressor stopt. Hier komen – afgezien van de extreme angst die het dier doorstaat - verschillende risico's bij kijken:

- Wanneer de sessie niet volledig door wordt gezet tot extinctie van het gedrag plaatsvindt, bijvoorbeeld wanneer de vogel zich weet los te rukken, zal een volgende keer het binnenkomen van de trainer voor een nog veel grotere stressreactie zorgen en zal het zéér lang duren tot de vogel stopt met proberen weg te komen, aangezien aanhouden de vorige keer succesvol was.
- Wanneer de sessie wel volledig door wordt gezet en extinctie van het gedrag binnen de sessie plaatsvindt, heeft de vogel geleerd dat het geen zin heeft om zijn/haar stress te tonen, met het risico op het ontwikkelen van 'learned helplessness', of een dier dat na een periode van zich 'koest' houden, toch ineens explosief reageert.

Deze negatieve trainingsmethode was voor meer dieren/handelingen erg normaal, bijvoorbeeld het 'breken' van een paard. Bij mensen wordt het ook wel eens gebruikt om fobieën te behandelen, maar dat is dan iets waar een mens bewust voor kiest en wordt vaak pas toegepast nadat cognitieve gedragstherapie niet (voldoende) heeft gewerkt. Voortschrijdend wetenschappelijk inzicht heeft ons geleerd dat positieve trainingsmethodes dezelfde (of zelfs betere!) resultaten opleveren, zonder de bijkomende benadeling van het dierenwelzijn en risico's wanneer het niet exact juist wordt uitgevoerd. Met positieve trainingsmethodes krijg je een dier dat graag meewerkt met hetgeen je van hem/haar vraagt en dit vaak nog extra enthousiast uitvoert ook.

De term voor het op een graduele manier afleren van angst voor de handschoen voor een roofvogel is 'systematische desensitisatie'. Meestal wordt dit gecombineerd met een beloning voor het stap voor stap onder ogen komen van de angst (op initiatief van het dier), dus wordt er ook 'positieve bekrachtiging' toepast. Hierbij wordt de vogel stap voor stap dichterbij gelokt, en beloond voor toenadering en later stil op de handschoen zitten. Deze trainingsmethode werkt óók bij roofvogels en uilen, maar kost meer tijd en planning dan het toepassen van flooding.

Een mogelijk argument dat aangedragen wordt door trainers die flooding toepassen bij de roofvogels is dat ze, om de vogel voldoende gemotiveerd te krijgen om dichterbij te komen, de vogel moeten uithongeren. Trainings-technisch gezien is dat omgekeerde redenering: als hetgeen jij biedt het dier onvoldoende motiveert om te doen wat jij wil, moet je óf iets zoeken waar het dier meer voor gemotiveerd is (misschien doet hij het wel voor een muis in plaats van een kuikentje?), óf nadenken of er nog een tussenstap gemaakt kan worden in de training omdat de motivatie die je biedt onvoldoende opweegt tegen de angst voor toenadering (kun je starten met een grotere afstand tussen jou en de vogel?).

a) Vogel is op jaaggewicht, waardoor volièrehuisvesting onveilig is

Om een roofvogel voldoende te motiveren om daadwerkelijk te jagen / vliegen op het moment dat de houder dit wil (voor een demonstratie of daadwerkelijk bejagen van wild), is het gebruikelijk om de vogel op 'demonstratiegewicht' danwel 'jaaggewicht' te zetten. Dit houdt in dat ze gedurende het seizoen minder eten krijgen en daardoor een lager gewicht hebben. Tijdens dit seizoen heeft de vogel dus een zeer grote motivatie voor voedsel en met name bij imprint-vogels die absoluut geen angst voor mensen hebben, kan dit resulteren in agressie naar de houder bij het betreden van de volière. Dit wordt soms opgelost door de vogel aangebonden te huisvesten in het seizoen. In het Vlaamse advies met betrekking tot het huisvesten van roofvogels door particulieren wordt aangegeven dat dit toegestaan is [20], maar aangezien er voldoende methodes zijn om de vogels óók in deze periode veilig te hanteren, geldt deze uitzondering in Nederland niet.

From: "4.1.4"
Sent: 2/25/2021 7:50:45 AM
To: "4.1.4" <4.1.4@minlnv.nl>; "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>; "4.1.4" <4.1.4@politie.nl>; "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>; "4.1.4" <4.1.4@nvwa.nl>; "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>; "4.1.4" <4.1.4@dierenbescherming.nl>; "4.1.4" <4.1.4@dierenbescherming.nl>; "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>; "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>; "4.1.4" <4.1.4@dierenbescherming.nl>
CC:
Subject: FW: Pododermatitis (Bumblefoot): Diagnosis, Treatment, and Resolution | IVIS
Attachments:

Beste allen,
Bijgaand artikel kwam ik tegen over pododermatitis bij roofvogels en welke zitstokken allemaal niet geschikt zijn. Mogelijk interessant om te gebruiken bij het beoordelen van de zitstokken tijdens een inspectie. Misschien ook als bijlage toevoegen aan de review?

Vrgr
4.1.4

Onderwerp: Pododermatitis (Bumblefoot): Diagnosis, Treatment, and Resolution | IVIS

<https://www.ivis.org/library/reviews-veterinary-medicine/pododermatitis-bumblefoot-diagnosis-treatment-and-resolution>

Verstuurd vanaf mijn iPad

From: "4.1.4" <4.1.4@inspectiedienst.nl>
Sent: Mon, 1 Mar 2021 11:37:58 +0100
To: "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>; "4.1.4" <4.1.4@politie.nl>;
 "4.1.4" <4.1.4@nvwa.nl>; "4.1.4" <4.1.4@minlnv.nl>; "4.1.4"
 "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>; "4.1.4" <4.1.4@nvwa.nl>; "4.1.4"
 <4.1.4@nvwa.nl>; "4.1.4" <4.1.4@nvwa.nl>; "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>;
 "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>; "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>; "4.1.4"
 "4.1.4" <4.1.4@inspectiedienst.nl>; "4.1.4" <4.1.4@nvwa.nl>; "4.1.4"
 <4.1.4@nvwa.nl>; "4.1.4" <4.1.4@nvwa.nl>; "4.1.4" <4.1.4@nvwa.nl>; "4.1.4"
 "4.1.4" <4.1.4@nvwa.nl>
Subject: RE: Versie 3 review & Q&A
Attachments: Review huisvesting en verzorging roofvogels (versie 3 10-02-2021).pdf, Q&A roofvogels versie 1 (01-03-2021).pdf

Beste allen,

Bedankt voor jullie geduld, bijgevoegd versie 3 van de review huisvesting en verzorging roofvogels en versie 1 van de interne Q&A. Graag deze binnen jullie organisaties verspreiden en vanaf heden gebruiken. @4.1.4 kun jij zorgen dat deze versie van de review op de website komt te staan?

Met vriendelijke groet,

4.1.4
 4.1.4

Stichting Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming

Regulusweg 11

Postbus 84051, 2508 AB Den Haag

4.1.4
 4.1.4

4.1.4 [@inspectiedienst.nl](mailto:4.1.4@inspectiedienst.nl)

ma / di / wo / do

www.inspectiedienst.nl

Although the information in this mail is compiled with utmost care we don't guarantee it is right and complete. We are not liable for any damage or loss due to use or action based on this info. This message and any attachment(s) are confidential and may contain privileged information intended only for the use of the individual or company named above. If you are not the intended recipient, please email the sender and delete this message and any attachment (s) from your system.

5.1.2.e 4.1.4

Verzonden: woensdag 10 februari 2021 10:19

Aan: '4.1.4' <4.1.4@rvo.nl>; 4.1.4 <4.1.4@politie.nl>; 4.1.4
 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@minlnv.nl>; 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>;
 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4
 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>; 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>;
 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>; 4.1.4 <4.1.4@inspectiedienst.nl>; 4.1.4
 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4
 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>

Onderwerp: Versie 3 review & Q&A

Goedemorgen,

Naar aanleiding van hetgeen we gister in het overleg hebben besproken, heb ik enkele aanpassingen doorgevoerd in de review (met wijzigingen bijhouden) en een Q&A voor intern gebruikt opgesteld. Ik hoor graag uiterlijk vrijdag 19 februari of deze documenten akkoord zijn, zodat op dinsdag 23 februari de nieuwe versie online gezet kan worden en we de stukken intern kunnen verspreiden.

Met vriendelijke groet,

4.1.4

4.1.4

Stichting Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming

Regulusweg 11

Postbus 84051, 2508 AB Den Haag

4.1.4

4.1.4

4.1.4 [@inspectiedienst.nl](mailto:inspectiedienst.nl)

ma / di / wo / do

www.inspectiedienst.nl

Although the information in this mail is compiled with utmost care we don't guarantee it is right and complete. We are not liable for any damage or loss due to use or action based on this info. This message and any attachment(s) are confidential and may contain privileged information intended only for the use of the individual or company named above. If you are not the intended recipient, please email the sender and delete this message and any attachment (s) from your system.

Review: huisvesting en verzorging van roofvogels

De specifieke fysiologische en ethologische behoeften van roofvogels en uilen in relatie tot de omstandigheden waaronder een groot gedeelte van deze dieren thans gehouden worden heeft de noodzaak tot het opstellen van een overzicht met wetenschappelijke inzichten op dit gebied aangetoond. Met dit overzichtsdokument wordt een belangrijke stap voorwaarts gemaakt in het verbeteren van de omstandigheden waaronder deze soorten worden gehouden. Houders weten waar zij aan toe zijn en toezichthouders weten waar een houder aan moet voldoen teneinde de bestaande welzijnsregelgeving te kunnen naleven en het welzijn van de dieren te kunnen waarborgen.

In de navolgende tekst wordt allereerst het begrip dierenwelzijn uiteengezet, vervolgens wordt vanuit dit frame de huisvesting en verzorging van roofvogels en de daaruit voortvloeiende consequenties voor dierenwelzijn besproken. Daar waar in dit document over roofvogels wordt gesproken, worden ook uilen bedoeld. Het natuurlijk gedrag is soortafhankelijk, wat inhoudt dat afhankelijk van de soort gedragingen sterk kunnen verschillen. De cijfers tussen haakjes verwijzen naar de bronnen.

De Wet dieren en het Besluit houders van dieren

De Wet dieren (1) vormt het wettelijk kader voor het houden van dieren en biedt een samenhangend stelsel van regels voor met name het gehouden dier. In de Wet dieren is ingebed dat de intrinsieke waarde van het dier wordt erkend en dat inbreuk op de integriteit van dieren verder dan redelijkerwijs noodzakelijk moet worden voorkomen. Het is in de Wet dieren onder andere vastgelegd dat het verboden is om zonder redelijk doel of met overschrijding van hetgeen ter bereiking van zodanig doel toelaatbaar is, bij een dier pijn of letsel te veroorzaken dan wel de gezondheid of het welzijn van het dier te benadelen (art. 2.1 lid 1). Daarnaast is het houders van dieren verboden om aan deze dieren de nodige verzorging te onthouden (art. 2.2 lid 8). De zorgplicht uit de Wet dieren is verder uitgewerkt in het Besluit houders van dieren (2). Paragraaf 2 van dit besluit maakt duidelijk aan welke algemene huisvestings- en verzorgingsnormen een houder moet voldoen (zie bijlage 3). Het overtreden van deze normen kan leiden tot bestuursrechtelijke en/of strafrechtelijke maatregelen.

Dierenwelzijn

De wet geeft betekenis aan het belang van diergezondheid en dierenwelzijn (3). Dierenwelzijn is een veelomvattend begrip dat zowel het fysieke als het geestelijke welzijn van een dier omvat. De faculteit Diergeneeskunde hanteert de volgende definitie van Ohl & Hellebrekers (4): *een individu verkeert in een staat van welzijn als het in staat is zich actief aan te passen aan zijn levensomstandigheden en daarmee een toestand bereikt die het individu als positief ervaart.*

In 1965 zijn door de *Brambell Committee* (EU) de vijf vrijheden genoemd als algemene richtlijnen om in de praktijk het welzijn van dieren meer eenduidig te kunnen nastreven. Zij worden tot op de dag van vandaag gehanteerd en geïnterpreteerd conform de beschikbare en voortschrijdende wetenschappelijke kennis en zijn op advies van de Europese commissie verwerkt in het Welfare Quality® project (2009). Het niet voldoen aan één of meerdere van de hieronder genoemde vrijheden heeft tot gevolg dat het dier geen positieve staat van welzijn kan bereiken. Het wel voldoen aan alle vrijheden zorgt er daarentegen niet automatisch voor dat het dier wel de gewenste positieve staat kan bereiken. Welzijn gaat verder dan de vrijheden, die gericht zijn op het vermijden van negatieve ervaringen. Om een staat van welzijn te bereiken moeten dieren ook in staat gesteld worden om positieve emoties te ervaren.

Deze vijf vrijheden staan nooit op zichzelf, een belemmering in één vrijheid heeft vrijwel altijd negatieve gevolgen voor de overige vier vrijheden. In dit document worden de meest directe gevolgen van het overtreden van de Wet dieren en/of het Besluit houders van dieren in termen van de vijf vrijheden weergegeven. In de meeste gevallen zal een dier echter ook belemmerd worden in de vrijheden die niet een direct oorzakelijk verband hebben met de overtreding.

De vijf vrijheden van Brambell houden kort gezegd in dat dieren gevrijwaard zijn van:

(1) dorst, honger en ondervoeding;

Door de beschikbaarheid van een toereikende hoeveelheid vers water en een voor dat dier toereikende hoeveelheid gezond en voor de soort en de leeftijd geschikt voer kan een optimale gezondheid en energiehuishouding worden gegarandeerd.

(2) fysiek en fysiologisch ongerief;

Door een geschikte en veilige huisvesting te bieden, die bescherming biedt tegen slechte weersomstandigheden, gezondheidsrisico's en roofdieren, inclusief een comfortabele rust- en schuilplaats, waarbij de bewegingsvrijheid van een dier niet op zodanige wijze wordt beperkt dat het dier daardoor onnodig lijden of letsel wordt toegebracht en waarin het dier kan voldoen aan de fysiologische behoeften.

(3) pijn, verwondingen en ziektes;

Door pijn, verwondingen en ziektes te voorkomen en wanneer deze toch optreden, ze snel en adequaat te diagnosticeren en op passende wijze te behandelen.

(4) angst en chronische stress;

Door huisvesting en management te hanteren die angst en chronische stress zullen voorkomen en waarbij het dier voldoende ruimte wordt gelaten voor de fysiologische en ethologische behoeften; door een goede socialisatie om angst voor mensen, andere dieren en stimuli in de toekomst te voorkomen.

(5) beperking van het natuurlijke gedrag.

Door voldoende bewegingsvrijheid te geven om te kunnen voldoen aan de ethologische behoeften, in een daartoe geschikte ruimte, het aanbieden van een prikkelrijke omgeving, die uitnodigt tot het vertonen van normaal soort-typisch gedrag, en door sociale huisvesting met soortgenoten (NB. in ieder geval bij sociale dieren).

Roofvogels

Onder roofvogels worden de verschillende vogelsoorten verstaan die vooral gewervelde dieren eten. In Nederland zijn de meest gehouden roofvogels de kerkuil (*Tyto alba*), oehoe (*Bubo bubo*), steenuil (*Athene noctua*), slechtvalk (*Falco peregrinus*), giervalk (*Falco rusticolus*) en woestijnbuizerd (*Parabuteo unicinctus*) (5). Roofvogels kenmerken zich door een sterk gebogen snavelpunt en uitzonderlijk sterke poten met vier tenen, waarvan er drie naar voren en één naar achter zijn gericht (6; 7; 8). Er kan hierbij onderscheid gemaakt worden tussen dag- en nachtroofvogels (6; 9):

- Dagroofvogels zijn vogels die tot de orde Falconiformes horen (8; 10), waarbinnen de families:
  - Cathartidae (gieren van de Nieuwe wereld);
  - Accipitridae (o.a. gieren van de Oude wereld, haviken, arenden en buizerds);
  - Pandionidae (visarenden);
  - Falconidae (valken);
  - Sagittariidae (secretarisvogels).

Onder de dagroofvogels bevinden zich zowel vogels die aas eten (de gieren - Carthartidae en sommige Accipitridae) als vogels die op levend wild jagen (de meeste Accipitridae, Pandionidae, Falconidae en Sagittariidae) (6; 9).

- Nachtroofvogels zijn vogels die tot de orde Strigiformes horen, waarbinnen de families:
  - Tytonidae (kerkuilen);
  - Strigidae (echte uilen).

Hoewel niet alle uilen uitgesproken nachtactief zijn en een deel van de uilen overdag of in de schemering actief zijn, jagen deze dieren over het algemeen van nature gedurende de nacht en rusten overdag (6; 8; 9; 11).

Huisvesting en verzorging

De verschillende aspecten die betrekking hebben op de huisvesting en verzorging van roofvogels worden in dit document uitgewerkt aan de hand van de bepalingen zoals gesteld in artikel 1.6 “Houden van dieren”, artikel 1.7 “Verzorgen van dieren” en artikel 1.8 “Behuizing” van het Besluit houders van dieren (2) en de gevolgen die dit heeft voor de vijf vrijheden.

1. Aangebonden huisvesting

Wetgeving en vrijheden

De bewegingsvrijheid van een dier mag niet op zodanige wijze worden beperkt dat het dier daardoor onnodig lijden of letsel wordt toegebracht (art. 1.6 lid 1) en een dier moet voldoende ruimte worden gelaten voor zijn fysiologische en ethologische behoeften (art. 1.6 lid 2). Door een roofvogel (langdurig) aangebonden te huisvesten, kan het dier niet gevrijwaard worden van fysiek en fysiologisch ongerief; pijn, verwondingen en ziektes; angst en chronische stress en van belemmering in het uitvoeren van het natuurlijke gedrag. Daarnaast kan bij onbeschermd aanbinden gevaar ontstaan vanuit de lucht door bijvoorbeeld een havik of slechtvalk en op de grond door een hond of marter (art. 1.6 lid 3). De aangevallen vogel kan zich niet verdedigen of vluchten wanneer deze aangebonden is.

Invulling en achtergrond

Onder aangebonden huisvesting wordt het huisvesten aan een langveter verstaan. Vaak wordt het dier aan een blok of sprenkel vastgemaakt, maar dit kan ook een balkon of een hok zijn. Hiermee wordt de bewegings- en keuzevrijheid van de roofvogel ernstig beperkt (12; 13; 14). Langdurige aangebonden huisvesting kan naast o.a. angst, stress en verwondingen ook resulteren in agressie naar soortgenoten. Met name uilen en gieren worden ernstig beperkt in hun natuurlijke gedrag door aangebonden huisvesting omdat deze vogels van nature veel op de grond lopen en foerageren (14; 15; 16; 17; 18). De havik, valk en arend zitten van nature stil wanneer zij niet jagen of zichzelf willen laten gelden en zullen (in relatie tot uilen en gieren) in mindere mate beperkt worden in hun natuurlijke gedrag door tijdelijke aangebonden huisvesting.

Het aangebonden huisvesten is vanwege de ernstige gevolgen van de vrijheidsinperking dan ook verboden in Oostenrijk¹; ook tijdelijk aanbinden is in dit land niet toegestaan (19). In het Vlaamse advies met betrekking tot het huisvesten van roofvogels door particulieren wordt aangegeven dat een vogel uitsluitend aangebonden mag worden tijdens de africhting en de periode dat hij vrije vlucht krijgt² (20). In de periode dat deze vogels niet worden gevlogen, moeten zij in een volière worden gehuisvest (12; 21; 22). Het is acceptabel om een vogel gedurende enkele uren aan te binden, maar alleen wanneer deze ingezet wordt tijdens een demonstratie van het natuurlijk gedrag. Hierbij moet elk (in)direct contact met mens of dier worden vermeden en moet het dier uit het zicht worden geplaatst (6; 23; 24). Hierbij weegt de welzijnsverbetering van het vrij kunnen vliegen tijdens de demonstratie op tegen de welzijnsaantasting van het kortdurend vastzetten van de vogel. Een vogel mag hierbij niet aan één poot vastgezet worden, maar altijd aan beiden poten, met genoeg ruimte om te kunnen bewegen. Hierdoor wordt de druk evenredig verdeeld en wordt de kans op beschadiging (e.g. uit de kom trekken) beperkt (25).

Buiten het tijdelijk aanbinden tijdens een demonstratie van het natuurlijk gedrag is het (semi-)permanent aangebonden huisvesten van een roofvogel een beperking van de bewegingsvrijheid waarmee onnodig lijden of letsel wordt toegebracht en wordt er onvoldoende ruimte geboden voor de ethologische behoeften van de vogel.

---

¹ Artikel 11.2.1 onder 1: roofvogels en uilen mogen alleen in volières worden gehouden, permanent aanbinden is verboden.

² Onder deze periode wordt verstaan: het aantal opeenvolgende weken of maanden dat de afgerichte roofvogel op geregelde tijdstippen vrije vluchten krijgt zoals onder andere tijdens het jachtseizoen.

2. Vliegmogelijkheid

Wetgeving en vrijheden

De bewegingsvrijheid van een dier mag niet op zodanige wijze worden beperkt dat het dier daardoor onnodig lijden of letsel wordt toegebracht (art. 1.6 lid 1) en een dier moet voldoende ruimte worden gelaten voor zijn fysiologische en ethologische behoeften (art. 1.6 lid 2). Door een roofvogel niet in de gelegenheid te stellen te vliegen, wordt deze belemmerd in de vrijheid om het natuurlijke gedrag uit te kunnen voeren. Als gevolg van het niet kunnen uitvoeren van dit gedrag zal het dier bovendien niet gevrijwaard kunnen worden van fysiek en fysiologisch ongerief; pijn, verwondingen en ziektes.

Invulling en achtergrond

Om een lichamelijk en geestelijk gezonde toestand te kunnen bereiken en te kunnen handhaven is het noodzakelijk voor roofvogels om hun natuurlijk gedrag te kunnen uitoefenen, waarvan het vliegen een belangrijk deel uitmaakt (12; 21). Vogels moeten daarom in de gelegenheid worden gesteld om onbelemmerd (door) te vliegen zonder gevaar op beschadigingen (19; 26). De aanbevolen frequentie waarin aangebonden vogels vrij gevlogen moeten worden verschilt van dagelijks tot drie keer per week (12; 27). Wanneer roofvogels niet (voldoende) worden gevlogen kan dit negatieve gevolgen hebben voor de gezondheid van de roofvogel en kunnen er problemen optreden in de stofwisseling, met de klauwen en de algemene conditie van de vogel (6; 12). Om te controleren of een aangebonden vogel vrije vlucht krijgt, kan de eigenaar gevraagd worden om de vogel vrij te laten, waarbij de vogel vlot door de verzorger op de hand moet kunnen worden genomen (20). Hierbij is van belang dat het op grond van de Wet natuurbescherming alleen is toegestaan om te vliegen met een havik of een slechtvalk in het veld³ wanneer de houder in het bezit is van een valkeniersakte en een bezitsonthefving voor de vogel. Zonder valkeniersakte mag alleen in een gebied worden gevlogen dat niet als veld kan worden bestempeld.

3. Afmetingen volière

Wetgeving en vrijheden

De afmeting van de huisvesting van een dier mag de bewegingsvrijheid niet op zodanige wijze beperken dat het dier daardoor onnodig lijden of letsel wordt toegebracht (art. 1.6 lid 1) en moet het dier voldoende ruimte laten voor zijn fysiologische en ethologische behoeften (art. 1.6 lid 2). Huisvesting met te kleine afmetingen belemmert een roofvogel in de vrijheid om het normale gedrag uit te kunnen voeren. Als de afmetingen van de huisvesting dusdanig beperkt zijn dat de vogel beschadigingen oploopt, kan het dier bovendien niet gevrijwaard worden van fysiek en fysiologisch ongerief en pijn, verwondingen en ziektes.

Invulling en achtergrond

Het is van belang dat een roofvogel de vleugels geheel kan spreiden, waarbij er voldoende ruimte tussen de vleugelpunten en de wand van de huisvesting moet zijn om beschadiging te voorkomen (28). Als richtlijn kan worden aangehouden dat de breedte en lengte van de huisvesting minimaal twee, respectievelijk drie keer de spanwijdte van de vleugels van de roofvogel moeten zijn, zie Bijlage 1 (20; 22; 28). De lengte van de volière biedt de vogel de mogelijkheid om minimaal drie vleugelslagen te maken. De hoogte van de volière dient minimaal vijf keer de lengte van de vogel te zijn om er zorg voor te dragen dat het dier voldoende ruimte heeft om naar boven en beneden te kunnen vliegen. Door de lengte van de vogel als uitgangspunt te nemen voor de hoogte van de volière wordt ook de grotere vogelsoorten met een kleine spanwijdte voldoende hoogte geboden. Daarnaast moet de volière minimaal 12 m³ zijn om de kleinere roofvogels voldoende ruimte te bieden. De in Bijlage 1 opgenomen afmetingen gelden voor een enkele vogel of voor een paartje. Voor iedere bijkomende vogel in het verblijf moet er 15% bij deze maten opgeteld worden (29). Wanneer een vogel niet in de Bijlage is opgenomen, worden de hierboven genoemde afmetingen aangehouden.

---

³ In artikel 1.1 2e lid van de Wet natuurbescherming staat beschreven wat onder veld wordt verstaan

4. Omheining volière

Wetgeving en vrijheden

Behuizingen, waaronder begrepen de vloer, waarin een dier verblijft en inrichtingen voor de beschutting voor een dier moeten op zodanige wijze zijn ontworpen, gebouwd en onderhouden dat bij de dieren geen letsel of pijn wordt veroorzaakt en mogen geen scherpe randen of uitsteeksels bevatten waaraan het dier zich kan verwonden (art. 1.8 lid 2). Daarnaast moet de houder van een dier dat in een gebouw of kooi wordt gehouden er zorg voor dragen dat het dier daaruit niet kan ontsnappen (art. 1.6 lid 4). Door een roofvogel in een volière te houden waaraan deze zich kan verwonden kan het dier niet gevrijwaard worden van fysiek en fysiologisch ongerief en pijn, verwondingen en ziektes.

Invulling en achtergrond

Het dak van een volière kan bestaan uit een nylon net dat een beetje meegeeft als de vogel ertegenaan vliegt, maar wel zo strak zit dat het niet om een poot kan draaien (30). Een geschikt alternatief is betongaas met een diameter van 5 cm (voor de kleinste roofvogels 1.25-2.5 cm) of volle wanden (20; 29). Kippengaas en harmonicagaas zijn ongeschikt omdat de roofvogel zich verwondt als hij hier tegenaan vliegt (29). Omdat roofvogels met grote regelmaat ontsnappen en hiermee een gevaar vormen voor de inheemse fauna, is het aan te raden om het mogelijk te maken om de volière via een sluis te betreden (26; 29).

5. Inrichting volière

5.1 Schuilmogelijkheid

Wetgeving en vrijheden

Een dier moet voldoende ruimte worden gelaten voor zijn fysiologische en ethologische behoeften (art. 1.6 lid 2). Daarnaast moet een dier, indien het niet in een gebouw wordt gehouden, bescherming worden geboden tegen slechte weersomstandigheden, gezondheidsrisico's en zo nodig roofdieren (art. 1.6 lid 3). Een ruimte waarin een dier wordt gehouden, moet bovendien voldoende worden verlicht en verduisterd om aan de ethologische en fysiologische behoeften van het dier te voldoen (art. 1.8 lid 1). Door een roofvogel geen of ongeschikte schuilmogelijkheid te bieden, kan deze niet gevrijwaard worden van fysiek en fysiologisch ongerief; van angst en chronische stress; en belemmering in het uitvoeren van het natuurlijke gedrag.

Invulling en achtergrond

Roofvogels en uilen zijn sterk visueel ingesteld en zullen afstand willen bewaren van andere (roof)dieren, waaronder (vreemde) mensen. Het is dan ook belangrijk dat roofvogels de mogelijkheid hebben om zich terug te trekken van menselijke activiteit, andere roofvogels of andere stressoren rond de huisvesting (12) om angst en chronische stress te voorkomen. Daarnaast is het noodzakelijk om rekening te houden met het soort-typische dag- en nachtritme, nacht- en schemerdieren moeten bijvoorbeeld overdag kunnen schuilen tegen daglicht. Dit geldt met name voor uilen, die van nature de behoefte hebben om overdag in een donkere/beschutte ruimte te rusten (12; 14; 21). Het is raadzaam om twee of drie zijdes van de volière dicht te maken (20; 29; 26; 27; 31). De nabijheid van andere roofvogels in de huisvesting wordt afgeraden in verband met agressie en daarop volgende verwondingen. Als dit toch het geval is, moet in ieder geval de wand die aan een andere volière grenst dicht gemaakt worden door middel van bijvoorbeeld rietmatten of andere afscherming die voorkomt dat de vogels elkaar zien (20; 29; 26; 27; 31).

5.2 Zitmogelijkheid

Wetgeving en vrijheden

Een dier moet voldoende ruimte worden gelaten voor zijn fysiologische en ethologische behoeften (art. 1.6 lid 2). Wanneer een roofvogel géén gevarieerde en voor de soort en leeftijd geschikte zitmogelijkheden aangeboden krijgt, kan dit leiden tot een belemmering van het natuurlijke roestgedrag en bovendien tot fysiek en fysiologisch ongerief; en tot pijn, verwondingen en ziektes.

Invulling en achtergrond

Het is van belang dat de vogel zelf de keuze kan maken om hoog of laag te gaan zitten. Voor vogels die de voorkeur hebben om op enige hoogte te roesten is belangrijk dat tenminste één van de zitplekken op minstens twee meter hoogte geplaatst is (12; 26; 27; 29). De zitplekken moeten bovendien zodanig geplaatst worden dat de roofvogels maximaal gebruik kunnen maken van de vliegruimte. Daarnaast moet de vogel zelf de keuze kunnen maken in hoeverre hij/zij tijdens het roesten wordt blootgesteld aan de zon, regen, wind; visueel contact met mensen, dieren en roofvogels (al dan niet in andere volières) (12; 26). Een zitmogelijkheid in een hoek wordt afgeraden omdat hierdoor het risico op vervuiling van de muur en beschadiging van de vleugels groot is (29). Bij de keuze en de plaatsing van zitmogelijkheden dient naast de hoogte altijd rekening gehouden te worden met de spanwijdte van de vogel en de mogelijkheid om tijdig de vleugels in te trekken om beschadiging te voorkomen. Wanneer de zitstok te dicht op het gaas of andere objecten is geplaatst, kan de roofvogel zijn veren beschadigen (12).

Van nature maken roofvogels gebruik van verschillende soorten zitmogelijkheden, wat van groot belang is voor de pootgezondheid en pododermatitis⁴ voorkomt (32). Bij roofvogels die lange tijd op (ongeschikte) zitstokken zitten kan plaatselijk druknecrose optreden. Op deze plekken op de voetzool zal het afweermecanisme minder goed werken, waardoor ziekteverwekkende kiemen hier makkelijker kunnen binnendringen en pododermatitis kan ontwikkelen (6; 33). Grote valken die van nature vaak op platte oppervlaktes staan en een relatief hoger gewicht hebben zijn hier vatbaarder voor dan relatief lichtere haviken die van nature vaak op takken zitten (34). Grote valken en uilen hebben daarom in ieder geval één vlak zitoppervlakte nodig, zoals rotsen of takken met een grote diameter (35). Om pododermatitis te voorkomen moeten zitstokken daarnaast niet te glad/ongestructureerd zijn en verschillende oppervlaktestructuren bieden door bekleding met astroturf, sisaltouw of tapijt (19; 36). Het oppervlak mag ook niet te hard zijn en moet vrij zijn van scherpe randen en uitstekende delen (Bijlage 3). Zitstokken die meegeven wanneer de vogel er op landt en zitstokken met verschillende (geschikte) diameters zijn bevorderlijk voor de pootgezondheid (20; 26; 29). In tabel 2 staan de meest geschikte zitmogelijkheden voor de verschillende vogelsoorten genoteerd.

Tabel 1: Vereiste zitmogelijkheden voor verschillende vogelsoorten (29)

Vogelsoort	Zitmogelijkheid
Gieren	Groot, anti-slip, voldoende landmogelijkheid
Arenden	Groot, tak-achtig, veel ruimte om te landen (>spanbreedte)
Grote valken en uilen	Rotsranden, takken met grote diameter, halfronde houten randen met kokosmat of kunstgras.
Buizerds, haviken, kleine roofvogels	Mix hoog en laag, boomachtig, dik touw

5.3 Visuele horizonverbreding

Wetgeving en vrijheden

Een dier moet voldoende ruimte worden gelaten voor zijn fysiologische en ethologische behoeften (art. 1.6 lid 2). Door een roofvogel geen visuele horizonverbreding te bieden, wordt het dier niet gevrijwaard van angst en chronische stress; en een beperking in zijn natuurlijk gedrag.

Invulling en achtergrond

Roofvogels zijn predatoren en hebben van nature de behoefte aan observatiemogelijkheden, waarbij ze bij voorkeur zelf verscholen kunnen zitten (26; 36). Hierbij dient de vogel de omgeving op zowel land- als luchtniveau te kunnen scannen (18). Om dit te kunnen bewerkstelligen dient tenminste een deel van het dak en een (boven)deel van minimaal één van de wanden open zijn en uitgerust zijn met een zitstok (20).

⁴ Pododermatitis ("Bumblefoot") is een aandoening aan de poten die veel voorkomt bij (grote) roofvogels in gevangenschap en wordt gekenmerkt door beschadiging, zweren en zwelling aan de klauwen, en uiteindelijk kan leiden tot een infectie van het interne pootweefsel.

5.4 Behuizing en Bodembedekking

Wetgeving en vrijheden

Degene die een dier houdt moet er zorg voor dragen dat een dier een toereikende behuizing heeft onder voldoende hygiënische omstandigheden (art. 1.7 sub d). In de ruimte waarin een dier wordt gehouden, mogen geen materialen en, in voorkomend geval, bodembedekking worden gebruikt die ongeschikt of schadelijk zijn voor het dier (art. 1.8 lid 3). De behuizing, waaronder begrepen de vloer, waarin een dier verblijft, moet op zodanige wijze zijn ontworpen, gebouwd en onderhouden dat bij de dieren geen letsel of pijn kan worden veroorzaakt en mogen geen scherpe randen of uitsteeksels bevatten waaraan het dier zich kan verwonden (art. 1.8 lid 2). Bovendien moeten deze materialen eenvoudig kunnen worden gereinigd en ontsmet (art. 1.8 lid 4). Er mogen in de ruimte waarin een dier wordt gehouden ook geen materialen en bodembedekking worden gebruikt die ongeschikt of schadelijk zijn voor het dier (art. 1.8 lid 3). Een ontoereikende behuizing kan stress voor het dier opleveren met als gevolg hiervan een grotere kans op het ontstaan van ziektes, zoals bijvoorbeeld Aspergillose. Hierdoor kan het dier niet gevrijwaard worden van fysiek en fysiologisch ongerief en van pijn, verwondingen en ziektes.

Invulling en achtergrond

Ongeschikte bodembedekking speelt een grote rol bij de ontwikkeling van Aspergillose⁵, een van de meest verwoestende en dodelijke ziektes onder roofvogels (6; 23; 37; 38). Sommige soorten, waaronder giervalken, zijn bijzonder gevoelig voor de ontwikkeling van Aspergillose (27). *Aspergillus* spp. groeien snel in vochtige substraten (bijv. bagasse, hooi, stro, zaagsel of houtschilfers) en sporen verspreiden zich gemakkelijk in een stoffige ruimte (29; 38). Daarom wordt aangeraden om grof materiaal (bijv. kiezelstenen, ronde erwt, natuurlijk turf, gras, zand) te gebruiken als bodembedekking en voedsel- en plantenresten en ontlasting regelmatig op te ruimen (26; 27; 36; 38; 39). Niet-opgegeten voedselresten moeten dagelijks worden verwijderd (zonder onrust te veroorzaken), uitgezonderd wanneer er jongen worden grootgebracht (29). Wanneer een biologische reiniging van het grondmateriaal kan plaatsvinden (bijvoorbeeld bij gebruik van groenvegetatie), is slechts twee- tot driemaal per jaar reiniging nodig (31; 40). Bij huisvesting onder een gesloten dak en grondbedekking met grof zand, keien, aarde of schorsbedekking die de ontlasting en urine goed absorberen moet een grondige reiniging vaker uitgevoerd worden om o.a. ziektes en vederbevuilding te voorkomen (31).

6. Natuurlijk prooi gedrag en voedsel

Wetgeving en vrijheden

Een dier moet een toereikende hoeveelheid gezond en voor de soort en de leeftijd geschikt voer krijgen toegediend op een wijze die past bij het ontwikkelingsstadium van het dier (art. 1.7 sub e). Een dier moet bovendien voldoende ruimte worden gelaten voor zijn fysiologische en ethologische behoeften (art. 1.6 lid 2). Indien hier niet aan voldaan wordt, kan het dier niet gevrijwaard worden van dorst, honger en/of ondervoeding; fysiek en fysiologisch ongerief; of ziektes. Daarnaast kan een inadequate voerwijze het dier belemmeren in het uitvoeren van het natuurlijke gedrag en daardoor chronische stress veroorzaken.

Invulling en achtergrond

Het is van belang dat roofvogels hun natuurlijke prooi gedrag kunnen uitoefenen en een uitgebalanceerd voer krijgen van de juiste kwaliteit en kwantiteit. Het niet kunnen uitoefenen van het natuurlijke prooi gedrag kan het ontstaan van stereotiep gedrag in de hand werken. Er is bijvoorbeeld een verhoogd risico op verenplukken wanneer woestijnbuizerds hun prooi niet kunnen plukken (41). Het dieet van een roofvogel moet bestaan uit volledige en voor de soort en leeftijd geschikte prooidieren om

---

⁵ Dodelijke ziekte in het ademhalingssysteem die wordt veroorzaakt door *Aspergillus* spp. (een specifieke groep van schimmels). De symptomen zijn een algemeen ziektebeeld (niet strak in de veren en rusteloos), versnelde ademhaling, hijgen, uitputting, verlies van gewicht en gebrek aan eetlust. (38)

voedingsdeficiënties tegen te gaan, waarbij variatie belangrijk is (6; 21; 27). In tabel 3 staan de natuurlijke prooien van de meest gehouden roofvogelsoorten weergegeven.

Tabel 2: Natuurlijke prooien van de meest gehouden roofvogelsoorten (5)

Vogelsoort	Natuurlijke prooi
Kerkuil	Muizen, vogels, amfibieën, ongewervelde dieren.
Oehoe	Muizen, ratten, kleine zoogdieren, vogels, vissen.
Steenuil	Insecten, regenwormen, muizen, vogels, amfibieën, reptielen.
Slechtvalk	Vogels, kleine zoogdieren, amfibieën, hagedissen, insecten, vissen, aas.
Giervalk	Vogels, kleine zoogdieren.
Woestijnbuizerd	Kleine zoogdieren, vogels, hagedissen

Het voeren van ongeschikt voer draagt bij aan een afname van de weerstand en daardoor toename van het risico op het ontstaan van infecties en/of het niet of slechter herstellen van verwondingen. Juiste voeding speelt een belangrijke rol in het voorkomen van verschillende infecties, waaronder pododermatitis (32). Bovendien speelt het een belangrijke rol bij het voorkomen van voedingstekorten, die o.a. kunnen leiden tot stofwisselingsstoornissen. Wanneer roofvogels voederdieren zonder botten krijgen zal de snavel niet voldoende slijten en kan nutritionele secundaire hyperparathyroïdie (NSH, een stofwisselingsstoornis die o.a. leidt tot broze en breekbare botten) worden veroorzaakt. Als meer dan 10% van het dieet van de vogel uit spiervlees bestaat, moet een calcium + vitamine D3 supplement aan de voeding toegevoegd worden (26; 35). Het is daarbij van belang op te letten dat het dier de supplementen daadwerkelijk opneemt. Het uitsluitend voederen van eendagskuikens vormt, vanwege infectierisico's en het ontbreken van bepaalde mineralen en vitaminen, geen uitgebalanceerd voer van de juiste kwaliteit en kwantiteit, en voldoet om die reden niet (26; 29; 31). Bij het voederen van eendagskuikens of vis is het o.a. belangrijk thiamine te supplementeren (42).

Het bevoelen van het borstbeen (en de borstbespiering) van roofvogels geeft een goede indicatie van de (voedings)conditie van een roofvogel (43; 44). Wanneer het borstbeen niet (of moeilijk) voelbaar is, is de vogel te dik. De conditie is goed wanneer het borstbeen gemiddeld voelbaar, maar niet scherp is. De vogel kan te mager zijn wanneer het borstbeen te scherp aanvoelt (44; 45; 46; 47). Een goede voedingsconditie betekent echter niet dat het dier geen specifieke nutritionele tekorten heeft.

7. Water

Wetgeving en vrijheden

Een dier moet toegang hebben tot een toereikende hoeveelheid water van passende kwaliteit (art. 1.7 sub f). Door een roofvogel geen toegang te bieden tot voor de soort en leeftijd geschikt vers drink-/badwater van passende kwaliteit, kan het dier niet gevrijwaard worden van dorst, honger en ondervoeding; fysiek en fysiologisch ongerief; pijn, verwondingen en ziektes; en is sprake van een beperking in de mogelijkheden tot het uitvoeren van het natuurlijke gedrag.

Invulling en achtergrond

Roofvogels voldoen normaal gesproken grotendeels aan hun waterbehoefte door dit aan hun opgenomen voedsel te onttrekken. Als gevolg hiervan drinken ze zelden water (26; 31). Hoewel roofvogels niet regelmatig drinken, doen ze dit van tijd tot tijd wel, in het bijzonder wanneer ze jong zijn, bij warm weer of wanneer ze ziek zijn (29). De vogel moet daarom altijd schoon en vers drinkwater tot zijn beschikking hebben (6; 20; 29; 31). De makkelijk te reinigen waterbak moet bovendien zo geplaatst worden dat ze niet met uitwerpselen van een daarboven zittende vogel worden besmeurd (48).

Sommige roofvogels baden graag, dus naast het drinkwater moet ook vers water in een schaal (ondiep, met anti-slip vloer) beschikbaar zijn (27; 26; 29; 31). Waterbaden moeten tenminste eenmaal per week en tijdens de zomermaanden driemaal per week tot dagelijks ververs worden om algengroei te voorkomen (6; 29). Op het moment dat er kans bestaat op vorst dient het badwater weggehaald te worden om oedeem aan de vleugel door bevriezing van nat plumage te voorkomen (6; 49).

Uitdroging kan bij roofvogels worden herkend aan de mate van oplichtbaarheid van de huid (huidturgor), de bek en de ogen. Een uitdroging tot en met 5% is visueel moeilijk waarneembaar; de huidturgor is hierbij ook nog minder dan één seconde (44; 50). Een grotere mate van uitdroging (5%-10%) is te herkennen aan droge slijmvliezen, toename van de huidturgor, doffer wordende ogen en rimpeliger worden van de washuid (50). Wanneer de uitdroging tot meer dan 10% toeneemt, is de situatie voor de roofvogel levensbedreigend. Hierbij neemt de huidturgor substantieel toe, verrimpelt de huid op de tenen en neemt de hartslag toe (44; 50). Een (lichte) vermagering kan overigens ook op uitdroging duiden (44).

8. Weersinvloeden en temperatuur

Wetgeving en vrijheden

Een dier moet voldoende ruimte worden gelaten voor zijn fysiologische en ethologische behoeften (art. 1.6 lid 2) en een dier moet bescherming worden geboden tegen slechte weersomstandigheden, gezondheidsrisico's, en - zo nodig - roofdieren indien het niet in een gebouw wordt gehouden (art. 1.6 lid 3). Door een roofvogel onvoldoende te beschermen tegen kou en/of hitte, kan het dier niet gevrijwaard worden van fysiek en fysiologisch ongerief en van pijn, verwondingen, ziektes en chronische stress (het zich niet kunnen beschermen tegen klimaatinvloeden is een duidelijke stressor).

Invulling en achtergrond

Hoewel roofvogels over het algemeen goed tegen kou bestand zijn, moeten ze beschermd worden tegen extreme weersomstandigheden. Roofvogels moeten de mogelijkheid hebben om de mate waarin ze blootgesteld worden aan weersinvloeden zelf te bepalen. Dit houdt in dat zij de mogelijkheid moeten hebben om zowel in als uit de regen, wind en zon te zitten (6; 12; 18; 20). Hierbij verschillen de behoeftes per soort. Giervalken zijn bijvoorbeeld gevoelig voor hitte en hebben een grote behoefte aan schaduw, terwijl woestijnbuizerds weer behoefte hebben aan zonlicht (6). Subtropische soorten zoals de woestijnbuizerd hebben het snelst problemen ten gevolge van kou (6; 29; 51). Bij bevriezing (frostbite) worden normaliter de tenen en soms de voet, de poot en de vleugeltip aangetast. Bevriezing geeft symptomen van lichte roodheid of zwelling tot – in ernstiger gevallen - afsterving (52). Wanneer frostbite optreedt heeft de huisvesting niet de benodigde bescherming geboden (52; 53).

Het wordt om bovenstaande redenen aangeraden om roofvogels in een volière met deels gesloten en deels open dak te huisvesten, waarbij het open gedeelte is overspannen met net of gaas en het gesloten gedeelte met waterbestendig en niet-lichtdoorlatend materiaal (e.g. vezelbeton of bitumen) (20; 29). Staal, tin en grote oppervlaktes transparant dakmateriaal zijn ongeschikt in verband met broeien en condensatie. Als het dak van de volière toch in zijn geheel open is, moet er in de volière een overdekking gerealiseerd worden (26). Deze schuilplaats moet tochtvrij zijn en gelegenheid bieden om comfortabel voor weersinvloeden te kunnen schuilen. Afhankelijk van de soort zal de schuilplaats vorstvrij moeten zijn of zal er een (deels) verwarmd binnenverblijf moeten worden aangeboden (zie Bijlage 2).

9. Ventilatie

Wetgeving en vrijheden

Degene die een dier houdt, moet er zorg voor dragen dat een dier voldoende verse lucht of zuurstof krijgt (art 1.7 sub g). Door een roofvogel geen verse lucht te bieden kan het niet gevrijwaard worden van fysiek en fysiologisch ongerief en van pijn, verwondingen en ziektes.

Invulling en achtergrond

De ruimte waarin een roofvogel gehouden wordt, moet voldoende geventileerd worden. Slechte ventilatie draagt bij aan een snelle groei van schimmels, waaronder Aspergillose (38). Daarnaast ondervinden roofvogels door de bouw van hun ademhalingsstelsel veel hinder van stof en rook. Elke ruimte waarin een roofvogel wordt gehouden (waaronder een binnenruimte), moet voldoende verse lucht hebben en de aangeboden verse lucht mag niet stoffig of rokerig zijn. Het heeft (naast de eisen

die gesteld worden aan behuizing en bodembedekking) dan ook de voorkeur om roofvogels buiten te huisvesten (26).

10. Inprenting en socialisatie

Wetgeving en vrijheden

Voor de juiste ontwikkeling van een dier is het noodzakelijk dat het dier een toereikende hoeveelheid gezond en voor de soort en de leeftijd geschikt voer krijgt toegediend op een wijze die past bij het ontwikkelingsstadium van het dier (art. 1.7 sub e). Daarnaast moet een dier in staat worden gesteld om te kunnen voldoen aan zijn ethologische behoeften (art. 1.6 lid 2). Door een roofvogel niet door de ouderdieren te laten (op)voeden, kan het niet gevrijwaard worden van fysiek en fysiologisch ongerief, van pijn, verwondingen en ziektes, van angst en chronische stress en is sprake van een beperking in het uitvoeren van het normale gedrag.

Invulling en achtergrond

Een dier moet in staat worden gesteld om soort-typisch gedrag te ontwikkelen en uitoefenen, i.e. een roofvogel moet zich kunnen ontwikkelen tot en leven als een roofvogel. Hiervoor is het o.a. van belang dat het dier op de juiste wijze wordt opgevoed (i.e. door de ouderdieren), de mens niet als soortgenoot ziet en, indien de vogel dit van nature wenst, met soortgenoten in een stabiele leefomgeving wordt gehuisvest. Het aanbieden van de juiste verrijking is daarnaast noodzakelijk voor mentale stimulatie en om het natuurlijke spel-, foerageer- en exploratiegedrag uit te kunnen voeren (54).

Ontwikkeling soort-typisch gedrag

Soort-typisch gedrag is deels genetisch bepaald, het dier zal dit gedrag kunnen en willen uitoefenen, onafhankelijk van leermomenten en de omgevingsfactoren. Voorbeelden van dergelijk instinctief gedrag zijn jagen en migratie (23). De fases waarin overig gedrag wordt aangeleerd moeten op de juiste wijze worden ingevuld om te zorgen dat de vogel het volledige repertoire aan soort-typische gedragingen kan ontwikkelen en uitoefenen.

Tijdens de inprentingperiode leert de vogel soort-typisch gedrag aan dat essentieel is voor het latere functioneren, onder andere met betrekking tot partner- en soortherkenning, de ontwikkeling van angsten en hoe de vogel omgaat met nieuwe situaties. Het met de hand opfokken van jonge vogels verstoort dit leerproces en zal de vogel beperken in de mogelijkheden om natuurlijk gedrag te leren en ontwikkelen en zich natuurlijk te gedragen ten opzichte van (niet-)soortgenoten. De dieren worden door handopfok verkeerd ingeprent en gaan de mens als soortgenoot zien. Een vogel kan hierdoor agressief gedrag gaan vertonen richting de verzorger en/of soortgenoten, excessief vocaliseren, seksueel gedrag op mensen richten, overmatig angstig zijn en zijn voedsel proberen te verdedigen (12; 23; 55; 41). Samengevat zullen handopgefokte roofvogels en uilen blijvend in hun fysiologische en ethologische behoeften zijn aangetast (23). In dit kader kan dus worden gesteld dat handopfok binnen de huidige regelgeving niet kan worden toegestaan. Alleen in uitzonderingsgevallen, bijvoorbeeld door ziekte van het jong of ouderdier, of wanneer het ouderdier het jong verstoot of agressie vertoont, kan het noodzakelijk zijn om het dier kortstondig handmatig (bij) te voeden. Deze periode van bijvoeden dient zo kort mogelijk te zijn, liefst beperkt tot enkele (4-5) dagen, waarna de (op)voeding overgenomen dient te worden door de ouders of surrogaatouders. Het niet accepteren van het jong door de ouders doordat deze ouderdieren niet gesocialiseerd zijn en niet geleerd hebben om hun natuurlijke gedrag uit te oefenen is geen reden om handopfok in stand te houden.

Tijdens de socialisatieperiode is de opvoeding door en contact met de ouderdieren onmisbaar. Het gaat met name om de periode rondom het mobiel worden, uitvliegen en spenen – dat is de periode dat de vogels moeten leren om wat meer zelfstandiger te worden en de omgeving om zich heen te leren kennen. Vaak ligt deze periode tussen de 6^e en 9^e levensweek, maar dit kan per soort verschillen (23; 24). Indien een vogel in deze periode niet sociaal wordt opgevoed door de ouderdieren (en in bijzijn

van soortgenoten), bestaat een reëel risico dat het dier levenslang afwijkend gedrag gaat vertonen, zoals bedelgedrag en agressie richting de mens, en onvermogen tot paren met soortgenoten (23).

Tijdens de leerfase breidt een vogel het gedragsrepertoire uit door te leren volgens de principes van habituatie, associatie, klassieke en operante conditionering. Daarnaast hebben traumatische ervaringen, welke vermeden moeten worden, een groot effect/impact op het latere gedrag. Het gedrag dat in de leerfase geleerd wordt is in de meeste gevallen omkeerbaar maar kan afhankelijk van de ernst van het opgelopen (mentale) trauma onomkeerbaar zijn.

11. Sociale interactie

Wetgeving en vrijheden

Een dier moet voldoende ruimte worden gelaten voor zijn fysiologische en ethologische behoeften (art. 1.6 lid 2) en een dier moet, indien het niet in een gebouw wordt gehouden, bescherming worden geboden tegen slechte weersomstandigheden, gezondheidsrisico's en zo nodig roofdieren (art. 1.6 lid 3). Door een roofvogel niet in de juiste sociale context te huisvesten, kan het dier niet gevrijwaard worden van fysiek en fysiologisch ongerief; pijn, verwondingen en ziektes; angst en chronische stress; en een beperking in het uitvoeren van het normale gedrag.

Invulling en achtergrond

Algemeen gezien worden de meeste roofvogels als solitair beschouwd en tolereren ze andere individuen van hun eigen soort slecht (26; 31; 35; 41). Dit geldt bijvoorbeeld niet voor de woestijnbuizerd, wat een groepsdier is dat juist niet solitair gehuisvest dient te worden. Wanneer een woestijnbuizerd solitair wordt gehuisvest bestaat er een verhoogd risico dat dit dier zal gaan verenplukken (41). Daarentegen kan het paars- of groepsgevijs huisvesten van roofvogels die van nature solitair leven problemen opleveren: roofvogels in gevangenschap kunnen bijvoorbeeld bij confrontaties met betrekking tot de hiërarchie niet vluchten (12; 23; 56). Wanneer vogels wel samen gehuisvest worden, mogen er geen aanwijzingen zijn van afwijkend gedrag, zoals agressie ten opzichte van elkaar. Indien dit wel het geval is, moeten de dieren uit elkaar worden gehaald en afzonderlijk gehuisvest worden. In tabel 4 staat de natuurlijke leefwijze van de verschillende roofvogelsoorten weergegeven.

Tabel 3: natuurlijke leefwijze van verschillende roofvogelsoorten

Leefwijze	Roofvogelsoort(en)
Solitair	Oehoe (56), Slechtvalk (57; 58) en Giervalk (58)
Paar	Kerkuil & Steenuil (56; 59)
Groep	Woestijnbuizerd, zwarte gieren, zwarte caracara's (27; 35; 41; 56)

12. Kennis en vaardigheden

Wetgeving en vrijheden

De houder van een roofvogel moet er zorg voor dragen dat deze verzorgd wordt door een persoon die beschikt over de voor de verzorging benodigde kennis en vaardigheden (art. 1.7 sub a) én onder de hoede wordt gesteld van een persoon die kennelijk in staat is de dieren te verzorgen (art. 1.7 sub b).

Invulling en achtergrond

Een roofvogelhouder moet kunnen bewijzen dat hij/zij beschikt over de minimaal noodzakelijke kennis en vaardigheden voor de soort(en) die hij/zij houdt. Ook degene die de dieren verzorgt dient te beschikken over de voor de verzorging benodigde kennis en vaardigheden. De houder/verzorgster moet in ieder geval in staat zijn de vogels *lege artis* te vangen en vast te houden. Op het moment dat de houder of de verzorgster niet in staat is aan te tonen dat hij/zij beschikt over de benodigde kennis en vaardigheden, is hij/zij in overtreding en mag deze persoon de dieren niet houden of verzorgen. Ook iemand met een valkeniersakte als bedoeld in hoofdstuk 3 van de Regeling natuurbescherming (60)

dient aan te kunnen tonen dat hij/zij beschikt over de benodigde kennis en vaardigheden. Het hebben van een dergelijke akte ontslaat de houder niet van deze wettelijke eis.

13. Gezondheid

Wetgeving en vrijheden

Degene die een dier houdt moet er zorg voor dragen dat een dier dat ziek of gewond lijkt onmiddellijk op passende wijze wordt verzorgd (art. 1.7 onder c). Door dit niet te doen kan de roofvogel niet gevrijwaard worden van fysiek en fysiologisch ongerief en van pijn, verwondingen en ziektes. Daaruit volgend kan het dier ook niet gevrijwaard worden van angst en chronische stress en van een beperking in het uitvoeren van het natuurlijke gedrag.

Invulling en achtergrond

Verwondingen en beschadigingen van een vogel duiden op ontoereikende huisvesting of behandeling (12; 61). In tabel 5 staan een aantal belangrijke indicatoren opgesomd voor een gezonde roofvogel en afwijkingen in verenpak, ogen, snavel, washuid, poten, nagels, smetsel, ademhaling en houding.

Tabel 4: gezondheidsbeoordeling van een roofvogel (6)

Indicator	Gezonde roofvogel	Afwijkingen
Verenpak	Schoon, strak en met afgeronde hoeken	Vies, beschadigingen, breuken en verfrommeld
Ogen	Rond, helder, schoon en droog	Dof, oogleden (deels) gesloten en uitvloeisel
Snavel	Normale lengte, leidend tot een scherpe punt	Beschadiging en vergroeiing
Washuid	Helder geel	Beschadiging
Poten	Schoon en helder geel	Verkleuringen, ontbrekende schubben, zwellingen en zoolzweren (bumble foot)
Nagels	Gelijkmatige kromming met scherpe punten	Vergroeiing, te lang en ontbrekende teennagels
Smetsel (ontlasting)	Zwarte punt met wit (vloeibaar) urinezuur (soms met roodachtig pigment). Bij een vastende vogel is de zwarte punt heldergroen.	Afwijkende kleuren zoals geel, geel-groen of bloedvlekken
Ademhaling	10-15 keer per minuut, de ademhaling moet nauwelijks zichtbaar zijn	Het meebewegen van de staart en/of vleugels met elke ademhaling
Houding	Rechtop, bijna verticaal	In elkaar gedoken, vleugels laten hangen, op één poot leunen

14. Gebruik van roofvogels tijdens evenementen, vlieg- en jachtdemonstraties

Wetgeving en vrijheden

De bewegingsvrijheid van een dier mag niet op zodanige wijze worden beperkt dat het dier daardoor onnodig lijden of letsel wordt toegebracht (art. 1.6 lid 1) en een dier moet voldoende ruimte worden gelaten voor zijn fysiologische en ethologische behoeften (art. 1.6 lid 2). Degene die een dier houdt draagt, draagt er zorg voor dat een dier een voor dat dier toereikende hoeveelheid gezond en voor de soort en de leeftijd geschikt voer krijgt toegediend (art. 1.7, onder e). Bij het gebruik van een roofvogel tijdens evenementen is er een verhoogd risico op fysiek en fysiologisch ongerief; pijn, verwondingen en ziektes; angst en chronische stress; en beperking in het uitvoeren van het natuurlijke gedrag.

Invulling en achtergrond

Het gebruik van roofvogels tijdens evenementen, vlieg- en jachtdemonstraties is toegestaan, omdat de situatie en daarmee eventueel gepaard gaande welzijnsaantasting tijdens een evenement/demonstratie tijdelijk van aard is. Wanneer een dier zeer frequent belast wordt met activiteiten waarbij niet aan onderstaande randvoorwaarden wordt voldaan, kan er wel sprake zijn van langdurige aantasting van het welzijn van het dier. Wanneer tijdens een evenementen niet aan onderstaande randvoorwaarden⁶ voldaan kan worden, is er een verhoogd risico op welzijnsaantasting. Het belang van de dieren om niet

⁶ Deze voorwaarden zijn opgesteld op basis van ethische overwegingen, waarbij de wetenschappelijke literatuur met betrekking tot stressoren voor roofvogels zijn meegenomen.

in hun welzijn te worden aangetast weegt hierbij zwaarder dan het belang van de houder om de dieren tentoon te stellen (zonder te voldoen aan de gestelde randvoorwaarden).

1. Voor jachtdemonstraties mogen alleen roofvogels worden ingezet die van nature op levend wild jagen (de Pandionidae, Accipitridae [m.u.v. de aaseters/gieren], Falconidae, Sagittariidae en de Strigiformes [m.u.v. de Oehoe]) (6; 11).
2. Obligaat nachtactieve roofvogels mogen niet overdag ingezet worden, omdat dit niet binnen het soort-typische gedrag van deze vogels valt. Let wel, niet alle uilen zijn uitgesproken nacht-actieve dieren: een deel van de uilen, zoals de steenuil, is ook overdag of in de schemering actief (8; 56).
3. Het doel moet zijn om alle meegenomen dieren in te zetten voor een vlieg- of jachtdemonstratie.
4. Dieren die niet gevlogen worden mogen slechts enkele uren aangebonden worden aan een sprengel (zie 1. Aangebonden huisvesting).
5. Het kortstondig aanbinden vindt plaats buiten het zicht en niet in (in-)direct contact met andere dieren (inclusief andere roofvogels), mensenmassa's en/of flitslichten. Het is hierbij van belang dat er beschutting/schuilmogelijkheid is en het dier de keuze heeft om zich terug te trekken.
6. Ook tijdens de vlieg- of jachtdemonstratie moeten stressoren waaronder flitslicht op korte afstand van de dieren, direct contact met andere dieren en andere mensen worden voorkomen. Direct flitslicht op het oog van het dier gericht is nooit toegestaan.
7. Op het moment dat, ondanks het voldoen aan de gestelde randvoorwaarden, dieren toch tekenen vertonen van stress, dient het dier afgezonderd te worden.

Referenties

1. Wet dieren, een integraal kader voor regels over gehouden dieren en daaraan gerelateerde onderwerpen, kenmerk BWBR0030250. <https://wetten.overheid.nl/jci1.3:c:BWBR0030250&z=2020-01-01&g=2020-01-01>
2. Besluit houders van dieren, houdende regels met betrekking tot houders van dieren, kenmerk BWBR0035217. <https://wetten.overheid.nl/jci1.3:c:BWBR0035217&z=2018-07-01&g=2018-07-01>
3. Memorie van toelichting bij het wetsvoorstel Wet dieren, Tweede Kamer, 2007-2008, 31 389, nr 3. <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31389-3.html>
4. Hellebrekers & Ohl (2009) Tijdschrift voor Diergeneeskunde 134, 18: 754.
5. Hubert, J. (2012) Welzijn van roofvogels - onderzoek naar het welzijn van roofvogels in gevangenschap in Nederland.
6. Redig, P.T., Cruz-Martinez L. (2009) Handbook of Avian medicine. Chapter 9: Raptors, pp 209-242. <https://doi.org/10.1016/B978-0-7020-2874-8.X0001-6>
7. Nicolai, J. (1994) Roofvogels en uilen. Thieme, Baarn.
8. van den Brink, H. (1999) Roofvogels en uilen in Europa. Rebo Productions, Lisse.
9. Verordening (EG) Nr. 1332/2005 van de Commissie van 9 augustus 2005 tot wijziging van Verordening (EG) nr 338/97 van de Raad inzake de bescherming van in het wild levende dier- en plantensoorten door controle op het desbetreffende handelsverkeer. <http://data.europa.eu/eli/reg/2005/1332/oj>
10. Hackett, S.J. (2008) A phylogenomic study of Birds reveals their evolutionary history. Science 320(5884):1763-1768, doi: 10.1126/science.1157704.
11. LICG (2010) Bijsluiters kerkuil. www.licg.nl/media/1496/kerkuil_bijsluiter6_0t.pdf.
12. Peeters, E. (2008) Het houden van roofvogels in gevangenschap bij particulieren (versie 3). In opdracht van de Raad voor Dierenwelzijn België.
13. Heidenreich, B. (2008) The ethics of Animal Training and Handling. The International Association of Avian Trainers and Educators Conference.
14. Parry-Jones, J. (2001) Training birds of prey. David & Charles publishers, Newton Abbot.
15. International Association of Avian Trainers and Educators (2008) Position statement: tethering birds. www.aazk.org/wp-content/uploads/IAATE-PositionStatement-Tethering.pdf.
16. Ford, S., Chitty, J., Jones, M. (2007) Raptor medicine and case management. Annual conference Association of Avian Veterinarians, pp. 135-150.
17. Department for Environment, Food & Rural Affairs (2004) Secretary of state's standards of modern zoo practice. Appendix 8 - specialist exhibits. <http://archive.defra.gov.uk/wildlife-pets/zoos/documents/zoo-standards/app8.pdf>.
18. African Raptor Trust (2008) Raptor exhibition guidelines. www.africanraptor.co.za/cms/uploads/docs/Raptor%20Exhibition%20Guidelines.pdf.
19. Verordnung der Bundesministerin für Gesundheit über die Haltung von Wirbeltieren, die nicht unter die 1. Tierhaltungsverordnung fallen, über Wildtiere, die besondere Anforderungen an die Haltung stellen und über Wildtierarten, deren Haltung aus Gründe.
20. Raad van Dierenwelzijn (2009) Advies Roofvogels houden in gevangenschap. www.lne.be/sites/default/files/atoms/files/Het%20houden%20van%20roofvogels%20door%20particulieren%20-%20Advies%20%282009%29.pdf.
21. Brücher, H. (1995) Mindestanforderungen an die Haltung von greifvögeln und eulen. www.bmel.de/SharedDocs/Downloads/Tier/Tierschutz/GutachtenLeitlinien/HaltungGreifvoegel.pdf?__blob=publicationFile.
22. Fox, N.C., Chick, J. (2007) Falconry in the United Kingdom: an audit of the current position prepared by the Hawk board. Hawk Board Publications.
23. Park, F. (2003) Behavior and Behavioral Problems of Australian Raptors in Captivity. Seminars in Avian and Exotic Pet Medicine 12(4):232-241, doi: 10.1053/S1055-937x(03)00038-0.
24. Berg, S. (2009) Der wildvogelpatient - Statistische untersuchungen zum medizinischen, organisatorischen und finanziellen aufwand für die versorgung von verletzten wildvögeln.
25. Arent, L.R. (2007) Raptors in captivity: guidelines for care and management. Hancock House.
26. Working group on refinement (2011) Fifth report of the BVA/AFW/FRAME/RSPCA/UFAW joint working group on refinement. Laboratory birds: refinements in husbandry and procedures. Ch 18 Birds of prey (Falciformes and Strigiformes). Laboratory Animals 35(1): 73-77.
27. Vanommeslaeghe, K. (2007) Dit is valkerij, Roofvogels en mensen, theorie en praktijk. Kune.
28. EAZA Falconiformes and Strigiformes Taxon Advisory Group (2016) Husbandry and Management Guidelines for Demonstration Birds. Version 1.9.

29. Forbes, N.A. (2002) Captive raptor propagation. *Veterinary Clinics of North America: Exotic Animal Practice* 5(3):649-676, doi: 10.1016/S1094-9194(02)00009-9.
30. Forbes, N.A., Parry-Jones, J. (1996) Management and husbandry (raptors). *Manual of Raptors, Pigeons and Waterfowl*. Cheltenham, UK: BSAVA, pp. 116-128.
31. Hammer, W., et al. (1989) Empfehlungen zur tierschutzgerechten haltung von greifvögeln und eulen. *Tieraerztliche Praxis* 17:59-70.
32. Rodriguez-Lainz, A.J., Hird, D.W., Kass, P.H., Brooks, D.L. (1997) Incidence and risk factors for bumblefoot (pododermatitis) in rehabilitated raptors. *Preventative veterinary medicine* 31(3-4): 175-184. DOI: 10.1016/S0167-5877(96)01137-3
33. Forbes, N.A. (2016) Bumblefoot surgery and management. *Great Western Exotic Vets* www.gwexotics.com/wp-content/uploads/2016/04/Bumblefoot-management-and-surgery.pdf.
34. Remple, J.D. (2006) A multifaceted approach to the treatment of bumblefoot in raptors. *Journal of Exotic Pet Medicine* 15(1):49-55. DOI: 10.1053/j.jepm.2005.11.003
35. Forbes, N.A., Flint, C. (2000) Raptor Nutrition. Campaign for falconry. Gloucestershire, UK: Landsdown Veterinary Surgeons.
36. Gibson, M.J. (1996) The ABC's of housing raptors. *Journal of Wildlife Rehabilitation* 19:23-31.
37. Orosz, S.E. (2000) Overview of aspergillosis: pathogenesis and treatment options. *Seminars in Avian and Exotic Pet Medicine* 9(2):66-74. <https://doi.org/10.1053/AX.2000.4618>
38. Joseph, V. (2000) Aspergillosis in raptors. *Seminars in Avian and Exotic Pet Medicine* 9(2):59-65. <https://doi.org/10.1053/AX.2000.4617>
39. Richter, T. (2006) Mindestanforderungen an die haltung von greifvögeln. *Tierärztliche Vereinigung für Tierschutz*.
40. Miller, E.A. (2000) Minimum standards for wildlife rehabilitation. Third edition. St. Cloud MN, USA: National Wildlife Rehabilitators Association.
41. Jones, M.P. (2001) Behavioral aspects of captive birds of prey. *Veterinary Clinics of North America: Exotic Animal Practice* 4(3):613-632. [https://doi.org/10.1016/S1094-9194\(17\)30026-9](https://doi.org/10.1016/S1094-9194(17)30026-9)
42. Huckabee, J.R. (2000) Raptor Therapeutics. *Veterinary Clinics of North America: Exotic Animal Practice* 3(1):91-116. doi: 10.1016/S1094-9194(17)30096-
43. Mikula, F. (2010) Free flight training for raptors for release: why don't they just fly away? Wombat Awareness Organisation. Adelaide: National Wildlife Rehabilitation Conference. www.awrc.org.au/uploads/5/8/6/6/5866843/mikula_raptors.pdf.
44. Hentz, P.S. (2004) Wildlife critical care manual: the first twenty-four hours. Red Creek Wildlife Center. <https://redcreekwildlifecenter.com/wcc.pdf>.
45. Bedrosian, B.E., St. Pierre, A.M. (2007) Frequency of injuries in three raptor species wintering in Northeastern Arkansas. *The Wilson journal of Ornithology* 119(2):296-298. DOI: 10.1676/05-124.1
46. Daut, E.F. (2010) Raptor nutrition and emaciation management. Wildlife Center of Virginia. www.wildlifecenter.org/wp/wpcontent/uploads/2010/02/Raptor-Emaciation-Management-and-Nutrition.pdf.
47. Blair, S.K. (2000) Caring for raptors (birds of prey). 7th edition. Bird care & conservation society. www.birdcare.asn.au/pdf/raptors.pdf.
48. Bertram, C. (2003) Retrospektive Analyse von Datensätzen über Erkrankungen und Todesursachen von Greifvögeln in Zoologischen Gärten unter besonderer Berücksichtigung ihrer Haltung. Wettenberg: VVB Laufersweiler Verlag.
49. Forbes, N.A. (2016) Wing tip oedema and dry gangrene syndrome in raptors. *Great Western Exotic Vets*. www.gwexotics.com/wp-content/uploads/2016/04/Wing-tip-oedema-raptors.pdf.
50. Heatly, J.J., Marks, S. Mitchell, M. Tully, T. (2001) Raptor emergency and critical care: therapy and techniques. *Compendium on Continuing Education for the Practicing Veterinarian* 23(6):561-570.
51. Harris, L.W. (2002) The Harris hawk: management, training and hunting. Swan Hill Press.
52. Degernes, L.A. (1995) Trauma medicine. *Avian medicine: principles and application*. Lake Worth: Wingers Publishing, p. 417-433.
53. Hudelson, S., Hudelson, P. (1995) Dermatology of raptors: a review. *Seminars in Avian and Exotic Pet Medicine* 4(4):184-194. [https://doi.org/10.1016/S1055-937X\(05\)80016-7](https://doi.org/10.1016/S1055-937X(05)80016-7)
54. Tyler, E.T. (2018) Enrichment preferences of raptors at Elmwood Park Zoo. *Journal of Zoo Biology* 1(1): 21-27. DOI: 10.33687/zoobiol.001.01.2239
55. Barn Owls Trust (2010) Considering a captive barn owl? www.adlib.ac.uk/resources/000/102/643/No_30.pdf.
56. Mebs, T., Scherzinger, W. (2000) Uilen van Europa. Tirion natuur, Baarn.
57. Ratcliffe, D. (1993) The peregrine falcon seconded. 2nd edition. T. & A.D. Poyser, London.
58. Ferguson-Lees, J., Christie, D.A. (2001) *Raptors of the world*. Christopher Helm, London.

59. del Hoyo, J., Elliott, A., Sargatal, J. (1994) Handbook of the birds of the world. Volume 2: new world vultures to guineafowl. Lynx Edicions, Barcelona.
60. Regeling natuurbescherming, houdende regels ter uitvoering van de Wet natuurbescherming en het Besluit natuurbescherming, kenmerk BWBR0038668. <https://wetten.overheid.nl/jci1.3:c:BWBR0038668&z=2020-10-15&g=2020-10-15>
61. Burke, H.E., Swaim, S.E., Amalsadvala, T. (2002) Review of wound management in raptors. Journal of Avian Medicine and Surgery 16(3):180-191. [https://doi.org/10.1647/1082-6742\(2002\)016\[0180:ROWMIR\]2.0.CO;2](https://doi.org/10.1647/1082-6742(2002)016[0180:ROWMIR]2.0.CO;2)

Bijlage 1: minimale afmetingen huisvesting roofvogels

Onderstaande afmetingen gelden voor 1-2 vogels en zijn gebaseerd op $L \times B \times H = 3 \times \text{spanwijdte} \times 2 \times \text{spanwijdte} \times 5 \times \text{lengte vogel}$, met een minimum van 12 m³ (20;22;28). Voor iedere bijkomende vogel in het verblijf dient 15% bij deze maten opgeteld te worden (29).

Soort	Lengte (cm)	Spanwijdte (cm)	Minimale afmeting huisvesting (m), op basis van spanwijdte en lengte vogel, afgerond op 0.50 m (LxBxH - inhoud)
Visarend	60	167	5,0 x 3,5 x 3,0 - 52,5 m ³
Grijze wouw	36	88	2,5 x 2,0 x 2,0 - 10 m ³ - 12 m ³
Zwarte wouw	58	153	4,5 x 3,0 x 3,0 - 40 m ³
Rode wouw	72	171	5,0 x 3,5 x 3,5 - 57,8 m ³
Brahmaanse wouw	51	125	4,0 x 2,5 x 2,5 - 25 m ³
Zeearend	92	244	7,5 x 5,0 x 5,0 - 187 m ³
Amerikaanse zeearend	75	230	7,0 x 4,5 x 4,0 - 126 m ³
witbuikzeearend	70	220	6,5 x 4,5 x 3,5 - 94,5 m ³
Witbandzeearend	80	205	6,0 x 4,0 x 4,0 - 96 m ³
Stellers Zeearend	100	250	7,5 x 5,0 x 5,0 - 187 m ³
Lammergier	125	275	8,0 x 5,5 x 5,5 - 242 m ³
Aasgier	65	170	5,0 x 3,5 x 3,5 - 61 m ³
Vale Gier	110	265	8,0 x 5,5 x 5,5 - 257 m ³
Ruppels Gier	105	255	7,5 x 5,0 x 5,5 - 206,3 m ³
Slangenarend	69	178	5,5 x 3,5 x 3,5 - 67 m ³
Blauwe Kiekendief	55	118	3,5 x 2,5 x 3,0 - 26,3 m ³
Havik	64	120	3,5 x 2,5 x 3,0 - 26,3 m ³
Sperwer	41	80	2,5 x 1,5 x 2,0 - 7,5 m ³ → 12 m ³ minimaal
Buizerd	56	136	4,0 x 2,5 x 3,0 - 30 m ³
Arendbuizerd	58	155	4,5 x 3,0 x 3,0 - 40 m ³
Wespendief	59	135	4,0 x 3,0 x 3,0 - 36 m ³
Havikarend	65	165	5,0 x 3,5 x 3,5 - 61 m ³
Bastaardarend	69	177	5,5 x 3,5 x 3,5 - 67 m ³
Steenarend	93	177	5,5 x 3,5 x 4,5 - 86,6 m ³
Keizerarend	83	205	6,0 x 4,0 x 4,0 - 96 m ³
Schreeuwarend	65	168	5,0 x 3,5 x 3,5 - 61 m ³
Savannearend	72	185	5,5 x 3,5 x 3,5 - 67 m ³
Zwarte arend	88	210	6,5 x 4,0 x 4,5 - 117 m ³
Lannervalk	50	105	3,0 x 2,0 x 2,5 - 15 m ³
Sakervalk	55	129	4,0 x 2,5 x 3,0 - 30 m ³
Smelleken	23	69	2,0 x 1,5 x 1,0 - 3M3 → 12 m ³ minimaal
Eleonora valk	42	104	3,0 x 2,0 x 2,0 - 12 m ³
Slechtvalk	51	113	3,5 x 2,5 x 2,5 - 22 m ³
Giervalk	63	134	4,0 x 3,0 x 3,0 - 36 m ³
Boomvalk	35	84	2,5 x 1,5 x 2,0 - 7,5 m ³ → 12 m ³ minimaal
Torenvalk	37	78	2,5 x 1,5 x 2,0 - 7,5 m ³ → 12 m ³ minimaal
Roodpootvalk	34	76	2,5 x 1,5 x 1,5 - 5,6 m ³ → 12 m ³ minimaal
Kerkuil	39	95	3,0 x 2,0 x 2,0 - 12 m ³
Velduil	40	105	3,0 x 2,0 x 2,0 - 12 m ³
Ransuil	37	98	3,0 x 2,0 x 2,0 - 12 m ³
Ruigpootuil	27	62	2,0 x 1,5 x 1,5 - 4,5 m ³ → 12 m ³ minimaal
steenuil	27	57	2,0 x 1,0 x 1,0 - 2,0 m ³ → 12 m ³ minimaal
Oehoe	73	170	5,0 x 3,5 x 3,5 - 61 m ³
Dwerguil	19	39	1,0 x 1,0 x 1,0 - 1 m ³ → 12 m ³ minimaal
Dwergooruil	21	54	1,5 x 1,0 x 1,0 - 1,5 m ³ → 12 m ³ minimaal
Bosuil	43	96	3,0 x 2,0 x 2,5 - 15 m ³
Laplандuil	68	148	4,5 x 3,0 x 3,5 - 47,2 m ³
Oeraluil	59	124	4,0 x 2,5 x 3,0 - 30 m ³
Sperweruil	43	82	2,5 x 1,5 x 2,0 - 7,5 m ³ → 12 m ³ minimaal
Sneeuwuil	65	150	4,5 x 3,0 x 3,5 - 47,2 m ³

Bijlage 2: temperatuurvoorschriften voor roofvogels (19)

Cat. Temperatuurvoorschrift

I	Volledig winterhard, alleen bescherming tegen regen en wind zijn nodig.
II	Kan tegen zeer sterke vorst, een onverwarmde schuilplek of nestblok is voldoende.
III	Niet volledig vorstgevoelig, een vorst- en tochtvrije binnenruimte is nodig.
IV	Vorstgevoelig, verwarmde binnenruimte met temperatuur boven +10°C is nodig.

* Uitsluitend huisvesting in verwarmde binnenvolière

Familie/geslacht	Soort (Latijnse naam)	NL naam	Cat. I-IV
Cathartidae	<i>Cathartes atratus</i>	Zwarte gier	III
	<i>Cathartes aura</i>	Kalkoengier	IV
	<i>Sarcorampus papa</i>	Koningsgier	IV
	<i>Vultur gryphus</i>	Andescondor	I
Pandionidae	<i>Pandion haliaetus</i>	Visarend	II
Sagittariidae	<i>Sagittarius serpentarius</i>	Secretarisvogel	III
Elanus	<i>Elanus caeruleus</i>	Grijze wouw	IV
	<i>Milvus migrans</i>	Zwarte wouw	I-II*
Milvus	<i>Milvus milvus</i>	Rode wouw	I
	<i>Haliaeetus indus</i>	Brahmaanse wouw	IV
Ichthyophaga	<i>Ichthyophaga ichthyaetus</i>	Grote rivierarend	IV
	<i>Haliaeetus albicilla</i>	Zeearend	I
Haliaeetus	<i>Haliaeetus leucocephalus</i>	Amerikaanse zeearend	I
	<i>Haliaeetus leucogaster</i>	Witbuikzeearend	III
	<i>Haliaeetus leucoryphus</i>	Witbandzeearend	I
	<i>Haliaeetus pelagicus</i>	Stellers zeearend	I
	<i>Haliaeetus vocifer</i>	Afrikaanse zeearend	III
Gypaetus	<i>Gypaetus barbatus</i>	Lammergeier	I
Aegypius	<i>Aegypius monachus</i>	Monniksgier	I
Gypohierax	<i>Gypohierax angolensis</i>	Palmgier	IV
Neophron	<i>Neophron percnopterus</i>	Aasgier	I-II*
Necrosyrtes	<i>Necrosyrtes monachus</i>	Kapgier	II
Sarcogyps	<i>Sarcogyps calvus</i>	Indische oorgier	IV
Torgos	<i>Torgos tracheliotus</i>	Oorgier	II
Trigonoceps	<i>Trigonoceps occipitalis</i>	Witkopgier	II
	<i>Gyps fulvus</i>	Vale gier	I
Gyps	<i>Gyps himalayensis</i>	Sneeuwgier	I
	<i>Gyps rueppellii</i>	Rüppells gier	II
Pseudogyps	<i>Pseudogyps bengalensis</i>	Bengaalse gier	III
	<i>Pseudogyps africanus</i>	Witruiggier	II
Circaetus	<i>Circaetus cinereus</i>	Bruine slangenarend	IV
	<i>Circaetus gallicus</i>	Slangenarend	IV
Terathopius	<i>Terathopius ecaudatus</i>	Bateleur	III
Spilornis	<i>Spilornis cheela</i>	Indische slangenarend	IV
	<i>Circus aeruginosus</i>	Bruine slangenarend	II
Circus	<i>Circus cyaneus</i>	Blauwe kiekendief	I
	<i>Melierax canorus</i>	Zanghavi	IV
Melierax	<i>Accipiter gentilis</i>	Havik	I
	<i>Accipiter nisus</i>	Sperwer	I
Accipiter	<i>Geranoaetus melanoleucus</i>	Grijze arendbuiser	II
	<i>Buteo buteo</i>	Buiser	I
Buteo	<i>Buteo jamaicensis</i>	Roodstaartbuiser	I-II*
	<i>Buteo lagopus</i>	Ruigpootbuiser	I
	<i>Buteo polyosoma</i>	Roodrugbuiser	II
	<i>Buteo rufinus</i>	Arendbuiser	I
Pernis	<i>Pernis apivorus</i>	Wespendief	III
Harpia	<i>Harpia harpyja</i>	Harp	III
Pitheophaga	<i>Pitheophaga jefferyi</i>	Apenarend	IV
Stephanoaetus	<i>Stephanoaetus coronatus</i>	Kroonarend	III
Lophaelus	<i>Lophaelus occipitalis</i>	Afrikaanse zwarte kuifarend	III

Hieraaetus	<i>Hieraaetus fasciatus</i>	Havikarend	I-II*
	<i>Aquila clanga</i>	Bastaardarend	II
	<i>Aquila chrysaetos</i>	Steenarend	I
Aquila	<i>Aquila heliacea</i>	Keizerarend	I
	<i>Aquila pomarina</i>	Schreeuwarend	II
	<i>Aquila rapax</i>	Savannearend	I-II*
	<i>Aquila verreauxii</i>	Zwarte arend	III
Phalcoboenus	<i>Phalcoboenus australis</i>	Falklandcaracara	I
	<i>Phalcoboenus megalopterus</i>	Andescaracara	II
Polemaetus	<i>Polemaetus bellicosus</i>	Vechtarend	III
Polyborus	<i>Polyborus plancus</i>	Kuifcaracara	II
Microhierax	<i>Microhierax caerulescens</i>	Indische dwergvalk	>15°C
	<i>Falco biarmicus</i>	Lannervalk	I-II*
	<i>Falco cherrug</i>	Sakervalk	I-II*
	<i>Falco columbarius</i>	Smelleken	I
	<i>Falco eleonora</i>	Eleonora's valk	II
Falco	<i>Falco jugger</i>	Indische lannervalk	II
	<i>Falco mexicanus</i>	Prairievalk	I
	<i>Falco peregrinus</i>	Slechtvalk	I
	<i>Falco rusticolus</i>	Giervalk	I
	<i>Falco sparverius</i>	Amerikaanse torenvalk	I-II*
	<i>Falco subbuteo</i>	Boomvalk	III
	<i>Falco tinnunculus</i>	Torenvalk	I
	<i>Falco vespertinus</i>	Roodpootvalk	III
Tyto	<i>Tyto alba</i>	Kerkuil	I-II*
	<i>Tyto capensis</i>	Kaapse grasuil	IV
Phodilus	<i>Phodilus badius</i>	Bruine uil	IV
	<i>Asio capensis</i>	Afrikaanse velduil	III
Asio	<i>Asio flammeus</i>	Velduil	I
	<i>Asio otus</i>	Ransuil	I
Aegolius	<i>Aegolius acadicus</i>	Zaaguil	I
	<i>Aegolius funereus</i>	Ruigpootuil	I
Athene	<i>Athene brama</i>	Brahmaanse steenuil	IV
	<i>Athene noctua</i>	Steenuil	I
	<i>Athene cunicularia</i>	Holenuil	II
	<i>Bubo africanus</i>	Afrikaanse oehoe	II
Bubo	<i>Bubo. Bubo ssp.</i>	Oehoe	I
	<i>Bubo capensis</i>	Kaapse oehoe	II-III
	<i>Bubo lacteus</i>	Verreaux' oehoe	III
	<i>Bubo virginianus</i>	Amerikaanse oehoe	I-II*
Glaucidium	<i>Glaucidium brasilianum</i>	Braziliaanse dwerguil	IV
	<i>Glaucidium passerinum</i>	Dwerguil	I
	<i>Glaucidium perlatum</i>	Geparelde dwerguil	III-IV*
Nyctea	<i>Nyctea scandiaca</i>	Sneeuwuil	I
Otus	<i>Otus scops</i>	Dwergooruil	III
	<i>Strix aluco</i>	Bosuil	I
Strix	<i>Strix nebulosa</i>	Laplандuil	I
	<i>Pulsatrix perspicillata</i>	Briluil	III
	<i>Strix uralensis</i>	Oeraluil	I
Surnia	<i>Surnia ulula</i>	Sperweruil	I

Bijlage 3: artikelen uit de Wet dieren en het Besluit houders van dieren

Wet dieren

Artikel 2.1 Dierenmishandeling

1. *Het is verboden om zonder redelijk doel of met overschrijding van hetgeen ter bereiking van zodanig doel toelaatbaar is, bij een dier pijn of letsel te veroorzaken dan wel de gezondheid of het welzijn van het dier te benadelen.*

Artikel 2.2 Houden van dieren

8. *Het is houders van dieren verboden aan deze dieren de nodige verzorging te onthouden.*

Besluit houders van dieren

§2 Algemene huisvestings- en verzorgingsnomen

Artikel 1.6 Houden van dieren

1. *De bewegingsvrijheid van een dier wordt niet op zodanige wijze beperkt dat het dier daardoor onnodig lijden of letsel wordt toegebracht.*
2. *Een dier wordt voldoende ruimte gelaten voor zijn fysiologische en ethologische behoeften.*
3. *Een dier wordt, indien het niet in een gebouw wordt gehouden, bescherming geboden tegen slechte weersomstandigheden, gezondheidsrisico's en zo nodig roofdieren.*
4. *De houder van een dier dat in een gebouw of kooi wordt gehouden, draagt er zorg voor dat het dier daaruit niet kan ontsnappen.*

Artikel 1.7 Verzorgen van dieren

Degene die een dier houdt draagt er zorg voor dat een dier:

- a. *wordt verzorgd door een persoon die beschikt over de voor die verzorging nodige kennis en vaardigheden.*
- b. *slechts onder de hoede wordt gesteld van een persoon die kennelijk tot de verzorging in staat is;*
- c. *dat ziek of gewond lijkt onmiddellijk op passende wijze wordt verzorgd;*
- d. *een toereikende behuizing heeft onder voldoende hygiënische omstandigheden;*
- e. *een voor dat dier toereikende hoeveelheid gezond en voor de soort en de leeftijd geschikt voer krijgt toegediend op een wijze die past bij het ontwikkelstadium van het dier*
- f. *toegang heeft tot een toereikende hoeveelheid water van passende kwaliteit of op een andere wijze aan zijn behoefte aan water kan voldoen;*
- g. *voldoende verse lucht of zuurstof krijgt.*

Artikel 1.8 Behuizing

1. *Een ruimte waarin een dier wordt gehouden, wordt voldoende verlicht en verduisterd om aan de ethologische en fysiologische behoeften van het dier te voldoen.*
2. *Behuizingen, waaronder begrepen de vloer, waarin een dier verblijft en inrichtingen voor de beschutting voor een dier zijn op zodanige wijze ontworpen, gebouwd en onderhouden dat bij de dieren geen letsel of pijn wordt veroorzaakt en bevatten geen scherpe randen of uitsteeksels waaraan het dier zich kan verwonden.*
3. *In de ruimte waarin een dier wordt gehouden, worden geen materialen en, in voorkomend geval, bodemdekking gebruikt die ongeschikt of schadelijk zijn voor het dier.*
4. *De materialen, bedoeld in het derde lid, kunnen eenvoudig worden gereinigd en ontsmet.*

INTERNE Q&A REVIEW ROOFVOGELS & UILEN

Versie: 1

Datum: 01-03-2021

1. AFMETINGEN IN BIJLAGE 1

De minimale afmetingen in de review zijn berekend op basis van de spanwijdte en lengte van een individuele vogel: de breedte van de volière moet twee keer de spanwijdte zijn, de lengte moet drie keer de spanwijdte zijn, de hoogte moet vijf keer de lengte zijn. Deze berekening aan de hand van de spanwijdte is duidelijk en voor elke soort toepasbaar, waarmee discussie en willekeur voorkomen wordt. We verwijzen hierbij naar:

- [20] Raad van Dierenwelzijn (2009) Advies Roofvogels houden in gevangenschap. → pagina 10 *“De minimumafmetingen bedragen 2 x de gemiddelde spanwijdte van de vogel voor de breedte en 3 x voor de lengte. De hoogte moet minimum 2 m bedragen -ook voor kleinere soorten- om een goed management en onderhoud mogelijk te maken.”* Let wel, dit staat gesteld voor het muithuis (nachthok) van aangebonden vogels.
- [22] Fox, N.C. and Chick, J. Falconry in the United Kingdom: an audit of the current position prepared by the Hawk board: Hawk Board Publications, 2007: *“It is suggested that any individual quarters, either aviaries or weathering areas should be ideally a minimum width and length of double the wingspan of the species to be kept.”*
- [28] EAZA Falconiformes and Strigiformes TAG: *“It is advised in some veterinary guidelines that the space should be three times the span of the wings of the bird housed.”*

Overige bronnen, waar we niet naar verwijzen:

- Vlaamse Wetgeving: in het adviesrapport voor deze wetgeving staat de berekening o.b.v. spanwijdte, geen verwijzing naar wetenschappelijke bronnen.
- Oostenrijkse Wetgeving: geen wetenschappelijke bronnen aangegeven.
- Handbook of avian medicine (2009) verwijst naar Heidenreich M 1997 Birds of prey: medicine and management. Blackwell Wissenschafts – Verlag, Oxford, p 12–14, 52, 103–105. Onbekend waar deze op gebaseerd zijn. De afmetingen uit het Handbook of avian medicine zijn opgenomen in Tabel 10 en 11 van het Rapport ‘het houden van roofvogels door particulieren’. De tabellen in dit rapport verwijzen echter naar Hammer et al. 1989, wat te herleiden is naar Brucher. Dit is (ook) geen wetenschappelijk artikel, maar een document van het Duitse Ministerie, waarin geen onderbouwing wordt gegeven voor de afmetingen. → Verouderde afmetingen.

2. AFMETINGEN MEERDERE ROOFVOGELS/UILEN

In de review stond niet duidelijk gesteld wat de afmetingen van een volière zouden moeten zijn wanneer hier meerdere dieren in gehuisvest worden. Dit is aangepast in versie 3 (d.d. 10-02-2021). Om te voorkomen dat er vogels zijn waarvoor niet staat aangegeven hoeveel extra ruimte geboden moet worden bij groepshuisvesting volgen wij het gestelde in het Besluit Vlaamse regering roofvogels: *de afmetingen in de bijlage zijn van toepassing voor één of twee vogels. Als er meer dan twee vogels worden gehouden in een volière, moet de oppervlakte vergroot worden met 15% per bijkomende vogel* [29]. Dit is nu ook in de review opgenomen onder 3. Afmetingen volière.

In de volgende literatuur worden er vermeldingen gedaan over extra eisen voor aanvullende vogels:

- Oostenrijkse wetgeving: op pagina 11 staat een tabel met minimumoppervlaktes voor een paar, waarbij afhankelijk van de soort 1-15m² bij het oppervlakte opgeteld moet worden voor ieder extra dier.
- Rapport ‘het houden van roofvogels door particulieren’ → staat in handbook of avian medicine.
  - In Tabel 10 (bron Hammer et al. 1989) staat voor verschillende soorten aangegeven wat de afmetingen voor een solitair gehouden dier, een paar en tot maximaal vijf exemplaren zou moeten zijn.
  - In tabel 11 (bron Brucher et al 1995 - Mindestanforderungen an die Haltung von Greifvögeln und Eulen, Duitse Ministerie) staan de afmetingen per dier (afhankelijk van de categorie waar het dier in valt) inclusief de extra oppervlakte die nodig is per bijkomend dier (1-10 m²).

In onderstaande tabel staan de afmetingen uit de verschillende bronnen op een rijtje.

INTERNE Q&A REVIEW ROOFVOGELS & UILEN

Versie: 1

Datum: 01-03-2021

		A	B	C	D-E	F
Bron	Aantal vogels	dwergvalk, kleine uil	kleine valk, middelgrote uil	havik, buizerd, grote valk, grote uil	kleine arend, grote buizerd, kleine gier, oehoe, sneeuwuil	Grote arend, grote gier
Review	1 of 2	6 m ²	6 – 9 m ²	9 – 12 m ²	12 – 18 m ²	18 – 45 m ²
Vlaamse wetgeving		6 m ²	10 m ²	12 m ²	15 m ²	40 m ²
Oostenrijkse wetgeving		5 m ²	8 m ²	10 m ²	30 m ²	60 m ²
Handbook of Avian medicine		2 – 3 m ²	5 – 6 m ²	7,5 - 10,5 m ²	12 – 24 m ²	24 – 34 m ²
Review	3	6,9 m ²	6,9 - 10,35 m ²	10,35 - 13,8 m ²	13,8 - 20,7 m ²	20,7 - 51,75 m ²
Vlaamse wetgeving		6,9 m ²	11,5 m ²	13,8 m ²	17,25 m ²	46 m ²
Oostenrijkse wetgeving		6 m ²	11 m ²	15 m ²	40 m ²	75 m ²
Handbook of Avian medicine		4 m ²	7 m ²	13,5 m ²	18 – 30 m ²	44 m ²
Review	4	8,97 m ²	8,97 – 11,7 m ²	11,7 – 15,6 m ²	15,6 – 23,4 m ²	23,4 – 58,5 m ²
Vlaamse wetgeving		7,8 m ²	13 m ²	15,6 m ²	19,5 m ²	52 m ²
Oostenrijkse wetgeving		7 m ²	14 m ²	20 m ²	50 m ²	90 m ²
Handbook of Avian medicine		5 m ²	8 m ²	16,5 m ²	21 – 36 m ²	54 m ²

3. LICG BIJSLUITER KERKUIL

De afmetingen in de LICG bijsluiters voor kerkuilen wijken sterk af van de afmetingen zoals gesteld in de review (6m² in review versus 17m² in LICG-bijsluiters). De LICG-bijsluiters zijn een informatief document voor de particuliere houder en worden gezien als een advies om *optimaal* welzijn van het dier te waarborgen. De afmetingen zoals gesteld in de review zijn de minimale eisen, waarbij wordt *voorkomen dat het dier lijdt* onder de wijze waarop deze gehuisvest wordt. Waarschuwingen en maatregelen zullen daarom enkel zien op de afmetingen zoals gesteld in de review.

4. ARGUMENTEN VOOR (SEMI-)PERMANENT AANBINDEN

De sprengelverklaring is verwijderd uit bijlage 3 van de review en kan als zelfstandige deskundigenverklaring gebruikt worden wanneer van toepassing. In de review staat in algemene zin gesteld dat het acceptabel is om een vogel enkele uren aan te binden tijdens een demonstratie van het natuurlijke gedrag, maar dat het nooit toegestaan is om een vogel (semi-)permanent op deze wijze te huisvesten. Er zijn meerdere argumenten die aangedragen worden om een vogel desondanks gedurende meerdere dagen aangebonden te huisvesten (al dan niet in een volière), die veelal neerkomen op vakmanschap en kennis van trainingsmethoden. Dit valt buiten de reikwijdte van de review, hieronder enkele situaties waarbij de situatie wel raakt aan de review:

a) Aanbinden tijdens het 'op de handschoenen krijgen'

Dit is een veelgebruikte, maar ouderwetse manier van de vogel aanleren dat hij stil op de handschoenen moet blijven zitten. Dit is dus een andere situatie dan het aangebonden houden van een vogel in een volière om hem stap voor stap te leren om daar los in te kunnen vliegen. Bij het 'op de handschoenen krijgen', neemt de trainer de vogel aan het touw van de sprengel af en zet deze vervolgens op de handschoenen. De trainer zal het touw daarna blijven vasthouden en de vogel herhaaldelijk op de handschoenen plaatsen tot de vogel stopt met tegenstribbelen. Dit is een zeer oude en bestreden techniek die 'flooding' wordt genoemd, hierbij wordt het dier intensief aan een stressor blootgesteld, zonder weg

INTERNE Q&A REVIEW ROOFVOGELS & UILEN

Versie: 1

Datum: 01-03-2021

te kunnen, net zo lang tot de reactie op de stressor stopt. Hier komen – afgezien van de extreme angst die het dier doorstaat - verschillende risico's bij kijken:

- Wanneer de sessie niet volledig door wordt gezet tot extinctie van het gedrag plaatsvindt, bijvoorbeeld wanneer de vogel zich weet los te rukken, zal een volgende keer het binnenkomen van de trainer voor een nog veel grotere stressreactie zorgen en zal het zéér lang duren tot de vogel stopt met proberen weg te komen, aangezien aanhouden de vorige keer succesvol was.
- Wanneer de sessie wel volledig door wordt gezet en extinctie van het gedrag binnen de sessie plaatsvindt, heeft de vogel geleerd dat het geen zin heeft om zijn/haar stress te tonen, met het risico op het ontwikkelen van 'learned helplessness', of een dier dat na een periode van zich 'koest' houden, toch ineens explosief reageert.

Deze negatieve trainingsmethode was voor meer dieren/handelingen erg normaal, bijvoorbeeld het 'breken' van een paard. Bij mensen wordt het ook wel eens gebruikt om fobieën te behandelen, maar dat is dan iets waar een mens bewust voor kiest en wordt vaak pas toegepast nadat cognitieve gedragstherapie niet (voldoende) heeft gewerkt. Voortschrijdend wetenschappelijk inzicht heeft ons geleerd dat positieve trainingsmethodes dezelfde (of zelfs betere!) resultaten opleveren, zonder de bijkomende benadeling van het dierenwelzijn en risico's wanneer het niet exact juist wordt uitgevoerd. Met positieve trainingsmethodes krijg je een dier dat graag meewerkt met hetgeen je van hem/haar vraagt en dit vaak nog extra enthousiast uitvoert ook.

De term voor het op een graduele manier afleren van angst voor de handschoen voor een roofvogel is 'systematische desensitisatie'. Meestal wordt dit gecombineerd met een beloning voor het stap voor stap onder ogen komen van de angst (op initiatief van het dier), dus wordt er ook 'positieve bekrachtiging' toegepast. Hierbij wordt de vogel stap voor stap dichterbij gelokt, en beloond voor toenadering en later stil op de handschoen zitten. Deze trainingsmethode werkt óók bij roofvogels en uilen, maar kost meer tijd en planning dan het toepassen van flooding.

Een mogelijk argument dat aangedragen wordt door trainers die flooding toepassen bij de roofvogels is dat ze, om de vogel voldoende gemotiveerd te krijgen om dichterbij te komen, de vogel moeten uithongeren. Trainings-technisch gezien is dat omgekeerde redenering: als hetgeen jij biedt het dier onvoldoende motiveert om te doen wat jij wil, moet je óf iets zoeken waar het dier meer voor gemotiveerd is (misschien doet hij het wel voor een muis in plaats van een kuikentje?), óf nadenken of er nog een tussenstap gemaakt kan worden in de training omdat de motivatie die je biedt onvoldoende opweegt tegen de angst voor toenadering (kun je starten met een grotere afstand tussen jou en de vogel?).

a) Vogel is op jaaggewicht, waardoor volièrehuisvesting onveilig is

Om een roofvogel voldoende te motiveren om daadwerkelijk te jagen / vliegen op het moment dat de houder dit wil (voor een demonstratie of daadwerkelijk bejagen van wild), is het gebruikelijk om de vogel op 'demonstratiegewicht' danwel 'jaaggewicht' te zetten. Dit houdt in dat ze gedurende het seizoen minder eten krijgen en daardoor een lager gewicht hebben. Tijdens dit seizoen heeft de vogel dus een zeer grote motivatie voor voedsel en met name bij imprint-vogels die absoluut geen angst voor mensen hebben, kan dit resulteren in agressie naar de houder bij het betreden van de volière. Dit wordt soms opgelost door de vogel aangebonden te huisvesten in het seizoen. In het Vlaamse advies met betrekking tot het huisvesten van roofvogels door particulieren wordt aangegeven dat dit toegestaan is [20], maar aangezien er voldoende methodes zijn om de vogels óók in deze periode veilig te hanteren, geldt deze uitzondering in Nederland niet.

From: "4.1.4"
Sent: Mon, 1 Mar 2021 12:09:10 +0100
To: "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>
Cc: "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>
Subject: FW: Versie 3 review & Q&A
Attachments: Review huisvesting en verzorging roofvogels (versie 3 10-02-2021).pdf

Goedemorgen 4.1.4

Zou je deze nieuwe versie van de review op de RVO website willen plaatsen en de oude hiermee vervangen? De versie datum staat erin, dus je hoeft verder niks te wijzigen.

Dank je wel!

Groetjes 4.1.4

Van: 4.1.4 <4.1.4@inspectiedienst.nl>

Verzonden: maandag 1 maart 2021 11:38

Aan: 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>; '4.1.4' <4.1.4@politie.nl>; 4.1.4
 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@minInv.nl>; 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>;
 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4
 4.1.4 @nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>; 4.1.4 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>;
 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>; 4.1.4 <4.1.4@inspectiedienst.nl>; 4.1.4
 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4
 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>

Onderwerp: RE: Versie 3 review & Q&A

Beste allen,

Bedankt voor jullie geduld, bijgevoegd versie 3 van de review huisvesting en verzorging roofvogels en versie 1 van de interne Q&A. Graag deze binnen jullie organisaties verspreiden en vanaf heden gebruiken. @4.1.4 kun jij zorgen dat deze versie van de review op de website komt te staan?

Met vriendelijke groet,

4.1.4
 4.1.4

Stichting Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming

Regulusweg 11
 Postbus 84051, 2508 AB Den Haag

4.1.4
 4.1.4

4.1.4 [@inspectiedienst.nl](mailto:4.1.4@inspectiedienst.nl)
 ma / di / wo / do

www.inspectiedienst.nl

Although the information in this mail is compiled with utmost care we don't guarantee it is right and complete. We are not liable for any damage or loss due to use or action based on this info. This message and any attachment(s) are confidential and may contain privileged information intended only for the use of the individual or company named above. If you are not the intended recipient, please email the sender and delete this message and any attachment (s) from your system.

5.1.2.e 4.1.4

Verzonden: woensdag 10 februari 2021 10:19

Aan: '4.1.4' <4.1.4@rvo.nl>; 4.1.4 <4.1.4@politie.nl>; 4.1.4
 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@minInv.nl>; 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>;
 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4

4.1.4 <[redacted]@nvwa.nl>; 4.1.4 <[redacted]> <4.1.4 <[redacted]@rvo.nl>; 4.1.4 4.1.4 <4.1.4 <[redacted]@rvo.nl>;
4.1.4 <[redacted]> <4.1.4 <[redacted]@rvo.nl>; 4.1.4 <[redacted]> <4.1.4 <[redacted]@inspectiedienst.nl>; 4.1.4
4.1.4 <4.1.4 <[redacted]@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4 <[redacted]@nvwa.nl>; 4.1.4 <[redacted]> <4.1.4 <[redacted]@nvwa.nl>; 4.1.4
4.1.4 <4.1.4 <[redacted]@nvwa.nl>; 4.1.4 <[redacted]> <4.1.4 <[redacted]@nvwa.nl>

Onderwerp: Versie 3 review & Q&A

Goedemorgen,

Naar aanleiding van hetgeen we gister in het overleg hebben besproken, heb ik enkele aanpassingen doorgevoerd in de review (met wijzigingen bijhouden) en een Q&A voor intern gebruik opgesteld. Ik hoor graag uiterlijk vrijdag 19 februari of deze documenten akkoord zijn, zodat op dinsdag 23 februari de nieuwe versie online gezet kan worden en we de stukken intern kunnen verspreiden.

Met vriendelijke groet,

4.1.4 [redacted]
4.1.4 [redacted]

Stichting Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming

Regulusweg 11

Postbus 84051, 2508 AB Den Haag

4.1.4 [redacted]
4.1.4 [redacted]

4.1.4 <[redacted]@inspectiedienst.nl>

ma / di / wo / do

www.inspectiedienst.nl

Although the information in this mail is compiled with utmost care we don't guarantee it is right and complete. We are not liable for any damage or loss due to use or action based on this info. This message and any attachment(s) are confidential and may contain privileged information intended only for the use of the individual or company named above. If you are not the intended recipient, please email the sender and delete this message and any attachment (s) from your system.

From: "4.1.4"
Sent: Tue, 13 Apr 2021 11:26:43 +0100
To: "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>
Subject: Q&A roofvogels en uilen
Attachments: FW: Versie 3 review & Q&A

Hoi 4.1.4

In Jira (onze planning systeem) staat nog steeds een taak: Q&A Roofvogels en uilen. En ik zag in mijn inbox (bijlage) dat jij al eentje hebt opgesteld. Mag ik de Q&A van je? Dan kijk ik of het al gepubliceerd is.

Met vriendelijke groet,

4.1.4
4.1.4

.....
Directie Klant, Advies en Informatie
Contentteam Agrarisch 1
Schepersmaat 2 | Assen

.....
M 4.1.4
4.1.4 [@rvo.nl](mailto:4.1.4@rvo.nl)

.....
Werkdagen: maandag, dinsdag, woensdag, donderdag en vrijdagochtend

From: "4.1.4"
Sent: Tue, 18 May 2021 12:21:53 +0100
To: "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>
Subject: FW: review
Attachments: Review huisvesting en verzorging roofvogels (versie 3 10-02-2021).pdf

Ter info....

Van: 4.1.4 <4.1.4@minInv.nl>
Verzonden: dinsdag 18 mei 2021 13:22
Aan: 4.1.4 <4.1.4@minInv.nl>; 4.1.4 <4.1.4@minInv.nl>
Onderwerp: review

Zoals toegezegd hierbij de review. Deze review is ook met medewerking van de Faculteit opgesteld. Het is bizar dat vervolgens leden van de examencommissie van de valkeniersopleiding zelf een verklaring hebben opgemaakt als zogenaamde expertverklaring om daarmee de handhaving bij een van hun leden tegen te werken. Deze review is wetenschappelijk onderbouwd en moet gebruikt gaan worden wat mij betreft om de opleiding van de valkeniers eens goed tegen het licht te houden en dito het daarbij behorende examen. Het kan niet zo zijn dat LNV zelf middels de erkenning van een opleiding ervoor zorgt dat degenen die de opleiding hebben doorlopen nu niet zouden hoeven te voldoen aan het Besluit houders van dieren.

Gr

4.1.4

Please consider the environment before printing this e-mail

4.1.4 DVM

4.1.4

tel: 4.1.4

email: 4.1.4 <4.1.4@minInv.nl>

Monday-Thursday 15.00 hr

address:

Ministry of Agriculture, Nature and Food Quality,
Animal Welfare Section
Bezuidenhoutseweg 73
P.O.Box: 20401
2500 EK The Hague
The Netherlands

From: "4.1.4"
Sent: Tue, 1 Jun 2021 08:56:46 +0100
To: "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>; "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>
Subject: RE: deskundigenverklaring valkenier

Ha 4.1.4 en 4.1.4

Ik heb zojuist nog even overleg gehad met 4.1.4 en met hem de twee opties doorgesproken. Een onafhankelijke *wetenschappelijke* deskundige vinden op dit gebied is heel lastig. Dat gaat 'm dus niet worden.

Wel wil 4.1.4 kijken of het mogelijk is om één van de (ervarings)deskundigen, die we al in beeld hadden (degene bij Avifauna die roofvogels traint, de roofvogeldeskundige van Stichting Wings of Change of de roofvogelarts dhr. 4.1.4), een verklaring te laten opstellen hierover.

Met 4.1.4 afgesproken dat hij deze week probeert duidelijk te krijgen wie van bovengenoemde personen wil en kan verklaren hierover (en t.z.t. ook mee wil gaan naar het CBb).

Dat is voor nu het hoogst haalbare.

Verder vroeg 4.1.4 zich nog af of er (bij RVO) budget is voor het inschakelen van derden t.b.v. bezwaar/beroepsprocedure. @4.1.4 weet jij dat wellicht?

Wordt vervolgd.

Gr. 4.1.4

Van: 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>

Verzonden: maandag 31 mei 2021 12:04

Aan: 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>; 4.1.4 <4.1.4@minInv.nl>

CC: 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>

Onderwerp: RE: deskundigenverklaring valkenier

Het is mij trouwens niet meer gelukt om naar die deskundigenverklaring te kijken, dus ik was heel blij met 4.1.4 haar reactie.

Van: 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>

Verzonden: maandag 31 mei 2021 11:59

Aan: 4.1.4 <4.1.4@minInv.nl>; 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>

CC: 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>

Onderwerp: RE: deskundigenverklaring valkenier

Urgentie: Hoog

Ha 4.1.4 en 4.1.4

N.a.v. de reactie van 4.1.4 op de ingediende deskundigenverklaring, zouden 4.1.4 en ik graag nog even met jullie de afhandelingsopties willen bespreken.

Overlegje hierover kan wat ons betreft kort zijn. Omdat we de vaart er nu graag in willen houden, stel ik voor vanmiddag nog even 'bij elkaar' te komen. In de agenda's zie ik dat iedereen om 16.45 uur kan (ik denk dat we aan een kwartiertje zeker wel voldoende hebben). Ik stuur jullie zo een uitnodiging voor een overlegje via Meet. Zou fijn zijn als het lukt.

Alvast bedankt!

Van: 4.1.4 4.1.4 <4.1.4 @minInv.nl>

Verzonden: woensdag 19 mei 2021 16:06

Aan: 4.1.4 4.1.4 <4.1.4 @rvo.nl>; 4.1.4 <4.1.4 @rvo.nl>; 4.1.4

<4.1.4 @rvo.nl>

CC: 4.1.4 @politie.nl

Onderwerp: FW: deskundigenverklaring valkenier

Beste collega's,

Zie hierbij de reactie van 4.1.4 op de ingediende "expertverklaring". Lijkt me niet dat de expertverklaring in voldoende mate kan onderbouwen dat onze review niet houdbaar zou zijn.

Vrgr

4.1.4

Van: 4.1.4 <4.1.4 @inspectiedienst.nl>

Verzonden: woensdag 19 mei 2021 14:39

Aan: 4.1.4 <4.1.4 @minInv.nl>

CC: 4.1.4 <4.1.4 @politie.nl>; 4.1.4 <4.1.4 @rvo.nl>

Onderwerp: RE: deskundigenverklaring valkenier

Hi 4.1.4

Ik heb het stuk met groeiende frustratie doorgenomen (zie in de bijlage het document met mijn opmerkingen). In algemene zin heb ik de volgende op-/aanmerkingen:

- De discussie of het aangebonden huisvesten het dier nou heel erg of maar een beetje belemmert in de uitvoering van ethologische en fysiologische behoeften is niet relevant: wetenschappelijke en maatschappelijke ontwikkelingen zijn zodanig dat niet meer geaccepteerd wordt dat een dier aangebonden gehouden wordt, ongeacht diersoort of context.
- Er wordt gesteld dat het niet mogelijk is om de valkerij uit te voeren met een vogel die niet aangebonden gehuisvest wordt. De argumenten die ik hiervoor lees is dat de jachtvogels geheel of gedeeltelijk de binding met de mens en de omgeving verliezen en dat het uitvangen kan leiden tot negatieve leerervaringen. Hiervoor wordt geen onderbouwing gegeven en wij hebben deskundigen die in de praktijk hebben aangetoond dat wanneer een roofvogel op de juiste (positieve) wijze getraind wordt, de binding met mens en omgeving blijvend is én uitvangen absoluut niet nodig is (zelfs niet bij de niet-gedomesticeerde dieren die de roofvogels zijn).
- Er worden mooie termen als 'gewenning', 'zeeg maken' en 'onnodige angst weg nemen' gebruikt, maar nergens wordt daadwerkelijk beschreven hoe de training plaatsvindt. Uit anekdotes en de omschrijvingen van de reactie van de roofvogel wanneer deze niet aangebonden gehouden wordt, vermoed ik dat hier sprake is van het gebruik van flooding. Wanneer de juiste termen voor de leerprincipes die worden toegepast worden gebruikt kan een beter beeld gevormd worden van de (on)mogelijkheden van verbetering/verandering middels educatie over de nieuwste inzichten op het gebied van trainingstechnieken.

Al het overige uit de verklaring is m.i. irrelevant, moderne inzichten hebben aangetoond dat het niet noodzakelijk is om een roofvogel aangebonden te huisvesten om valkerij uit te oefenen en in de verklaring worden geen steekhoudende/onderbouwde argumenten benoemd om dit tegen te werpen. Daardoor hoeft de discussie of het beperken van de bewegingsvrijheid van deze groep dieren gerechtvaardigd is voor dit specifieke doel niet meer gevoerd te worden.

Met vriendelijke groet,

4.1.4

4.1.4

Stichting Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming

Regulusweg 11

Postbus 84051, 2508 AB Den Haag

4.1.4

4.1.4

4.1.4 [@inspectiedienst.nl](mailto:4.1.4@inspectiedienst.nl)

ma / di / wo / do

www.inspectiedienst.nl

Although the information in this mail is compiled with utmost care we don't guarantee it is right and complete. We are not liable for any damage or loss due to use or action based on this info. This message and any attachment(s) are confidential and may contain privileged information intended only for the use of the individual or company named above. If you are not the intended recipient, please email the sender and delete this message and any attachment (s) from your system.

Van: 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>

Verzonden: dinsdag 18 mei 2021 16:32

Aan: 4.1.4 <4.1.4@minlnv.nl>; 4.1.4 <4.1.4@inspectiedienst.nl>

Onderwerp: deskundigenverklaring valkenier

Hierbij op verzoek van 4.1.4 !

Met vriendelijke groeten,

4.1.4

4.1.4

.....
Uitvoeringsbeleid
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
Ministerie van Economische Zaken
Prinses Beatrixlaan 2 | 2595 AL | Den Haag
Postbus 19530 | 2500 CM | Den Haag
.....

M 4.1.4
4.1.4 [@rvo.nl](mailto:4.1.4@rvo.nl)

Woensdags ben ik afwezig

De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl) stimuleert Duurzaam, Agrarisch, Innovatief en Internationaal ondernemen.

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is gezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen.

De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message.

The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

From: "4.1.4"
Sent: Thu, 3 Jun 2021 14:37:17 +0100
To: "4.1.4" <4.1.4@nvwa.nl>
Cc: "4.1.4" <4.1.4@nvwa.nl>; "4.1.4" <4.1.4@nvwa.nl>; "4.1.4" <5.1.2.e" <4.1.4@rvo.nl>; "4.1.4" <4.1.4@dierenbescherming.nl>; "4.1.4" <4.1.4@minlnv.nl>; "4.1.4" <4.1.4@nvwa.nl>; "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>; "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>
Subject: RE: huisvesting roofvogels
Attachments: 20_937 UITSPRAAK VOVO SHAKEEL (DEFINITIEF) MIN LNV VZR VERBEEK.pdf

Dag 4.1.4

Hierbij voor jullie ter kennisname de meegestuurde uitspraak inzake de voorlopige voorziening van 4.1.4

De uitspraak is interessant omdat de vz.rechter verwijst naar de review die mede ten grondslag is gelegd aan het toezichtrapport van de LID.

Hieronder heb ik even de relevante passage gehighlight.

4.3. De voorzieningenrechter is van oordeel dat verweerder aan het toezichtrapport en de review heeft mogen ontleen dat verzoeker zijn dieren op 29 september 2020 niet op juiste wijze had gehuisvest. Met betrekking tot de in dit geding nog aan de orde zijnde dieren is toen gezien dat een woestijnbuizerd en de arendbuizerd werden gehouden aan een lijn van ongeveer 30 centimeter bij een spits huis en dat drie woestijnbuizerds werden gehouden in een kooi van 180 x 180 x 180 centimeter. Dat is door verzoeker niet betwist. De voorzieningenrechter acht het aannemelijk dat die volière te klein is en geen geschikte huisvesting is voor (destijds) drie woestijnbuizerds en dat de aangebonden gehouden buizerds (destijds) evenmin over geschikte huisvesting beschikten.

Het lijkt erop dat het CBB de review in samenhang met het toezichtrapport betreft in haar oordeel over de vraag of er sprake is van een overtreding en dat er (vooralsnog) geen onjuiste uitleg is gegeven aan de doelvoorschriften van art. 1.6, eerste en tweede lid, Bhd.

Wel hebben we in bezwaar een en ander te repareren voor zover de last onder dwangsom onvoldoende duidelijk is over de te nemen herstelmaatregelen (zie overweging 5.2). De last maakt thans niet duidelijk wat de minimale huisvesting moet zijn in relatie tot het aantal en de soort vogels. In de last is evenmin aangegeven wat de minimale afmetingen moeten zijn voor één of meer volières voor de vogels die verzoeker ten tijde van de controle hield (twee oehoe's, één kerkuil en vijf buizerds) en ook niet voor de vogels die verzoeker nu nog houdt (de vijf buizerds).

Groet,
 Jan

4.1.4
 4.1.4

.....
Afdeling Juridische Zaken
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
 Prinses Beatrixlaan 2 | 2595 AL Den Haag
 Postbus 40219 | 8004 DE Zwolle

.....
T 4.1.4
M 4.1.4
 4.1.4@rvo.nl
<http://www.rvo.nl>
 .....

Woensdag afwezig

Van: 4.1.4 <4.1.4@minlnv.nl>
Verzonden: donderdag 3 juni 2021 08:38
Aan: 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; '4.1.4' <4.1.4@dierenbescherming.nl>
CC: 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>; 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>; 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>; 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>
Onderwerp: RE: huisvesting roofvogels

Beste 4.1.4

Ik denk dat het altijd verstandig is om de tegenpartij te laten onderbouwen op grond waarvan zij denkt dat met de aangeboden ruimte wel voldaan kan worden aan de ethologische en fysiologische behoeften van het dier gelet op het van nature aanwezige genetische gedrag van een vogel in het algemeen en van een valk in het bijzonder.

Laat de tegenpartij dan maar wetenschappelijk onderbouwen dat een half uur vliegen voldoende zou zijn om het dier 23,5 uur lang ernstig te belemmeren in zijn behoefte om te kunnen vliegen wanneer het dier dat zelf wilt. Ook dient de tegenpartij wetenschappelijk te kunnen onderbouwen dat deze 23,5 uur per dag (uitgaande dat het dier elke dag van de week en van de maand wordt gevlogen, en hoe dan, aan een touwtje ....) beperken van de bewegingsvrijheid een zodanige wijze van houden is dat het dier niet onnodig lijdt. Dat hij dat niet wil of niet kan wil niet zeggen dat het daarmee geen onnodige beperking is. Het is onnodig omdat je het wel mogelijk is het dier de ruimte te bieden wat het nodig heeft, daar zijn genoeg voorbeelden van, en dat daarom de welzijnsaantasting geen redelijk doel dient. Het belang van het dier om niet in zijn welzijn te worden aangetast dient dan zwaarder te wegen dan het belang van de houder om een dier onder deze omstandigheden te willen houden.

We moeten denk ik ook niet in de valkuil trappen om een discussie te beginnen over hoeveel uur vliegen dan wel acceptabel zou zijn want daar gaat het niet om. Het gaat om de volstrekt ontoereikende behuizing ongeacht of er 2, 5 of 10 uur gevlogen wordt.

Omdat ook de RVO bezig is met een voorlopige voorzieningzaak mbt roofvogels heb ik hen in de cc gezet om te voorkomen dat we tegen elkaar uitgespeeld gaan worden.

Vrgr

4.1.4

Van: 4.1.4 4.1.4 @nvwa.nl>

Verzonden: woensdag 2 juni 2021 10:52

Aan: '4.1.4' <4.1.4@ dierenbescherming.nl>; 4.1.4 <4.1.4@minInv.nl>

CC: 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 4.1.4
<4.1.4@rvo.nl>; 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>

Onderwerp: huisvesting roofvogels

Hallo 4.1.4 en 4.1.4

Graag willen we jullie, als opstellers van de Review, verzoeken om mee te denken/lezen in onderstaande casus welke we van 4.1.4 hebben ontvangen.

4.1.4 is bij een roofvogelhouder geweest naar aanleiding van een MOS melding m.b.t. kleine volièrès. Tijdens zijn inspectie zag hij roofvogels welke in, volgens de review, veel te kleine volièrès gehouden werden. Als voorbeeld noemt hij een Europese torenvalk in een verblijf van 93cm (diepte) x 60cm (lengte) x 44cm (hoogte) = 0.25m³.

De eigenaresse geeft aan dat zij een andere review/GGP volgt, namelijk die ze samen met 4.1.4 heeft opgesteld en dat ze elke dag, afhankelijk van de weersomstandigheden, tot wel een half uur per dier vliegt met de vogels.

Uit een mail bericht van 4.1.4 begrijp ik dat de genoemde GGP/review van 4.1.4 op dit moment geen enkele status heeft. De review is weliswaar ingezonden naar RVO.nl en vanuit RVO.nl is daarop het verzoek gedaan om een wetenschappelijke onderbouwing van het opgestelde en ingezonden GGP. Deze onderbouwing kon men tot op heden niet aanleveren en zonder onderbouwing wordt deze GGP niet beoordeeld.

Wat ons betreft is de lijn:

- NVWA baseert zich bij bepalen of sprake is van een overtreding op de Review
- Review is duidelijk over afmetingen van het hok: vlieguitjes spelen geen rol bij bepalen of het hok te klein is.
- Voordat wij een sanctie en/of maatregel opleggen kunnen we de overtreder de gelegenheid geven om zienswijze te geven. Die zal dan kunnen onderbouwen dat er geen sprake is van een overtreding omdat vlieguitjes wel een rol spelen bij bepalen of hok groot genoeg is.

Morgen hebben we overleg over deze casus het zou fijn zijn om daarvoor een reactie van jullie te hebben.

Met vriendelijke groeten,

4.1.4

4.1.4

team Bestuurlijke maatregelen 1 LNV

divisie Juridische zaken
team Bestuurlijke maatregelen 1 LNV

Catharijnesingel 59 | 3511 GG | Utrecht
Postbus 43006 | 3540 AA | Utrecht

T 4.1.4

M 4.1.4

4.1.4 [@nvwa.nl](mailto:4.1.4@nvwa.nl)

4.1.4 [@nvwa.nl](mailto:4.1.4@nvwa.nl)

Ik ben vrij op de maandag en de vrijdag (even weken)

From: "4.1.4"
Sent: Mon, 14 Jun 2021 12:40:05 +0100
To: "4.1.4" <4.1.4@minlnv.nl>
Cc: "4.1.4" <4.1.4@inspectiedienst.nl>; "4.1.4"
 <4.1.4@rvo.nl>; "4.1.4" <4.1.4@politie.nl>; "4.1.4" <4.1.4@politie.nl>; "4.1.4"
 <4.1.4@nvwa.nl>
Subject: Re: voorlopige voorziening 4.1.4
Attachments: image001.png, image002.jpg, image003.png, image004.jpg

Allen,
 Het advies staat integraal op internet:
<http://stichtingvalkerijnederland.nl/wp-content/uploads/huisvestingseisen-jachtvogels-SVN.pdf>
 Het zal niet al te moeilijk zijn om het verzoek van EZ aan SVN te achterhalen.
 Groet,

4.1.4

4.1.4 4.1.4

4.1.4

.....
Afdeling Juridische Zaken
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
 Prinses Beatrixlaan 2 | 2595 AL Den Haag
 Postbus 40219 | 8004 DE Zwolle

.....
T 4.1.4
M 4.1.4
 4.1.4 @rvo.nl
<http://www.rvo.nl>

.....
Woensdag afwezig

Op 14 jun. 2021 om 13:15 heeft 4.1.4 <4.1.4@minlnv.nl> het volgende geschreven:

Beste allen,
 Alles is natuurlijk mogelijk maar dan vraag ik me wel af wie dat dan gevraagd zou hebben vanuit EZ, op grond waarvan dan. Maw: laat men dan maar het verzoek dat gedaan zou zijn vanuit EZ even opsturen. Daar men daar zo expliciet over is, moet dat weer geen probleem zijn zou ik zeggen.
 Ik weet in ieder geval nergens van.

Vrgr

4.1.4

Van: 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>
Verzonden: maandag 14 juni 2021 11:50
Aan: '4.1.4' <4.1.4@inspectiedienst.nl>; 4.1.4 <4.1.4@minlnv.nl>;
 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>; '4.1.4' <4.1.4@politie.nl>; 4.1.4 <4.1.4@politie.nl>;
 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>
Onderwerp: RE: voorlopige voorziening 4.1.4

Dag allen,

Nog even een nabrander over de zienswijze die 4.1.4 heeft ingediend bij de NVWA...

Het betreft het standpunt van Stichting Valkerij Nederland (SVN) omtrent huisvestingseisen jachtvogels (d.d. 23 november 2018):

“Samenvatting

Voor u ligt het advies van De Stichting Valkerij Nederland (De Stichting) aangaande de private huisvesting van jachtvogels. De Stichting maakt voor wat betreft de jachtvogels waarop het advies betrekking heeft een onderverdeling in shortwings, longwings en broadwings. De Stichting stelt zich op het standpunt dat slechts houders van een valkeniersakte de kennis hebben die nodig is om jachtvogels (op valkerijtechnische wijze) te houden. De Stichting wijst geheel open volières voor shortwings en longwings van de hand. Broadwings kunnen naar de mening van De Stichting in geheel open volières gehouden worden. De Stichting geeft indicatieve minimummaten voor volières. Zij wijst er met klem op dat om verschillende redenen voor de grootte van de volière niet geldt ‘hoe groter, hoe beter’.

1. Inleiding

De Stichting Valkerij Nederland (De Stichting) is op 21 maart 2018 opgericht. De Stichting heeft ten doel de belangenbehartiging, het behouden en ontwikkelen van de Nederlandse praktische valkerij in

al haar facetten. Onlangs heeft het Ministerie van Economische Zaken De Stichting verzocht een advies op te stellen aangaande de private huisvesting van jachtvogels. Met het onderliggende advies geeft De Stichting gehoor aan dat verzoek. De Stichting spreekt de hoop uit dat haar advies een bijdrage zal leveren in de thans gevoerde discussie omtrent het welzijn van particulier gehouden roofvogels en uilen, meer in het bijzonder jachtvogels.”

(...)

Het advies van de Stichting is gebaseerd op de leidraad die in Duitsland geldt voor de private huisvesting van roofvogels en uilen (“Mindestanforderungen”).

Hoewel de Mindestanforderungen uit 1995 stammen zijn deze in Duitsland nog steeds leidend. Er zijn in de tussentijd geen nieuwe inzichten ontstaan die aanpassing nodig maken (Lierz e.a., 2010, p. 323.)

“4.6. Het houden van jachtvogels op valkerijtechnische wijze

Met het houden van jachtvogels op valkerijtechnische wijze wordt bedoeld het aanbinden van de jachtvogel. De jachtvogel is dan aangeboden aan een blok, sprenkel of hoogrek. De

Mindestanforderungen bepalen in de eerste plaats dat uitsluitend houders van een valkeniersakte een vogel op valkerijtechnische wijze mogen houden. De Stichting schaaft zich achter dit standpunt.

Personen die een valkeniersakte hebben, beschikken over de kennis die nodig is om vogels op valkerijtechnische wijze te houden.²⁵

Een voorwaarde voor de verkrijging van een valkeniersakte is dat de aspirant-valkenier twee jaar stage loopt bij een erkende mentor.

Daarnaast bevat het opleidingstraject een theoretische component. De aspirant-valkenier leert zodoende zowel de theorie achter het valkerijtechnisch houden van jachtvogels als de uitvoering daarvan (inclusief het maken van de benodigde materialen).

Ten aanzien van het houden van een vogel op het hoogrek schrijven de Mindestanforderungen voor dat dit uitsluitend is toegestaan in (i) de eerste periode van de training van de vogel, en (ii) buiten die

periode uitsluitend voor korte duur (enkele uren). De reden is dat op het hoogrek de bewegingsvrijheid van de vogel ernstig is ingeperkt.²⁶

De Stichting kan zich hier ten dele in vinden, maar merkt op dat er in de loop der jaren andere, vergelijkbare methoden ontwikkeld zijn die de vogel minder in zijn bewegingsvrijheid beperken en het risico op schade aanmerkelijk verkleinen. Nader onderzoek lijkt op dit punt gewenst.”

²⁵ Er zijn vanuit de media casus bekend van roofvogelhouders zonder valkeniersakte die roofvogels op valkerijtechnische wijze houden. Door gebrek aan kennis en kunde leidt dit tot misstanden. Navraag bij het ministerie leert dat misstanden (nagenoeg) niet bij houders van een valkeniersakte worden aangetroffen. Dit bevestigt naar de mening van De Stichting dat de opleiding ter verkrijging van een valkeniersakte een grote waarborg is voor wat betreft deskundigheid ten aanzien van het (op valkerijtechnische wijze) houden van roofvogels.

²⁶ Mindestanforderungen 1995, p. 7.

SVN heeft dus in 2018 geadviseerd aan de Minister van EZ?!

Groet,

<image001.png>

<image002.jpg>

4.1.4

4.1.4

t 4.1.4

Van: 4.1.4

Verzonden: maandag 14 juni 2021 11:41

Aan: '4.1.4' <4.1.4@inspectiedienst.nl>; 4.1.4 <4.1.4@minInv.nl>;
 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>; 4.1.4 @politie.nl; 4.1.4
 <4.1.4@nvwa.nl>

Onderwerp: RE: voorlopige voorziening 4.1.4

Dag allen,

Inzake het bezwaar van 4.1.4 (nav de schorsing van één van de maatregelen na de vovo) zijn wij voornemens om gewoon te beslissen op het bezwaarschrift (ongegrond); met de review als uitgangspunt evt. aangevuld met de inhoudelijke reactie van een deskundige voor de verdere motivering; zonder (aanvullende) deskundigenverklaring van onze kant. Mocht t.z.t. de zaak 4.1.4 een ander licht op de zaak werpen, dan kunnen we altijd de bob (hangende beroep) intrekken en een nieuwe bob nemen.

Of zie ik iets over het hoofd?

Groet,

<image003.png> <image004.jpg> 4.1.4
 .....
 4.1.4
 t 4.1.4

Van: 4.1.4 <4.1.4@inspectiedienst.nl>

Verzonden: maandag 14 juni 2021 11:03

Aan: 4.1.4 <4.1.4@minInv.nl>; 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>; 4.1.4
 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>; 4.1.4 @politie.nl; 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>

Onderwerp: RE: voorlopige voorziening 4.1.4

Goedemorgen,

Gezien onderstaande: wat spreken we af v.w.b. nieuwe inspecties? Afwachten tot de drie deskundigen met een oordeel zijn gekomen, of doorgaan op de huidige voet?

Met vriendelijke groet,

4.1.4
 4.1.4

Stichting Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming

Regulusweg 11

Postbus 84051, 2508 AB Den Haag

4.1.4

4.1.4

4.1.4 @inspectiedienst.nl

ma / di / wo / do

www.inspectiedienst.nl

Although the information in this mail is compiled with utmost care we don't guarantee it is right and complete. We are not liable for any damage or loss due to use or action based on this info. This message and any attachment(s) are confidential and may contain privileged information intended only for the use of the individual or company named above. If you are not the intended recipient, please email the sender and delete this message and any attachment (s) from your system.

Van: 4.1.4 <4.1.4@minInv.nl>

Verzonden: donderdag 10 juni 2021 11:02

Aan: 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>; 4.1.4 <4.1.4@inspectiedienst.nl>;
 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>; 4.1.4 @politie.nl

Onderwerp: FW: voorlopige voorziening 4.1.4

Lijkt me voor jullie ook wel van belang

Van: 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>

Verzonden: donderdag 10 juni 2021 10:58

Aan: 4.1.4 4.1.4@nvwa.nl; 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4
<4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@minlnv.nl>; 4.1.4
4.1.4@nvwa.nl>

CC: 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>

Onderwerp: RE: voorlopige voorziening 4.1.4

Goedemorgen,

Jullie zijn allen, voor zover ik weet, betrokken bij het handhaven op het houden van roofvogels.

Over dat onderwerp heeft de voorzieningenrechter zich afgelopen dinsdag uitgelaten in de zaak 4.1.4

Hij liet weten dat de zaak een dubbeltje op zijn kant was. Aan de ene kant is er een houder die zijn roofvogels in te kleine kooien houdt, dus is handhaving op zijn plaats. Aan de andere kant wordt de review, zoals de NVWA en LNV die gebruiken als norm waar houders aan moeten voldoen, vanuit de sector op sommige punten door andere deskundigen tegen gesproken. Het is dus geen uitgemaakte zaak dat de review, hoewel tot stand gekomen na gedegen onderzoek, kan dienen als invulling van de open normen van het besluit houders van dieren.

Om deze reden zijn we met partijen overeen gekomen dat we aan de hand van de casus 4.1.4 door drie deskundigen laten beoordelen hoe groot de kooien moeten zijn en of je dieren permanent mag aanbinden.

Wij wijzen een deskundige aan, 4.1.4 wijst een deskundige aan en samen benaderen de deskundigen een derde. Zij moeten dan een advies schrijven over kooien een aanbinden.

Dit alles gaat deze zomer plaatsvinden, waarna eind september de beslissing op bezwaar klaar moet zijn, gebaseerd op het oordeel van de deskundigen.

4.1.4 pakt nu de eerste actie op door een deskundige te benaderen die wij voor willen dragen.

Groet,

4.1.4

Van: 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>

Verzonden: dinsdag 8 juni 2021 08:51

Aan: 4.1.4 4.1.4@nvwa.nl; 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4
<4.1.4@nvwa.nl>

CC: 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>

Onderwerp: RE: voorlopige voorziening 4.1.4

Hallo 4.1.4

Ik heb 1 boete omgezet in een waarschuwing zoals je kunt lezen in de boetebeschikking, maar dat zijn niet de maatregelen die dhr. 4.1.4 hier benoemd.

Met vriendelijke groet,

4.1.4

Van: 4.1.4 4.1.4@nvwa.nl>

Verzonden: dinsdag 8 juni 2021 08:29

Aan: 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4
4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>

CC: 4.1.4 <4.1.4 @nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4 @nvwa.nl>

Onderwerp: RE: voorlopige voorziening 4.1.4

Hallo 4.1.4

Op de site van RVO.nl kom ik met betrekking tot de review informatie tegen deze site voor het laatst is gewijzigd op 9-11-2020. Ik kom zo geen eerste datum van publicatie tegen.

<https://www.rvo.nl/onderwerpen/agrarisch-ondernemen/dieren-houden/dierenwelzijn/wet-dieren/roofvogels-en-uilen>

In bijlage 4 tref je in de mail de opzet van de communicatiestrategie (in concept) aan wat destijds door de gezamenlijke communicatieadviseurs is opgesteld. Vanuit de NVWA was 4.1.4 (NVWA): 4.1.4 @nvwa.nl daarbij aangesloten. Zij kan je vast de exacte datum van publicatie geven.

In de bijlagen 1 en 2 tref je twee verslagen aan die zijn opgemaakt n.a.v. twee terugbel verzoeken. In die gesprekken heeft 4.1.4 4.1.4 destijds inderdaad vragen gesteld over deze onderwerpen maar er zijn op basis van die gesprekken geen maatregelen ingetrokken.

Ik kom in de boetezaak map geen wijzigingsbesluit waaruit blijkt dat de genoemde maatregelen zouden zijn ingetrokken. Mogelijk dat dit aan de boetekant heeft gespeeld. Daar kan 4.1.4 je vast een reactie op geven.

Hopelijk kun je hiermee verder. Anders horen we het graag van je.

Met vriendelijke groeten,

4.1.4

Van: 4.1.4 <4.1.4 @nvwa.nl>

Verzonden: maandag 7 juni 2021 19:37

Aan: 4.1.4 <4.1.4 @nvwa.nl>; 4.1.4 4.1.4 @nvwa.nl>

CC: 4.1.4 <4.1.4 @nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4 @nvwa.nl>

Onderwerp: RE: voorlopige voorziening 4.1.4

Hoi,

Ik heb zojuist nog een stuk binnengekregen in deze zaak. Dit geeft mij aanleiding voor twee vragen:

1. Wanneer en waar is de review met betrekking tot het houden van roofvogels voor het eerst gepubliceerd? Of, wanneer was 4.1.4 hier voor het eerst van op de hoogte?
2. Klopt het dat er twee maatregelen uit de last zijn komen te vervallen? 4.1.4 schrijft hierover het volgende:

“ook begreep ik van mijn advocate 4.1.4 dat er twee lasten zijn laten valen zoals de veiligheidssluizen en de quarantaine hokken, dit zijn dan ook lasten die voor een bedrijf als die van mij ongekend en onhandig zijn”

Ik hoor graag (indien mogelijk voor dinsdag 8 juni, 15.00 uur).

Groet,

4.1.4

Van: 4.1.4 <4.1.4 @nvwa.nl>

Verzonden: maandag 7 juni 2021 15:49

Aan: 4.1.4 <4.1.4 @nvwa.nl>; 4.1.4 4.1.4 @nvwa.nl>

CC: 4.1.4 <4.1.4 @nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4 @nvwa.nl>

Onderwerp: RE: voorlopige voorziening 4.1.4

Hoi 4.1.4

In BBS zie ik de volgende drie zaken terug (al bekend bij jou):

- 4.1.4 – LOB → ingetrokken
- 4.1.4 – LOD → lopend
- 4.1.4 – Boete

Verder zie ik geen historie terug. In 2016 is wel een controle geweest en rapportage opgemaakt, maar verder niets opgelegd qua maatregel/boete.

Voor wat betreft de meerdere locaties: in bijgevoegd Rvb is opgenomen dat hij op twee locaties dieren houdt, namelijk op de 4.1.4 (vogels en fretten. Hier is de historie opgebouwd, zie p. 24 van het Rvb), en op 4.1.4 (meerdere vogels, p.3 ev). Deze laatste is een stuk grond wat hij huurt bij 4.1.4

Kan je hier wat mee? Als je meer info wil, dan laat het maar weten!

Groet,

4.1.4

Van: 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>

Verzonden: maandag 7 juni 2021 14:14

Aan: 4.1.4 4.1.4@nvwa.nl; 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4
<4.1.4@nvwa.nl>

CC: 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@minInv.nl>

Onderwerp: RE: voorlopige voorziening 4.1.4

Hoi 4.1.4

In de LOD staat dat de last geldt voor alle dieren op alle locaties die hij heeft. Dat impliceert vaak dat dit bedrijf een geschiedenis op dierenwelzijnsgebied heeft.

Heb jij de geschiedenis van 4.1.4 zo 1,2,3 paraat?

Groet,

4.1.4

Van: 4.1.4 4.1.4@nvwa.nl>

Verzonden: dinsdag 1 juni 2021 08:22

Aan: 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>

CC: 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@minInv.nl>

Onderwerp: RE: voorlopige voorziening 4.1.4

Hallo 4.1.4

Ik ben terug van vakantie. Ik zag enkele mails voorbij komen over dit dossier. Heb je nog iets nodig waarbij ik je eventueel kan helpen?

Met vriendelijke groeten,

4.1.4

Van: 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>

Verzonden: vrijdag 28 mei 2021 10:26

Aan: 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>

CC: 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4
<4.1.4@minInv.nl>

Onderwerp: RE: voorlopige voorziening 4.1.4

4.1.4

Dank voor de info en goed om te weten dat je er bij bent de 8^e.

Bijgaand treffen jullie wat info aan die relevant is voor de zaak. Het stuk "houderijvoorschrift enz...." is met name waar de wederpartij zich op baseert met de stelling dat dit een soort "tegenrapport" is voor de review.

Heeft iemand het e-mail adres van 4.1.4 ? Dan kan ik haar vragen hier wellicht ook nog op te reageren.

Groet,

4.1.4

Van: 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>

Verzonden: donderdag 27 mei 2021 17:25

Aan: 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>

CC: 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@minlnv.nl>

Onderwerp: RE: voorlopige voorziening 4.1.4

Hallo 4.1.4

Ik kan dinsdagmiddag 8 juni bij de zitting aanwezig zijn.

Het is goed om te weten dat de rechter de Review min of meer geaccordeerd heeft. Ben wel benieuwd wie dan die zogenaamde deskundigen zijn die (punten van de) Review aan het bestrijden zijn.

Mijn inziens betekent het permanent aanbinden van welk dier dan ook, maar met name roofvogels en uilen, een ongehoorde en onacceptabele beperking van de mogelijkheden van het vervullen van de behoeften aan ethologisch en fysiologisch gedrag. In die strekking lees ik dat ook verwoord in de Review. Ik ben van mening dat alle argumenten die daartegen worden aangedragen niet slagen omdat die niet zien op die natuurlijke behoefte aan invulling geven van de fysiologische en ethologische behoeften van een dier.

4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl> van de Dierenbescherming en ook betrokken in het Roofvogel en Uilen overleg, heeft in een bijeenkomst van de werkgroep Roofvogels en Uilen verteld dat 4.1.4 (achternaam is mij niet bekend) in Avifauna heeft gewerkt en daar heeft ervaren dat daar de roofvogels en uilen werden getraind dan wel (aan)geleerd zonder ook maar één moment ergens (al dan niet permanent) te worden aangebonden. Ik hoorde ook van 4.1.4 dat de eigenaar van het bedrijf 4.1.4 ook is overgeschakeld naar het volledig niet-aangebonden houden en trainen van roofvogels en uilen. In de werkgroep werd daarover ook opgemerkt dat men ervan weet (ik kan momenteel niet reproduceren wie dat was) dat in de USA er al langere tijd mensen bezig zijn om roofvogels en uilen te houden en te trainen zonder ze ook maar op enig moment in hun leven aan te binden. Op internet heb ik er nog geen beschrijvingen van gevonden.

In de Review wordt er gesproken over afmetingen van verblijven voor roofvogels en uilen. Dat zijn geen verplichte afmetingen maar aan literatuur en buitenlandse wetgeving van andere EU-landen ontleende afmetingen die weergeven wat volgens de huidige inzichten minimaal vereist is aan afmetingen van huisvestingsgelegenheden voor roofvogels en uilen. Het mag natuurlijk altijd groter. En als een houder van roofvogels en uilen op een zeer goede en gedegen wijze weet te onderbouwen waarom de door hem/haar geboden huisvesting kleiner is zal dat getoetst moeten worden of dat voor de wet en de toezichthouders ook akkoord is.

Ik hoop hiermee je alvast weer van wat informatie te hebben voorzien. Je kunt mij altijd bellen of mailen om nader te overleggen.

Met vriendelijke groet,

4.1.4

Van: 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>

Verzonden: donderdag 27 mei 2021 10:27

Aan: 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4

4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>

CC: 4.1.4 <4.1.4@minlnv.nl>

Onderwerp: RE: voorlopige voorziening 4.1.4

Goedemorgen 4.1.4

De zitting in deze zaak is op dinsdag 8 juni in de middag. Ik zou het fijn vinden als iemand met mij mee gaat die verstand heeft van het houden van vogels.

Ik zeg dit met name omdat wij ons voor een groot deel baseren op een review over het houden van vogels. Deze review is al min of meer geaccordeerd door de rechter maar wordt nu door enkele deskundigen bestreden op de punten van het permanent aanlijnen van roofvogels (valken) en de verplichte afmetingen van de voliere.

Ik hoor graag van je.

Groet,

4.1.4

Van: 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>

Verzonden: vrijdag 21 mei 2021 16:00

Aan: 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4

5.1.2.e <4.1.4@minInv.nl>; 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>

Onderwerp: RE: voorlopige voorziening 4.1.4

Hallo 4.1.4

Prima verweerschrift, lijkt mij. Ik heb er een paar kleine verbeterpuntjes bij gezet. Kijk maar of je er wat aan hebt.

Met vriendelijke groet,

4.1.4

Van: 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>

Verzonden: vrijdag 21 mei 2021 13:54

Aan: 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@minInv.nl>; 4.1.4

4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>

Onderwerp: RE: voorlopige voorziening 4.1.4

Goedemiddag,

Bijgaand mijn verweer. Op de punten 9 tot en met 13 moet ik nog ingaan, maar dat is niet het meest ingewikkelde nu.

Groet,

4.1.4

Van: 4.1.4

Verzonden: vrijdag 21 mei 2021 13:20

Aan: 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@minInv.nl>; 4.1.4

4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>

Onderwerp: voorlopige voorziening 4.1.4

Goedemiddag allen,

ik heb gistermiddag een verzoek tot voorlopige voorziening van 4.1.4 binnen gekregen. Het gaat om de last onder dwangsom die is opgelegd.

Op dit moment ben ik bezig met het schrijven van een verweerschrift. Ik heb daar graag jullie input op.

Ik zal omstreeks half 3 mijn verweer sturen. Lukt het jullie dan om daar uiterlijk dinsdagochtend 12.00 uur input op te geven?

Ik hoor graag van jullie

Groet,

4.1.4

4.1.4

4.1.4

Divisie Juridische Zaken

Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit

Catharijnesingel 59 | 3511 GG | Utrecht

Postbus 43006 | 3540 AA | Utrecht

M 4.1.4

4.1.4

[@nvwa.nl](mailto:4.1.4@nvwa.nl)

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is gezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen.

De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message.

The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

From: "4.1.4"
Sent: Tue, 15 Jun 2021 12:09:22 +0100
To: "4.1.4" <4.1.4@nvwa.nl>; "4.1.4"
<4.1.4@politie.nl>
Cc: "4.1.4" <4.1.4@inspectiedienst.nl>; "4.1.4"
<4.1.4@rvo.nl>; "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>; "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>;
"4.1.4@ dierenbescherming.nl" <4.1.4@ dierenbescherming.nl>; "4.1.4"
<4.1.4@inspectiedienst.nl>; "4.1.4" <4.1.4@inspectiedienst.nl>; "4.1.4"
<4.1.4@rvo.nl>; "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>
Subject: RE: overleg met 4.1.4

Beste allen,
Ik heb 5.1.2e nu do 24 juni voorgesteld. Zodra ik antwoord krijg laat ik het jullie weten. Locatie zal ik daarna vastleggen.

Vrgr

4.1.4

Van: 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>
Verzonden: dinsdag 15 juni 2021 08:38
Aan: 4.1.4 <4.1.4@minInv.nl>; '4.1.4' <4.1.4@politie.nl>
CC: '4.1.4' <4.1.4@inspectiedienst.nl>; 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>; 4.1.4
4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>; 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>; '4.1.4@ dierenbescherming.nl';
4.1.4 <4.1.4@inspectiedienst.nl>; 4.1.4 <4.1.4@inspectiedienst.nl>; 4.1.4
4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>; 4.1.4 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>
Onderwerp: RE: overleg met 4.1.4

Hallo allemaal,

Ik kan niet op 22 juni en niet op 7 juli. De andere genoemde data kan ik, voor zover ik nu weet, wel.

Met vriendelijke groet,

4.1.4

Van: 4.1.4 <4.1.4@minInv.nl>
Verzonden: dinsdag 15 juni 2021 07:58
Aan: '4.1.4' <4.1.4@politie.nl>; 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>
CC: '4.1.4' <4.1.4@inspectiedienst.nl>; 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>; 4.1.4
4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>; 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>; '4.1.4@ dierenbescherming.nl';
4.1.4 <4.1.4@inspectiedienst.nl>; 4.1.4 <4.1.4@inspectiedienst.nl>; 5.1.2e
4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>; 4.1.4 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>
Onderwerp: RE: overleg met 4.1.4

Ha 4.1.4 en 4.1.4

Kunnen jullie svp ook even aangeven wanneer jullie kunnen want dan kan ik kijken of en zo ja wanneer dit ook uitkomt voor

4.1.4

Vrgr

4.1.4

Van: 4.1.4 <4.1.4@inspectiedienst.nl>
Verzonden: maandag 14 juni 2021 14:22
Aan: 4.1.4 <4.1.4@minInv.nl>; 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>; 4.1.4
<4.1.4@rvo.nl>; '4.1.4' <4.1.4@politie.nl>; 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>;
4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; '4.1.4@ dierenbescherming.nl'; 4.1.4 4.1.4

<4.1.4 @rvo.nl>; 4.1.4 <4.1.4 >; 4.1.4
<4.1.4 @inspectiedienst.nl>; 4.1.4 <4.1.4 @inspectiedienst.nl>

Onderwerp: RE: overleg met 4.1.4

Ik ben op de volgende dagen beschikbaar:

Dinsdag 22 juni

Donderdag 24 juni

Maandag 28 juni

Dinsdag 29 juni

Maandag 5 juli

Woensdag 7 juli 's middags

p.s. Ik heb 4.1.4 (onze junior jurist) ook toegevoegd aan deze mailwisseling, ik denk dat het erg nuttig is als zij ook aansluit. Mocht de delegatie hierdoor te groot worden hoor ik dat graag!

Met vriendelijke groet,

4.1.4
4.1.4

Stichting Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming

Regulusweg 11

5.1.2.e 1, 2508 AB Den Haag

4.1.4
4.1.4

4.1.4 @inspectiedienst.nl

ma / di / wo / do

www.inspectiedienst.nl

Although the information in this mail is compiled with utmost care we don't guarantee it is right and complete. We are not liable for any damage or loss due to use or action based on this info. This message and any attachment(s) are confidential and may contain privileged information intended only for the use of the individual or company named above. If you are not the intended recipient, please email the sender and delete this message and any attachment (s) from your system.

Van: 4.1.4 <4.1.4 @minInv.nl>

Verzonden: maandag 14 juni 2021 13:29

Aan: 4.1.4 <4.1.4 @rvo.nl>; 4.1.4 <4.1.4 @rvo.nl>; '4.1.4'
<4.1.4 @politie.nl>; 4.1.4 <4.1.4 @rvo.nl>; 4.1.4
<4.1.4 @nvwa.nl>; 4.1.4 @dierenbescherming.nl'; 4.1.4 4.1.4 <4.1.4 @rvo.nl>;
4.1.4 <4.1.4 @rvo.nl>; 4.1.4 <4.1.4 @inspectiedienst.nl>

Onderwerp: RE: overleg met 4.1.4

4.1.4 heeft aangegeven half juli op vakantie te zijn. Het zo denk ik prettig zijn als we hiervoor een datum zouden kunnen voorstellen. Kunnen jullie svp aangeven welke dagen niet uitkomen. Ergens begin juli zou denk ik een goed idee zijn en dan niet op een vrijdag. Dan kan ik 4.1.4 vragen of en zo ja welke van de dagen hem zou uitkomen.

Vrgr

4.1.4

Van: 4.1.4 <4.1.4 @rvo.nl>

Verzonden: maandag 14 juni 2021 13:21

Aan: 4.1.4 <4.1.4 @minInv.nl>; 4.1.4 <4.1.4 @rvo.nl>; '4.1.4'
<4.1.4 @politie.nl>; 4.1.4 <4.1.4 @rvo.nl>; 4.1.4
<4.1.4 @nvwa.nl>; 4.1.4 @dierenbescherming.nl'; 4.1.4 4.1.4 <4.1.4 @rvo.nl>;
4.1.4 <4.1.4 @rvo.nl>; 4.1.4 <4.1.4 @dierenbescherming.nl>

Onderwerp: RE: overleg met 4.1.4

4.1.4

De locatie van Wings of Change is zeker een goede locatie.

Indien gewenst zal ik aansluiten bij het overleg.

Groet 4.1.4

5.1.2.e 4.1.4 4.1.4 <4.1.4 @minlnv.nl>

Verzonden: maandag 14 juni 2021 08:58

Aan: 4.1.4 4.1.4 <4.1.4 @minlnv.nl>; 4.1.4 <4.1.4 @rvo.nl>; '4.1.4'

<4.1.4 @politie.nl>; 4.1.4 <4.1.4 @rvo.nl>; 4.1.4

<4.1.4 @nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4 @rvo.nl>; '4.1.4 @dierenbescherming.nl'; 4.1.4

4.1.4 <4.1.4 @rvo.nl>; 4.1.4 <4.1.4 >; 4.1.4

<4.1.4 @dierenbescherming.nl>

Onderwerp: overleg met 4.1.4

Beste allen,

Afgelopen week heft het overleg op verzoek van 4.1.4 plaatsgevonden met directie Natuur en DAD.

4.1.4 heeft uitgelegd hoe de kwaliteit wordt bewaakt van de opleiding. Nieuwe inzichten zouden via de IAF ook bij 4.1.4 terecht komen.

Zij gaven aan graag een gezamenlijk document te willen opstellen om excessen die er nu zijn tegen te gaan. En dat voor het overgrote deel de review overeen zou komen met hun eigen GGP.

Het was meer een overleg tussen 4.1.4 en mij dan iets anders.....

4.1.4 vond het vastbinden noodzakelijk als onderdeel van training waarbij als voorbeeld ook werd aangehaald dat een hond ook werd aangelijnd en daarmee werd getraind.

Ik heb er fijntjes op gewezen dat het aanlijnen van een hond iets heel anders is dan het vastbinden van de poten van een vogel en dat op het moment dat een hond zou worden vastgebonden aan zijn poten voor de training, dit pure dierenmishandeling was.

Ik van de opleiding en mijn vragen over de onafhankelijkheid van het toezicht erop vroegen ze zich af in hoeverre de review wel onafhankelijk tot stand was gekomen.

Ook daar heb ik gewezen op het feit dat de review niets van doen heeft met afhankelijkheid of onafhankelijkheid omdat het niet gaat om meningen maar om wetenschappelijke onderbouwing.

4.1.4 heeft zich aangesloten bij het PVH en gaf aan dat het steeds voeren van rechtzaken niet hun doel was. 4.1.4 is van mening dat voor het overgrote deel zij zich zouden kunnen vinden in de review.

Ik heb vervolgens aangeboden een overleg te organiseren met de werkgroep (zoals altijd al de bedoeling was) zodat we over en weer onze standpunten kunnen delen en hoe we tot deze standpunten zijn gekomen en kunnen bekijken waar de ruimte is (maar ook waar de ruimte niet is). Men wilde graag een fysiek overleg hebben.

Aandachtspunt:

4.1.4 heeft eerder tegen mij aangegeven dat hij iemand van het bestuur van 4.1.4 bij hem op bezoek is geweest waarbij hij duidelijk heeft kunnen maken dat hij wel in staat is om vogels zonder vastbinden te trainen. Deze mevrouw zou onder de indruk zijn geweest en ook graag zaken willen verbeteren maar dat ze te maken heeft met een nog ouderwetse achterban.

Zou het een idee zijn om een fysiek overleg te organiseren op neutraal terrein bij 4.1.4 of is dat teveel van het goede? Dan zouden deze personen meteen kunnen zien hoe vogels wel getraind kunnen worden zonder dat ze aangeboden zitten.

Kunnen jullie sowieso aangeven of en zo ja wanneer jullie zouden kunnen en of de locatie van Wings of Change een goede locatie zou kunnen zijn.

Vrgr

4.1.4

4.1.4 DVM

4.1.4

tel: 4.1.2.e

email: 4.1.4 @minlnv.nl

Monday-Thursday 15.00 hr

address:

Ministry of Agriculture, Nature and Food Quality,
Animal Welfare Section
Bezuidenhoutseweg 73

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is gezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen.

De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message.

The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

From: "4.1.4"
Sent: Mon, 21 Jun 2021 12:40:43 +0100
To: "4.1.4" <4.1.4@minlnv.nl>; "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>;
 "4.1.4" <4.1.4@politie.nl>; "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>; "4.1.4"
 4.1.4" <4.1.4@nvwa.nl>; "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>; "4.1.4" @dierenbescherming.nl"
 <4.1.4@dierenbescherming.nl>; "4.1.4" 4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>; "4.1.4"
 4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>; "4.1.4" <4.1.4@dierenbescherming.nl>
Subject: Overleg met 4.1.4
Attachments: Brief 4.1.4_SVN_BECC LNV versie def.docx, Bijlage Nadere toelichting en onderbouwing.docx

Beste allen,

De eerder gestuurde brieven betreffen blijkbaar inderdaad de punten te zijn die men wil gaan bespreken.
 Wat mij betreft zouden we als volgt het gesprek in kunnen gaan:

Algemeen oordeel

1. De review zou het voortbestaan van de valkerij bedreigen

Reactie: de review bedreigt op geen enkele wijze het voortbestaan. De review vermeldt ook geen zaken die volgens de wet niet ook al golden.

2. De bijzonder positie van bijvoorbeeld de jachtvogels blijft hierdoor echter onderbelicht. -

Reactie: Of een vogel een roofvogel is of een koolmeesje maakt voor de wet niet uit. De wet maakt dit onderscheid niet. Het Besluit houders van dieren heeft betrekking op alle gehouden dieren.

3. Helaas is dit initiatief om te komen tot houderijvoorschriften die vanuit de branche zijn opgesteld niet door LNV opgepakt

Reactie: Gevraagd is om met ideeën te komen op welke wijze tegemoet gekomen kan worden aan de meest essentiële behoeften van roofvogels. Het opgestuurde document ging alleen in op de huidige stand van zaken en betrof geen aanpassing van trainingsmethoden of het niet langer meer met de hand op fokken en de wijze waarop dit kon worden bewerkstelligd.

Omissies

4. Voerbehoefte

Reactie: Indien er zaken in de review staan die niet zouden kloppen kan dit aangepast worden met de daarbij behorende juiste wetenschappelijke onderbouwing.

5. Kooimaat

Reactie: De kooimaten zoals benoemd kunnen goed onderbouwd worden en zijn minimale maten waarbij er rekening is gehouden met de max breedte van de vleugels.

6. Aanbinden

Reactie: het aanbinden is niet nodig. Ook is aangetoond dat zonder aanbinden de dieren getraind kunnen worden. Vraag is of de sector welwillend is deze trainingsmethode eigen te maken want dan kunnen we het gaan hebben over een overgangstermijn.

7. Inprenting

Over inprenting kan genuanceerd over gedacht worden.

Reactie: Door het niet laten opvoeden van jongen door hun moeder kan niet worden voldaan aan de ethologische en fysiologische behoeften van het dier met alle bekend staande gevolgen voor het dier. Deze gevolgen zijn afdoende beschreven en wetenschappelijk onderbouwd. Handopfok is op grond van Besluit houders van dieren niet toegestaan.

Ik hoor graag jullie mening over de wijze waarop we het overleg in willen gaan.

Vrgr

4.1.4

Van: 4.1.4 <4.1.4@upcmail.nl>

Verzonden: vrijdag 18 juni 2021 13:48

Aan: 4.1.4 4.1.4 <4.1.4@minInv.nl>

Onderwerp: [Geen onderwerp]

Hoi 4.1.4

Ik had gisteren je bericht gemist.

Alsnog hierbij de brief en bijlage voor nadere onderbouwing.

Kunnen we nog even voor de tijd bellen om samen e.e.a. af te stemmen.

Mijn nummer is 4.1.4

Groetjes

4.1.4

4.1.4

4.1.4

4.1.4

Namens 4.1.4 SVN en BEC

4.1.4

4.1.4

Aangetekend met bericht van ontvangst

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

T.a.v. Hare Excellentie

mevrouw 5.1.5

Postbus 20401

2500 EK DEN HAAG

Den Haag, 9 april 2021

BETREFT: NOODZAKELIJKE AKTIE MINISTER REVIEW "HUISVESTING EN VERZORGING ROOFVOGELS"

Hooggeachte mevrouw 4.1.4,

Wij sturen u deze Brandbrief over de 3^e tussentijdse Review "Huisvesting en Verzorging van Roofvogels". Deze is vanuit uw Ministerie in ontwikkeling, is nog niet gereed maar wel nu reeds gepubliceerd op de website van RVO. De vroegtijdige publicatie van deze nog lang niet finale Review leidt nu tot drie zeer ernstige problemen, die we hier met grote urgentie onder uw aandacht brengen:

A: Dierenwelzijn

Grootste probleem is dat door de in de Review genoemde richtlijnen het dierenwelzijn van roofvogels per direct in gevaar is. Dat is ontoelaatbaar en vereist uw directe actie.

B. Onduidelijke status en inconsistente handhaving

Daarnaast is de status van het document zeer onduidelijk. Op dit moment wordt het stuk door verschillende handhavende instanties telkens anders uitgelegd en in sommige gevallen zelfs tot wetgeving verheven. Ons bereiken ook geluiden dat er binnen de NVWA een tweedeling is ontstaan over de toepasbaarheid van de Review als handreiking voor handhavende diensten.

C. Bedreiging eeuwenoud Ambacht

Als laatste wordt door de Review -ongetwijfeld onbedoeld- het bestaan van valkerij in Nederland direct met voortbestaan bedreigd. Valkerij is in vele landen intussen voorzien van het predicaat "Wereld Cultureel Erfgoed" en is ook in ons land een wettelijk toegestane jachtvorm.

Deze door de Review veroorzaakte problemen vragen om directe actie.

Wij vragen U u als verantwoordelijk Minister daarom:

1. Binnen twee weken met ons in gesprek te gaan over de Review, waarbij wij om onbegrijpelijke redenen nog niet formeel betrokken zijn;
2. De Review per direct van de RVO website te verwijderen totdat er een volledig en finaal document is dat recht doet aan het dierenwelzijnsaspect;
3. Om handhaving van uw ambtenaren op grond van de Review per direct op te schorten, daar deze nog in ontwikkeling is en geen finale status heeft.

4.1.4

4.1.4

4.1.4

4.1.4

4.1.4

De intentie van de Review is uiteraard goed, het uitbannen van excessen bij het houden van roofvogels. Wij staan daar als professionele organisaties vanuit valkerij en vogelliefhebberij meer dan achter: goede en duidelijke richtlijnen voor het houden en verzorgen van roofvogels zijn noodzakelijk. Daar dragen wij vanuit onze grote praktische en wetenschappelijke expertise graag aan bij.

De Review is nog in ontwikkeling en heeft nog lang geen finale status. Doordat deze wel reeds online is geplaatst, ontstaan bovengenoemde ernstige problemen. Recent hadden wij telefonisch contact met ambtenaren van LNV, Afdeling Natuur en Biodiversiteit. Zij namen kennis van onze zorgen en gaven aan niet betrokken te zijn geweest bij het opstellen van de Review ook al raakt het de jacht met jachtvogels, hetgeen onder hun verantwoordelijkheid valt. Zij gaven aan onze zorgen zelf reeds kenbaar te maken bij hun collega's van de Afdeling Dierlijke Agroketens en Dierenwelzijn. Ook adviseerden zij onze zorgen bij u kenbaar te maken nu u eindverantwoordelijke bent van beide betrokken afdelingen.

U begrijpt dat het oplossen van de geschetste problemen geen enkel uitstel of vertraging kan verdragen. Wij rekenen er dan ook op binnen twee weken met uw Ministerie aan tafel te kunnen en in gesprek te gaan. Dit kan uiteraard ook digitaal.

Wij wachten met grote belangstelling op uw verdere berichten.

Hoogachtend,

Namens de Nederlandse valkerij en roofvogelliefhebbers, vertegenwoordigd door

4.1.4

5.1.2.e

5.1.2.e

4.1.4

5.1.2.e

4.1.4

4.1.4

5.1.2.e

4.1.4

5.1.2.e

Een kopie van deze brief is per mail verstuurd naar

4.1.4

4.1.4

4.1.4

Bijlage: Nadere toelichting en onderbouwing

4.1.4 4.1.4 4.1.4 Internet: 5.1.2.e Email: info@ 5.1.2.e
4.1.4 5.1.2.e 5.1.2.e Internet: 5.1.2.e Email: info@ 5.1.2.e
4.1.4 5.1.2.e 5.1.2.e Internet: 5.1.2.e Email: secretaris@ 5.1.2.e

4.1.4

5.1.2.e

5.1.2.e

Bijlage: Nadere toelichting en onderbouwing,

In deze bijlage wordt onder "valkerij" verstaan: het jagen, bestrijden van schade en populatiebeheer, met gebruikmaking van daartoe toegestane jachtvogels.

Als vertegenwoordigers van de valkeniers maken wij ons zeer grote zorgen over het voortbestaan van de valkerij in Nederland wanneer onverkort wordt vastgehouden aan enkele onderdelen van de review.

Dit klemmt te meer nu valkerij:

- Een door de wet expliciet toegestane jachtvorm is;
- Valkeniers eerst twee jaar stage lopen voordat zij het praktijkexamen kunnen afleggen
- Naast het praktijkexamen ook een theorie-examen moeten afleggen voordat zij een valkeniersakte kunnen aanvragen
- Beide examens door de overheid gereguleerd en erkend worden
- Het jachtmiddel "vogel", anders dan een geweer, bij wijzigende omstandigheden niet even in de kluis gezet kan worden
- UNESCO in 2016 valkerij toegevoegd heeft aan de "Representative list of Intangible Cultural Heritage of Humanity"
- De minister van OCW in 2017 al positief advies heeft ontvangen van de Raad voor Cultuur om Nederland toe te voegen aan dit internationale dossier
- Dit proces geruime tijd geleden in gang is gezet en zijn voltooiing nadert.

Algemeen oordeel

Laten we vooropstellen dat wij (i) gelukkig zijn met het feit dat er een review is opgesteld en (ii) dat we met het leeuwendeel van de inhoud kunnen instemmen.

Er bestaat in de praktijk, zowel bij houders als bij controleurs, behoefte aan duidelijkheid ten aanzien van diverse aspecten van dierenwelzijn. De valkerij en roofvogelhouderij erkennen dit en heeft al vele jaren geleden discussie gevoerd over te hanteren welzijnsnormen. Dit heeft er toe geleid dat er binnen de verenigingen richtlijnen zijn vastgesteld. Deze zijn later, in 2018, in een verder uitgewerkte variant, met het ministerie gedeeld.

De review is van toepassing op een brede groep vogels en omvat roofvogels, uilen, dag en/of nachtactief, afkomstig uit warme of koude streken, van zeer klein (dwergvalk, 20 cm) tot zeer groot (bv bepaalde gieren) et cetera. Gevolg hiervan is dat alleen in algemene termen gesproken kan worden. De bijzonder positie van bijvoorbeeld de jachtvogels blijft hierdoor echter onderbelicht.

Structuur binnen LNV

LNV bestaat uit twee onderdelen, "Dierlijke Agroketens en Dierenwelzijn" en "Natuur en Biodiversiteit". Beide onderdelen zijn echter relevant voor de valkerij. Natuur en Biodiversiteit voor de jacht, schadebestrijding en populatiebeheer en Dierlijke Agroketens en Dierenwelzijn voor het dierenwelzijn. Voor zover ons bekend heeft geen afstemming plaatsgevonden tussen beide "staken" met als gevolg dat door de ene staak wettelijk wordt toegestaan door de andere ernstig wordt beperkt.

Overlegstructuur valkerij en roofvogelhouderij

De 5.1.2.e is met een ledenaantal van 1500 personen sinds 1987 belangenvertegenwoordiger voor het houden van vogels. Al vele jaren wordt vanuit de 5.1.2.e richting de leden advies gegeven over het op de juiste wijze houden van vogels. Een deel van de leden van de 5.1.2.e houdt zich bezig met het houden van roofvogels en uilen. Voor deze groep is er in samenwerking met de 5.1.2.e en 4.1.4 een procedure opgestart voor een gids van goede praktijken. Deze gids voorziet ook in het geven van richtlijnen in het belang van dierenwelzijn.

Het 4.1.4 is in 2008 als formele vertegenwoordiger namens de drie Nederlandse valkeniersverenigingen opgericht om met één stem met de overheid te kunnen spreken. Die wens werd door de overheid geuit; een overlegstructuur met de valkerij bestond al eerder maar niet was toen niet geformaliseerd. Er vond sinds jaar en dag periodiek overleg plaats, bijvoorbeeld op het gebied van de opleiding van valkeniers (4.1.4 werkt intensief samen met SJN (Stichting Jachtopleidingen Nederland). Dat overleg vond ook plaats bij wijzigingen in wet en regelgeving. Mede als gevolg van personele wisselingen en (mogelijk) ook prioriteitstellingen is dit overleg gaandeweg naar de achtergrond verschoven en is het steeds moeilijker gebleken om met 5.1.2.e in gesprek te komen en dat is jammer.

SVN is met een vergelijkbaar doel in 2018 opgericht en vertegenwoordigt ook de belangen van kwekers van jachtvogels (nb alle jachtvogels moeten in gevangenschap gekweekt zijn). Door SVN is in 2018 reeds het initiatief genomen om te komen tot houderijvoorschriften voor de valkerij. Dit is destijds met een afvaardiging van LNV, NVWA en handhavende diensten besproken en door SVN aangeboden aan LNV. Helaas is dit initiatief om te komen tot houderijvoorschriften die vanuit de branche zijn opgesteld niet door LNV opgepakt.

Voorbeelden omissies

De review bevat op een aantal punten informatie die feitelijk onjuist is. Bijvoorbeeld het vermelden van vis als voedselbron voor slechtvalken is feitelijk onjuist. Hoewel er in het vrije veld een enkele waarneming van een incidenteel vis etende slechtvalk bekend is hoort deze voedselbron niet thuis in een overzicht van welzijnseisen voor deze soort. Overigens toont dit voorbeeld ook de beperking van een literatuurstudie aan. Graag zouden wij de review met praktijkervaring verrijken. Een ander voorbeeld betreft bv het toepassen van betonijzer als afdekking van voliëres. Hoewel praktisch kan dit onder omstandigheden schadelijk zijn. Ook dit zou niet als norm in een review opgenomen moeten worden.

Zoals hiervoor al werd aangegeven heeft de review op een aantal punten die voor de valkerij relevant zijn nuancering. Dan gaat het bijvoorbeeld om voliëre maatvoering. Ook over imprinting kan genuanceerder gedacht worden. Tot slot heeft ook het aanlijnen (louter bij jachtvogels) een functie in het belang van het welzijn van de vogel en het kunnen uitoefenen van de valkerij.

Graag gaan wij hierover het gesprek aan en desgewenst kunnen wij deskundigenverklaringen overleggen om onderdelen te verduidelijken en te onderbouwen.

From: "4.1.4"
Sent: Wed, 14 Jul 2021 10:06:00 +0100
To: "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>
Subject: engelse vertaling review roofvogels

Ha 4.1.4
Net 4.1.4 aan de lijn gehad. Ze hebben een goed overleg gehad met 4.1.4 4.1.4 heeft aangegeven de review te willen voorleggen aan de Europese veterinaire groep maar dat ze daarvoor wel graag de engelse versie ervan wil hebben. Mij staat bij dat jij er al voor gezorgd had dat de review vertaald is maar misschien heb ik dat mis. Zou jij mij dat kunnen laten weten svp.

Vrgr

4.1.4

Please consider the environment before printing this e-mail

4.1.4 DVM

4.1.4

tel: 4.1.4

email: 4.1.4 @minlnv.nl

Monday-Thursday 15.00 hr

address:

Ministry of Agriculture, Nature and Food Quality,
Animal Welfare Section
Bezuidenhoutseweg 73
P.O.Box: 20401
2500 EK The Hague
The Netherlands

From: " 4.1.4 "
Sent: Fri, 24 Sep 2021 10:48:35 +0100
To: " 4.1.4 " <4.1.4 @minlnv.nl>; " 4.1.4 " <4.1.4 @rvo.nl>;
" 4.1.4 " <4.1.4 @rvo.nl>; " 4.1.4 " <4.1.4 @rvo.nl>;
"Dierenwelzijn" <Dierenwelzijn@RVO.nl>; " 4.1.4 " <4.1.4 @rvo.nl>; " 4.1.4 "
4.1.4 " <4.1.4 @rvo.nl>; " 4.1.4 " <4.1.4 @rvo.nl>; " 4.1.4 "
4.1.4 " <4.1.4 @rvo.nl>
Subject: TKN: kopie verzonden bob inz bezwaar 4.1.4 (roofvogelzaak)
Attachments: Bob def. inz bezwaar 4.1.4

Collega's,

Hierbij stuur ik jullie tkn een kopie van de verzonden (ongegrunde) bob in bovenvermelde zaak.

Gr. 4.1.4

4.1.4
.....
4.1.4
t 4.1.4

Rijksdienst voor Ondernemend
Nederland

> Retouradres Postbus 40219 8004 DE Zwolle

4.1.4

P/a Natuur en Recht

T.a.v. mevrouw 4.1.4

4.1.4

4.1.4

Afdeling Juridische Zaken Postbus 40219
8004 DE Zwolle
mijn.rvo.nl**Contactpersoon**

5.1.2.e

4.1.4

M 4.1.4

Onze referentie

494-41996

Uw brief van

--

Uw referentie

--

Relatienummer

4.1.4

Bijlage

1

Datum 24 september 2021

Betreft Beslissing op uw bezwaarschrift tegen het dwangsombesluit (LOD) van
9 november 2020 (G2020007727)

Geachte 4.1.4

Op 17 november 2020 heb ik het namens u ingediende bezwaarschrift ontvangen tegen het besluit van 9 november 2020 (met kenmerk: G2020007727). Dit besluit is genomen op grond van de Wet dieren en de Algemene wet bestuursrecht (hierna: Awb). De beslissing heeft betrekking op de aan u opgelegde last onder dwangsom (LOD).

Het besluit is opnieuw beoordeeld. In deze brief vindt u mijn beslissing op uw bezwaarschrift en waarom deze beslissing is genomen. In de bijlage vindt u de artikelen waarop de beslissing gebaseerd is.

Beslissing

Ik verklaar uw bezwaren ongegrond. Dit betekent dat ik het dwangsombesluit van 9 november 2020 handhaaf.

Proceskostenvergoeding

In uw bezwaarschrift heeft u verzocht om een vergoeding van de gemaakte kosten in bezwaar. Ik wijs uw verzoek om proceskostenvergoeding af. Onder het kopje "Toelichting op deze beslissing" kunt u lezen hoe ik tot deze conclusie ben gekomen.

Het proces tot nu toe

Op 28 juli 2020 en 20 oktober 2020 hebben districtsinspecteurs van de Stichting Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming (LID) op uw adres een controle uitgevoerd. Van deze controles is op 2 november 2020 een toezichtrapport opgemaakt (met kenmerk: LID/B/2-11-2020 12:30/EO), dat als bijlage is gevoegd bij het besluit van 9 november 2020.

In het besluit van 9 november 2020 is u medegedeeld dat bij de controle is vastgesteld dat het welzijn van uw havik en fretten is aangetast. De volgende overtredingen zijn geconstateerd:

- U houdt uw havik permanent met een korte lijn vastgebonden aan een sprenkel. U heeft uw havik zodanig beperkt in bewegingsvrijheid dat uw havik hierdoor onnodig lijdt en er onvoldoende ruimte wordt gelaten voor de ethologische en fysiologische behoeften. Dit is een overtreding van artikel 2.2, achtste lid, van de Wet dieren en artikel 1.6, eerste en tweede lid, van het Besluit houders van dieren.

- De huisvesting van uw fretten is te klein. Daarnaast hebben uw fretten geen beschikking tot een toiletbak. U heeft de behuizing en inrichting van het verblijf niet zo gemaakt, dat de hier gehuisveste dieren op de juiste wijze gehouden kunnen worden. Dit is een overtreding van artikel 2.2, achtste lid, van de Wet dieren en artikel 1.6, tweede lid, van het Besluit houders van dieren.

- Uw fretten hebben niet de beschikking over een schuilplaats die bescherming biedt tegen nadelige weersinvloeden en kou. Dit is een overtreding van artikel 2.2, achtste lid, van de Wet dieren en artikel 1.6, derde lid, van het Besluit houders van dieren.

Gelet op bovengenoemde overtredingen is aan u bij besluit van 9 november 2020 een last onder dwangsom (LOD) opgelegd, waarbij u is opgedragen de volgende maatregelen te treffen:

1. *Zorg dat u de bewegingsvrijheid van uw havik niet zodanig beperkt dat uw havik hierdoor beperkt wordt in zijn ethologische en fysiologische behoeften en onnodig lijdt en/of letsel wordt toegebracht.*
2. *Zorg dat het hok van uw fretten geschikt is voor de diersoort die u hierin houdt. Zorg ervoor dat de vloeroppervlakte van het hok voldoende groot is. Zo zorgt u ervoor dat uw dieren op de juiste wijze gehouden kunnen worden en zij aan hun soort specifieke behoefte kunnen voldoen.*
3. *Zorg ervoor dat uw fretten de beschikking hebben over een schuilplaats die bescherming biedt tegen nadelige weersinvloeden en kou.*

In de last heb ik u tot 16 november 2020 de tijd gegeven om de maatregelen uit te voeren en vervolgens in stand te houden. De last vermeldt verder dat als u niet, niet volledig of niet tijdig voldoet aan deze lastgeving, u een dwangsom van € 4.1.4 verbeurt per niet uitgevoerde maatregel per controle dat de overtreding wordt geconstateerd, tot een maximum van € 4.1.4 per maatregel. Ook staat in de last dat deze gedurende twee jaar van toepassing is.

Tegen het besluit van 9 november 2020 heeft uw gemachtigde namens u tijdig een bezwaarschrift ingediend. Voorts heeft uw gemachtigde namens u bij brief van 14 november 2020 de voorzieningenrechter van het College van Beroep voor het bedrijfsleven (CBB) verzocht een voorlopige voorziening te treffen, inhoudende dat de begunstigingstermijn van het besluit van 9 november 2020 ten aanzien van de havik (maatregel 1) wordt opgeschort tot 6 weken na de beslissing op bezwaar.

Afdeling Juridische Zaken

Datum

24 september 2021

Onze referentie

494-41996

Naar aanleiding van uw verzoek tot het treffen van een voorlopige voorziening, heb ik de voorzieningenrechter op 17 november 2020 bericht dat de begunstigingstermijn voor maatregel 1 wordt opgeschort tot zes weken na de beslissing op bezwaar. Dit heb ik u eveneens meegedeeld bij brief van 23 november 2020. Op 22 november 2020 heeft uw gemachtigde namens u het verzoek tot het treffen van een voorlopige voorziening ingetrokken.

Afdeling Juridische Zaken

Datum

24 september 2021

Onze referentie

494-41996

Uw gemachtigde heeft bij e-mailbericht van 16 maart 2021 het bezwaarschrift nog aangevuld met een verklaring, opgesteld door de examinatoren van de Stichting Jachtopleidingen Nederland (SJN), inzake het aangebonden houden van o.a. haviken door valkeniers, zoals u.

Vervolgens heeft op 5 augustus 2021 een hercontrole plaatsgevonden. Tijdens deze hercontrole is vastgesteld dat u alle maatregelen heeft uitgevoerd. Daarmee heeft u volledig voldaan aan de aan u opgelegde last. Bij brief van 10 augustus 2021 bent u hierover geïnformeerd. Naar aanleiding hiervan heeft uw gemachtigde bij e-mailbericht van 26 augustus 2021 namens u verzocht om op het bezwaar te beslissen zonder hoorzitting. Op grond van artikel 7:3, aanhef en onderdeel c, van de Awb, heb ik dan ook afgezien van het houden van een hoorzitting.

Uw bezwaar

U geeft aan het niet eens te zijn met het besluit van 9 november 2020. Uw bezwaren zijn gericht tegen maatregel 1 (havik). Samengevat voert u het volgende aan.

- De in de last onder dwangsom opgelegde maatregel inzake het houden en huisvesten van uw havik is onvoldoende duidelijk over wat u moet doen om verbeurte van een dwangsom te voorkomen. De last houdt in dat de bewegingsvrijheid van de havik niet zodanig beperkt mag worden dat de havik hierdoor beperkt wordt in zijn ethologische en fysiologische behoeften en onnodig lijden of letsel wordt toegebracht, maar maakt niet duidelijk hoe de havik, die in training is als jachtvogel, dan wel moet worden gehouden. Daarmee is volgens u niet voldaan aan de eis die de voorzieningenrechter van het CBb bij uitspraak van 13 november 2020, zaaknummer 20/937, stelt aan een last onder dwangsom. Reeds gelet hierop is het primaire besluit volgens u onrechtmatig.

- Niet is in de last onder dwangsom aangetoond dat bij de betrokken dieren pijn of letsel is veroorzaakt of dat de gezondheid of het welzijn van de betrokken dieren is benadeeld als bedoeld in artikel 2.1, eerste lid of artikel 2.2, achtste lid, van de Wet dieren. Ook is niet in de last onder dwangsom aangetoond dat niet wordt voorzien in de ethologische en fysiologische behoeften van de dieren zoals uitgewerkt in artikel 1.6 Besluit houders van dieren. Uitsluitend is in het toezichtrapport van 2 november 2020 aangegeven dat het dier op andere wijze wordt gehouden dan beschreven in de (review van de) deskundigenverklaring huisvesting en verzorging van roofvogels en de sprenkelverklaring van 4.1.4 4.1.4 Veronderstelde inbreuken op de artikelen 1.6 en 1.7 van het Besluit houders van dieren worden volledig hierop gebaseerd en op geen enkele andere wijze vastgesteld.

- Het toezichtrapport van 2 november 2020 is opgesteld door een toezichthouder van de LID. Toezichthouders van de LID zijn nauw verbonden met de Dierenbescherming en voeren ten aanzien van roofvogels en uilen, ook in onderhavige zaak, hun toezichthoudende taak uit op basis van een deskundigenverklaring huisvesting en verzorging van roofvogels die niet voldoet aan de eisen van onafhankelijkheid en objectiviteit en een sprenkelverklaring van 4.1.4 welke niet zorgvuldig is opgesteld. Artikel 2:4 Awb brengt met zich mee dat (medewerkers van) de toezichthouder haar taken zonder vooringenomenheid dient te vervullen. Hiervan kan volgens u geen sprake zijn wanneer een toezichthouder onlosmakelijk is verbonden met een belangenorganisatie en deze toezichthouder enerzijds zelf de deskundigenverklaring heeft opgesteld en anderzijds controleert op de naleving van deze deskundigenverklaring.

- Uit informatie die staat vermeld op de website van de Dierenbescherming blijkt volgens u dat de deskundigenverklaring houden en verzorgen van roofvogels mede is opgesteld namens een organisatie en medewerker van die organisatie die openlijk tegen het houden van roofvogels en uilen is en tegen de jacht. De deskundigenverklaring die wordt gebruikt als toetsingskader voor naleving van de artikelen 2.1, eerste lid, van de Wet dieren en artikel 2.2, achtste lid, van de Wet dieren en artikel 1.6 van het Besluit houders van dieren, voldoet hiermee niet aan de eisen van onafhankelijkheid en zorgvuldigheid. Ook wordt in het deskundigenrapport geen onderscheid gemaakt tussen roofvogels en uilen waarmee gevlogen wordt en roofvogels en uilen waarmee niet gevlogen wordt, terwijl dit van grote invloed is op de vraag of wordt voorzien in de behoefte van roofvogels en uilen om te vliegen en de eisen die moeten worden gesteld aan een verblijf.

- In onderhavige zaak baseert de toezichthouder zich voorts op een deskundigenverklaring opgesteld door 4.1.4 waarin ten aanzien van valkeniers niet is meegewogen dat valkeniers zijn opgeleid om hun vogels voor langere tijd (gedurende de jachtperiode) aangebonden te houden en waarvan het examen door de Minister is erkend. Voorts is niet meegenomen dat jachtvogels zichzelf wanneer zij in een volière worden gehouden ernstig kunnen beschadigen. Dit is in onderhavige zaak van groot belang, omdat u valkenier bent en de havik die aangebonden wordt gehouden, in training is om te worden ingezet als jachtvogel. Tenslotte verklaart 4.1.4 weliswaar dat naar zijn mening roofvogels en uilen uitsluitend door valkeniers voor korte tijd mogen worden aangebonden en dat de dieren moeten kunnen beschikken over passende zitstokken, maar op geen enkele wijze is aangetoond hoe bij de dieren pijn of letsel wordt veroorzaakt of de gezondheid en het welzijn wordt benadeeld of niet in de ethologische of fysiologische behoeften van de betrokken dieren wordt voorzien indien zij op de juiste wijze zijn aangebonden.

- Gelet op hetgeen door u is aangevoerd, verzoekt u mij het primaire besluit te herzien, het bezwaar gegrond te verklaren en de door u gemaakte proceskosten te vergoeden.

Afdeling Juridische Zaken

Datum

24 september 2021

Onze referentie

494-41996

Toelichting op deze beslissing

Uw bezwaren heb ik zorgvuldig beoordeeld en opnieuw getoetst aan het wettelijk kader. De conclusie is dat uw bezwaren ongegrond zijn. Hierna kunt u lezen waarom.

Afdeling Juridische Zaken

Datum

24 september 2021

Onze referentie

494-41996

Overtredingen

Beperking bewegingsvrijheid

In artikel 1.6, eerste lid, van het Besluit houders van dieren is bepaald dat de bewegingsvrijheid van een dier niet op zodanige wijze wordt beperkt dat het dier daardoor onnodig lijden of letsel wordt toegebracht. In artikel 1.6, tweede lid, van het Besluit houders van dieren is bepaald dat een dier voldoende ruimte wordt gelaten voor zijn fysiologische en ethologische behoeften.

Uit het toezichtrapport blijkt dat de toezichthouder tijdens de controle op 20 oktober 2020 zag dat uw havik met een korte lijn (minder dan een meter) aan de sprenkel zat vastgebonden. U verklaarde hierover tegen de toezichthouder dat u bezig was met de havik op de handschoen te krijgen en het dier daarom permanent aangebonden zit. De toezichthouder heeft u vervolgens een bestuursrechtelijke maatregel aangezegd en u verteld dat het dier niet op de sprenkel permanent mag zijn aangebonden. Bij het toezichtrapport is een review (getiteld: "huisvesting en verzorging van roofvogels") gevoegd, waarin een uitwerking van de wettelijke vereisten voor het huisvesten en verzorgen van roofvogels is weergegeven. Voorts is bij het toezichtrapport een deskundigenverklaring van vogeldierenarts 4.1.4 gevoegd (bijlage 3: Sprenkelverklaring) met betrekking tot de huisvesting van roofvogels en uilen aangebonden op de sprenkel of op andere wijze aangebonden houden. 4.1.4 geeft in deze verklaring aan dat deze manier van huisvesten onder voorwaarden toegestaan is voor maximaal twee uur in een training of vliegdemostratie en dat deze wijze van huisvesten voor langere duur ongeschikt is en een overtreding is van diverse wettelijke bepalingen. Ook blijkt uit deze verklaring dat dieren dus niet vastgebonden gehuisvest mogen worden. Daarnaast wordt door 4.1.4 nog als eis gesteld dat alleen gecertificeerde houders (van bijvoorbeeld een valkeniersakte) deze vorm van kortdurende aangebonden huisvesting zouden mogen toepassen.

Op basis van de bevindingen in het toezichtrapport en de bij het toezichtrapport gevoegde review "huisvesting en verzorging van roofvogels" en sprenkelverklaring van 4.1.4 ben ik van oordeel dat terecht is geoordeeld dat u, door uw havik permanent met een korte lijn vastgebonden aan een sprenkel te houden, uw havik zodanig beperkt in zijn bewegingsvrijheid dat uw havik hierdoor onnodig lijdt en er onvoldoende ruimte wordt gelaten voor de ethologische en fysiologische behoeften. Dit is een overtreding van artikel 2.2, achtste lid, van de Wet dieren en artikel 1.6, eerste en tweede lid, van het Besluit houders van dieren.

U betwist verder niet dat u uw havik permanent met een korte lijn aan een sprenkel vastgebonden houdt. U bent evenwel van mening dat in de last onder dwangsom niet is aangetoond dat bij het betrokken dier pijn of letsel is veroorzaakt of dat de gezondheid of het welzijn van het betrokken dier is benadeeld als bedoeld in artikel 2.1, eerste lid of artikel 2.2, achtste lid, van de Wet dieren.

Ook is volgens u niet in de last onder dwangsom aangetoond dat niet wordt voorzien in de ethologische en fysiologische behoeften van het dier zoals uitgewerkt in artikel 1.6 Besluit houders van dieren. Uitsluitend is in het toezichtrapport van 2 november 2020 aangegeven dat het dier op andere wijze wordt gehouden dan beschreven in de review en de sprenkelverklaring van de 4.1.4 Hierover merk ik het volgende op.

Afdeling Juridische Zaken

Datum

24 september 2021

Onze referentie

494-41996

Ter onderbouwing van het standpunt dat u artikel 1.6, eerste en tweede lid, van het Besluit houders van dieren heeft overtreden, wordt in het bestreden besluit verwezen naar de bevindingen in het toezichtrapport en de bij het toezichtrapport gevoegde review en sprenkelverklaring van 4.1.4 Daarin wordt, voor zover hier van belang, het volgende vermeld (zie p. 3 en 4):

"1. Aangebonden huisvesting

Wetgeving en vrijheden

De bewegingsvrijheid van een dier mag niet op zodanige wijze worden beperkt dat het dier daardoor onnodig lijden of letsel wordt toegebracht (art. 1.6 lid 1) en een dier moet voldoende ruimte worden gelaten voor zijn fysiologische en ethologische behoeften (art. 1.6 lid 2). Door een roofvogel (langdurig) aangebonden te huisvesten, kan het dier niet gevrijwaard worden van fysiek en fysiologisch ongerief; pijn, verwondingen en ziektes; angst en chronische stress en van belemmering in het uitvoeren van het natuurlijke gedrag. Daarnaast kan bij onbeschermd aanbinden gevaar ontstaan vanuit de lucht door bijvoorbeeld een havik of slechtvalk en op de grond door een hond of marter (art. 1.6 lid 3). De aangevallen vogel kan zich niet verdedigen of vluchten wanneer deze aangebonden is.

Invulling en achtergrond

Onder aangebonden huisvesting wordt het huisvesten aan een langveter verstaan. Vaak wordt het dier aan een blok of sprenkel vastgemaakt, maar dit kan ook een balkon of een hok zijn. Hiermee wordt de bewegings- en keuzevrijheid van de roofvogel ernstig beperkt. Langdurige aangebonden huisvesting kan naast o.a. angst, stress en verwondingen ook resulteren in agressie naar soortgenoten. Met name uilen en gieren worden ernstig beperkt in hun natuurlijke gedrag door aangebonden huisvesting omdat deze vogels van nature veel op de grond lopen en foerageren. De havik, valk en arend zitten van nature stil wanneer zij niet jagen of zichzelf willen laten gelden en zullen (in relatie tot uilen en gieren) in mindere mate beperkt worden in hun natuurlijke gedrag door tijdelijke aangebonden huisvesting (Bijlage 3).

Het aangebonden huisvesten is vanwege de ernstige gevolgen van de vrijheidsinperking dan ook verboden in Oostenrijk'; ook tijdelijk aanbinden is in dit land niet toegestaan. In het Vlaamse advies met betrekking tot het huisvesten van roofvogels door particulieren wordt aangegeven dat een vogel uitsluitend aangebonden mag worden tijdens de africhting en de periode dat hij vrije vlucht krijgt. In de periode dat deze vogels niet worden gevlogen, moeten zij in een volière worden gehuisvest. In bijlage 3 is een verklaring over aangebonden huisvesting opgenomen van 4.1.4 DVM, gespecialiseerd in roofvogels. Hierin staat onder andere dat het acceptabel is om een vogel gedurende maximaal 2 uur aan te binden, maar alleen wanneer deze ingezet wordt tijdens een demonstratie van het natuurlijk gedrag (Bijlage 3). Hierbij moet elk (in)direct contact met mens of dier worden vermeden en moet het dier uit het zicht worden geplaatst. Hierbij weegt de welzijnsverbetering van het vrij kunnen vliegen tijdens de demonstratie op tegen de welzijnsaantasting van het kortdurend vastzetten van de vogel.

Een vogel mag hierbij niet aan één poot vastgezet worden, maar altijd aan beiden poten, met genoeg ruimte om te kunnen bewegen. Hierdoor wordt de druk evenredig verdeeld en wordt de kans op beschadiging (e.g. uit de kom trekken) beperkt.

Afdeling Juridische Zaken

Datum

24 september 2021

Onze referentie

494-41996

2. Vliegmogelijkheid

Wetgeving en vrijheden

De bewegingsvrijheid van een dier mag niet op zodanige wijze worden beperkt dat het dier daardoor onnodig lijden of letsel wordt toegebracht (art. 1.6 lid 1) en een dier moet voldoende ruimte worden gelaten voor zijn fysiologische en ethologische behoeften (art. 1.6 lid 2). Door een roofvogel niet in de gelegenheid te stellen te vliegen, wordt deze belemmerd in de vrijheid om het natuurlijke gedrag uit te kunnen voeren. Als gevolg van het niet kunnen uitvoeren van dit gedrag zal het dier bovendien niet gevrijwaard kunnen worden van fysiek en fysiologisch ongerief; pijn, verwondingen en ziektes.

Invulling en achtergrond

Om een lichamelijk en geestelijk gezonde toestand te kunnen bereiken en te kunnen handhaven is het noodzakelijk voor roofvogels om hun natuurlijk gedrag te kunnen uitoefenen, waarvan het vliegen een belangrijk deel uitmaakt. Vogels moeten daarom in de gelegenheid worden gesteld om onbelemmerd (door) te vliegen zonder gevaar op beschadigingen. De aanbevolen frequentie waarin aangebonden vogels vrij gevlogen moeten worden verschilt van dagelijks tot drie keer per week. Wanneer roofvogels niet (voldoende) worden gevlogen kan dit negatieve gevolgen hebben voor de gezondheid van de roofvogel en kunnen er problemen optreden in de stofwisseling, met de klauwen en de algemene conditie van de vogel. Om te controleren of een aangebonden vogel vrije vlucht krijgt, kan de eigenaar gevraagd worden om de vogel vrij te laten, waarbij de vogel vlot door de verzorger op de hand moet kunnen worden genomen. Hierbij is van belang dat het op grond van de Wet natuurbescherming alleen is toegestaan om te vliegen met een havik of een slechtvalk in het veld wanneer de houder in het bezit is van een valkeniersakte en een bezitsontheffing voor de vogel. Zonder valkeniersakte mag alleen in een gebied worden gevlogen dat niet als veld kan worden bestempeld.”

Naar mijn oordeel is op basis van de bevindingen in het toezichtrapport en de hierboven weergegeven informatie voldoende vast komen te staan dat u uw havik, door deze permanent met een korte lijn vastgebonden te houden aan een sprenkel, zodanig heeft beperkt in bewegingsvrijheid dat uw havik hierdoor onnodig lijdt en er onvoldoende ruimte wordt gelaten voor de ethologische en fysiologische behoeften. Dit is een overtreding van artikel 2.2, achtste lid, van de Wet dieren en artikel 1.6, eerste en tweede lid, van het Besluit houders van dieren, waarvoor aan u terecht een maatregel is opgelegd.

Volgens vaste jurisprudentie van het College van Beroep voor het bedrijfsleven (hierna: CBB)¹, mag ik in beginsel uitgaan van de bevindingen in een controlerapport, indien de controle is verricht en het rapport is opgemaakt door een hiertoe bevoegde controleur en het rapport zelf geen grond biedt om aan de juistheid van de bevindingen te twijfelen.

---

¹ Zie onder meer de uitspraak van 1 maart 2018, ECLI:NL:CBB:2018:81.

Het rapport biedt naar mijn oordeel geen grond om aan de juistheid van de bevindingen te twijfelen. Het toezichtrapport bevat concrete en gedetailleerde beschrijvingen van de bevindingen. De door u aangevoerde argumenten werpen geen ander licht op de in het toezichtrapport neergelegde bevindingen.

Voorts is mij niet gebleken dat in casu door de toezichthouder zou zijn gehandeld in strijd met het bepaalde in artikel 2:4 Awb. Voor zover u meent dat de toezichthouder (van de LID) zijn taken hier niet zonder vooringenomenheid kan vervullen, omdat de toezichthouder onlosmakelijk verbonden is met een belangenorganisatie en enerzijds zelf de deskundigenverklaring heeft opgesteld en anderzijds controleert op de naleving hiervan, merk ik het volgende op.

De Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming (LID) is ondergebracht in een juridisch zelfstandig en onafhankelijk opererende stichting naast de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren (Dierenbescherming). Verder is het zo dat de LID hoofdzakelijk belast is met publiekrechtelijke activiteiten, terwijl de Dierenbescherming zich als maatschappelijke organisatie voornamelijk richt op privaatrechtelijke activiteiten. De LID houdt toezicht en treedt handhavend op bij welzijnsverstoringen van hobby- en gezelschapsdieren in opdracht van het Ministerie van LNV. Aangezien de LID voor wat betreft de uitvoering van zijn publiekrechtelijke taken (uitsluitend) verantwoording dient af te leggen aan de Minister van LNV, zijnde de opdrachtgever, zie ik dan ook niet in dat de toezichthouder zijn publiekrechtelijke (toezichthoudende) taken hier niet zonder vooringenomenheid zou kunnen uitoefenen.

Voor zover u zich op het standpunt stelt dat de review "houden en verzorgen van roofvogels" niet voldoet aan de eisen van onafhankelijkheid en zorgvuldigheid, omdat deze mede is opgesteld namens een organisatie en medewerker van die organisatie die openlijk tegen het houden van roofvogels en uilen is en tegen de jacht, merk ik op dat ik u hierin evenmin kan volgen. De review is opgesteld door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) in samenwerking met de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA), de Stichting Landelijke Inspectiedienst (LID) en de Nationale Politie. De review is tot stand gekomen na gedegen onderzoek. In de review wordt een aantal specifieke aspecten genoemd van het huisvesten en verzorgen van roofvogels gebaseerd op wetenschappelijke inzichten. In hetgeen u heeft aangevoerd, zie ik geen aanknopingspunten voor het oordeel dat deze review niet objectief en zorgvuldig tot stand is gekomen. Ik stel mij dan ook op het standpunt dat voor de vaststelling of sprake is van een overtreding kan en mag worden uitgegaan van de review. Overigens zie ik mij hierin gesteund door de voorzieningenrechter van het CBb die in zijn uitspraak van 13 november 2020 (ECLI:NL:CBB:2020:857) heeft aangegeven dat ik voor de vaststelling van een overtreding van artikel 1.6, eerste en tweede lid, van het Besluit houders van dieren uit mag gaan van de inhoud van de review, aldus rechtsoverweging 4.3:

"De voorzieningenrechter is van oordeel dat verweerder aan het toezichtrapport en de review heeft mogen ontleen dat verzoeker zijn dieren op 29 september 2020 niet op juiste wijze had gehuisvest."

Afdeling Juridische Zaken

Datum

24 september 2021

Onze referentie

494-41996

Met betrekking tot de deskundigenverklaring (sprenkelverklaring) van 4.1.4 heeft u verder nog aangevoerd dat ten aanzien van valkeniers niet is meegewogen dat valkeniers zijn opgeleid om hun vogels voor langere tijd (gedurende de jachtperiode) aangebonden te houden en waarvan het examen door de Minister is erkend. U heeft hierover ook nog een verklaring overgelegd van de examinatoren van de SJN inzake het aangebonden houden van o.a. haviken door valkeniers. Voorts betoogt u dat door 4.1.4 niet is meegenomen dat jachtvogels zichzelf wanneer zij in een volière worden gehouden ernstig kunnen beschadigen. Dit is volgens u in onderhavige zaak van groot belang, omdat u valkenier bent en de havik die aangebonden wordt gehouden, in training is om te worden ingezet als jachtvogel. U stelt verder nog dat door de 4.1.4 in zijn verklaring op geen enkele wijze is aangetoond hoe bij de dieren pijn of letsel wordt veroorzaakt of de gezondheid en het welzijn wordt benadeeld of niet in de ethologische of fysiologische behoeften van de betrokken dieren wordt voorzien indien zij op de juiste wijze zijn aangebonden. Hierover merk ik het volgende op.

Op basis van de review en de sprenkelverklaring van 4.1.4 concludeer ik dat het permanent aanbinden van roofvogels en uilen een onacceptabele beperking betekent van de mogelijkheden van deze dieren om te voorzien in de ethologische en fysiologische behoeften. Hetgeen u in dit verband heeft aangevoerd over het (voor langere tijd) aangebonden houden van uw havik in het kader van training voor de jacht in uw hoedanigheid van (gediplomeerd) valkenier, doet, wat daar verder ook van zij, aan het vorenstaande verder niets af. Ook de door u overgelegde verklaring van de SJN inzake het aangebonden houden van o.a. haviken door valkeniers, leidt niet tot een ander oordeel. Moderne inzichten hebben aangetoond dat het niet noodzakelijk is om een roofvogel aangebonden te huisvesten om valkerij uit te oefenen. De discussie of het aangebonden huisvesten van het dier heel erg of slechts een beetje belemmert in de uitoefening van ethologische en fysiologische behoeften, is niet relevant. De wetenschappelijke en maatschappelijke ontwikkelingen zijn immers zodanig dat niet meer geaccepteerd wordt dat een dier aangebonden gehouden wordt, ongeacht de diersoort of context. In de door u overgelegde verklaring worden verder geen steekhoudende of nader onderbouwde argumenten genoemd die hierop een ander licht werpen.

Er wordt in de door u overgelegde verklaring gesteld dat het niet mogelijk is om de valkerij uit te voeren met een vogel die níet aangebonden gehuisvest wordt. De argumenten die hiervoor worden gegeven zijn dat de jachtvogels geheel of gedeeltelijk de binding met de mens en de omgeving verliezen en dat het uitvangen kan leiden tot negatieve leerervaringen. Deze argumenten worden echter niet nader onderbouwd. Bovendien zijn er deskundigen op dit gebied die in de praktijk hebben aangetoond dat wanneer een roofvogel op de juiste (positieve) wijze getraind wordt, de binding met mens en omgeving blijvend is én uitvangen absoluut niet nodig is (zelfs niet bij niet-gedomesticeerde dieren zoals roofvogels).

Ik merk verder nog op dat in de verklaring termen worden gebruikt als 'gewenning', 'zeeg maken' en 'onnodige angst weg nemen', maar nergens wordt daadwerkelijk beschreven hoe de training plaatsvindt.

Afdeling Juridische Zaken

Datum

24 september 2021

Onze referentie

494-41996

Gelet op de anekdotes en de omschrijvingen van de reactie van de roofvogel wanneer deze niet aangebonden gehouden wordt, is hier vermoedelijk sprake van het gebruik van 'flooding'. Wanneer duidelijk is welke leerprincipes precies worden toegepast, kan een beter beeld gevormd worden van de (on)mogelijkheden van verbetering c.q. verandering middels educatie omtrent de nieuwste inzichten op het gebied van trainingstechnieken.

Afdeling Juridische Zaken

Datum

24 september 2021

Onze referentie

494-41996

Hoe het ook zij, zoals gezegd hebben moderne inzichten aangetoond dat het niet noodzakelijk is om een roofvogel aangebonden te huisvesten om valkerij uit te oefenen. Daardoor hoeft naar mijn oordeel de discussie of het beperken van de bewegingsvrijheid van deze groep dieren gerechtvaardigd is voor dit specifieke doel niet meer gevoerd te worden. Ik ga hier dan ook verder voorbij aan de door u overgelegde verklaring.

Tot slot merk ik op dat ik uw mening niet deel dat de in de last onder dwangsom opgelegde maatregel inzake het houden en huisvesten van uw havik onvoldoende duidelijk is. In de last onder dwangsom is aangegeven dat is geconstateerd dat u uw havik permanent met een korte lijn vastgebonden houdt aan een sprenkel. Zoals de toezichthouder u eerder ook al tijdens de controle heeft verteld, mag uw havik niet op de sprenkel permanent aangebonden zijn. In de last is tevens verwezen naar de bij het toezichtrapport gevoegde review en sprenkelverklaring. Op basis hiervan is aan u de maatregel opgelegd er voor te zorgen dat u de bewegingsvrijheid van uw havik niet zodanig beperkt dat uw havik hierdoor beperkt wordt in zijn ethologische en fysiologische behoeften en onnodig lijdt en/of letsel wordt toegebracht. Gelet op het vorenstaande ben ik van oordeel dat geen misverstand kan bestaan over wat u moet doen om de overtreding te beëindigen. Overigens is tijdens de hercontrole op 5 augustus 2021 vastgesteld dat u alle maatregelen heeft uitgevoerd en daarmee volledig heeft voldaan aan de u opgelegde last. Hieruit maak ik op dat het voor u kennelijk voldoende duidelijk was wat u moest doen om verbeurte van een dwangsom te voorkomen.

Overige overtredingen

Ten aanzien van de overtredingen en maatregelen met betrekking tot (de huisvesting van) uw fretten, merk ik op dat uw hiertegen verder geen bezwaren heeft gericht. Op basis van de bevindingen in het toezichtrapport zijn deze overtredingen naar mijn oordeel voldoende vast komen te staan.

De maatregelen als genoemd in de last onder dwangsom van 9 november 2020 zijn naar mijn oordeel dan ook terecht en op juiste gronden aan u opgelegd.

Conclusie

Ik verklaar uw bezwaren ongegrond en handhaaf het dwangsombesluit van 9 november 2020.

Geen vergoeding van de kosten van de bezwaarfase

Op grond van artikel 7:15, tweede lid, van de Awb worden de kosten die de belanghebbende in verband met de behandeling van het bezwaar redelijkerwijs heeft moeten maken, door het bestuursorgaan uitsluitend vergoed voor zover het bestreden besluit wordt herroepen wegens aan het bestuursorgaan te wijten onrechtmatigheid. Nu daarvan geen sprake is, heeft u geen recht op een proceskostenvergoeding. Ik wijs uw verzoek derhalve af.

Afdeling Juridische Zaken

Datum

24 september 2021

Onze referentie

494-41996

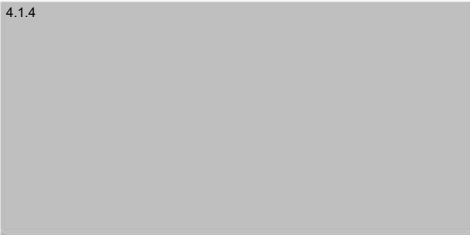
Vragen

Als u nog vragen hebt over deze beslissing, kunt u ons bellen op telefoonnummer 088 042 42 42 (lokaal tarief).

Met vriendelijke groet,

De Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit,
namens deze:

4.1.4

4.1.4

4.1.4

Juridische Zaken Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

Beroepsmogelijkheid

Als u het niet eens bent met deze beslissing, kunt u binnen zes weken na verzending van deze brief een beroepschrift indienen. Stuur het beroepschrift naar het College van Beroep voor het bedrijfsleven, Postbus 20021, 2500 EA, Den Haag. Voor de behandeling van het beroep brengt het College aan u een bedrag in rekening.

In sommige situaties kunt u digitaal beroep instellen bij het College via <http://loket.rechtspraak.nl/bestuursrecht>. Kijk op de genoemde site voor precieze voorwaarden.

Bijlage: Relevante wet- en regelgeving

Wet dieren

Artikel 2.2. Houden van dieren

(..)

8. Het is houders van dieren verboden aan deze dieren de nodige verzorging te onthouden.

(..)

Artikel 8.5. Bestuursdwang

Onze Minister is bevoegd tot oplegging van een last onder bestuursdwang ter handhaving van het bepaalde bij of krachtens deze wet.

Besluit houders van dieren

Artikel 1.6 Houden van dieren

1. De bewegingsvrijheid van een dier wordt niet op zodanige wijze beperkt dat het dier daardoor onnodig lijden of letsel wordt toegebracht.

2. Een dier wordt voldoende ruimte gelaten voor zijn fysiologische en ethologische behoeften.

(...)

Algemene wet bestuursrecht (Awb)

Artikel 5:2

1. In deze wet wordt verstaan onder:

- a. bestuurlijke sanctie: een door een bestuursorgaan wegens een overtreding opgelegde verplichting of onthouden aanspraak;
- b. herstelsanctie: een bestuurlijke sanctie die strekt tot het geheel of gedeeltelijk ongedaan maken of beëindigen van een overtreding, tot het voorkomen van herhaling van een overtreding, dan wel tot het wegnemen of beperken van de gevolgen van een overtreding;
- c. bestraffende sanctie: een bestuurlijke sanctie voor zover deze beoogt de overtreder leed toe te voegen.

2. Geen bestuurlijke sanctie is de enkele last tot het verrichten van bepaalde handelingen.

Artikel 5:31d

Onder last onder dwangsom wordt verstaan: de herstelsanctie, inhoudende:

- a. een last tot geheel of gedeeltelijk herstel van de overtreding, en
- b. de verplichting tot betaling van een geldsom indien de last niet of niet tijdig wordt uitgevoerd.

Artikel 5:32

1. Een bestuursorgaan dat bevoegd is een last onder bestuursdwang op te leggen, kan in plaats daarvan aan de overtreder een last onder dwangsom opleggen.

2. Voor een last onder dwangsom wordt niet gekozen, indien het belang dat het betrokken voorschrift beoogt te beschermen, zich daartegen verzet.

Afdeling Juridische Zaken

Datum

24 september 2021

Onze referentie

494-41996

Artikel 5:32a

1. De last onder dwangsom omschrijft de te nemen herstelmaatregelen.
2. Bij een last onder dwangsom die strekt tot het ongedaan maken van een overtreding of het voorkomen van verdere overtreding, wordt een termijn gesteld gedurende welke de overtreder de last kan uitvoeren zonder dat een dwangsom wordt verbeurd.

Afdeling Juridische Zaken

Datum

24 september 2021

Onze referentie

494-41996

Artikel 5:32b

1. Het bestuursorgaan stelt de dwangsom vast hetzij op een bedrag ineens, hetzij op een bedrag per tijdseenheid waarin de last niet is uitgevoerd, dan wel per overtreding van de last.
2. Het bestuursorgaan stelt tevens een bedrag vast waarboven geen dwangsom meer wordt verbeurd.
3. De bedragen staan in redelijke verhouding tot de zwaarte van het geschonden belang en tot de beoogde werking van de dwangsom.

Artikel 7:3

Van het horen van belanghebbenden kan worden afgezien indien:

- a. het bezwaar kennelijk niet-ontvankelijk is,
- b. het bezwaar kennelijk ongegrond is,
- c. de belanghebbenden heeft verklaard geen gebruik te willen maken van het recht te worden gehoord,
- d. de belanghebbende niet binnen een door het bestuursorgaan gestelde redelijke termijn verklaart dat hij gebruik wil maken van het recht te worden gehoord, of
- e. aan het bezwaar volledig tegemoet wordt gekomen en andere belanghebbenden daardoor niet in hun belangen kunnen worden geschaad.

Artikel 7:15

(...)

2. De kosten, die de belanghebbende in verband met de behandeling van het bezwaar redelijkerwijs heeft moeten maken, worden door het bestuursorgaan uitsluitend vergoed op verzoek van de belanghebbende voorzover het bestreden besluit wordt herroepen wegens aan het bestuursorgaan te wijten onrechtmatigheid.

(...)

From: "4.1.4"
Sent: Wed, 12 Jan 2022 12:53:10 +0100
To: "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>
Cc: "4.1.4" <4.1.4@minInv.nl>
Subject: FW: Verslag werkgroep handhaving en beleid dier 10/1
Attachments: 20220110 Actie-en besluitenlijst Werkgroep.docx

Ha 4.1.4
Kun jij 4.1.4 weer in de verzendlijst op nemen? 4.1.4 zal voortaan vanuit LNV ook gaan deelnemen aan het overleg.

Gr
4.1.4

Van: 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>
Verzonden: maandag 10 januari 2022 14:55
Aan: 4.1.4 4.1.4 <4.1.4@minInv.nl>; 4.1.4 <4.1.4@politie.nl>; 4.1.4
<4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>; '4.1.4@inspectiedienst.nl'
<4.1.4@inspectiedienst.nl>; 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>; 4.1.4
<4.1.4@inspectiedienst.nl>; 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>
Onderwerp: Verslag werkgroep handhaving en beleid dier 10/1

Hoi allemaal,

Hierbij het verslag van zojuist!

Groetjes 4.1.4

Met vriendelijke groeten,

4.1.4
4.1.4

.....
Uitvoeringsbeleid
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
Ministerie van Economische Zaken
Prinses Beatrixlaan 2 | 2595 AL | Den Haag
Postbus 19530 | 2500 CM | Den Haag
.....

M 4.1.4
4.1.4 [@rvo.nl](mailto:4.1.4@rvo.nl)

Woensdags ben ik afwezig

Omschrijving	Werkgroep Handhaving en Beleid Dier
Datum en tijd	10 januari 2022 13:00 – 14:00
Vergaderplaats	Teams
Aanwezig	4.1.4 (voorzitter), 4.1.4 (notulist), 4.1.4
	4.1.4
	4.1.4

---

1. Voorstelronde nieuwe deelnemers

4.1.4 4.1.4
4.1.4 vervangt 4.1.4 vanuit RVO JZ.
4.1.4 4.1.4

2. Actiepunten

Zie actiepuntenlijst onder

3. Stand van zaken nieuwe soorten

- Kromsnavels: voorstel om net als bij roofvogels te kijken wat de meest gehouden soorten zijn en welke LICG bijsluiters er zijn. Hybride soorten is probleem. Er worden ook ara's van verschillende continenten gekruist. Wat is de voedingsbehoefte van die dieren? Kan overtreding van art. 3.4 zijn? Zijn er erfelijke gebreken wanneer er hybriden worden gekweekt? Dat kunnen we navragen bij vogeldierenartsen. Welke experts kunnen we om input vragen? Communicatie over hoge leeftijd van kromsnavels bij aanschaf is belangrijk.
- Slangen ligt ook bij faculteit. Over het strekken van slangen is voldoende literatuur. Zou goed zijn om een slangendeskundige te vragen om een deskundigenverklaring op te stellen over het strekken. 4.1.4 of 4.1.4 benaderen voor contacten? 4.1.4 vraagt 4.1.4 of zij deskundige weet bij de UU.
- Serval ligt ook bij faculteit. Stel dat er een bezitsverbod op de serval komt dan blijft er een groep over die die dieren houdt. Zal toch ook iets voor moeten worden opgesteld.

4. Stand van zaken 4.1.4

4.1.4 moet nog steeds stukken aanleveren. Tot op heden niets ontvangen. Vraag is of ze ooit nog met aanvullende informatie komen.

5. Praktijkcasussen handhaving review Roofvogels en Uilen

Bij RVO loopt het goed.

6. Rondje.

- 4.1.4 vanuit politie is er geld beschikbaar voor cursussen en 4.1.4 heeft dit benut om de cursus zoveel mogelijk te digitaliseren. Q1 af, zie actiepunt.
- 4.1.4 hoe zit het met 4.1.4? Zaak is terug gegaan naar de voorzieningenrechter.

7. Volgende bijeenkomst

14 feb 13.30 – 15.00

Actiepuntenlijst

Nr.	d.d.	Omschrijving	Actiehouder	Deadline
3	31/8	4.1.4 bellen voor HBO student hulp 4.1.4 10/1: gedaan. Vond 4.1.4 goed passen bij studenten Lelystad. Daar heeft ze het nu uitgezet.	4.1.4 512n	8/11
8	5/10	Teamleider nogmaals vertellen dat review leidend is, hierbij zal hij ook vragen wat de teamleider nodig heeft om de inspecteurs mee te krijgen in het wél inspecteren volgens de review.	4.1.4	8/11
10	5/10	Signalen aan 4.1.4 doorgeven. 10/1: 4.1.4 checkt bij 4.1.4 of zij nog mee doet.	Iedereen	Doorlopend
11	5/10	Bij afronden zaak 4.1.4 spreken over communicatiestrategie met gezamenlijk opgestelde tekst die kan worden gebruikt bij persberichten. 10/1: 4.1.4 pakt dit op	4.1.4	14/2
12	5/10	Suggestie voor splitsing kromsnavel aan 4.1.4 sturen. 10/1: heeft 4.1.4 niet naar 4.1.4 gestuurd ivm andere functie.	4.1.4	8/11
16	10/1	Slangendeskundige: deskundige voor opstellen verklaring over strekken? Over nadenken. Liefst van universiteit.	Iedereen	14/2
17	10/1	4.1.4 benaderen voor deskundige slangen UU	4.1.4	14/2
18	10/1	Voorzette doen expertverklaring strekken van slangen.	4.1.4 512n	
19	10/1	4.1.4 en 4.1.4 gaan met 4.1.4 cursus digitaliseren	4.1.4	Q1
21	10/1	Hoe staat het ervoor met de opleidingen bewijs van vakbekwaamheid? Dat de verschillende keuzerichtingen ook daadwerkelijk iets over de juiste soorten te horen krijgen	4.1.4 512n	14/2
1	31/8	Opzoeken info los huisvesten vogel op jachtgewicht. 10/1: dierentuin bestaat niet meer. 4.1.4 kan info niet meer achterhalen. Kan eraf.	4.1.4 512n	Afgerond
2	31/8	Opzet voor waarschuwingsbrief	4.1.4	Afgerond
4	31/8	Rondmailen i.v.m. overleg afstemming samenloop inspecties.	4.1.4	Afgerond
5	31/8	Binnen LID informeren wie aansluit bij actie 4 <i>05/10 Bijeenkomst is niet georganiseerd omdat discussie deels ook over convenant gaat.</i>	4.1.4	Afgerond
6	31/8	Lijstje veel gehouden dieren maken en delen	4.1.4	Afgerond
7	31/8	Contact 4.1.4 en 4.1.4 UU <i>05/10 Gedaan</i>	4.1.4	Afgerond
9	5/10	Aan 4.1.4 doorgeven wie van de politie bij de zaak van actiepunt 4 betrokken waren.	4.1.4 & 4.1.4	Afgerond
13	5/10	Onderzoek reptielen doorsturen	4.1.4 V.	Afgerond

14	5/10	Stukken over Serval aan 4.1.4 sturen	Iedereen	Afgerond
15	5/10	Input evaluatie proces roofvogel-review naar 4.1.4 V.	Iedereen	Afgerond
20	10/1	Informereren over hoe het met deskundige staat in zaak 4.1.4	4.1.4 4.1.4	Afgerond

Verslaglegging (rouleren)

Datum overleg	Naam notulist
31-08-2021	4.1.4
05-10-2021	4.1.4
10-01-2022	4.1.4

From: "4.1.4"
Sent: Mon, 28 Mar 2022 14:22:10 +0100
To: "4.1.4" <4.1.4@minInv.nl>; "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>;
"4.1.4" <4.1.4@inspectiedienst.nl>; "4.1.4" <4.1.4@politie.nl>; "4.1.4"
4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>; "4.1.4" <4.1.4@minInv.nl>; "4.1.4"
<4.1.4@inspectiedienst.nl>; "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>
Subject: RE: Agendapunten overleg werkgroep 28/3
Attachments: Husbandry and Management Guidelines EAZA.pdf, BVZS-Position-flight-restraint_part-1_tethering_FINALv2.pdf, Welfare Guidelines - Falconry.pdf

Beste collega's,

Door 4.1.4 aangehaalde documenten die mede gebruikt zijn om tot het opstellen van de deskundige verklaring ten aanzien Hoekstra te komen

Groeten van 4.1.4

Van: 4.1.4 <4.1.4@minInv.nl>

Verzonden: woensdag 23 maart 2022 07:59

Aan: 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>; 4.1.4 <4.1.4@inspectiedienst.nl>; 4.1.4
<4.1.4@politie.nl>; 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4
<4.1.4@rvo.nl>; 4.1.4 <4.1.4@minInv.nl>; 4.1.4
<4.1.4@inspectiedienst.nl>; 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>

Onderwerp: RE: Agendapunten overleg werkgroep 28/3

Ha 4.1.4

Ik wil graag de strekverklaring van slangen op de agenda hebben. Daar ik verder geen enkele reactie op verklaring meer heb gehad, denk ik dat deze verklaring klaarblijkelijk voldoet en wil ik voorstellen om deze nu vast te stellen.

Gr

4.1.4

Van: 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>

Verzonden: dinsdag 22 maart 2022 18:39

Aan: 4.1.4 <4.1.4@inspectiedienst.nl>; 4.1.4 <4.1.4@politie.nl>; 4.1.4
4.1.4 <4.1.4@minInv.nl>; 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>; 4.1.4
<4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>; 4.1.4
<4.1.4@minInv.nl>; 4.1.4 <4.1.4@inspectiedienst.nl>; 4.1.4
<4.1.4@rvo.nl>

Onderwerp: Agendapunten overleg werkgroep 28/3

Hoi allemaal,

Op 28 maart staat er weer een overleg met de werkgroep gepland.

Hebben jullie nog punten voor op de agenda? Ik ontvang ze graag uiterlijk donderdag, dan stuur ik vrijdag de agenda rond.

Met vriendelijke groeten,

4.1.4

4.1.4

.....
Uitvoeringsbeleid
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
Ministerie van Economische Zaken
Prinses Beatrixlaan 2 | 2595 AL | Den Haag
Postbus 19530 | 2500 CM | Den Haag

.....
M 4.1.4
4.1.4 @rvo.nl

Woensdags ben ik afwezig

From: "4.1.4"
Sent: Wed, 30 Mar 2022 10:02:00 +0100
To: "4.1.4" <4.1.4@inspectiedienst.nl>; "4.1.4"
 <4.1.4@rvo.nl>; "4.1.4" <4.1.4@inspectiedienst.nl>; "4.1.4"
 <4.1.4@politie.nl>; "4.1.4" <4.1.4@minlnv.nl>; "4.1.4"
 <4.1.4>;@rvo.nl; "4.1.4" <4.1.4@minlnv.nl>; "4.1.4"
 <4.1.4@rvo.nl>
Cc: "4.1.4" <4.1.4@nvwa.nl>; "4.1.4" <4.1.4@nvwa.nl>;
 "4.1.4" <4.1.4@nvwa.nl>
Subject: RE: Verslag bijeenkomst werkgroep HH en beleid dier 28 maart 2022
Attachments: 20220328 Actie- en besluitenlijst werkgroep HH en beleid dier met aanvullingen 4.1.4.docx

Hallo allemaal,

Mooi helder verslag 4.1.4 Dank hiervoor. Ik heb op een aantal punten alvast wat aanvulling gegeven.
 Ik heb 4.1.4 in cc meegenomen omdat hij mede betrokken is in de zaak 4.1.4

Met vriendelijke groet,

4.1.4

Van: 4.1.4 <4.1.4@inspectiedienst.nl>
Verzonden: woensdag 30 maart 2022 09:07
Aan: 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>; 4.1.4 <4.1.4@inspectiedienst.nl>; '4.1.4'
 <4.1.4@politie.nl>; 4.1.4 <4.1.4@minlnv.nl>; 4.1.4
 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4>;@rvo.nl; 4.1.4
 <4.1.4@minlnv.nl>; 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>
Onderwerp: Verslag bijeenkomst werkgroep HH en beleid dier 28 maart 2022

Zie bijlage.

Met vriendelijke groet,

4.1.4

4.1.4

Stichting Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming

Regulusweg 11
 Postbus 84051, 2508 AB Den Haag

4.1.4

4.1.4 [@inspectiedienst.nl](mailto:4.1.4@inspectiedienst.nl)

ma/di/wo/do

www.inspectiedienst.nl | [LID op LinkedIn](#)

De LID is een zelfstandig opererende stichting, die in opdracht van het ministerie van LNV handhaaft en toezicht houdt op het welzijn van huis- en hobbydieren.

Although the information in this mail is compiled with utmost care we don't guarantee it is right and complete. We are not liable for any damage or loss due to use or action based on this info. This message and any attachment(s) are confidential and may contain privileged information intended only for the use of the individual or company named above. If you are not the intended recipient, please email the sender and delete this message and any attachment (s) from your system.

From: "4.1.4"
Sent: Wed, 10 Aug 2022 13:32:24 +0100
To: "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>; "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>
Cc: "4.1.4" <4.1.4@nvwa.nl>
Subject: Review Roofvogels en Uilen

4.1.4 4.1.4

Zojuist heb ik even telefonisch overleg gehad met 4.1.4

We hebben afgesproken dat ik jou mail en 4.1.4 in CC meeneem.

4.1.4 en ik hebben gesproken over de Bijlage 1 in de Review. 4.1.4 meende een of meer rekenfouten te hebben opgemerkt. We gaan alle maten nog een keer doorrekenen.

Daarnaast vinden we dat de lijst uitbreiding nodig heeft en dat de soorten op alfabetische volgorde moeten komen te staan. Dit laatste om inspecties in het veld gemakkelijker te maken.

De benodigde uitbreiding vinden wij nodig voor soorten die wij o.a. tijdens inspecties tegenkomen en niet in de Bijlage staan.

De lijst is op alfabetische volgorde gezet en nu gaan we verder met het verzamelen van de vogelmaten en die doorrekenen naar verblijfsmaten.

Om uiteindelijk de herziene versie in de Review te krijgen hebben we het originele Word document nodig waar we de door ons verzamelde / gewijzigde info in kwijt kunnen.

Onze vraag is nu heb jij dat originele document (Versie 3 van 01-03-2021), en zo ja kun je me dat toesturen?

Als jij dat originele document niet hebt zou je dan willen kijken waar het wel ligt?

Mede namens 4.1.4 alvast bedankt.

Met vriendelijke groet,

4.1.4
4.1.4 / 4.1.4 / 4.1.4

.....
Directie Handhaven
Divisie Inspectie
Afdeling Plant, Vis, EU & Natuur
Team Natuur
Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit
Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Catharijnesingel 59 | 3511GG | Utrecht
Postbus 43006 | 3540 AA | Utrecht

Tel. 4.1.4 (8.30 tot 17.00 uur)
internet: www.nvwa.nl

.....
T 4.1.4
T 4.1.4 (international)
F 4.1.4
4.1.4 [@nvwa.nl](mailto:4.1.4@nvwa.nl)
T 4.1.4 (Klant Contact Centrum Echt 24/7 bereikbaar)

Op donderdagmiddag en vrijdag ben ik afwezig

From: "4.1.4"
Sent: Thu, 11 Aug 2022 12:28:19 +0100
To: "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>; "4.1.4" <4.1.4@nvwa.nl>
Cc: "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>; "4.1.4" <4.1.4@nvwa.nl>
Subject: RE: Review Roofvogels en Uilen

Hoi 4.1.4

Wij gaan de wijzigingen zeker bijhouden en stellen het zeer op prijs als je het originele Word document boven tafel zou kunnen krijgen.

Mede namens 4.1.4

Met vriendelijke groet,

4.1.4
4.1.4 / 4.1.4 / 4.1.4

.....
Directie Handhaven
Divisie Inspectie
Afdeling Plant, Vis, EU & Natuur
Team Natuur
Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit
Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Catharijnesingel 59 | 3511GG | Utrecht
Postbus 43006 | 3540 AA | Utrecht

Tel. 4.1.4 (8.30 tot 17.00 uur)
internet: www.nvwa.nl

.....
T 4.1.4
T 4.1.4 (international)
F 4.1.4
4.1.4 [@nvwa.nl](mailto:4.1.4@nvwa.nl)
T 4.1.4 (Klant Contact Centrum Echt 24/7 bereikbaar)

Op donderdagmiddag en vrijdag ben ik afwezig

4.1.4 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>
Verzonden: donderdag 11 augustus 2022 13:24
Aan: 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>
CC: 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>
Onderwerp: RE: Review Roofvogels en Uilen

Hoi 4.1.4 en 4.1.4

Goed initiatief! Ik had jullie graag meteen aan het Word document geholpen, maar ik heb alleen de PDF versie van 3/2021. 4.1.4 liet weten dat zij alles waar zij in haar 4.1.4 tijd aan heeft gewerkt, daar ook heeft achtergelaten. Ik zal 4.1.4 daarom wel even vragen om de word-versie door te sturen.

De Engelse vertaling van de review zal hierop ook aangepast moeten worden. Zouden jullie daarom willen bijhouden welke wijzigingen jullie aanbrengen in het document?

Groetjes 4.1.4

Van: 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>

Verzonden: woensdag 10 augustus 2022 14:32

Aan: 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>; 4.1.4 <4.1.4@rvo.nl>

CC: 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>

Onderwerp: Review Roofvogels en Uilen

Hoi 4.1.4

Zojuist heb ik even telefonisch overleg gehad met 4.1.4

We hebben afgesproken dat ik jou mail en 4.1.4 in CC meeneem.

4.1.4 en ik hebben gesproken over de Bijlage 1 in de Review. 4.1.4 meende een of meer rekenfouten te hebben opgemerkt. We gaan alle maten nog een keer doorrekenen.

Daarnaast vinden we dat de lijst uitbreiding nodig heeft en dat de soorten op alfabetische volgorde moeten komen te staan. Dit laatste om inspecties in het veld gemakkelijker te maken.

De benodigde uitbreiding vinden wij nodig voor soorten die wij o.a. tijdens inspecties tegenkomen en niet in de Bijlage staan.

De lijst is op alfabetische volgorde gezet en nu gaan we verder met het verzamelen van de vogelmatten en die doorrekenen naar verblijfsmaten.

Om uiteindelijk de herziene versie in de Review te krijgen hebben we het originele Word document nodig waar we de door ons verzamelde / gewijzigde info in kwijt kunnen.

Onze vraag is nu heb jij dat originele document (Versie 3 van 01-03-2021), en zo ja kun je me dat toesturen?

Als jij dat originele document niet hebt zou je dan willen kijken waar het wel ligt?

Mede namens 4.1.4 alvast bedankt.

Met vriendelijke groet,

4.1.4
4.1.4 / 4.1.4 / 4.1.4

.....
Directie Handhaven
Divisie Inspectie
Afdeling Plant, Vis, EU & Natuur
Team Natuur
Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit
Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Catharijnesingel 59 | 3511GG | Utrecht
Postbus 43006 | 3540 AA | Utrecht

Tel. 4.1.4 (8.30 tot 17.00 uur)
internet: www.nvwa.nl

.....
T 4.1.4
T 4.1.4 (international)
F 4.1.4
4.1.4 @nvwa.nl
T 0900 0388 (Klant Contact Centrum Echt 24/7 bereikbaar)

Op donderdagmiddag en vrijdag ben ik afwezig

From: "4.1.4"
Sent: Mon, 29 Aug 2022 23:31:18 +0100
To: "4.1.4" <4.1.4@rvo.nl>
Subject: FW: Word versie review

Van: 4.1.4
Verzonden: donderdag 11 augustus 2022 13:28
Aan: 4.1.4 <4.1.4@inspectiedienst.nl>
CC: 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>; 4.1.4 <4.1.4@nvwa.nl>
Onderwerp: Word versie review

Hoi 4.1.4

Heb jij de Word versie van de review (meest recente van mrt 2021) voor 4.1.4 en mij alsjeblieft?
4.1.4 liet me weten dat zij de documenten waar zij in haar 4.1.4 tijd aan heeft gewerkt, ook bij de 4.1.4 heeft achtergelaten.
Daarom benader ik jou hiervoor. 4.1.4

Dank je wel alvast!

Met vriendelijke groeten,

4.1.4

4.1.4

.....
Uitvoeringsbeleid
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
Ministerie van Economische Zaken
Prinses Beatrixlaan 2 | 2595 AL | Den Haag
Postbus 19530 | 2500 CM | Den Haag
.....

M 4.1.4
4.1.4 [@rvo.nl](mailto:4.1.4@rvo.nl)

Woensdags ben ik afwezig

Deskundigenverklaring aangaande het langdurig aangeliend houden van jachtvogels

Samenvatting

Aanleiding voor deze verklaring is de discussie over dierenwelzijnsbepalingen voor jachtvogels en in het bijzonder het aangeliend houden van jachtvogels door gediplomeerde valkeniers gedurende een langere periode.

In afwijking van andere Europese landen, zijn in Nederland uitsluitend de havik (*Accipiter gentilis*) en de slechtvalk (*Falco peregrinus*) aangewezen als jachtvogel. Daarnaast is de woestijnbuizerd (*Parabuteo unicinctus*) aangewezen als middel voor populatiebeheer en schadebestrijding. Een groot deel van de dag brengen roofvogels van de drie genoemde soorten en de soorten met een vergelijkbaar gedrag door met energiebesparende comfortgedragingen zoals rusten, baden of dommelen. Slechts een zeer beperkt deel van de dag wordt er door hen gejaagd of gevlogen.

In Nederland wordt voor valkeniers een opleidingsstandaard gehanteerd die vooruitloopt op de opleiding in andere landen en vervult daarmee een rolmodel. Het Nederlandse valkeniersdiploma wordt internationaal erkend en op basis van dit diploma is het mogelijk om (o.a. in Duitsland, Tsjechië, Oostenrijk, Hongarije) een buitenlandse akte te verkrijgen, waarmee met alle aldaar toegestane roofvogels zelfstandig kan worden gejaagd. Ook komt het regelmatig voor dat buitenlandse valkeniers de Nederlandse valkeniersopleiding volgen.

Valkeniers kunnen in de ethologische behoefte van hun jachtvogels voorzien, doordat zij met deze vogels gedurende een belangrijk deel van het jaar, meerdere keren per week trainen en vliegen om er daadwerkelijk mee te jagen. Om met jachtvogels stressvrij te kunnen jagen moeten zij worden afgericht. Valkeniers beschikken over een methodiek die niet alleen in Nederland maar wereldwijd wordt toegepast en waarin jachtvogels zowel vrij als aangeliend worden gehuisvest. Tijdens trainingen worden daarbij de handschoenen en de loer als een vervangende prooi gebruikt. Voor het africhten en het onderhouden van de band tussen jachtvogel en valkenier is het noodzakelijk de jachtvogel gedurende langere periodes gecontroleerd aan te lijnen. Zo wordt een essentiële vertrouwensband tussen vogel en valkenier gerealiseerd en onderhouden.

Het gecontroleerd en volgens de valkerijmethode aanlijnen van een jachtvogel, waarbij deze rust op in de valkerij gangbare en daarvoor ontwikkelde zitgelegenheden, is vergelijkbaar met zijn evolutionaire en energiebesparende gedrag in de natuur. Niet het aanlijnen dwingt de jachtvogel inactief te zijn, maar zijn aangeboren grondhouding om energieverlies te voorkomen. De wijze waarop valkeniers hun jachtvogels huisvesten simuleert in die context het biologische gedrag van soort en individu op een natuurlijke wijze en komt daarmee tegemoet aan de natuurlijke behoeften van een jachtvogel.

De in de valkerij gehanteerde huisvestingsmethoden zijn facilitair zo ingericht dat jachtvogels hun normale voor de soort typische gedrag kunnen vertonen. Een valkenier maakt op basis van zijn kennis van de soort en het individu een keuze voor passende huisvesting.

Inleiding

Het houden en africhten van roofvogels ten behoeve van de jacht is een methode die al vele honderden jaren [1] door de mens wordt gebruikt. Ook in Nederland kent deze jachtvorm, de zgn. 'valkerij', een lange, rijke en toonaangevende geschiedenis [2]. Valkerij is een wereldwijd bedreven jachtvorm die allang voordat de geweerjacht haar intrede deed nog tot op de dag van vandaag door een beperkte groep valkeniers actief wordt beoefend.

Als een direct gevolg van het arrest van Vergy [3] won het houden van roofvogels en uilen, die niet voor de jacht gebruikt worden (de zgn. 'roofvogelhouderij'), aan populariteit. Het daardoor ontstane relatief groot aantal roofvogelhouders ten opzichte van valkeniers in Nederland leidt in toenemende mate tot zorgen.

In de valkerij wordt gedurende de periode dat er met de roofvogel getraind en gejaagd wordt, gebruik gemaakt van aangeliijnde huisvesting. Deze methodiek, die essentieel is voor het houden en africhten van jachtvogels, wordt soms door critici vaak op een emotionele basis en niet gebaseerd op feitelijke kennis ten onrechte betwist.

Het doel van deze verklaring is aan te tonen dat het voor langere tijd aanlijnen van roofvogels die voor jacht en schadebestrijding gebruikt worden, vanuit het standpunt van dierenwelzijn en diergedrag een verantwoorde vorm van huisvesting is. Daartoe wordt eerst een beschrijving van de verschillende vormen van huisvesting, die binnen de valkerij worden toegepast, gegeven. Aansluitend wordt het verband gelegd tussen dierenwelzijn, diergedrag en het langdurig aanlijnen van jachtvogels en wordt aangetoond dat dit een verantwoorde wijze van huisvesting is.

Gezien het belang van het naleven van de dierenwelzijnsbepalingen door valkeniers wordt vervolgens beschreven hoe dit is geborgd in de wijze waarop de valkerij in Nederland is ingericht. Tenslotte wordt nog kort ingegaan op de rol van de valkenier. De verklaring wordt afgesloten met een conclusie. Deze verklaring beperkt zich uitsluitend tot het aangeliijnde huisvesting en gaat niet in op huisvestingsvormen en -normen van volières, muithuizen, e.d.

De huisvesting van jachtvogels in de valkerij

Onder valkerij wordt verstaan 'het actief beoefenen van de jacht, schadebestrijding en populatiebeheer met de daartoe in de wet aangewezen en in gevangenschap gefokte jachtvogels op hun natuurlijke prooidieren'.

Om jachtvogels te leren in vrijheid te vliegen en er vervolgens de jacht mee te beoefenen maken valkeniers gebruik van aangeliijnde huisvesting. Van niet aangeliijnde huisvesting, de zgn. 'vrije huisvesting' kan gebruik gemaakt worden in lange(re) perioden wanneer niet met de vogel wordt gevlogen/gejaagd. Dit is door de bank genomen de periode dat een jachtvogel van verenkleed wisselt (de zgn. 'rui- of muiltperiode') of wanneer er om andere redenen voor langere perioden niet met de jachtvogel kan worden gevlogen. De vogel bevindt zich dan 'vrij' in de volière (het zgn. 'muithuis'). Als alternatief voor vrije huisvesting kan voor sommige soorten en individuen ook gebruik worden gemaakt van een vliegdraadinrichting in combinatie met sprenkel en/of blok.

Aangeliijnde huisvesting.

Tijdens de trainingsperioden wordt voor het houden, africhten en jagen met de jachtvogel gebruik gemaakt van de aangeliijnde huisvesting. Bij deze vorm van huisvesting worden de jachtvogels wereldwijd volgens de valkerijmethode aangeliijnd rond het loopbeen (tarsus / tarsometatarsus). Dit gebeurt met een op maat vervaardigd leren riempje (Aylmeri of

manchet), waaraan een zgn. 'schoenriempje' en een langveter worden bevestigd. Tussen de schoenriempjes en de langveter wordt een draal / wartel aangebracht, om te voorkomen dat de vogel zich opdraait. De wijze waarop jachtvogels worden aangelijnd is over honderden jaren geëvolueerd. Deze ontwikkelingen zijn stevast gericht op het verbeteren van het welbevinden van de vogels en op het tot een minimum beperken van risico's van beschadiging, verwonding of stress. Met name de afgelopen 70 jaar hebben technologische ontwikkelingen tot grote verbeteringen geleid. Zo wordt tegenwoordig de traditioneel lederen langveter veelal vervangen door een kunststof langveter, omdat het deugdelijker is en gemakkelijker is in onderhoud. Een langveter wordt met een valkeniersknoop bevestigd aan een verplaatsbare zitgelegenheid, waarvan het type afhankelijk is van de natuurlijke habitat van de roofvogelsoort en het trainingsdoel. Naast de sprenkel, zijn bijvoorbeeld het zitblok, de zitpaal, de cage, het hoogrek, het rondrek en de transport box veelvuldig gebruikte aangelijnde zitmogelijkheden. Het aanlijnen van een jachtvogel is afhankelijk van de gekozen zitplaats en is niet onder één methode of manier te beschrijven. [4]

Sprenkel, blok en zitpaal. Bij de keuze van een zitplaats wordt voor vogels die in de natuur op takken rusten, zoals bijvoorbeeld de havik, een sprenkel gebruikt. Een boogachtige constructie die een tak simuleert. Voor rotsbroeders, zoals arenden en valken, wordt een paddenstoelvormig blok gebruikt. De vlakke bovenzijde past goed bij roofvogels die gewoonlijk op rotsranden rusten. Het werkelijke zitgedeelte van deze zitgelegenheden wordt afgedekt met geprofileerd rubber, kurk, leder en tegenwoordig veelal Astro turf, een kunstgras. De afdekking moet goed schoon te houden zijn en problemen met de klauwen voorkomen. De genoemde huisvestingssystemen worden veelal gecombineerd met een bescherming tegen directe weersinvloeden (zon, wind, neerslag), bijvoorbeeld een overkapping. De vogel heeft dan zelf de keuze om buiten of onder de overkapping te zitten. Veelal is deze overkapping een variant van een spits huis (overkapping in omgekeerde V-vorm). Omdat de vogels op het grondoppervlak zijn geplaatst kan probleemloos van een waterbad gebruik worden gemaakt.

Hoogrek of rondrek. Dit is respectievelijk een horizontale balk als zitgelegenheid of een cirkelvormige zitgelegenheid voor een jachtvogel welke op steunen is vastgemaakt en waarbij de hoogte van het rek ongeveer 1,2 m à 1,5 m bedraagt. Op het verticale vlak onder de vogel hangt een stuk leder of tapijt om te verhinderen dat de vogel zich kan vastdraaien. Het hoog- en rondrek en de zitpaal worden door valkeniers gebruikt om het risico op beschadigingen aan het verenkleed weg te nemen. Het bijkomende voordeel is dat de vogel juist iets hoger dan het maaiveld komt te zitten waardoor een vogel die niet aast of baadt meer overzicht heeft.

Transportbox. Deze zitgelegenheid wordt gebruikt om jachtvogels veilig en fysiek van elkaar gescheiden naar het jachtveld te vervoeren.

Cage en boxcage. De cage is een zitgelegenheid die wordt gebruikt om meerdere valken in grote jachtvelden tegelijkertijd in het veld te kunnen vervoeren, zodat deze achtereenvolgens gevlogen kunnen worden. De boxcage is hiervan een afgeleide die met name voor het transport van valken in een auto wordt gebruikt.

Jachtvogels die aangelijnd op een zitgelegenheid staan, staan altijd onder direct toezicht om ze in voorkomend geval te kunnen beschermen tegen invloeden van buitenaf, zoals bijvoorbeeld predatoren of plotseling omslaande weersomstandigheden. Wanneer direct toezicht niet mogelijk is, wordt gebruik gemaakt van een beschermende constructie

(gebruikelijk een vorm van overnetting), die over de zitgelegenheid of de vogel kan worden geplaatst.

Tijdens het jachtseizoen is een jachtvogel gedurende een substantieel deel van de tijd aangeliind op zijn zitgelegenheid of op de vuist. Alleen wanneer hij vliegt voor training of jaagt is de vogel niet aangeliind.

Vrije huisvesting.

Van vrije huisvesting is sprake wanneer een jachtvogel zich vrij in een volière of muithuis kan bewegen. Ook het aangeliind houden van een vogel aan een zgn. vliegdraadinrichting, waarbij de vogel eveneens zijn vliegmogelijkheden behoudt, is een vorm van vrije huisvesting. Identiek aan een aangeliinde huisvesting moeten vogels aan een vliegdraadinrichting onder direct toezicht staan of moet er een vergelijkbare fysieke bescherming tegen predatoren worden geboden.

Een vliegdraadinrichting is een systeem waarbij een nylon koord of een staaldraad tussen twee zitgelegenheden (sprenkel, blok) wordt gespannen. Hierbij dient tenminste één van de zitgelegenheden bescherming te bieden tegen weersinvloeden door het verwezenlijken van een beschuttingsmogelijkheid. Over de vliegdraad loopt een ring waaraan de vogel volgens de valkerijmethode wordt aangeliind (met schoenen, draal en langveter).

De lengte van aanlijning moet daarbij zo worden uitgevoerd dat de vogel alle benodigde faciliteiten zoals zitstokken, baden, schuilplaatsen, enz. veilig kan bereiken. Een vliegdraadinrichting dient te worden geplaatst op een voor de soort en individu passende ondergrond. Bijkomende voordeel van een vliegdraadinrichting is dat het de facto beter te reinigen is dan een muithuis of een volière. De vliegdraadinrichting is een alternatief voor vrije huisvesting. Een valkenier maakt op basis van zijn kennis van de soort en het individu een keuze voor een passende huisvesting.

Het verband tussen dierenwelzijn, diergedrag en het langdurig aanlijnen

Predatoren kunnen op verschillende wijzen worden gehouden. In dierentuinen of wildparken worden ze met het oogmerk van bezichtiging, onvermijdelijk in een gesloten 'kunstmatige habitat' gehouden. Daarbij wordt getracht deze 'habitat' in te richten op een manier die past bij soort en dierenwelzijn.

Het houden van jachtvogels in de valkerij kent evenwel een fundamenteel andere benadering van de relatie tussen dier en mens. Bezichtiging door grote groepen mensen of een educatief motief is niet het primaire doel. Het gaat de valkenier in de eerste plaats om een roofvogel in zijn natuurlijk omgeving te kunnen observeren, in het bijzonder in zijn rol als predator, zonder dat sprake is van enige menselijke bemoeienis. De mens is niet meer dan een metgezel in die natuurlijke omgeving van de roofvogel. Alle valkerijmethoden en -technieken zijn een middel om een roofvogel in een optimale conditie te houden met de intentie om hem als een wilde roofvogel te kunnen zien vliegen en jagen.

Jachtvogels worden gedurende het seizoen dat er met de vogels wordt gewerkt regelmatig en langdurig aangeliind op hun zitgelegenheid geplaatst. Tijdens een lang(er) verblijf in een volière of muithuis kunnen jachtvogels geheel of gedeeltelijk de binding met de mens en de omgeving verliezen. Volgens een beproefde systematiek moeten jachtvogels, na een periode van verblijf in het muithuis, iedere keer opnieuw, methodisch en stapsgewijs gewennen aan prikkels, vaardigheden worden aangeleerd en de vliegconditie weer op peil worden gebracht.

Vliegen om conditie te krijgen en behouden, maakt in de training- en jachtperioden een vast en belangrijk onderdeel uit van de dagelijkse activiteiten.

Het aangelijnd huisvesten van een jachtvogel is een beproefde oplossing waarbij het risico op beschadigingen aan poten, vleugels en het verenkleed, tot het minimum beperkt wordt. Daarnaast geeft het de valkenier de mogelijkheid goed de gezondheid van zijn vogel te beoordelen. Wanneer een vogel telkens weer voor aanvang van de training uit een muithuis moet worden gevangen zou dat kunnen leiden tot negatieve leerervaringen. Een vogel die op de juiste wijze aangelijnd wordt gehouden, bouwt geen stress op, socialiseert beter met zijn omgeving en is net als in z'n natuurlijke omgeving volledig op z'n gemak. Aanlijning geschiedt derhalve doelbewust en doelgericht om jachtvogels te socialiseren met de omgeving en om onnodige angst voor prikkels weg te nemen (zgn. 'zeeg maken'). Dit is een absolute vereiste om met roofvogels beheerst en vrij te kunnen vliegen en jagen.

Roofvogels staan aan de top van de voedselketen. Vanwege die positie in het ecosysteem vliegen of jagen ze uitsluitend wanneer dat nodig is: om het territorium af te bakenen of om in de voedselbehoefte van zichzelf of die van hun jongen te voorzien. Een roofvogel vliegt niet van tak tot tak of rondjes voor z'n plezier. Hij haalt daar geen voldoening uit. Ruim 95% van hun dagelijkse bezigheden in de natuur bestaat uit relatieve inactiviteit waarbij niet gevlogen wordt. Het gedrag hangt onder meer af van de soort roofvogel, jachttechniek en de tijd van het jaar. Van sommige slechtvalken is een dagelijkse jachtactiviteit van slechts twee minuten aangetoond.[5] De rest van de dag wordt ingevuld met rusten, 'dag dommelen' en comfortgedragingen zoals water-, zand- en zonnebaden en de verzorging van het verenkleed.

Het gecontroleerd en volgens de valkerijmethode aanlijnen van een jachtvogel waarbij deze rust op in de valkerij gangbare en daarvoor ontwikkelde zitgelegenheden, is vergelijkbaar met zijn evolutionaire en energiebesparende gedrag in de natuur. Niet het aanlijnen dwingt dus de jachtvogel inactief te zijn maar zijn aangeboren grondhouding om energieverlies te voorkomen. De wijze waarop valkeniers hun jachtvogels huisvesten simuleert in die context het biologische gedrag van soort en individu op een natuurlijke wijze en komt daarmee tegemoet aan de natuurlijke behoeften van een jachtvogel.

De eerdergenoemde comfortgedragingen vormen een essentieel onderdeel van het aangeboren gedragsrepertoire van roofvogels en zijn gericht op het verzorgen, onderhouden en in stand houden van het verenkleed. Een optimale conditie van het verenkleed is namelijk de ultieme voorwaarde om in de voedselbehoefte te kunnen voorzien[6]. Omdat een ongestoorde omgeving, zonder gevaar van andere predatoren, een vereiste is voor comfortgedragingen, zoeken wilde vogels ook buiten de voortplantingstijd gebieden op waarin zich de voor hun ideale en veilige roestplekken, rustplaatsen en badplaatsen bevinden. De huisvesting van jachtvogels simuleert in meer of mindere mate deze habitatvereisten. Door het aanbieden van adequate, exogene prikkels, zoals een zitplaats (blok of sprenkel), water, zand, en dergelijke in een stressvrije omgeving, zonder remmende factoren en in overeenstemming met soort-specifieke patronen, wordt het comfortgedrag op dezelfde manier gestimuleerd als bij een wilde vogel. Want zowel roofvogels in de natuur als aangelijnde jachtvogels verzorgen dagelijks intensief en gedurende lange tijd hun verenkleed, afhankelijk van weer, jachtactiviteit en -intensiteit, tijdstip van azen, hoeveelheid aas, mate van vervuiling van de veren, etc. In de regel wordt het verenkleed 's morgens, 's middags en 's avonds verzorgd en deze activiteit wordt alleen onderbroken door dag dommelen - al dan niet met gesloten oogleden - en één of maximaal twee keer een korte jachtvlucht.

Dit betekent dat het regelmatig afwisselen van het aanlijnen van de jachtvogel (als relatief lange inactieve fasen om energieverbruik te minimaliseren) met jagen (korte fasen van intensieve tot uiterst intensieve activiteiten met een kort, maximaal energieverbruik) grote gelijkenis vertoont met het natuurlijke patroon van de biologische activiteiten van het individu en de soort. Het aangelijnd huisvesten van jachtvogels op blokken of sprenkels beperkt daarom niet het biologisch noodzakelijke comfortgedrag van de roofvogel.

Roofvogels stemmen hun jachtritme af op de dagelijkse activiteiten van hun prooidieren. Op dezelfde wijze stemt een jachtvogel ook zijn jachtritme af op de activiteiten van de valkenier. Roofvogels beschikken over een buitengewoon efficiënt ruimte-tijdgeheugen, waardoor ze in staat zijn om de omstandigheden rondom hun prooidieren te leren begrijpen. Op eenzelfde manier leren ze ook de patronen van mensen en hun jachtritme kennen, inclusief de hieruit voortvloeiende activiteiten van de prooidieren. Met andere woorden, er bestaat feitelijk geen geprogrammeerd gedragsverschil in de dagelijkse routine van een jachtvogel met die van een wilde vogel. Want zolang er prooien voor hem bereikbaar zijn, maakt het voor een roofvogel gedragsmatig niet uit of hij nu direct van de prooidieren zelf leert of indirect van de mensen die met hem jagen.

Het is van belang te realiseren dat de valkerijaanlijning alleen recht doet aan soort en individu, en dus ook uit het oogpunt van dierenwelzijn en diergedrag te verantwoorden is, wanneer de jachtvogel regelmatig voor trainingsdoeleinden of voor de jacht wordt gebruikt. Als er niet meer regelmatig wordt getraind of gejaagd vervalt de rechtvaardiging voor aangelijnde huisvesting en moet ook een valkenier weer overgaan op vrije huisvesting van de jachtvogel, waarbij al eerder is opgemerkt dat hieronder ook de aanlijning aan een vliegdraadinstallatie wordt verstaan.

Inrichting valkerij in Nederland

Iedere valkenier dient zich te realiseren dat hij/zij in de omgang met zijn/haar jachtvogel te allen tijde op een dierenwelzijn- en diergedrag verantwoorde wijze handelt, of het nu de aangelijnde of vrije huisvesting betreft of bijvoorbeeld het verstrekken van de juiste hoeveelheid en kwaliteit voeding. Uit de volgende paragrafen blijkt dat de valkerij in Nederland organisatorisch en opleidings-technisch zo is ingericht, dat deze bewustwording daadwerkelijk wordt bijgebracht, geborgd is en ook getoetst wordt.

Het houden van en jagen met jachtvogels is in de Wet Natuurbescherming geregeld. Deze wet stelt in artikel 3.19 van het Besluit natuurbescherming dat iedereen die de valkerij wenst te beoefenen dient te beschikken over een geldige valkeniersakte. Een valkeniersakte kan pas kan worden aangevraagd, nadat het ministerieel erkende valkeniersexamen ('Jacht met één of meer jachtvogels') met goed gevolg is afgesloten en het valkeniersdiploma is behaald. Met de valkeniersakte mag met één of meerdere jachtvogels de jacht worden beoefend.

De wet stelt strenge eisen aan het opleidingstraject en de afsluitende examens van de aspirant valkenier. Deze eisen zijn beschreven in het handboek kwaliteitsborging van de Stichting Jachtexamens en worden getoetst door een onafhankelijke examencommissie onder toezicht en verantwoording van de examenkamer. In de examencommissie zijn alle jachtdisciplines vertegenwoordigd. De leden van de examenkamer en de examencommissie en de examinatoren worden gerekruteerd uit het bestand van valkeniers met bewezen jarenlange praktische ervaring en worden voor bepaalde tijd benoemd. Deze commissieleden opereren onafhankelijk en worden benoemd door de Stichting Jachtexamens die namens de overheid uitvoering geeft aan de regelgeving. Onder verantwoordelijkheid van de examencommissie zijn de in de wet benoemde vaardigheden die een valkenier dient te beheersen, vertaald naar

zgn. 'eindtermen' of competenties. Deze competenties vormen de basis voor zowel opleiding als examinering. Kennis en vaardigheden worden periodiek geëvalueerd en voortschrijdende inzichten in kennis, materialen en technieken worden ingebracht in het onderwijsleersysteem.

Om als kandidaat in aanmerking te komen voor het valkeniersexamen moet allereerst de erkende intensieve en langdurige opleiding tot valkenier worden gevolgd. De Stichting Jachtopleiding Nederland, kortweg SJN, verzorgt de opleiding. De opleiding omvat een theoretisch en een praktisch gedeelte die beiden met een examen afgesloten worden. Een kandidaat wordt tot het praktisch valkeniersexamen toegelaten nadat (1) de verplichte praktijk instructieavonden zijn gevolgd en (2), gedurende twee kalenderjaren, bij twee verschillende en door de examencommissie benoemde mentoren, stage is gelopen. De verenigde valkerij geeft, binnen het ^{4.1.4} kortweg ^{4.1.4} invulling aan de instructieavonden en faciliteert de tweejarige stage. Tijdens deze stages worden aspiranten alle praktische competenties aangeleerd. Indien een competentie routinematig wordt beheerst, wordt deze als bewijs van beheersing afgetekend in het portfolio. Naast het beoefenen van praktische competenties dient een aspirant per kalenderjaar tevens aan ten minste 8 jachtdagen deel te nemen waarbij vooraf de leerdoelen worden vastgesteld. De verslagen van deze jachtdagen maken deel uit van het portfolio. Als het portfolio na een protocollaire toetsing compleet en voldoende wordt beoordeeld kan de aspirant aan het praktische valkeniersexamen deelnemen. Het praktisch examen wordt door twee examinatoren afgenomen. Uitsluitend indien beide examenonderdelen met een voldoende zijn gewaardeerd ontvangt de aspirant het valkeniersdiploma. Met dit diploma kan de valkeniersakte worden aangevraagd, waarna een jachtvogel kan worden aangeschaft.

De rode draad in zowel het theoretische als het praktische deel van de opleiding is de voortdurende zorg voor een optimaal welzijn van de jachtvogel (dierenwelzijn) en het streven om de natuurlijke leefwijze van de jachtvogel (diergedrag) zo nauwgezet mogelijk na te bootsen. Het houden, verzorgen en huisvesten vormen een belangrijk onderdeel van de opleiding en zijn geïncorporeerd in de eindtermen (competenties) en maken als leerdoelstellingen integraal deel uit van de opleiding, training en examinering. Het betreft hier o.a. de infrastructurele aspecten van zowel de vrije als aangeliijnde huisvesting en alle hieraan gerelateerde handelingen, vaardigheden en omgangsvormen. Zo wordt bijvoorbeeld aangeleerd hoe, met het oog op het voorkomen van letsel, de fournituren (tuigage) op maat en van het juiste materiaal moeten worden vervaardigd en bij de jachtvogel moeten worden aangebracht.

De Nederlandse valkeniersopleiding wordt alom geprezen en gewaardeerd en kan als uniek en toonaangevend in zowel Europees als mondiaal verband worden beschouwd. De opleiding vormt daarmee de solide basis waarop gerechtvaardigd een valkeniersakte kan worden verleend en vervolgens "geslaagd kan worden gejaagd". Mede op basis van deze breed gedragen opleiding, training en examinering is de valkerij in Nederland officieel als één van de eerste ambachten bijgeschreven op de Nationale inventarislijst Immaterieel Cultureel Erfgoed. Valkerij is door UNESCO toegevoegd op de Internationale lijst van Immaterieel Erfgoed. Door de Minister van OCW is UNESCO gevraagd de Nederlandse valkerij aan deze internationale lijst toe te voegen en de verwachting is dat deze aanvraag in 2021 gehonoreerd zal worden.

Valkeniers en aspirant valkeniers kunnen op vrijwillige basis lid worden van één van de drie in Nederland gevestigde valkerijverenigingen. Nagenoeg alle aktehouders zijn lid van één van deze verenigingen. Voor het behartigen van de individuele en collectieve belangen van alle

valkeniers hebben de drie organisaties zich sinds 2004 verenigd en in 2008 het ^{4.1.4} opgericht. Daarnaast komt ook de in 2018 opgerichte Stichting Valkerij Nederland (SVN) op voor de belangen van de valkeniers. Het ^{4.1.4} en de SVN vertegenwoordigen gezamenlijk de 'Sector Valkerij'.

Al jaren is de sector actief met het formuleren van richtlijnen om dierenwelzijn bij jachtvogels te waarborgen. In 2009 is door de sector het “Welzijnsprotocol voor jachtvogels” opgesteld. Dit protocol is succesvol geïmplementeerd en inmiddels ook al geëvalueerd. Op dit moment is de sector druk doende nieuwe aangescherpte richtlijnen voor het houden, verzorgen en jagen met jachtvogels te formuleren in de Gids voor Goede Praktijken (GGP).

Rol valkenier

De omgangswijze en de relatie van de valkenier met zijn/haar jachtvogel is van volstrekt andere aard dan die met gezelschapsdieren. Gezelschapsdieren zijn in het algemeen gedomesticeerd en halen voldoening uit sociale omgangsvormen met de mens. Jachtvogels zijn weliswaar door de mens gefokt maar daarmee niet gedomesticeerd. Het zijn predatoren die de mens niet als soortgenoot zien en om die reden weinig behoefte hebben aan sociale interacties, zoals bijvoorbeeld troetelen. Ze bejagen hun prooi met het doel deze te doden en zich hiermee te voeden. Het zijn doorgaans vogels met een onafhankelijk karakter waarvan de oorsprong ligt in zijn solitaire leefstijl in de natuur. Een jachtvogel vraagt daarom om een bijzondere omgangsvorm en manier van communicatie. Trainingen geschieden te allen tijde op basis van vrije wil. Dwang en straffen van jachtvogels hebben een averechts effect op het behalen van de trainingsdoelen. Om een jachtvogel in harmonie met de valkenier vrij te kunnen vliegen en te jagen moet laatstgenoemde tegemoetkomen aan hun intrinsieke elementaire behoeften. Een ethologische behoefte van een predator is een onstuimige jachtvlucht met een prooi als genoegdoening. Tijdens de training is dat de handschoen of de loer als vervangende prooi en op jachtdagen is dat het wild waarop wordt gejaagd. Gewenning, conditie en het aanleren van handelingen is dan ook niet te vergelijken met het conditioneren van gezelschapsdieren. Om met een jachtvogel onder variabele weer- en terreinomstandigheden, in volledige vrijheid te kunnen vliegen en jagen, dienen ze te beschikken over een goede vliegconditie en een perfect verenkleed. Daarnaast dient de vogel zich volledig op zijn gemak, dus in zijn comfortzone, te zijn. Jachtvogels die dat niet zijn, komen in een stresssituatie terecht en zullen intuïtief willen vluchten in plaats van vrijwillig op de handschoen of de loer van de valkenier terug te keren.

Conclusie

Het aanlijnen van roofvogels is een methode die al eeuwen lang en wereldwijd in de valkerij wordt gebruikt voor het houden en africhten van jachtvogels[4]. Jachtvogels zijn niet aangeliend wanneer zij jagen. Het is een uitdrukkelijke misvatting dat het langdurig aangeliend huisvesten van een jachtvogel vanuit het standpunt van dierenwelzijn niet verantwoord is en in strijd zou zijn met de Wet Dieren. Het volgens de valkerijmethode aanlijnen van een jachtvogel is vergelijkbaar met zijn gedrag in de natuur. Roofvogels bezitten de aangeboren grondhouding om energieverlies te voorkomen. Vanwege hun positie in het ecologisch systeem vliegen of jagen ze dan ook alleen als het direct of indirect nodig is en zijn ze zuinig in hun bewegingen. Een roofvogel in een stressvrije omgeving, zonder storende invloeden van buitenaf, brengt ruim 95% van de dag door met dommelen en comfortgedragingen die vooral bestaan uit het verzorgen, onderhouden en in stand houden van het verenkleed. Door het aanbieden van een stressvrije huisvesting met voldoende noodzakelijke prikkels (zon, water, zand, zitplaats, etc.), ook wanneer een vogel is aangeliend, creëert een valkenier omstandigheden die overeenstemmen met die van een wilde roofvogel. Omstandigheden die op dezelfde wijze comfortgedrag van een jachtvogel stimuleren.

Slechts één tot twee keer per dag worden de relatief lange inactieve fasen onderbroken door korte (zeer) intensieve activiteiten, waarin wordt gejaagd. Het (langdurig) aangelijnd huisvesten van jachtvogels op hun zitgelegenheid beperkt derhalve niet het biologisch noodzakelijke comfortgedrag van een jachtvogel. Om een vakkundige relatie tussen valkenier en jachtvogel zeker te stellen beschikt de Sector Valkerij in Nederland over een gespecialiseerde toegesneden opleiding, waarin dierenwelzijn en diergedrag centraal staan. Een opleiding die borgt dat alle valkeniers beschikken over de juiste kennis en kunde om hun jachtvogels overeenkomstig de dierenwelzijnsbepalingen op verantwoorde wijze aangelijnd (en niet aangelijnd) te huisvesten. Daarnaast wordt geborgd dat valkeniers zich via hun verenigingslidmaatschap committeren aan het naleven van een breed gedragen welzijnsprotocol voor jachtvogels opgesteld door de sector.

Voorwaarden voor handhaving

Vanzelfsprekend geldt voor alle valkeniers dat dierenwelzijnsbepalingen gecontroleerd en gehandhaafd moeten kunnen worden. De protocollen daartoe moeten transparant en uitvoerbaar zijn. Wij adviseren de toezichthoudende instanties met klem het nalevingsprotocol en GGP in nauwe samenspraak met de vertegenwoordiging van de sector op te stellen. Alleen dan kan handhaving op een juiste grondslag geschieden met de kwaliteit die recht doet aan de vrijheden, zoals bedoeld in de Wet Dieren.

ⁱVerantwoording

---

[1]

- De Arte Venandi cum Avibus (De kunst van het jagen met roofvogels) Keizer Frederik II of Hohenstaufen (ca.1245)
- Traité de Fauconnerie (1844) Hermann Schlegel & A.H. Verster van Wulvenhorst
- The Art of Falconry, Unesco Intangible Cultural Heritage, Patrick Morel (2016)
- KIEN, Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland: <https://www.immaterieelerfgoed.nl/nl/valkerij>
- UNESCO, Falconry, aliving human heritage, <http://www.unesco.org/archives/multimedia/document-4349>

[2]

- De Valkerij op het Loo (The Royal Loo Hawking Club 1839-1855) Dr. J.W.M. van der Wall
- De Valkerij in de Nederlanden Dr. A.E.H. Swaen 1937
- De Oude Valkenier, Een geschiedkundig verhaal rond de valkenjacht in 1400, Pieter Louwerse, 1924
- Valkerij een topsport in vogelvlucht, Elise Meier, 2012
- Jaarboeken Nederlands Valkeniers Verbond Adriaan Mollen 1938 – heden
- Aloude Valkerij in de Kempen en aan de vorstelijke hoven, Goris Jan/Goris/1966
- Vorstelijke Vliegers en Valkenswaardse Valkeniers, J.P.M. van Oorschot, 1974
- De valkenjacht “Het edel spel met de veer”, een beknopte geschiedenis van het edele weispel in Nederland, koninklijke bibliotheek (1989)
- De Valkerij in Europa sinds de vroegste tijden tot op heden, N.J.A.P.H. van Es, Coers & Roest – G.J. Thieme, [1908]

[3]

- Prejustiële beslissing Richtlijn 79/409/EEG van 08-02-1996, Zaak C194/94

[4]

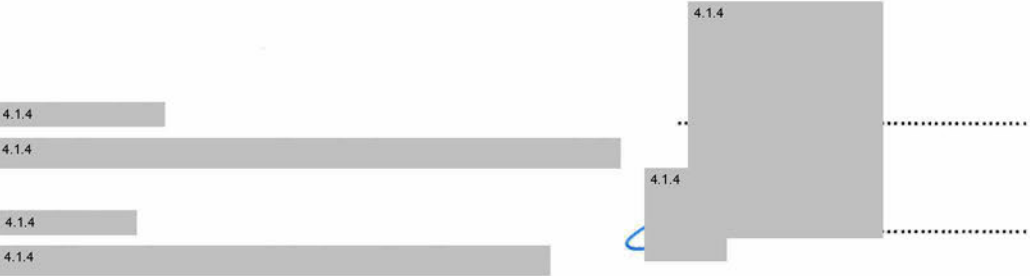
- De valkenier en zijn jachtvogels, een leidraad voor de moderne valkenier, A. van Arendonk, 1961
- Falconry in Art & Practice, Emma Ford, Blandford, 1998
- Understanding the Bird of Prey, Dr. Nick Fox, Hancock House, 1995
- Raptors in Captivity: guidelines for care & management, Lori Arent, Hancock House, 2018
- Falconry Manual, Frank L. Beebe, Hancock House, 1984
- Falconry and Hawking, (Equipment, training and health), Phillip Glasier, Batsford (1978) 2006
- Training birds of prey, Jemina MBE Perry-Jones, 2001
- The Art of Falconry, The Hon Gerald Lascelles, (1892) 1971
- The Art and Practice of Hawking, E.B. Michell, Blumenfeld Press, (1900), 2015
- Falconry Equipment, Bryan Kimsey, & Jim Hodge, Kimsey/Hodge Publications, (1992), 2015
- Northern Goshawk Ecology, Behavior & management in North America, PH D and wildlife biologist Thomas Bosakowski, 1999
- Falconry basics, Tony Hall, Quiller Publishing, (2003) 2019
- Falconry, terms & Equipment, Hunting & training Techniques, Floyd Barton Chapman, Columbus, OH, United States, 2002
- The Modern Falconer: Training, Hawking and Breeding, Diana Durman-Walter, Swan Hill Press, (1994) 2002
- A Hawk for the Bush, J.G. Mavrogordato, Western Sporting (1960) 2005
- A Falcon in the Field, J.G. Mavrogordato, Western Sporting (1966) 2005
- The Harris's Hawk Revolution, Jennifer and Tom Coulson, Parabuteo Publishing, 2012
- Hawk Chalk, publication North American Falconry Association, 1975-2019
- Annual Journal, North American Falconry Association, 1975-2020
- The Falconer, The journal of the British Falconers' Club, 1937-2019
- Die Deutsche Habichtslehre, Das Beizbüchlein und seine Quellen, Kurt Lindner, Walter De Gruyter & Co Berlin, 1955
- Greifvogel Europas und die Grundzüge der Falknerei Theodor Mebs, Kosmos Verlags, (1964) 1988
- Die Beizjagd Ein Leitfaden für die Praxis, Heinz Brüll, Kosmos Verlags, (1962) 2000
- Die Faszination der Beizjagd, Wolfram Martin Leopold Socker, Verlag Stuttgart, 1998 • Greifvögel, Krankheiten . Haltung . Zucht, Manfred Heidenreich, Neumann – Neudamm, 2013
- Über Die Kunst Mit Vögeln Zu Jagen, Miniaturen aus einer Handschrift des Falken-Buches von Kaiser Friedrich II. mit einem Geleitwort von Carl A. Willemsen, Insel Verlag Nr. 1004, 1979
- Beizjagd: vor und nach der Prüfung, Elisabeth Leix, Franckh Kosmos Verlag, 2018
- Falknerei, der Leitfaden für Prüfung und Praxis, Horst, Schöneberg, 2009
- Greifvögel und Falknerei, Jahrbuch des Deutschen Falkenordens, 1936 – 2019

[5]

- Grundsätzliches zur falknerischen Greifvogelhaltung (van Walter Bednarek) Uit:“Falknerei, der Leitfaden für Prüfung und Praxis“, uitgave 2004, pagina 99

[6]

- Mon espoir est en Pennes (de hoop is op het verenkleed gevestigd). Het credo van valkeniers en het logo in het wapenschild van de Valkeniersvereniging Adriaan Mollen (1938).

25 februari 2021

FICHE DRIEHOEKSOVERLEG

DEELNEMERS: EUK/JZ/V&H Dierenwelzijn

Ingediend door: JZ (4.1.4)

Te bespreken in Driehoeksoverleg d.d.: 25 maart 2021

Agendapunt: Deskundigenverklaring over aangelijnd huisvesten van roofvogels inz bezwaar 4.1.4

~~Ter informatie/Verzoek om advies/Beslispunt~~

Kern van de vraag: Hoe om te gaan met de in bezwaar overgelegde deskundigenverklaring, waarmee men wil aantonen dat het voor langere tijd aanlijnen van roofvogels die voor jacht en schadebestrijding gebruikt worden, vanuit het standpunt van dierenwelzijn en diergedrag een verantwoorde vorm van huisvesting is.

Samenvatting:

4.1.4, 4.1.4 houdt zijn havik permanent met een korte lijn vastgebonden aan een sprengel. Omdat hij zijn havik (volgens ons) zodanig beperkt in bewegingsvrijheid dat zijn havik hierdoor onnodig lijdt en onvoldoende ruimte wordt gelaten voor de ethologische en fysiologische behoeften, is sprake van een overtreding (van art. 2.2 lid 8 WD en art. 1.6 lid 1 en 2 Bhd) waarvoor aan hem een LOD is opgelegd.

-Tegen de LOD is bezwaar ingesteld. In bezwaar wordt o.m. aangevoerd dat de havik in training is als jachtvogel. In het TZR is volgens bezwaarmaker uitsluitend aangegeven dat het dier op andere wijze wordt gehouden dan beschreven in de (review van de) deskundigenverklaring huisvesting en verzorging van roofvogels en de sprengelverklaring van 4.1.4. Veronderstelde inbreuken op de artt. 1.6 en 1.7 Bhd worden volledig hierop gebaseerd en op geen enkele andere wijze vastgesteld.

-De deskundigenverklaring (review) welke hier wordt gebruikt als toetsingskader voldoet volgens bezwaarmaker niet aan de eisen van onafhankelijkheid en zorgvuldigheid, nu deze mede is opgesteld door een persoon (4.1.4) die werkzaam is voor een organisatie (4.1.4) die onafscheidelijk

verbonden is met de Dierenbescherming, welke organisatie openlijk tegen het houden van roofvogels en uilen is. Ook wordt in het deskundigenrapport geen onderscheid gemaakt tussen roofvogels en uilen waarmee gevlogen wordt en roofvogels en uilen waarmee niet gevlogen wordt, terwijl dit van grote invloed is op de vraag of wordt voorzien in de behoefte van roofvogels en uilen om te vliegen en de eisen die moeten worden gesteld aan een verblijf/huisvesting, aldus bezwaarmaker.

-In de door 4.1.4 opgestelde sprenkelverklaring is volgens bezwaarmaker t.a.v. valkeniers niet meegewogen dat deze zijn opgeleid om hun vogels voor langere tijd (gedurende de training/jachtperiode) aangebonden te houden en waarvan het examen door de Minister is erkend. Voorts is niet meegenomen dat jachtvogels zichzelf wanneer zij in een voliëre worden gehouden ernstig kunnen beschadigen. Dit is volgens bezwaarmaker in onderhavige zaak van groot belang omdat hij valkenier is en de havik die aangebonden wordt gehouden in training is om te worden ingezet als jachtvogel. Tenslotte verklaart 4.1.4 weliswaar dat naar zijn mening roofvogels en uilen uitsluitend door valkeniers voor korte tijd mogen worden aangebonden en dat de dieren moeten kunnen beschikken over passende zitstokken, op geen enkele wijze is aangetoond op welke wijze bij de dieren pijn of letsel wordt veroorzaakt of de gezondheid en het welzijn wordt benadeeld of op welke wijze niet in de ethologische of fysiologische behoeften van de betrokken dieren wordt voorzien indien zij op de juiste wijze zijn aangebonden, aldus bezwaarmaker.

Ik stuur bijgaand mee:

1. Het bezwaarschrift (met daaronder het primaire besluit) en
2. de in bezwaar overgelegde deskundigenverklaring en
3. e-mailwisseling tussen 4.1.4 (4.1.4) en V&H (4.1.4) d.d. 18 november 2020.

P3D-33505572-v1-B
ezwaar opleggen LC

Deskundigenverkla
ring onderbouwing

4. RE_
Roofvogelzaak 2020

Het standpunt van de 4.1.4 (4.1.4) is volgens bijgaande e-mail van 18 november 2020 samengevat: *"training is absoluut géén geldige reden om een vogel aangebonden te huisvesten. Dit hebben we (nog) niet als zodanig benoemd in de review, dus het lijkt me een goede toevoeging voor een volgende versie van de review (net als de afmetingen voor meerdere vogels)."*

Dit standpunt staat echter haaks op de in bezwaar overgelegde deskundigenverklaring. Zie onderhavige conclusie:

"Het aanlijnen van roofvogels is een methode die al eeuwen lang en wereldwijd in de valkerij wordt gebruikt voor het houden en africhten van jachtvogels. Jachtvogels zijn niet aangeliend wanneer zij jagen. Het is een uitdrukkelijke misvatting dat het langdurig aangeliend huisvesten van een jachtvogel vanuit het standpunt van dierenwelzijn niet verantwoord is en in strijd zou zijn met de Wet Dieren. Het volgens de valkerijmethode aanlijnen van een jachtvogel is vergelijkbaar met zijn gedrag in de natuur. Roofvogels bezitten de aangeboren grondhouding om energieverlies te voorkomen. Vanwege hun positie in het ecologisch systeem vliegen of jagen ze dan ook alleen als het direct of indirect nodig is en zijn ze zuinig in hun bewegingen. Een roofvogel in een stressvrije omgeving, zonder storende invloeden van buitenaf, brengt ruim 95% van de dag door met dommelen en comfortgedragingen die vooral bestaan uit het verzorgen, onderhouden en in stand houden van het verenkleed. Door het aanbieden van een stressvrije huisvesting met voldoende noodzakelijke prikkels (zon, water, zand, zitplaats, etc.), ook wanneer een vogel is aangeliend, creëert een valkenier omstandigheden die overeenstemmen met die van een wilde roofvogel. Omstandigheden die op dezelfde wijze comfortgedrag van een jachtvogel stimuleren."

M.i. kunnen we hier niet zondermeer aan de overgelegde deskundigenverklaring voorbijgaan. Ik wijs er verder nog op dat deskundigenverklaring is opgesteld en ondertekend door de examinatoren van de Stichting Jachtopleidingen Nederland (SJV) inzake het aangebonden houden van o.a. haviken door valkeniers, zoals bezwaarmaker. Het jachtdiploma voor de jacht met jachtvogels is door LNV erkend en vormt een bindende voorwaarde voor de verkrijging van de valkeniersakte. Daarmee is volgens

bezwaarmaker aangetoond dat de examinatoren deskundig zijn op het gebied van het houden van onder andere haviken ten behoeve van de jacht.

Zaakgegevens

Naam: 4.1.4 (gemachtigde: Natuur en Recht)

Relatienummer: 5.1.5

Zaaknummer: G2020007727 / abba nr. 494-41996

Kenmerken casus:

last onder dwangsom; huisvesting roofvogels (permanent aangebonden houden)

Samenvatting casus:

Overtreding : beperking bewegingsvrijheid (permanent aangebonden houden van een havik aan een sprengel)

Vraag/Discussiepunt : volgens de deskundigenverklaring (review) die wij hanteren is het niet toegestaan om een roofvogel (langdurig/permanent) aangebonden te houden; hierdoor wordt deze immers zodanig beperkt in zijn bewegingsvrijheid dat het dier hierdoor onnodig lijdt en onvoldoende ruimte wordt gelaten voor de ethologische en fysiologische behoeften.

Volgens de deskundigenverklaring die bezwaarmaker heeft overgelegd is het voor langere tijd aangelijnd houden van roofvogels die gebruikt worden voor jacht en schadebestrijding wel een verantwoorde vorm van huisvesting.

Moeten we t.a.v. deze specifieke (bijzondere) categorie houders (valkeniers) niet gewoon zeggen dat zij v.w.b. (langdurig) aangelijnd houden van een roofvogel zijn uitgezonderd van de reguliere houderijvoorschriften uit het Bhd?

Doel inbreng : beslissing/~~advies~~/ter informatie

Afhandelingsvoorstel: bezwaar gegrond verklaren, in die zin dat maatregel 1 uit de LOD niet langer wordt gehandhaafd.

Motivering: i.c. is geen sprake van een overtreding; gelet op de overgelegde deskundigenverklaring kan niet gezegd worden dat wanneer een (gediplomeerde) valkenier een roofvogel (langdurig) aangelijnd houdt tijdens trainings- /jachtperioden, dit vanuit oogpunt van dierenwelzijn/gezondheid per definitie een onverantwoorde wijze van huisvesten is.

Besluit

Omschrijving:

Datum:

Voorleggen aan KKO:

Terugkoppeling bespreken met ^{4.1.4}

Terugkeren in driehoeksoverleg:

RVO
Afdeling Juridische Zaken
Postbus 40219
8004 DE Zwolle

Datum:
Uw kenmerk:
Ons kenmerk: Bezwaar LOB
Betreft: bezwaarschrift

Geachte heer, mevrouw,

Hierbij dien ik namens cliënt, ^{4.1.4} [redacted] woonachtig aan de ^{4.1.4} [redacted] ^{4.1.4} [redacted], het bezwaarschrift in tegen uw besluit van 9 november 2020 met kenmerk ^{4.1.4} [redacted] waarbij u een last onder dwangsom oplegt.

Ten aanzien hiervan moet het volgende worden opgemerkt.

Gelet op het bepaalde door de Voorzieningenrechter van uw College bij uitspraak van 13 november 2020, zaaknummer 20/937, diende u de op te leggen maatregelen zodanig te formuleren dat geen misverstand kan bestaan over wat cliënt moet doen om de overtreding te beëindigen.

De in de last onder dwangsom opgelegde maatregel inzake het houden en huisvesten van voornoemde vogels is onvoldoende duidelijkheid over wat cliënt moet doen om verbeurte van een dwangsom te voorkomen. De last houdt in dat de bewegingsvrijheid van de havik niet zodanig beperkt mag worden dat de havik hierdoor beperkt wordt in zijn ethologische en fysiologische behoeften en onnodig lijden of letsel wordt toegebracht, maar maakt niet duidelijk hoe de havik, die in training is als jachtvogel, dan wel moet worden gehouden. Daarmee is niet voldaan aan de eis die de Voorzieningenrechter stelt aan een last onder dwangsom. Reeds gelet hierop is het primaire besluit onrechtmatig.

Voorts moet gewezen worden op het volgende.

Niet is in de last onder dwangsom aangetoond dat bij de betrokken dieren pijn of letsel is veroorzaakt of dat de gezondheid of het welzijn van de betrokken dieren is benadeeld als bedoeld in art 2.1, eerste lid of art 2.2, achtste lid, Wet dieren.

Niet is in de last onder dwangsom aangetoond dat niet wordt voorzien in de ethologische en fysiologische behoeften van de betrokken dieren zoals uitgewerkt in de artt. 1.6 van het Besluit houders van dieren.

Uitsluitend is in het toezichtsrapport van 2 november 2020 aangegeven dat het dier op andere wijze wordt gehouden dan beschreven in de (review van de) deskundigenverklaring huisvesting en verzorging van roofvogels en de sprenkelverklaring van ^{4.1.4} [redacted] Veronderstelde inbreuken op ^{4.1.4} [redacted] artt. 1.6 en 1.7 van het Besluit houders van dieren worden volledig hierop gebaseerd en op geen enkele andere wijze vastgesteld.

Natuur en Recht

4.1.4

Toezihtsrapport

Het toezihtsrapport van 2 november 2020 is opgesteld door een toezihtshouder van de LID.

Art. 2.4, tweede lid, Awb bepaalt dat het bestuursorgaan ertegen waakt dat tot het bestuursorgaan behorende of daarvoor werkzame personen die een persoonlijk belang bij een besluit hebben, de besluitvorming beïnvloeden.

Toezihtshouders van de LID zijn nauw verbonden met de Dierenbescherming en voeren ten aanzien van roofvogels en uilen, ook in onderhavige zaak, hun toezihtshoudende taak uit op basis van een deskundigenverklaring huisvesting en verzorging van roofvogels die niet voldoet aan de eisen van onafhankelijkheid en objectiviteit en een sprenkelverklaring van ^{4.1.4} [redacted] welke niet zorgvuldig is opgesteld.

Artikel 2:4 Awb brengt met zich mee dat (medewerkers van) de toezihtshouder haar taken zonder vooringenomenheid dient te vervullen. Hiervan kan geen sprake zijn wanneer een toezihtshouder onlosmakelijk is verbonden met een belangenorganisatie en deze toezihtshouder enerzijds zelf de deskundigenverklaring heeft opgesteld en anderzijds controleert op de naleving van deze deskundigenverklaring terwijl de deskundigenverklaring daarbij is opgesteld door een organisatie en een medewerker daarvan die organisatorisch, financieel en in ideologie onlosmakelijk verbonden zijn met een organisatie die tegen het houden van roofvogels en uilen en tegen de jacht is.

De deskundigenverklaring huisvesting en verzorging van roofvogels

In onderhavige zaak baseert u zich blijkbaar op het toezihtsrapport van 2 november 2020, waaruit blijkt dat bij het bepalen of er al dat niet sprake is van een inbreuk op de artt. 2.1, eerste lid, Wet dieren, 2.2, achtste lid, Wet dieren en 1.6 van het Besluit houders van dieren, getoetst wordt aan een deskundigenrapport dat mede is opgesteld door de LID en waarvan volgens de pleitnota in de voorlopige voorziening zaak 20/937 de belangrijkste inhoudelijke bijdrage geleverd door een ^{4.1.4} [redacted], ^{4.1.4} [redacted], ^{4.1.4} [redacted] ^{4.1.4} [redacted]. De LID is organisatorisch, financieel en voor wat betreft de normen en doelstellingen nauw verweven met de Dierenbescherming. De LID en de Dierenbescherming werken samen in het Service Centrum in Den Haag. Onder andere de woordvoering over LID-zaken, de klachtencoördinatie en de communicatie zijn in 2019 ter hand genomen door de Dierenbescherming. Ook financieel is de LID nauw verbonden aan de Dierenbescherming nu laatstgenoemde eventuele tekorten op de begroting aanvult. In 2019 betrof dit circa 1/5 van de totale begroting. Voorts heeft de LID, gelet op het organogram, hetzelfde bestuur, dezelfde Raad van Toezicht en dezelfde Ledenraad.

Daarbij merkt de Dierenbescherming op zijn website nog het volgende op :

"Aan de landelijke vereniging is de Stichting Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming (LID) verbonden, evenals de Stichting Beter Leven keurmerk. Het Service Centrum van de Dierenbescherming is gevestigd in Den Haag.

Ledenraad

Op 1 januari 2018 is de Ledenraad van de Dierenbescherming van start gegaan. In de nieuwe verenigingsstructuur die als gevolg van de fusie per 1 januari 2015 is ontstaan, is deze Ledenraad het hoogste orgaan. ^{4.1.4} [redacted] is aangesteld als directeur."

Hiermee is duidelijk dat, ongeacht het belang van het werk dat de LID doet, er geen sprake is van een onpartijdige instantie die vrij is van elk belangenconflict en zich niet bevindt in een situatie die direct

of indirect de onpartijdigheid kan aantasten. De LID is nauw verweven met en afhankelijk van de Dierenbescherming.

Dit is in onderhavige zaak met name van belang omdat de Dierenbescherming zich openlijk uitsprekt tegen het houden van roofvogels en uilen. Op haar website geeft de Dierenbescherming hierover het volgende aan:

"Wat doet de Dierenbescherming voor de uil?

De Dierenbescherming is tegen het houden van uilen en andere roofvogels als huisdier."

Voorts is de Dierenbescherming tegenstander van de jacht en geeft dit op vele pagina's op haar website aan, waaronder:

"Dierenbescherming roept op: stop de plezierjacht!"

Voorts blijkt uit de vacatures van de LID dat voorwaarde voor aanname is dat de doelstellingen van de Dierenbescherming worden onderschreven.

Uit het voorgaande blijkt derhalve dat de deskundigenverklaring houden en verzorgen van roofvogels mede is opgesteld namens een organisatie en medewerker van die organisatie die openlijk tegen het houden van roofvogels en uilen is en tegen de jacht.

De deskundigenverklaring welke wordt gebruikt als toetsingskader voor naleving van de artt. 2.1, eerste lid, Wet dieren, 2.2, achtste lid, wet dieren en 1.6 van het Besluit houders van dieren voldoet niet aan de eisen van onafhankelijkheid en zorgvuldigheid nu het (mede) is opgesteld door een persoon die werkzaam is voor een organisatie die onafscheidelijk verbonden is met de Dierenbescherming, welke organisatie openlijk tegen het houden van roofvogels en uilen is.

Ook wordt in het deskundigenrapport geen onderscheid gemaakt tussen roofvogels en uilen waarmee gevlogen wordt en roofvogels en uilen waarmee niet gevlogen wordt terwijl dit van grote invloed is op de vraag of wordt voorzien in de behoefte van roofvogels en uilen om te vliegen en de eisen die moeten worden gesteld aan een verblijf.

Sprenkelverklaring

In onderhavige zaak baseert de toezichthouder zich voorts op een deskundigenverklaring opgesteld door ^{4.1.4} waarin ten aanzien van valkeniers niet is meegewogen dat valkeniers zijn opgeleid om hun vogels voor langere tijd (gedurende de jachtperiode) aangebonden te houden en waarvan het examen door de Minister is erkend. Voorts is niet meegenomen dat jachtvogels zichzelf wanneer zij in een volière worden gehouden ernstig kunnen beschadigen. Dit is in onderhavige zaak van groot belang omdat diënt valkenier is en de havik die aangebonden wordt gehouden, in training is om te worden ingezet als jachtvogel.

Tenslotte verklaard ^{4.1.4} weliswaar dat naar zijn mening roofvogels en uilen uitsluitend door valkeniers voor korte tijd mogen worden aangebonden en dat de dieren moeten kunnen beschikken over passende zitstokken, op geen enkele wijze is aangetoond op welke wijze bij de dieren pijn of letsel wordt veroorzaakt of de gezondheid en het welzijn worden benadeeld of op welke wijze niet in de ethologische of fysiologische behoeften van de betrokken dieren wordt voorzien indien zij op de juiste wijze zijn aangebonden.

Conclusie

Gelet op het bovenstaande verzoek ik u het primaire besluit te herzien, het bezwaar gegrond te verklaren en de door cliënt gemaakte proceskosten te vergoeden.

Met vriendelijke groet

5.1.2.e

5.1.2.e

Rijksdienst voor Ondernemend
Nederland

> Retouradres Postbus 40225 8004 DE Zwolle

4.1.4

4.1.4

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Postbus 40225
8004 DE Zwolle
mijn.rvo.nl

Contactpersoon

4.1.4 4.1.4

T 4.1.4

Onze referentie
G2020007727

Kopie aan
LID

Bijlagen
2

Relatienummer
4.1.4

Datum 9 november 2020
Betreft Opleggen last onder dwangsom

Geachte 4.1.4

Op 20 oktober 2020 hebben districtsinspecteurs van de Stichting Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming (LID) de gezondheid en het welzijn onderzocht van de dieren die u houdt. Tijdens dit onderzoek zijn overtredingen van de Wet dieren vastgesteld. Ik heb de resultaten van dit onderzoek beoordeeld. In deze brief vertel ik u wat mijn beslissing is en wat dit voor u betekent.

Welke overtredingen heb ik vastgesteld

Bij de controle is vastgesteld dat het welzijn van uw havik en fretten is aangetast. De volgende overtredingen zijn geconstateerd:

- U houdt uw havik permanent met een korte lijn vastgebonden aan een sprengel. U heeft uw havik zodanig beperkt in bewegingsvrijheid dat uw havik hierdoor onnodig lijdt en er onvoldoende ruimte wordt gelaten voor de ethologische en fysiologische behoeften. Dit is een overtreding van Art. 2.2 lid 8 van de Wet dieren en Art. 1.6 lid 1 en 2 van het Besluit houders van dieren. U moet ervoor zorgen dat uw dier voldoende bewegingsvrijheid heeft.
- De huisvesting van uw fretten is te klein. Daarnaast hebben uw fretten geen beschikking tot een toiletbak. U heeft de behuizing en inrichting van het verblijf niet zo gemaakt, dat de hier gehuisveste dieren op de juiste wijze gehouden kunnen worden. Dit is een overtreding van Art. 2.2 lid 8 van de Wet dieren en Art. 1.6 lid 2 van het Besluit houders van dieren. U moet ervoor zorgen dat u uw dieren op de juiste wijze huisvest.
- Uw fretten hebben niet de beschikking over een schuilplaats die bescherming biedt tegen nadelige weersinvloeden en kou. Dit is een overtreding van Art. 2.2 lid 8 van de Wet dieren en Art. 1.6 lid 3 van het Besluit houders van dieren. Onvoldoende bescherming benadeelt het welzijn van dieren en kan de weerstand van dieren tegen ziektes verlagen en hun gezondheidsrisico's vergroten. U moet ervoor zorgen dat u uw dieren beschermt tegen nadelige weersinvloeden en kou.

Een overzicht van de wetsartikelen die gelden vindt u in de bijlage bij deze brief. Bij deze brief krijgt u ook een kopie van het toezichtrapport van de LID. Hierin leest u welke overtredingen tijdens de controle zijn vastgesteld.

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Beslissing

Ik leg u een last onder dwangsom op. Dit mag ik doen op grond van Art. 8.5 van de Wet dieren in samenhang met artikel 5:32, eerste lid, van de Algemene wet bestuursrecht. Het doel van deze last onder dwangsom is ervoor te zorgen dat u de overtredingen opheft en te voorkomen dat u nieuwe overtredingen begaat. Door de last op te volgen zorgt u ervoor dat u het welzijn van uw dieren niet langer benadeelt. De last onder dwangsom is van toepassing op uw havik en fretten.

Datum
9 november 2020

Onze referentie
G2020007727

U dient de overtreding van Art. 2.2, lid 8 van de Wet dieren en Art. 1.6 lid 1, 2 en 3 van het besluit houders van dieren te beëindigen en beëindigd te houden. Dit dient u te doen voor 16 november 2020. Voldoet u niet, niet volledig, of niet tijdig aan deze lastgeving dan verbeurt u een dwangsom van € 414 per niet uitgevoerde maatregel per controle dat de overtreding wordt geconstateerd, tot een maximum van € 414 per maatregel.

Welke maatregelen moet u nemen

U neemt de volgende maatregelen voor 16 november 2020 en houdt deze maatregelen in stand:

1. Zorg dat u de bewegingsvrijheid van uw havik niet zodanig beperkt dat uw havik hierdoor beperkt wordt in zijn ethologische en fysiologische behoeften en onnodig lijdt en/of letsel wordt toegebracht.
2. Zorg dat het hok van uw fretten geschikt is voor de diersoort die u hierin houdt. Zorg ervoor dat de vloeroppervlakte van het hok voldoende groot is. Zo zorgt u ervoor dat uw dieren op de juiste wijze gehouden kunnen worden en zij aan hun soort specifieke behoefte kunnen voldoen.
3. Zorg ervoor dat uw fretten de beschikking hebben over een schuilplaats die bescherming biedt tegen nadelige weersinvloeden en kou.

Ik heb u vooraf niet de gelegenheid gegeven (via een voorgenomen besluit) een zienswijze in te dienen, omdat de situatie vraagt om een korte termijn voor herstel.

Deze last onder dwangsom is gedurende twee jaar van toepassing.

Advies

Voor nadere informatie over het houden en verzorgen van uw fretten verwijs ik u naar de site van het Landelijk Informatie Centrum Gezelschapsdieren (LICG) (<http://www.licg.nl>). Hier wordt objectieve en betrouwbare informatie gegeven over het verantwoord houden en verzorgen van gezelschapsdieren zoals uw fretten.

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum
9 november 2020

Onze referentie
G2020007727

Vervolg

Inspecteurs van de LID en/of agenten van de (dieren)politie, zullen na afloop van de termijn die ik u heb gegeven controleren of u bovengenoemde maatregelen heeft genomen. Als tijdens deze controle blijkt dat u de maatregelen niet, niet volledig of niet tijdig heeft genomen, voldoet u niet aan de last die ik u heb opgelegd en moet u de dwangsom betalen.

Bezwaar

Als u het niet eens bent met deze beslissing, kunt u binnen zes weken na verzending van deze brief digitaal of schriftelijk een bezwaarschrift indienen. De datum bovenaan deze brief is de verzenddatum.

Een digitaal bezwaarschrift kunt u indienen via mijn.rvo.nl/bezwaar. Als u schriftelijk bezwaar wilt maken, stuurt u het ondertekende bezwaarschrift naar de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, afdeling Juridische Zaken, postbus 40219, 8004 DE Zwolle.

Vermeld in uw bezwaarschrift in ieder geval onze referentie en de datum van de beslissing waartegen u bezwaar maakt. U vindt onze referentie in de rechter kantlijn van deze brief.

Let wel: het indienen van een bezwaarschrift schort de werking van het besluit niet op.

Meer informatie

Heeft u vragen, kijk dan op www.rvo.nl. Of neem telefonisch contact met ons op: 088 042 42 42 (lokaal tarief).

Met vriendelijke groet,

De Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit,
namens deze:

4.1.4

4.1.4

Teammanager Handhaving Dier, Natuur en Handhavingsregie
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum
9 november 2020

Onze referentie
G2020007727

Bijlagen:

- Kopie toezichtrapport LID/B/2-11-2020 12:30/4.1.4
- Overzicht relevante wet- en regelgeving: waar staat het in de wet?

Bijlage**Overzicht relevante wet- en regelgeving: waar staat het in de wet?**

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Algemene wet bestuursrecht

Artikel 5:29

1. Voor zover de toepassing van bestuursdwang dit vergt, kan het bestuursorgaan zaken meevoeren en opslaan.

Datum

9 november 2020

Onze referentie

G2020067727

Artikel 5:31d

Onder last onder dwangsom wordt verstaan: de herstelsanctie, inhoudende:

- a. een last tot geheel of gedeeltelijk herstel van de overtreding, en
- b. de verplichting tot betaling van een geldsom indien de last niet of niet tijdig wordt uitgevoerd.

Artikel 5:32

1. Een bestuursorgaan dat bevoegd is een last onder bestuursdwang op te leggen, kan in plaats daarvan aan de overtreder een last onder dwangsom opleggen.
2. Voor een last onder dwangsom wordt niet gekozen, indien het belang dat het betrokken voorschrift beoogt te beschermen, zich daartegen verzet.

Artikel 5:32a

1. De last onder dwangsom omschrijft de te nemen herstelmaatregelen.
2. Bij een last onder dwangsom die strekt tot het ongedaan maken van een overtreding of het voorkomen van verdere overtreding, wordt een termijn gesteld gedurende welke de overtreder de last kan uitvoeren zonder dat een dwangsom wordt verbeurd.

Artikel 5:32b

1. Het bestuursorgaan stelt de dwangsom vast hetzij op een bedrag ineens, hetzij op een bedrag per tijdseenheid waarin de last niet is uitgevoerd, dan wel per overtreding van de last.
2. Het bestuursorgaan stelt tevens een bedrag vast waarboven geen dwangsom meer wordt verbeurd.
3. De bedragen staan in redelijke verhouding tot de zwaarte van het geschonden belang en tot de beoogde werking van de dwangsom.

Artikel 5:33

Een verbeurde dwangsom wordt betaald binnen zes weken nadat zij van rechtswege is verbeurd.

Artikel 6:16

Het bezwaar of beroep schorst niet de werking van het besluit waartegen het is gericht, tenzij bij of krachtens wettelijk voorschrift anders is bepaald.

Wet dieren

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Artikel 1.3. Intrinsieke waarde

1. De intrinsieke waarde van het dier wordt erkend.
2. Onder erkenning van de intrinsieke waarde als bedoeld in het eerste lid wordt verstaan erkenning van de eigen waarde van dieren, zijnde wezens met gevoel. Bij het stellen van regels bij of krachtens deze wet, en het nemen van op die regels gebaseerde besluiten, wordt ten volle rekening gehouden met de gevolgen die deze regels of besluiten hebben voor deze intrinsieke waarde van het dier, onverminderd andere gerechtvaardigde belangen. Daarbij wordt er in elk geval in voorzien dat de inbreuk op de integriteit of het welzijn van dieren, verder dan redelijkerwijs noodzakelijk, wordt voorkomen en dat de zorg die de dieren redelijkerwijs behoeven is verzekerd.
3. Voor de toepassing van het tweede lid wordt tot de zorg die dieren redelijkerwijs behoeven in elk geval gerekend dat dieren zijn gevrijwaard van:
  - a. dorst, honger en onjuiste voeding;
  - b. fysiek en fysiologisch ongerief;
  - c. pijn, verwonding en ziektes;
  - d. angst en chronische stress;
  - e. beperking van hun natuurlijk gedrag;
 voor zover zulks redelijkerwijs kan worden verlangd.

Datum
9 november 2020

Onze referentie
G2020007727

Artikel 2.1. Dierenmishandeling

1. Het is verboden om zonder redelijk doel of met overschrijding van hetgeen ter bereiking van zodanig doel toelaatbaar is, bij een dier pijn of letsel te veroorzaken dan wel de gezondheid of het welzijn van het dier te benadelen.
6. Een ieder verleent een hulpbehoevend dier de nodige zorg.

Artikel 2.2. Houden van dieren

8. Het is houders van dieren verboden aan deze dieren de nodige verzorging te onthouden.

Artikel 3.3. Bestuursdwang

Onze **4.1.4** is bevoegd tot oplegging van een last onder bestuursdwang ter handhaving van het bepaalde bij of krachtens deze wet.

Besluit houders van dieren**Artikel 1.6 Houden van dieren**

1. De bewegingsvrijheid van een dier wordt niet op zodanige wijze beperkt dat het dier daardoor onnodig lijden of letsel wordt toegebracht.
2. Een dier wordt voldoende ruimte gelaten voor zijn fysiologische en ethologische behoeften.
3. Een dier wordt, indien het niet in een gebouw wordt gehouden, bescherming geboden tegen slechte weersomstandigheden, gezondheidsrisico's en zo nodig roofdieren.
4. De houder van een dier dat in een gebouw of kooi wordt gehouden, draagt er zorg voor dat het dier daaruit niet kan ontsnappen.

Toezichtrapport bestemd voor Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

LID/B nummer : LID/B/ 2-11-2020 12:30/4.1.4
 MIER dossier : D-2020-2942
 Besluitnummer :
 Opgemaakt door :
 1^e Rapporteur : 4.1.4

Betrokkene 1

Naam : 4.1.4
 Voornaam : 4.1.4
 Woonadres :
 Postcode en woonplaats :
 Woongemeente : 4.1.4
 Land : Nederland
 Personalia conform : BRP

1. Vermoedelijke overtreding van	: artikel 2.1 lid 1 van de Wet dieren, bestuursrechtelijk handhaafbaar op grond van artikel 8.5 van de Wet dieren.
1. Korte omschrijving van het feit	: Zonder redelijk doel of met overschrijding van hetgeen ter bereiking van zodanig doel toelaatbaar is, bij een dier pijn of letsel veroorzaken dan wel de gezondheid of het welzijn van het dier benadelen.
2. Vermoedelijke overtreding van	: artikel 2.2 lid 8 van de Wet dieren, bestuursrechtelijk handhaafbaar op grond van artikel 8.5 van de Wet dieren
2. Korte omschrijving van het feit	: Als houder(s) van een dier aan dit dier de nodige zorg onthouden.
3. Vermoedelijke overtreding van	: artikel 1.6, lid 1, 2 en 3 van het Besluit houders van dieren in verband met artikel 2.2 lid 10 van de Wet dieren, bestuursrechtelijk handhaafbaar op grond van artikel 8.5 van de Wet dieren.
3. Korte omschrijving van het feit	: (lid 1) De bewegingsvrijheid van een dier wordt niet op zodanige wijze beperkt dat het dier daardoor onnodig lijden of letsel wordt toegebracht; (lid 2) Een dier wordt voldoende ruimte gelaten voor zijn fysiologische en ethologische behoeften; (lid 3) Een dier wordt, indien het niet in een gebouw wordt gehouden, bescherming geboden tegen slechte weersomstandigheden, gezondheidsrisico's en zo nodig roofdieren;

Stichting
Landelijke Inspectiedienst
Dierenbescherming

Datum vaststellen overtreding	: 20 oktober 2020	
Tijdstip vaststellen overtreding	: 11.30 uur	
Plaats vaststellen overtreding	: 4.1.4	
 Aangetroffen diersoort 1	: Havik	Aantal: 1
	: fret	Aantal: 3
 Meegevoerd	: nee	Aantal + soort:
 Vrijwillige afstand	: nee	
 Datum dagtekening rapport	: 2 november 2020	
 Aantal bijlagen bij rapport	: 4	
 Soorten bijlagen	X LICG bijsluiter Fret X Kopie BRP; X Review huisvesting en verzorging van roofvogels X Waarschuwingsbrief 4.1.4	

Toezichtrapport Wet dieren

Hierbij relateer ik, 4.1.4 districtsinspecteur van de Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming, in het Besluit aanwijzing toezichthouders Wet dieren artikel 2 onderdeel g aangewezen als toezichthouder als bedoeld in artikel 5:11 van de Algemene Wet Bestuursrecht, van de Wet dieren en daarop berustende bepalingen en tevens buitengewoon opsporingsambtenaar, als bedoeld in artikel 142 lid 1 onder b van het Wetboek van Strafvordering, aktenummer van beëdiging. 6005416/3, op grond van het besluit buitengewoon opsporingsambtenaar Stichting Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming 2017 (kenmerk BWBR0039096) bevoegd tot het opsporen van de strafbare feiten genoemd in domein II Milieu, welzijn en infrastructuur, zoals benoemd in de Regeling domeinlijsten Buitengewoon opsporingsambtenaar (kenmerk BWBR0039766), met standplaats Den Haag, gelet op eigen waarnemingen en bevindingen het navolgende:

Aanleiding:

Naar aanleiding van een melding betreffende de huisvesting van roofvogels gedaan bij 144 had mijn collega 4.1.4 op 28 juli 2020 een onderzoek ingesteld naar de huisvesting van een aantal roofvogels waaronder een Havik. Deze was bij deze controle aangeliend aan een sprengel en tevens waren meer overtredingen vastgesteld. De betrokkene heeft hiervoor een waarschuwingsbrief gekregen (zie bijlage)

Historie:

De betrokkene komt niet voor in het bedrijfsprocessensysteem van de Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming te zake dier gerelateerde zaken.

Bevindingen:

Op dinsdag 20 oktober 2020 omstreeks 11.30 uur heb ik rapporteur, samen met 4.1.4 districtsinspecteur van de Landelijke Inspectie Dienst Dierenbescherming en tevens buitengewoon opsporingsambtenaar en toezichthouder, een hercontrole gehouden op de huisvesting en gezondheid van de dieren gehouden op het perceel 4.1.4 te

4.1.4 Wij zijn met twee inspecteurs deze controle gaan uitvoeren omdat betrokkene nogal bedreigend naar onze binneninspectie had gebeld nadat hij foto's van de aangeboden havik op twitter had gezien welke 4.1.4 gepost had (niet herleidbaar). Bij de voordeur werden wij aangesproken door de moeder van de betrokkene. Nadat wij ons hadden gelegitimeerd als toezichhouders en de reden van onze komst hadden medegedeeld, ging zij haar zoon wekken, die op het moment nog lag te slapen.

Niet veel later kwam de betrokkene naar buiten en begon met een dreigende houding en luide stemverheffing te schreeuwen, met name tegen mijn collega 4.1.4. Hij gaf aan dat hij 4.1.4 van het terrein af wilde hebben en hij heeft getracht zijn advocaat te bellen. Nadat wij hem een beetje tot bedaren hadden gebracht kreeg ik rapporteur 4.1.4 hem zo ver met mij mee te lopen naar de roofvogels en mij de dieren te laten zien. Ik zag dat een onder andere een aantal Afrikaanse Oehoe's op een juiste wijze gehuisvest en verzorgd werden. Wel zag ik dat zijn havik nog met een korte lijn (minder dan een meter) aan de sprengel zat gebonden. Betrokkene verklaarde hierover dat hij bezig is met de havik op de handschoen te krijgen en dat het dier daarom permanent aangeboden zit. Overigens stond de sprengel in een voldoende grote volière. Gezien de toestand van de betrokkene naar aanleiding van de door mijn collega 4.1.4 geplaatste foto van deze havik heb ik besloten van dit dier geen foto te maken om de gemoederen niet weer hoog op te laten lopen.

Ik heb de betrokkene een bestuursrechtelijke maatregel aangezegd en hem verteld dat het dier niet op de sprengel permanent mag zijn aangeboden. Tevens heb ik hem gezegd dat hij een verklaring hierover krijgt waar deze informatie instaat.

Huisvesting en verzorging van roofvogels

Bij de huisvesting en de verzorging van deze vogels moet worden voldaan aan de artikelen van de Wet Dieren en het Besluit Houder van Dieren, waarbij gekeken wordt of het welzijn van de dieren niet geschaad is. Het welzijn is wettelijk verankert in artikel 2.1 onder 1 van de Wet Dieren en verder uitgewerkt in het Besluit Houders van Dieren in de artikelen 1.6 tot en met 1.8. Het niet geven van voldoende zorg is vastgelegd in artikel 2.2 onder 8 van de Wet Dieren.

Artikel 2.1, onder 1 van de Wet Dieren luidt als volgt:

Het is verboden om zonder redelijk doel of met overschrijding van hetgeen ter bereiking van zodanig doel toelaatbaar is, bij een dier pijn of letsel te veroorzaken dan wel de gezondheid of het welzijn van het dier te benadelen.

Daarnaast zegt artikel 2.2 onder 8 van de Wet dieren het volgende:

Het is houders van dieren verboden aan deze dieren de nodige verzorging te onthouden.

Welzijn van een dier:

Reeds in 1965 zijn door de Brambell Committee (EU) de vijf vrijheden genoemd als algemene richtlijnen om in de praktijk meer eenduidig het welzijn van dieren te kunnen nastreven. Zij worden tot de dag van vandaag algemeen gehanteerd en geïnterpreteerd conform de beschikbare en voortschrijdende wetenschappelijk kennis en zijn op advies van de Europese commissie verwerkt in het Welfare Quality® project (2009) en recentelijk ingebed in de Wet Dieren.

Het niet voldoen aan een van de 5 vrijheden heeft automatisch tot gevolg dat het dier geen positieve staat van welzijn kan bereiken.

De 5 vrijheden houden in dat dieren gevrijwaard zijn van:

- (1) dorst, honger en ondervoeding.

(door de beschikbaarheid van een toereikende hoeveelheid vers water en een voor dat dier toereikende hoeveelheid gezond en voor de soort en de leeftijd geschikt voer kan een optimale gezondheid en energiehuishouding worden gegarandeerd).

(2) fysiek en fysiologisch ongerief.

(door een geschikte en veilige huisvesting te bieden, die bescherming biedt tegen slechte weersomstandigheden, gezondheidsrisico's en roofdieren, inclusief een comfortabele rust- en schuilplaats, waarbij de bewegingsvrijheid van een dier niet op zodanige wijze wordt beperkt dat het dier daardoor onnodig lijden of letsel wordt toegebracht en waarin het dier kan voldoen aan de fysiologische behoeften).

(3) pijn, verwondingen en ziektes.

(door deze te voorkomen en wanneer deze toch optreden, door ze snel en adequaat te diagnosticeren en op passende wijze te behandelen).

(4) Angst en chronische stress.

(door huisvesting en management te hanteren die angst en stress zullen voorkomen en waarbij het dier voldoende ruimte wordt gelaten voor de fysiologische en ethologische behoeften; door een goede socialisatie om angst voor mensen, andere dieren en stimuli in de toekomst te voorkomen)

(5) Beperking van hun natuurlijk gedrag.

(door voldoende bewegingsvrijheid te geven om te kunnen voldoen aan de ethologische behoeften, in een daartoe geschikte [stal]ruimte, het aanbieden van een prikkelrijke omgeving, die uitnodigt tot het vertonen van normaal soort eigen gedrag, en door sociale huisvesting met soortgenoten. NB. in ieder geval bij sociale dieren).

Bij dit toezichtrapport is een review gevoegd waarin een uitwerking van de wettelijke vereisten voor het huisvesting en verzorging van roofvogels is weergegeven. Deze verklaring is opgesteld door het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit in samenwerking met de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl), de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA), de Landelijke Inspectiedienst (LID) en de Nationale Politie. In deze verklaring worden een aantal specifieke aspecten genoemd van het huisvesten en verzorgen van roofvogels gebaseerd op wetenschappelijke inzichten.

Vliegmogelijkheid

Wetgeving en vrijheden

De bewegingsvrijheid van een dier mag niet op zodanige wijze worden beperkt dat het dier daardoor onnodig lijden of letsel wordt toegebracht (art. 1.6 lid 1 Besluit houders van Dieren) en een dier moet voldoende ruimte worden gelaten voor zijn fysiologische en ethologische behoeften (art. 1.6 lid 2 Besluit houders van Dieren). Door een roofvogel niet in de gelegenheid te stellen te vliegen, wordt deze belemmerd in de vrijheid om het natuurlijke gedrag uit te kunnen voeren. Als gevolg van het niet kunnen uitvoeren van dit gedrag zal het dier bovendien niet gevrijwaard kunnen worden van fysiek en fysiologisch ongerief, pijn, verwondingen en ziektes.

Om een lichamelijk en geestelijk gezonde toestand te kunnen bereiken en te kunnen handhaven is het noodzakelijk voor roofvogels om hun natuurlijk gedrag te kunnen uitoefenen, waarvan het vliegen een belangrijk deel uitmaakt. Vogels moeten daarom in de gelegenheid worden gesteld om onbelemmerd (door) te vliegen zonder gevaar op beschadigingen. Wanneer roofvogels niet (voldoende) vliegen kan dit negatieve gevolgen hebben voor de gezondheid van de roofvogel en kunnen er problemen optreden in de stofwisseling, met de klauwen en de algemene conditie van de vogel.

Aangebonden huisvesting

Wetgeving en vrijheden

De bewegingsvrijheid van een dier mag niet op zodanige wijze worden beperkt dat het dier daardoor onnodig lijden of letsel wordt toegebracht (art. 1.6 lid 1 Besluit houders van Dieren) en een dier moet voldoende ruimte worden gelaten voor zijn fysiologische en ethologische behoeften (art. 1.6 lid 2 Besluit houders van Dieren). Door een

roofvogel (langdurig) aangeboden te huisvesten, kan het dier niet gevrijwaard worden van fysiek en fysiologisch ongerief; pijn, verwondingen en ziektes; angst en chronische stress en van belemmering in het uitvoeren van het natuurlijke gedrag.

Roofvogels worden ernstig beperkt in hun natuurlijke gedrag door aangeboden huisvesting omdat deze vogels van nature moeten kunnen vliegen. Derhalve is het noodzakelijk roofvogels in een volière te huisvesten waarin ze vrij kunnen vliegen om aan hun Fysiologische en ethologische behoeften te voldoen.

Bij dit rapport is een aparte dierenartsverklaring van Vogeldierenarts ^{4.1.4} verbonden aan het ^{4.1.4} gevestigd ^{4.1.4} telefoon ^{4.1.4}, bijgevoegd met betrekking tot de huisvesting van roofvogels en uilen aangeboden op de sprengel of op andere wijze aangeboden gehouden.

^{4.1.4} geeft aan dat deze manier van huisvesten onder voorwaarden toegestaan is voor maximaal enkele uren in een training of vliegdemostratie en dat deze wijze van huisvesten voor langere duur ongeschikt is en een overtreding is van diverse wettelijke bepalingen. Ook blijkt uit deze verklaring dat dieren dus niet vastgebonden gehuisvest mogen worden. Daarnaast wordt door ^{4.1.4} nog als eis gesteld dat alleen gecertificeerde houders (d.m.v. bijv. valkeniersakte) deze vorm van kortdurende huisvesting zouden mogen toepassen.

Bevindingen ten aanzien van de buiten gehouden fretten

Nadat ik de betrokkene een bestuursrechtelijke maatregel had aangezegd en de procedure had uitgelegd en hij aangaf dit te begrijpen liepen wij richting de auto. Hierbij zag ik dat op het terrein in een soort kennel een hok stond met daarin drie fretten. Ik zag dat dit hok veel te klein was voor deze dieren en een vloeroppervlak had van maximaal 0.5 m². Tevens zag ik dat er geen slaaphol voor de dieren aanwezig was en geen speelmateriaal. Daarnaast was er geen toiletbak aanwezig. Tevens is er in dit hok geen schuilmogelijkheid aanwezig waar de temperatuur niet lager dan 7 graden Celsius kan worden en zijn deze dieren dus niet tegen nadelige weersinvloeden beschermd.

Foto van de huisvesting van de fretten

Huisvesting fretten volgens LICG

Het LICG is een onafhankelijke instantie die informatie geeft over het houden van huisdieren. Het LICG werkt samen met onder andere de Faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Utrecht.

De LICG geeft de volgende richtlijnen:

Huisvesting

Fretten hebben een verblijf nodig waarin ze uit de voeten kunnen. Een algemene richtlijn is minimaal anderhalve tot twee vierkante meter bodemoppervlak voor één of twee fretten, met een hoogte van minstens 50 centimeter.

Voor iedere volgende fret moet het oppervlak een halve vierkante meter extra groot zijn.

De diereninspectie verkoopt speciale frettenverblijven. Voor de huisvesting van fretten buitenshuis heeft u een minimaal bodemoppervlak van zes vierkante meter nodig en een nachthok dat goed geïsoleerd is tegen zowel warmte als kou. Binnen of buiten: het verblijf dient altijd uit de zon te staan, omdat fretten erg gevoelig zijn voor warmte en snel oververhit raken. Zorg dat de temperatuur van het verblijf bij voorkeur tussen de 15 en 21 graden Celsius ligt. Bij temperaturen hoger dan 29 graden Celsius of lager dan 7 graden Celsius is het belangrijk dat er geschikte schuilplaatsen in het verblijf zijn, die bescherming bieden tegen deze temperaturen. In het frettenverblijf hoort een toiletbak te staan met een stofvrije vulling die geen klonten mag vormen. Zaagsel is voor fretten taboe, de bodem van het verblijf kan onbedekt blijven. Zorg voor een slaapgelegenheid die met behulp van wat handdoeken of lappen zodanig is ingericht dat de fret altijd ergens in of onder kan slapen. Een 'nestbox', een kistje met een gat erin, wordt door de fret ook erg gewaardeerd als slaapplek. Weg kunnen kruipen geeft een gevoel van veiligheid en dat is belangrijk voor het welzijn van het dier. Fretten gebruiken hun verblijf voornamelijk als 'hol' om in te slapen. Bewegen doen ze vooral buiten hun verblijf. Fretten moeten dagelijks twee uur vrij kunnen bewegen om zo al rennend en spelend hun energie kwijt te raken. Ze houden er van om overal in te kruipen en alles te onderzoeken en u kunt hen blij maken met speelmaterialen in de vorm van dozen, tunnels, balletjes en veilige pluchen beestjes. Gebruik nooit materialen zoals rubber, foam of latex: fretten zijn hier gek op en kunnen het opeten. Dit kan leiden tot levensbedreigende situaties. Omdat fretten gek op graven zijn, kunt u een 'graafplaats' aanbieden van minimaal 10 centimeter diep.

Hieruit blijkt dus dat ook de drie fretten niet op een juiste wijze worden gehuisvest. Ook hiervoor heb ik de betrokkene een bestuursrechtelijke maatregel aangezegd en de procedure uitgelegd. Tevens gezegd dat hij een schrijven krijgt waarin alles verwoord staat. Hij begreep de procedure. Overigens is deze uitgelegd in het bijzijn van zijn moeder.

Overtredingen:

- De aangetroffen havik zat aangebonden aan een korte lijn aan een sprengel
- De drie fretten zaten in een veel te kleine kooi.
- Hierdoor worden deze dieren ernstig beperkt in hun bewegingsvrijheid en de dieren worden hierdoor onnodig lijden of letsel toegebracht.

Dit betreft een overtreding van artikel 1.6 lid 1 van het Besluit Houders van Dieren.

- Doordat de havik dus niet zelfstandig kan vliegen en
- Doordat de fretten in een dergelijke kleine huisvesting worden gehouden, wordt aan deze dieren onvoldoende ruimte gelaten voor hun fysiologische en ethologische behoeften.

Dit betreft een overtreding van artikel 1.6 lid 2 van het Besluit Houders van Dieren.

- De fretten zijn niet beschermd tegen lage temperaturen.

Dit betreft een overtreding van artikel 1.6 lid 3 van het Besluit Houders van Dieren.

Gezien het bovenstaande wordt hier duidelijk de nodige zorg aan deze dieren onthouden.
Dit betreft een overtreding van artikel 2.2 lid 8 van de Wet dieren.

Daarnaast is zonder redelijk doel of met overschrijding van hetgeen ter bereiking van zodanig doel toelaatbaar is, bij deze dieren de gezondheid of het welzijn van deze dieren benadeeld.
Dit betreft een overtreding van artikel 2.1 lid 1 van de Wet dieren.

Gewenste maatregelen :

- U dient ervoor te zorgen dat uw havik niet is aangebonden en zo de beschikking krijgt over voldoende bewegingsvrijheid en daarmee aan zijn fysiologische en ethologische behoeften kan worden voldaan.
- U dient ervoor te zorgen dat de fretten de beschikking krijgen over een voldoende groot hok waardoor zij voldoende bewegingsvrijheid krijgen en daarmee aan hun fysiologische en ethologische behoeften kan worden voldaan.
- U dient ervoor te zorgen dat uw fretten een schuilmogelijkheid krijgen.
- U dient ervoor te zorgen dat uw fretten worden beschermd tegen lage temperaturen.

Waarvan door mij rapporteur op waarheid werd opgemaakt dit toezichtrapport dat ik sloot en ondertekende te Den Haag op 2 november 2020.

De districtsinspecteur van de Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming,

4.1.4

4.1.4

Rijksdienst voor Ondernemend
Nederland

COLLEGE VAN BEROEP VOOR HET BEDRIJFSLEVEN

Procedurenummer AWB 20/937 W1

Het verzoek om een voorlopige voorziening van 4.1.4 te 4.1.4

Zitting d.d. 9 november 2020

Pleitaantekeningen van verweerder (gemachtigde 4.1.4)

Geachte voorzieningenrechter,

De vraag die in deze zaak voorligt, is of de begunstigingstermijn van de last onder dwangsom dient te worden opgeschort tot zes weken na de beslissing op bezwaar. Naar het oordeel van verweerder kan daarvan geen sprake zijn.

Voorop staat dat de door de LID aangetroffen situatie zodanig was, dat op korte termijn herstel plaats diende te vinden. Dat is ook de reden geweest om geen gelegenheid voor een zienswijze in te dienen via een voorgenomen besluit. Verzoeker zou inmiddels de uilen – die onder onaanvaardbare omstandigheden werden gehouden – hebben overgedragen en ook enkele andere maatregelen hebben genomen, maar dat onderstreept alleen de ernst van de door de LID aangetroffen situatie.

Er lijken thans nog twee probleempunten aanwezig te zijn:

- Een woestijnbuizerd en de arendbuizerd zijn nog steeds permanent aangebonden, zij het op andere wijze dan voorheen (overigens lijkt de foto van de huidige situatie die door verzoeker is overgelegd, uit te wijzen dat er nu vier vogels in de kooi zitten en één vogel permanent is aangelijnd);
- De huisvestingssituatie voor de vogels voldoet niet.

Verzoeker stelt zich ten onrechte op het standpunt dat de eisen waar het houden van roofvogels aan moeten voldoen op grond van artikel 2.2., tiende lid, van de Wet dieren, in een algemene maatregel van bestuur moeten zijn vastgelegd. Er is door de wetgever voor gekozen om in een algemene maatregel van bestuur, het Besluit houders van dieren, doelvoorschriften op te nemen. Ik verwijs u hiervoor naar het gestelde in de reactie van 5 november j.l.

Ik wil hierbij in dit verband wijzen op de volgende uitspraak van uw College:

- ECLI:NL:CBB:2019:135 (zaaknummer 18/669)

In r.o. 10.2 wordt als volgt overwogen:

(...) Gezien de card van de door appellant gebruikte huisvesting voor de kip, de haan en de duiven in combinatie met de in het rapport van bevindingen genoemde afmetingen, acht het College aannemelijk dat deze huisvesting ongeschikt is voor deze dieren. Uit de bewoordingen en strekking van de aan hem opgelegde last was het appellant duidelijk dat de op dat moment gebruikte huisvesting voor de kip, de haan en de duiven in verband met het voorgaande onaanvaardbaar was. (...)

De maatregelen die in de last onder dwangsom zijn opgelegd, bevatten ook geen specifieke eisen voor wat betreft afmetingen waar de huisvesting van de roofvogels aan moet voldoen. Aan verzoeker is slechts opgelegd dat de vogels de beschikking over de voor de soorten geschikte verblijven moeten hebben (maatregel 2) en dat de bewegingsvrijheid niet zodanig beperkt mag zijn, dat de vogels daardoor onnodig lijden en/of letsel wordt veroorzaakt (maatregel 4). Voor de kerkuil en de Bengaalse oehoe geldt, dat er een droge huisvesting dient te worden gerealiseerd die bescherming biedt tegen nadelige weersinvloeden (maatregel 3; als de uilen inmiddels inderdaad niet meer aanwezig zijn, dan is dit niet meer van toepassing).

Uit het toezichtrapport van de LID volgt duidelijk dat de huisvesting voor alle vogels volstrekt onvoldoende is. Daarbij is de review/deskundigenverklaring als uitgangspunt gebruikt. Verzoeker heeft ook erkend dat de huisvestingssituatie onvoldoende is. Dat kan wel degelijk onnodig lijden en/of letsel veroorzaken.

Hier doet niet aan af dat roofvogels geleidelijk moeten wennen aan een nieuwe, grotere huisvesting, eventueel onder begeleiding van een deskundige, om onnodige stress te voorkomen. Dit kan geen grond vormen om een onacceptabele huisvestingssituatie langer te laten voortduren.

Ook is het permanent aangelijnd houden van roofvogels, ook al vliegen deze regelmatig zoals verzoeker stelt, niet acceptabel, omdat dit onnodig lijden en/of letsel kan veroorzaken. Ook dit volgt uit het toezichtrapport van de LID. Het aangelijnd houden aan een rail, met een grotere bewegingsvrijheid, maakt dit niet anders. Roofvogels moeten niet permanent aangelijnd verblijven. Dit volgt zowel uit de review/deskundigenverklaring als zodanig als uit de 'Sprenkelverklaring' ^{4.1.4} DVM' (bijlage 3 bij de review/deskundigenverklaring). Uit de sprenkelverklaring citeer ik de volgende zin op pagina 22:

Een gebrek aan ruimte in de thuissituatie mag nooit de reden zijn om een vogel vastgebonden te houden.

De review/deskundigenverklaring

Het is natuurlijk ongelukkig, dat de door ^{4.1.4} ondertekende deskundigenverklaring als bijlage bij het toezichtrapport is gevoegd in plaats van de review. Dat is te wijten aan een communicatiestoring.

Op twee punten wijkt de review af van de deskundigenverklaring:

- Het aanbinden aan één poot was een fout dit in de deskundigenverklaring. Dit is één van de details waar ^{4.1.4} nader naar wilde kijken. In de deskundigenverklaring ontbreekt ook een referentie voor het gestelde, terwijl deze in de review wel is toegevoegd.
- Tabel 2 op pagina 4 van de deskundigenverklaring is verwijderd omdat deze afmetingen sterk afwijken van de afmetingen als vermeld in bijlage 1, die is gebaseerd op Oostenrijkse wetgeving. Uit de referentie blijkt dat de afmetingen uit deze tabel voor koppels gelden, niet voor individueel gehouden vogels. Om verwarring te voorkomen is deze overzichtstabel verwijderd. Dit is een ander detail waar ^{4.1.4} nog naar wilde kijken. Niettemin is de tabel in feite wel relevant: het is duidelijk dat voor koppels een grotere huisvesting moet worden aangehouden dan voor individuele vogels. Verzoekers heeft thans vier vogels in een kooi. Het is duidelijk dat deze huisvesting volstrekt niet voldoet, en dat wordt ook door verzoeker erkend. ,

De review/deskundigenverklaring is tot stand gekomen in een werkgroep die hier ruim twee jaar aan heeft gewerkt. De belangrijkste inhoudelijke bijdrage, zeker ook voor wat betreft de gebruikte literatuur, is geleverd door ^{4.1.4} ^{4.1.4}

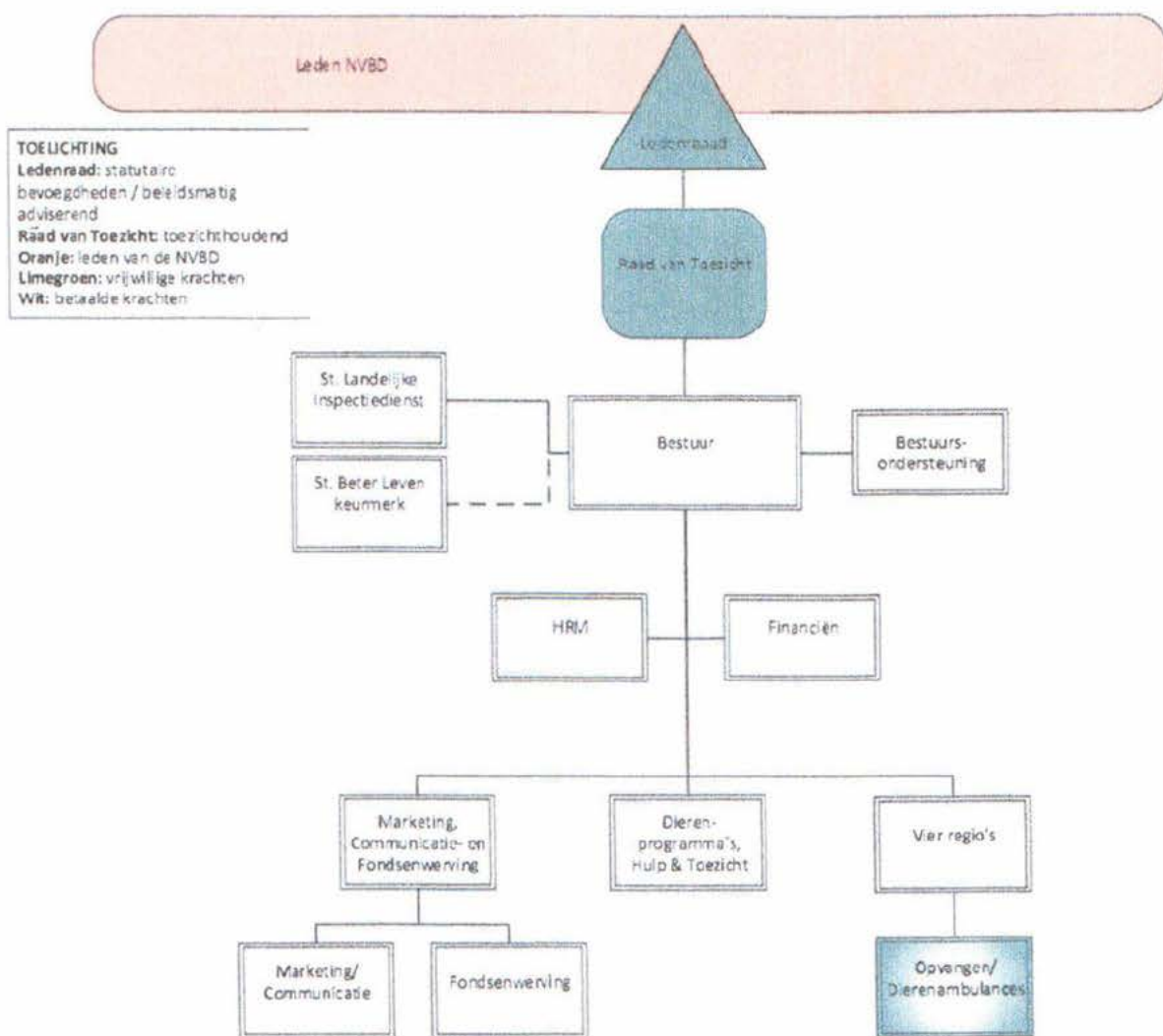
Aangezien ^{4.1.4} is er uit een oogpunt van onafhankelijkheid voor gekozen om de deskundigenverklaring door ^{4.1.4} te laten ondertekenen.

De review zal op hele korte termijn op de website van RVO worden gepubliceerd. 4.1.4 heeft haar medewerking zeker niet opgezegd. De verwachting is dat haar ondertekening spoedig zal volgen. Naar het oordeel van verweerder is de review/deskundigenverklaring op verantwoorde wijze tot stand gekomen en kan deze als gezaghebbend worden aangemerkt.

Overigens komt het voor rekening en risico van verzoeker dat hij waarschijnlijk een bouwvergunning nodig zal hebben om voldoende huisvesting te realiseren, nu hij in het centrum van 4.1.4 in de achtertuin van een rijtjeswoning roofvogels houdt. Verweerder kan er niet over oordelen, maar acht het onwaarschijnlijk dat hem daarvoor een bouwvergunning verleend zal worden.

Een verlenging van de begunstigingstermijn tot 6 weken na de beslissing op bezwaar, zou in feite geen begunstigingstermijn meer zijn, maar een onacceptabele verlening van een onacceptabele situatie.

De gemachtigde

Medewerker Buitendienst - LID

Gepubliceerd op: 9 oktober 2020

De Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming (LID) waarborgt en verbetert het welzijn van de dieren in de dagelijkse inspectiepraktijk door het bevorderen van de naleving van dierenwelzijnswetgeving door middel van inzet van haar opsporings- en toezichthoudende bevoegdheden.

De LID komt in actie na meldingen uit het eigen netwerk, van de politie en het landelijke meldpunt 144 en houdt daarnaast onafhankelijk toezicht op dierenwelzijnswetgeving. De districtsinspecteurs van de LID kunnen door middel van het bestuursrecht bepaalde maatregelen laten opleggen die gericht zijn op herstel van het dierenwelzijn van hobby- en gezelschapsdieren. Naast toezichthoudende bevoegdheden hebben de inspecteurs van de LID ook opsporingsbevoegdheden.

Voor 's-Gravenhage zijn wij op zoek naar een:

MEDEWERKER BUITENDIENST - LID

Voornamelijk verricht de vrijwillig Medewerker Buitendienst (MBD) zelfstandige inspecties en afhandeling in het geval van 'licht verstoord dierenwelzijn'. Daarnaast kan hij/zij assisteren bij de inspectiewerkzaamheden van de Districtsinspecteur (DI) en vooronderzoek en/of nacontrole op verzoek van de DI. De meldingen van 'licht verstoord dierenwelzijn' worden bij de MBD uitgezet. Naar aanleiding van deze meldingen gaat de MBD zelfstandig ter plaatse om de situatie te bekijken. Afhankelijk van aangetroffen situatie kiest de MBD, eventueel in overleg met de DI of de Binneninspectie, voor een vervolg. Met behulp van informatie van betrouwbare bronnen gaat de MBD een motiverend gesprek aan met als doel het welzijn van het dier/de dieren te verbeteren.

Het betreft een functie voor tenminste een dagdeel, zelfstandig in te delen per week. De medewerker is bij voorkeur woonachtig in Nederland. Het werkgebied is in een straal van ongeveer 30 minuten reistijd vanaf huis.

De taken:

- Zelfstandige inspecties uitvoeren;
- Ondersteunen van de districtsinspecteur;
- Verslaglegging van inspecties in LID registratiesysteem.

Wat zoeken wij?

Naast dat je de doelstellingen van de Dierenbescherming onderschrijft heb je of ben je:

- Beschikt over goed observatievermogen;
- Heeft goede communicatieve vaardigheden en is bekwaam in een de-escalerende vorm van communicatie, kan goed omgaan met conflictsituaties en agressie;
- Heeft aantoonbare basiskennis van gedrag, huisvesting, gezondheid en verzorging van (de meest gehouden) gezelschapsdieren.
- Middelbaar Beroepsonderwijs werk en denk niveau
- Werkervaring 0-3 jaar

En ben je:

- Emotioneel stabiel;
- Bewust van het feit dat de LID gebonden is aan wetgeving voor het uitvoeren van haar werkzaamheden en deze niet zo ver reikt als je zou willen;
- Zorgvuldig met persoonlijke en vertrouwelijke informatie.

Wat bieden wij?

- Een uitdagende functie in een dynamisch en inspirerend werkveld;
- De mogelijkheid om een bijdrage te leveren aan het verbeteren van dierenwelzijn;
- De mogelijkheid om je te ontwikkelen door middel van trainingen aangeboden door de LID en de Dierenbescherming;
- Reiskostenvergoeding.

Heb je vragen dan kun je contact opnemen met 4.1.4

4.1.4 (mailto:')

Vacature loopt tot:

01-01-2021

Interesse?

Druk op Solliciteer nu om te solliciteren.

Naar aanleiding van jouw reactie wordt er gekeken of er een kennismakingsgesprek zal plaatsvinden. Uiteraard hoor je dit zo snel mogelijk van ons.

Acquisitie naar aanleiding van deze vacature wordt niet op prijs gesteld.

De Dierenbescherming is een non-profit organisatie. Met de inzet van zo'n 160.000 leden en donateurs, bijna 400 betaalde medewerkers en meer dan 4.000 vrijwilligers komen wij op voor de belangen van dieren. Door voorlichting, lobby en acties werken we aan een diervriendelijke samenleving, bestrijden we dierenmishandeling, zien we toe op naleving van dierenwetgeving en

vangen we dieren in nood op. We werken aan een krachtige, professionele en zichtbare organisatie waarbij dierenwelzijn voorop staat.

SOLLICITEER NU

(144

Dierenleed

Regionaal

Contact

(tel:144)

(/in-jouw-buurt/regio-s)

414

<https://www.facebook.com/deDierenbescherming><https://www.instagram.com/dierenbescherming/><https://twitter.com/dierbescherming><https://www.linkedin.com/company/de-dierenbescherming>

414

<http://www.postcodeloterij.nl/goede-doelen/alle-goede-doelen/dierenbescherming-2.htm>**ANBI**[\(/wat-wij-doen/over-ons/organisatie/inschrijving-anbi\)](/wat-wij-doen/over-ons/organisatie/inschrijving-anbi)<https://www.cbf.nl/organisatie/dierenbescherming>

R AANGETEKENDE BRIEF NL

NL Frankering betaald €8.8

143 gr.

D

PostNL

174546

14-11-2020 15:00

NL

3SRPKS545212286

8004DE 40219

RVO
afol. Juridische Zaken
Postbus 40219
8004 DE Zwolle

V/d W

2632 EL 5

RVO - Regelingenpost

E2020111700030

Review on housing and care for birds of prey

The specific physiological and ethological needs of birds of prey and owls in relation to the conditions in which a large number of these birds are currently kept underline the necessity to set out clear and scientifically based guidelines on general care and housing standards. This document represents an important step forward in improving the conditions in which these species (raptors) are kept. Keepers will know where they stand and the supervisory authorities will know what standards a keeper must meet to comply with the existing animal welfare regulations and to safeguard the welfare of the animals¹.

The following text firstly explains the term 'animal welfare' and, based on this frame, subsequently discusses the housing and care for birds of prey, and the ensuing consequences for animal welfare. Where the term 'birds of prey' is used in this document, it also includes owls. Natural behaviour is species-typical, which means that behaviours may vary significantly depending on the species. The numbers between brackets refer to the sources.

The Animals Act and the Animal Keepers Decree

The Animals Act (*Wet dieren*) (1) constitutes the legal framework for keeping animals and provides a coherent system of rules specifically for the animal kept. The Animals Act enshrines the principle that the intrinsic value of the animal is recognised and that any violation of animal integrity, beyond what is reasonably necessary, must be avoided. The Animals Act lays down, among other things, that it is prohibited to cause an animal pain or injury, or to harm the health or well-being of the animal without good reason or in excess of what is acceptable for this reason (Section 2.1[1]). Furthermore, animal keepers are prohibited from withholding the necessary care from these animals (Section 2.2[8]). The duty of care in the Animals Act is set out in further detail in the Animal Keepers Decree (*Besluit houders van dieren*) (2). Paragraph 2 of the Decree clearly specifies which general housing and care standards an animal keeper must meet (see Annex 3). Violation of these standards may lead to the imposition of administrative or criminal measures.

Animal welfare

The Act ascribes meaning to the importance of animal health and welfare (3). Animal welfare is a broad term encompassing both the physical and mental well-being of an animal. The Utrecht University Faculty of Veterinary Medicine applies the following definition formulated by Ohl & Hellebrekers (4): *an individual is in a state of welfare if it is able to actively adapt to its living conditions and as a result reaches a state that the individual experiences as positive*.

In 1965, the Brambell Committee (EU) set out the five freedoms as general guidelines aimed at achieving more uniform animal welfare practices. The five freedoms are still applied today and interpreted according to the available and evolving scientific knowledge. They have been incorporated into the Welfare Quality® Project (2009) as recommended by the European Commission. If one or more of the freedoms described below are not upheld the animal will be unable to reach a positive state of welfare. On the other hand, if all freedoms are upheld, this does not mean that the animal will automatically reach the desired positive state. Welfare extends beyond the freedoms, which are aimed at avoiding negative experiences. To reach a state of welfare animals must be given the opportunity to experience positive emotions.

These five freedoms can never be viewed in isolation, an impediment to one freedom almost always has negative consequences for the other freedoms. In this document the most immediate consequences of violation of the Animals Act or the Animal Keepers Decree are described in terms of

---

¹ The Minister of Agriculture, Nature and Food Quality, Carola Schouten, provided notice of this document in a letter to the House of Representatives dated 4 October 2018 (28286 no. 991).

the five freedoms. In most cases, however, the freedoms of an animal that do not have a direct causal link to the violation will also be impeded.

In summary, the five freedoms of the Brambell Committee mean that the animals are free:

- (1) from hunger, thirst and malnutrition**
By ready access to fresh water and a diet to maintain full health and vigour.
- (2) from discomfort**
By providing an appropriate environment including shelter and a comfortable resting area
- (3) from pain, injury and disease**
By prevention or rapid diagnosis and treatment.
- (4) from fear and distress**
By ensuring conditions and treatment which avoid mental suffering. .
- (5) to express normal behaviour**
By providing sufficient space, proper facilities and company of the animal's own kind.

Birds of prey

Birds of prey include the various bird species that primarily eat vertebrate animals. The most popular birds kept in the Netherlands are the barn owl (*Tyto alba*), eagle owl (*Bubo bubo*), little owl (*Athene noctua*), peregrine falcon (*Falco peregrinus*), gyrfalcon (*Falco rusticolus*) and Harris hawk (*Parabuteo unicinctus*) (5). Birds of prey are characterised by, hook-tipped beaks and exceptionally strong legs with four toes, three pointing forward and one pointing backward (6; 7; 8). There are daytime (diurnal) and night-time (nocturnal) birds of prey (6; 9):

- Diurnal birds of prey belong to the order Falconiformes (8; 10), which are classified into the following families:
  - Cathartidae (New World vultures)
  - Accipitridae (such as Old World vultures, hawks, eagles and buzzards)
  - Pandionidae (ospreys)
  - Falconidae (falcons)
  - Sagittariidae (secretary birds)

The diurnal birds of prey include both birds that feed on carrion (dead animals) (the vultures – Carthartidae and some Accipitridae), and birds that hunt living prey (the majority of Accipitridae, Pandionidae, Falconidae and Sagittariidae) (6; 9).

- Nocturnal birds of prey belong to the order Strigiformes, which are classified into the following families:
  - Tytonidae (barn owls)
  - Strigidae (true owls or typical owls).

Although not all owls are predominantly active at night and some owls are active during the day or at twilight, by nature these birds generally hunt during the night and rest during the day (6; 8; 9; 11).

Housing and care

In this document the various aspects relating to the housing and care for birds of prey have been elaborated on the basis of the provisions as set out in Article 1.6 'Keeping of animals', Article 1.7 'Animal care' and Article 1.8 'Housing' in the Animal Keepers Decree (2), and the implications for the five freedoms.

1. Tethered housing

Legislation and freedoms

The freedom of movement of an animal may not be restricted in such a way that unnecessary suffering or injury is inflicted on the animal (Article 1.6(1)) and an animal must be given sufficient space for its physiological and ethological needs (Article 1.6(2)). By keeping a bird of prey tethered for a prolonged period, the animal will not be free from discomfort; pain, injury and disease; fear an distress, nor is it

free to express natural behaviour. Furthermore, if a bird is tethered without protection, it is at risk of attack by a hawk or peregrine falcon in the air above, and a dog or marten on the ground (Article 1.6(3)). The attacked bird can neither defend itself nor escape when it is tethered.

Elaboration and background

Tethered housing means keeping a bird on a leash. The animal is often tethered to a block perch or a bow perch, but this may also be a balcony or a cage, which severely restricts the bird of prey's freedom of movement and freedom of choice (12; 13; 14). Besides fear, stress and injury, prolonged tethering may also result in the bird displaying aggression towards its own kind. Tethering severely restricts the natural behaviour of owls and vultures in particular because by nature these birds walk and forage on the ground most of the time (14; 15; 16; 17; 18). Hawks, falcons and eagles are sedentary by nature when they are not hunting or want to display their prowess and their natural behaviour will be restricted to a lesser extent (compared to owls and vultures) by temporary tethered housing.

In view of the serious consequences of the restriction of freedom of movement, tethered housing is prohibited in Austria²; temporary tethering is not permitted in this country either (20). The Flemish advisory report on birds of prey kept by private persons states that a bird may be tethered only during training and the period in which it is allowed to fly freely³ (20). During the period in which these birds do not fly freely, they must be housed in an aviary (12; 21; 22). It is acceptable to tether a bird for a few hours, but only if the bird is involved in a demonstration of natural behaviour. All contact, both direct and indirect, with people or animals must be avoided on these occasions and the animal must be placed out of view (6; 23; 24). The welfare improvement resulting from flying freely during the demonstration outweighs the welfare impairment of tethering the bird for a short period of time. A bird of prey should always be tethered on both legs simultaneously, never on only one leg, with enough space to move around. This way the pressure will be evenly distributed and the risk of damage (e.g. dislocation) is limited (25).

Apart from temporary tethering during a demonstration of the natural behaviour of the bird(s), (semi-)permanent tethered housing limits the freedom of movement to the extent where unnecessary suffering is brought upon the animal. Additionally, insufficient opportunity to fulfil ethological needs is provided in (semi-)permanent tethered housing.

2. Opportunity to fly

Legislation and freedoms

The freedom of movement of an animal may not be restricted in such a way that unnecessary suffering or injury is inflicted on the animal (Article 1.6(1)) and an animal must be given sufficient space for its physiological and ethological needs (Article 1.6(2)). By not giving a bird of prey the opportunity to fly, the freedom to express its normal behaviour will be inhibited. As a result of not being able to express its normal behaviour, the animal will moreover not be able to be free from discomfort nor from pain, injury or disease.

Elaboration and background

In order to reach and maintain a healthy physical and mental state, it is essential for birds of prey to be able to carry out their natural behaviour, which crucially includes flying (12; 21). Birds must therefore be given the opportunity to fly or to continue flying unimpeded without the risk of injury (19; 26). The recommended frequency at which tethered birds are required to fly freely varies from daily to three times a week (12; 27). If birds of prey are not flown or are not given sufficient opportunity to fly, this may have negative consequences for their health and problems may occur in their metabolism, claws and general condition (6; 12). To verify whether a tethered bird has the opportunity to fly freely, the owner

² Article 11.2.1(1): birds of prey and owls may only be kept in aviaries, permanent tethering is prohibited.

³ This period means the number of consecutive weeks or months in which the trained bird of prey is allowed to fly freely at regular times, for example during the hunting season.

may be requested to release the bird to demonstrate that the bird is accustomed to handling (20). In this regard, it is important to note that under the Nature Conservation Act (*Wet natuurbescherming*), a hawk or a peregrine falcon may be flown in the field⁴ only if the keeper holds a falconry permit and has an ownership exemption for the bird. Without a falconry permit, birds may only be flown in an area not designated as a field.

3. Aviary dimensions

Legislation and freedoms

The dimensions of an animal's housing may not restrict its freedom of movement in such a way that unnecessary suffering or injury is inflicted on the animal (Article 1.6(1)) and the animal must be given sufficient space for its physiological and ethological needs (Article 1.6(2)). Undersized housing inhibits the bird of prey's freedom to express its normal behaviour. Moreover, if the dimensions of the housing are so small that the bird suffers injury, the animal cannot be free from discomfort and pain, injury and disease.

Elaboration and background

It is crucial for a bird of prey to be able to fully spread its wings. There must be sufficient space between its wing tips and the wall of the housing to prevent injury (28). As a guideline, the width and length of the housing must be at least twice, respectively thrice the bird of prey's wing span, see Annex 1 (20; 22; 28). The length of the aviary must allow the bird to make at least three wingbeats. The height of the aviary must be at least five times the bird's length to ensure that the animal has sufficient space to fly upward and downward. By taking the bird's length as the basis for the height of the aviary, the resulting height will also be sufficient for the larger bird species with a small wingspan. Furthermore, the aviary must be at least 12 m³ to provide sufficient space for the smaller birds of prey. The dimension in Annex 1 are calculated for a single or two birds. For every additional bird in the housing, 15% should be added to these dimension (29). If a bird is not listed in Annex 1, the appropriate dimensions can be calculated using the above mentioned requirements.

4. Aviary fencing

Legislation and freedoms

Any housing, including the floor, in which an animal lives and animal shelter facilities must be designed, built and maintained in such way that it does not cause the animal injury or pain and may not contain sharp edges or protuberances on which the animal can injure itself (Article 1.8(2)). Furthermore, the keeper of an animal that is kept in a building or cage must ensure that the animal cannot escape from it (Article 1.6(4)). By keeping a bird of prey in an aviary on which it can injure itself, the animal cannot be free from discomfort and pain, injury or disease.

Elaboration and background

The roof of an aviary may consist of a nylon net with some elasticity if the bird flies into it, but it must be so tight that it cannot wrap around a bird's leg (30). A suitable alternative is welded mesh with a diameter of 5 cm (for the smallest birds of prey 1.25-2.5 cm) or full-length walls (20; 29). Chicken wire and chain link are unsuitable because the bird of prey will injure itself if it flies into it (29). Given that birds of prey tend to escape regularly and therefore pose a threat to the indigenous fauna, it is advisable to provide access to the aviary via a passageway (26; 29).

5. Aviary design

5.1 Shelter facilities

Legislation and freedoms

An animal must be given sufficient space for its physiological and ethological needs (Article 1.6(2)). Furthermore, if an animal is not kept inside a building, protection must be provided against inclement

---

⁴ Section 1.1(2) of the Nature Conservation Act defines the meaning of a field.

weather, health risks and, where necessary, predators (Section 1.6(3)). A space in which an animal is kept must moreover have sufficient lighting and darkness to meet the animal's ethological and physiological needs (Section 1.8(1)). By providing a bird of prey with an unsuitable shelter facility or no shelter facility at all, it cannot be free from discomfort; fear and distress, nor to express its normal behaviour.

Elaboration and background

Birds of prey and owls have strong visual acuity and will want to keep their distance from other animals and predators, as well as unfamiliar people. Therefore it is important for birds of prey to have the possibility to retreat from human activity, other birds of prey or other stressors surrounding the housing (12) to prevent fear, distress and chronic stress. Furthermore, it is essential to take the species-typical day and night rhythms into account. For example, nocturnal animals and crepuscular animals, which are primarily active during twilight, must have a safe place to hide in daylight hours. This mainly applies to owls, which by nature have a need to rest during the day in a dark/sheltered space (12; 14; 21). It is advisable to screen off three sides of the aviary (20; 29; 26; 27; 31). The proximity of other birds of prey in the housing is not advisable because this may cause aggression and subsequent injury. Should this nevertheless be the case, the wall adjoining another aviary must be screened off with straw mats, for instance, or another type of screen material to prevent the birds from seeing each other (20; 29; 26; 27; 31).

5.2 Perching facilities

Legislation and freedoms

An animal must be given sufficient space for its physiological and ethological needs (Article 1.6(2)). If a bird of prey is not provided with a variety of perching facilities suitable for its species and its age, this may inhibit its natural roosting behaviour and moreover lead to discomfort; and to pain, injury and disease.

Elaboration and background

It is important for the bird to be able to make its own choice about sitting on a high or low perch. For birds that prefer to roost at some height it is important that at least one of the perching facilities is placed at a height of at least two metres (12; 26; 27; 29). The perching facilities must moreover be placed in such a way that the birds of prey can make maximum use of the flying space. Furthermore, the bird must be able to make its own choice on the degree to which it is exposed to sun, rain, wind; visual contact with people, animals and birds of prey (whether or not in aviaries) when roosting. (12; 26). One perching facility in a corner is not advisable because of the high risk of contamination of the wall and wing injuries (29). When choosing and installing perching facilities, besides the height, the bird's wingspan must always be taken into account and the ability of the bird to close its wings in time to prevent injury. If the perch is placed too close to the mesh or other objects, the bird of prey may damage its feathers (12).

By nature birds of prey use various types of perching facilities, which is crucial for leg health and prevents pododermatitis⁵ (32). Local pressure necrosis can occur in birds of prey that sit on unsuitable perches for a prolonged period. The resistance mechanism will not function properly on these areas of the foot sole, which makes it easier for pathogens to invade the skin and may result in the bird developing pododermatitis (6; 33). Large falcons, which by nature often stand on flat surfaces and have a relatively higher weight, are more susceptible to pododermatitis than relatively lighter weight hawks, which by nature often sit on branches (34). For this reason, large falcons and owls in any event need one flat perching surface, such as rocks or branches with a large diameter (35). To prevent pododermatitis, perches must not be too flat or unstructured, and should feature different surface

---

⁵ Pododermatitis (Bumblefoot) is a foot condition that commonly occurs in large species of birds of prey held in captivity and is characterised by abrasion, ulceration and swelling of one or more of the claws, and can ultimately result in an infection of the internal leg tissue.

structures with astroturf, sisal rope or carpet covering (19; 36). The surface should not be too hard either and must not have any sharp edges and protrusions (Annex 3). Perches that give when the bird lands on it, and perches with different, appropriate diameters are beneficial to leg health (20; 26; 29). The most suitable perching facilities for the various bird species are specified in Table 2.

Table 1: Required perching facilities for various bird species (29)

Bird species	Perching facilities
Vultures	Large, non-slip, sufficient landing area
Eagles	Large, branch-like, ample space for landing (>wingspan)
Large falcons and owls	Rock edges, branches with a large diameter, semi-circular wooden edges with coconut matting or artificial grass.
Buzzards, hawks, small birds of prey	Mixture of high and low, tree-like, thick rope

5.3 Visually wide horizon

Legislation and freedoms

An animal must be given sufficient space for its physiological and ethological needs (Article 1.6(2)). By not providing a bird of prey with a visually wide horizon, the animal will not be free from fear and distress; nor free to express its normal behaviour.

Elaboration and background

Birds of prey are predators and have a natural need for observation facilities, where they can preferably hide from view (26; 36). The bird should be able to scan at both ground and air level (18). To facilitate that need, at least one section of the roof and one upper section of at least one of the walls must be transparent and equipped with a perch (20).

5.4 Housing and substrate

Legislation and freedoms

Anyone who keeps an animal must ensure that an animal has adequate housing with sufficiently hygienic living conditions (Article 1.7(d)). In the space where the animal is kept, no materials and, where appropriate, no substrate may be used that is unsuitable or harmful to the animal (Article 1.8(3)). The housing, including the floor, in which an animal lives must be designed, built and maintained in such way that it does not cause the animal injury or pain and may not contain sharp edges or protuberances on which the animal can injure itself (Article 1.8(2)). Moreover, these materials must be able to be cleaned and disinfected easily (Article 1.8(4)). Nor may any materials and substrate be used in the space where an animal is kept that are unsuitable or harmful to the animal (Article 1.8(3)). Inadequate housing can cause the animal stress resulting in a greater risk of diseases occurring, such as Aspergillosis. Consequently, the animal cannot be free from discomfort, nor from pain, injury and disease.

Elaboration and background

Unsuitable substrate plays a large role in the development of Aspergillosis⁶, one of the most devastating and fatal diseases among birds of prey (6; 23; 37; 38). Some species, including gyrfalcons, are particularly susceptible to developing Aspergillosis (27). *Aspergillus* spp. (fungus) grow fast in damp substrates (such as bagasse, hay, straw, sawdust or wood shavings) and spores spread easily in a dusty space (29; 38). It is therefore advisable to use coarse material (such as pebbles, pea gravel, natural peat, grass and sand) as a substrate and to clean up the remains of food and plants as well as faeces regularly (26; 27; 36; 38; 39). The remains of uneaten food must be removed on a daily basis (without creating unrest), except when the birds are rearing chicks (29). Where the substrate can be

⁶ A fatal disease in the respiratory system caused by *Aspergillus* spp. (a specific group of moulds). The symptoms are general signs of illness (ruffled feathers and restlessness), rapid breathing, panting, exhaustion, weight loss and lack of appetite (38).

biologically cleansed (for example, when using green vegetation), cleaning need only take place two to three times a year (31; 40). Housing with a solid roof and a substrate consisting of coarse sand, stones, earth or bark cover that readily absorb faeces and urine must be thoroughly cleaned more often to prevent disease and soiled feathers (31).

6. Natural predatory behaviour and food

Legislation and freedoms

An animal must be given an adequate amount of healthy food that is suitable for its species and its age in a manner that is appropriate for the animal's stage of development (Article 1.7(e)). Moreover, an animal must be given sufficient space for its physiological and ethological needs (Article 1.6(2)). If these standards are not met, the animal cannot be free from thirst, hunger or malnutrition; discomfort; or disease. Furthermore, an inadequate method of feeding the animal can inhibit the expression of normal behaviour and consequently cause fear and distress.

Elaboration and background

It is important for birds of prey to be able to perform their natural predatory behaviour and to be fed a balanced diet containing the right quality and quantity of food. The inability to perform natural predatory behaviour can induce stereotypical behaviour. For example, if Harris hawks cannot pluck their prey, they have a higher risk of feather-damaging behaviour (41). The diet of a bird of prey must consist of complete prey animals suitable for its species and its age to prevent nutritional deficiencies, a key factor of which is variety (6; 21; 27). Table 3 states the natural prey of the most popular birds of prey kept.

Table 2: Natural prey of the most popular birds of prey kept (5)

Bird species	Natural prey
Barn owl	Mice, birds, amphibians, invertebrate animals
Eagle owl	Mice, rats, small mammals, birds, fish
Little owl	Insects, earthworms, mice, birds, amphibians, reptiles
Peregrine falcon	Birds, small mammals, amphibians, lizards, insects, fish, carrion
Gyrfalcon	Birds, small mammals
Harris hawk	Small mammals, birds, lizards

Feeding an animal with unsuitable food reduces its level of resistance and increases the risk of infections occurring, and poor or non-recovery from injury. The correct diet plays an important role in preventing various infections, including pododermatitis (32). Moreover, it plays an important role in preventing nutritional deficiencies that may lead to metabolic and other disorders. When birds of prey are fed with prey animals without bones, their beaks will not wear down sufficiently and may cause nutritional secondary hyperparathyroidism (NSH, a metabolic disorder that leads to fragile bones that break easily). If more than 10% of the bird's diet consists of muscle meat, a calcium + vitamin D3 supplement must be added to the food (26; 35). It is important to ensure that the animal actually takes in the supplements. On account of the risk of infection and the lack of certain vitamins and minerals, feeding the bird only with day-old chicks does not form a balanced diet containing the right quality and quantity of food, and for this reason is inadequate (26; 29; 31). When feeding the animal with day-old chicks or fish, it is important to supplement thiamin (42).

Feeling around the breastbone (and breast muscles) of birds of prey provides a good indication of their body condition (nutritional status) and whether they are receiving the right nutrition (43; 44). If the bird's breastbone cannot be felt (or is difficult to feel), the bird is too fat. The bird's body condition is good if its breastbone can be felt but is not too sharp. The bird may be too thin if its breastbone feels too sharp (44; 45; 46; 47). However, a good nutritional status does not mean that the animal has no specific nutritional deficiencies.

7. Water

Legislation and freedoms

An animal must have access to an adequate amount of water of appropriate quality (Article 1.7(f)). By not providing a bird of prey access to fresh drinking/bathing water of appropriate quality that is suitable for its species and its age, the animal cannot be free from thirst, hunger or malnutrition; discomfort; pain, injury and disease, and its freedom to express normal behaviour will be inhibited.

Elaboration and background

Normally, birds of prey largely meet their need for water by taking it from their digested food. As a result, they rarely drink water (26; 31). Although birds of prey do not drink regularly, they do drink from time to time, especially when they are young, during warm weather or when they are ill (29). A bird must therefore always have access to clean and fresh drinking water (6; 20; 29; 31). Moreover, the easily cleanable water container must be placed in a location where it cannot be contaminated by the droppings of a bird perched above it (48).

As some birds of prey enjoy bathing, besides drinking water, freshwater for bathing should also be available in a shallow container with a non-slip surface (27; 26; 29; 31). Water baths must be refreshed at least once a week, and three times a week to daily during the summer months to prevent the growth of algae (6; 29). As soon as there is a chance of frost, the bathing water must be removed to prevent wing tip oedema occurring caused by frozen wet plumage (6; 49).

Dehydration can be identified in birds of prey based on the degree of elasticity of the skin (skin turgor), the beak and the eyes. It is visually difficult to observe dehydration of 5% and less when skin turgor is even less than one second (44; 50). A larger degree of dehydration (5-10%) can be identified by dry mucous membrane, an increase in skin turgor, glazed over eyes and the appearance of more wrinkles in the naked skin around the beak (50). If dehydration increases to more than 10%, the situation of the bird of prey is life-threatening. At this stage, skin turgor increases substantially, the skin on the toes wrinkles and the heart rate rises (44; 50). Slight weight loss may also indicate dehydration (44).

8. Weather influences and temperature

Legislation and freedoms

An animal must be given sufficient space for its physiological and ethological needs (Article 1.6(2)) and an must be provided protection against inclement weather, health risks and - where necessary - predators, if it is not kept inside a building (Article 1.6(3)). By insufficiently protecting a bird of prey against the cold or heat, the animal cannot be free from discomfort and pain, injury, disease and fear and distress (the bird's inability to protect itself against climate influences is a clear stressor).

Elaboration and background

Although birds of prey generally have good cold tolerance, they must be protected against extreme weather conditions. Birds of prey must have the possibility to determine for themselves to what extent they are exposed to weather influences. This means that they must have the possibility to sit in, as well as take shelter from the rain, wind and sun (6; 12; 18; 20). Every species has different needs. For example, gyrfalcons are sensitive to heat and have a strong need for shade whereas as Harris hawks have a need for sunlight (6). Subtropical species such the Harris hawk are most susceptible to problems due to cold (6; 29; 51). Frostbite affects their toes and sometimes their foot, leg and wing tip. The symptoms of frostbite range from slight redness or swelling to gangrene in more severe cases (52). If frostbite occurs, the housing has not provided the required protection (52;53).

For the above reasons, it is advisable to house birds of prey in an aviary with partly solid roofing made of water-resistant, non-translucent material (such as fibre concrete or bitumen) and partly transparent roofing spanned with netting or mesh (20; 29). Steel, tin and large surfaces of transparent roofing material are unsuitable due to humidity and condensation. If the entire roof of the aviary is open, a shelter

must be provided (26). The shelter must be draught-free and enable the bird to shelter comfortably from weather influences. Depending on the species, the shelter must be frost-resistant, or a fully or partly heated indoor facility will need to be provided (see Annex 2).

9. Ventilation

Legislation and freedoms

Anyone who keeps an animal must ensure that an animal receives sufficient fresh air and oxygen (Article 1.7(g)). By not providing a bird of prey with fresh air, the animal cannot be free from discomfort and pain, injury or disease.

Elaboration and background

The space in which a bird of prey is kept must be sufficiently ventilated. Poor ventilation promotes the rapid growth of moulds, including Aspergillosis (38). Furthermore, dust and smoke seriously affect birds of prey due to the physiology of their respiratory system. Any space in which a bird of prey is kept (including an indoor space), must have sufficient fresh air and the fresh air provided may not be dusty or smoky. Birds of prey should therefore (in addition to the requirements applicable to housing and ground cover) preferably be housed outdoors (26).

10. Imprinting and socialisation

Legislation and freedoms

To ensure the proper development of an animal, it is essential to feed the animal with an adequate amount of healthy food that is suitable for its species and its age in a manner that is appropriate for the animal's stage of development (Article 1.7(e)). Furthermore, an animal must be given the opportunity to meet its ethological needs (1.6(2)). By not allowing a bird of prey to be reared and fed by the parent animals, it cannot be protected from physical or physiological discomfort, from pain, injury and disease, from fear, distress and chronic stress and it will be inhibited from carrying out its natural behaviour.

Elaboration and background

An animal must be given the opportunity to develop and carry out species-typical behaviour, i.e. a bird of prey must be able to develop and live as a bird of prey. To that end, it is important, among other things, that the animal is reared in the proper manner (i.e. by the parent animals), does not regard humans as its own kind and that it is housed with its own kind in a stable living environment, if that is the bird's natural inclination. Furthermore, it is essential to provide the appropriate enrichment for mental stimulation and to enable the animal to carry out natural playing, foraging and exploratory behaviour (54).

Development of species-typical behaviour

Species-typical behaviour is partly genetically determined, the animal will be able and will want to carry out this behaviour, irrespective of learning moments and the environmental factors. Examples of such instinctive behaviour are hunting and migration (23). The phases in which the bird is taught other types of behaviour must be carried out in the proper manner to ensure that bird can develop and express the full repertoire of species-typical behaviours.

During the imprinting period, the bird learns species-typical behaviour that is essential for its future functioning, among other things, relating to partner and species recognition, the development of various types of fear and how the bird deals with new situations. Hand-rearing chicks disrupts this learning process and will limit the bird's ability to learn and develop natural behaviour, and to act naturally towards members and non-members of its own species. The animals will be incorrectly imprinted as a result of hand-rearing and will regard humans as their own kind. A bird may consequently develop aggressive behaviour towards the animal carer or members of its own species, vocalise excessively, direct sexual behaviour towards humans, be overanxious and attempt to defend its food (12; 23; 55; 41). In summary, the physiological and ethological needs of hand-reared birds of prey and owls will be

permanently impaired (23). In this context, it can therefore be concluded that hand-rearing cannot be permitted within the scope of the current regulations. Only in exceptional cases, for instance due to illness of the youngster or the parent animal, or if the parent animal abandons the youngster or displays aggression, it may be necessary to hand-feed the animal or to supplement its feed for a brief period of time. The period of supplemental feeding should be as short as possible and preferably limited to a few days (4-5). The parents or the surrogate parents should subsequently take over feeding and rearing the youngster. The parents' non-acceptance of the youngster because they have not been socialised and have not learned to carry out their natural behaviour provides no reason to maintain hand-rearing.

During the socialisation period, it is crucial for the youngster to be reared by, and have contact with the parent animals. The period in which the youngsters become more mobile, fledge and wean off is particularly important – this is the period in which the birds have to learn how to fly to become more independent and to familiarise themselves with the surrounding environment. This period is often between the sixth and ninth week of life, but may differ according to the species (23; 24). If a bird is not socially reared by the parent animals (and in the presence of its own kind), there is a real risk that the animal will show deviant behaviour for the rest of its life, such as begging behaviour and aggression towards human beings, and be incapable of mating with its own species (23).

During the learning phase, a bird expands its learning repertoire by learning according to the principles of habituation, classical and operant conditioning, association and trauma. In most cases, the behaviour learned during this period is reversible but it may be irreversible, depending on the severity of the trauma, psychological or otherwise.

11. Social interaction

Legislation and freedoms

An animal must be given sufficient space for its physiological and ethological needs (Article 1.6(2)) and if an animal is not kept inside a building, protection must be provided against inclement weather, health risks and, where necessary, predators (Article 1.6(3)). By not housing a bird of prey in the appropriate social context, the animal cannot be free from discomfort; pain, injury and disease; fear and distress, nor to express normal behaviour.

Elaboration and background

The majority of birds of prey are generally regarded as solitary birds and find it difficult to tolerate other individuals of their own species (26; 31; 35; 41). This does not apply to the Harris hawk, for instance, a group animal that should not be kept in solitary housing. If this occurs, there is a higher risk that the animal will start feather-plucking (41). By contrast, housing birds of prey which are solitary by nature, in pairs or in groups can create problems: birds of prey held in captivity are unable to escape, for instance, when hierarchical confrontations occur (12; 23; 56). However, if birds are housed together, there may not be any signs of deviant behaviour, such as aggression towards each other. If this is the case, the animals must be separated and housed separately. Table 4 shows the natural lifestyle of the various birds of prey.

Table 3: Natural lifestyle of various species of birds of prey

Lifestyle	Species of birds of prey
Solitary	Eagle owl (57), peregrine falcon (58; 59) and gyrfalcon (59)
Pairs	Barn owl and little owl (57; 60)
Group	Harris hawk, black vulture, black caracara (27; 35; 56; 57)

12. Knowledge and skills

Legislation and freedoms

The keeper of a bird of prey must ensure that it is cared for by a person who possesses the required knowledge and skills for the provision of care (Article 1.7(a)) and that it is placed under the supervision of a person who is clearly capable of caring for the animals (Article 1.7(b)).

Elaboration and background

A keeper of a bird of prey must be able to prove that they possess the minimum required knowledge and skills for the species they keep. In addition, anyone who cares for the animals must possess the required knowledge and skills for the provision of care. In any event, the keeper/carer must be capable of capturing and holding the bird of prey according to good practices. The moment that keepers or carers are unable to demonstrate that they possess the required knowledge and skills, they are in breach of the law and may not keep or care for the animals. In addition, any person holding a falconry permit as referred to Chapter 3 of the Nature Conservation Regulations (*Regeling natuurbescherming*) (60) must be able to demonstrate that they possess the required knowledge and skills. Holding such a permit does not exempt the keeper from this legal requirement.

13. Health

Legislation and freedoms

Anyone who keeps an animal must ensure that an animal that appears to be ill or injured receives care immediately in the appropriate manner to (Article 1.7 under c). By not doing so, the animal cannot be free from discomfort, nor from pain, injury and disease. Following on from this, the animal can neither be free from fear and distress, nor free to express normal behaviour.

Elaboration and background

Injuries and damage to a bird signify inadequate housing or treatment (12; 61). Table 5 lists a number of key indicators for a healthy bird of prey and deviations in its plumage, eyes, beak, naked skin around the beak, legs, talons, excrement, breathing and posture.

Table 4: Health assessment of a bird of prey (6)

Indicator	Healthy bird of prey	Deviations
Plumage	Clean, tight with rounded edges	Dirty, damage/injuries, breakages and ruffled
Eyes	Round, clear, clean and dry	Glazed, full or partial eyelid closure and eye discharge
Beak	Normal length, leading to a sharp point	Damage/injury and deformity
Naked skin	Bright yellow	Damage/injury
Legs	Clean and bright yellow	Discolouration, missing scales, swelling and ulcers on the pad of the foot (bumblefoot)
Talons	Evenly curved with sharp points	Deformity, too long and missing toenails
Excrement (faeces)	Black point with white (liquid) uric acid (in some cases with a reddish pigment). The black point is bright green in a fasting bird.	Deviating colours such as yellow, yellow-green or blood stains
Breathing	10-15 times per minute, breathing should hardly be visible	The tail and/or wings move together with each breath
Posture	Upright, nearly vertical	Sagging, drooping wings, leaning on one foot

14. Use of birds of prey during events, flying and hunting demonstrations

Legislation and freedoms

The freedom of movement of an animal may not be restricted in such a way that unnecessary suffering or injury is inflicted on the animal (Article 1.6(1)) and an animal must be given sufficient space for its physiological and ethological needs (Article 1.6(2)). Anyone who keeps an animal must ensure that an animal is given an adequate amount of healthy food that is appropriate for its species and its age (Article 1.7, under e). When using a bird of prey during events, there is a higher risk of discomfort; pain, injury and disease; fear and distress, and inhibiting the animal from expressing normal behaviour.

Elaboration and background

Using birds of prey during events and flying and hunting demonstrations is permitted, as the situation and possibly occurring welfare impairment(s) during such an event is temporary. However, if an animal is frequently burdened with activities during which the following preconditions are not met, there is a high risk of long-term welfare impairment⁷. The interests of not impairing the welfare of the animals outweighs the interests of the animal keeper in putting the animals on show (without complying with the preconditions imposed)

The following preconditions must be met during an event:

1. Only birds of prey that by nature hunt for living prey (the Pandionidae, Accipitridae [except for the carrion eaters/vultures], Falconidae, Sagittariidae and the Strigiformes [except for the eagle owl]) (6; 11) may be used for hunting demonstrations.
2. Truly nocturnally active birds may not be used during the daytime because this is incompatible with the species-typical behaviour of these birds. However, it should be noted that not all owls are truly nocturnally active: some of the owls, such as the little owl, are also active during the daytime or during twilight (8; 57).
3. The purpose must be to use all the animals involved for a flying or hunting demonstration.
4. Animals that are not flown may be tethered to a bow perch for a maximum of two hours.
5. Tethering for a short period of time must take place out of view and not in direct or indirect contact with other animals (including other birds of prey), crowds of people or flashlights. It is important to ensure that there is a protected/shelter facility and the animal has the option of retreating.
6. Stressors, including flashlights at a short distance from the animals, direct contact with other animals and other people must also be avoided during the flying or hunting demonstration. It is never permitted to shine a flashlight directly into the eyes of the bird.
7. Despite complying with the preconditions imposed, the moment that an animal nevertheless shows signs of stress, it must be secluded.

---

⁷ These preconditions have been set based on ethical considerations, in which the scientific literature related to stressors for birds of prey are taken into account.

Bibliography

1. Animals Act (*Wet dieren*) provides an integrated framework of rules on kept animals and related subjects BWBR0030250.
2. Animal Keepers Decree (*Besluit houders van dieren*), containing rules relating to animal keepers, BWBR0035217.
3. Explanatory memorandum to the Bill on the Animals Act, House of Representatives, 2007-2008, 31 389, no. 3.
4. Hellebrekers, Ohl &. 2009, Tijdschrift voor Diergeneeskunde.
5. Hubert, J. (2012) Welzijn van roofvogels, onderzoek naar het welzijn van roofvogels in gevangenschap in Nederland.
6. Redig, P.T., Cruz-Martinez L. (2009) Handbook of Avian medicine. Chapter 9: Raptors, pp 209-242.
<https://doi.org/10.1016/B978-0-7020-2874-8.X0001-6>
7. Nicolai, J. (1994) Roofvogels en uilen. Thieme, Baarn.
8. van den Brink, H. (1999) Roofvogels en uilen in Europa. Rebo Productions, Lisse.
9. Commission Regulation (EC) no 1332/2005 of 9 August 2005 amending Council Regulation (EC) No 338/97 on the protection of species of wild fauna and flora by regulating trade therein.
10. Hackett, S.J. (2008) A phylogenomic study of Birds reveals their evolutionary history. *Science* 320(5884):1763-1768, doi: 10.1126/science.1157704.
11. LICG. Information leaflet on the barn owl. 2010. www.licg.nl/media/1496/kerkuil_bijsluit6_0t.pdf.
12. Peeters, E. (2008) Het houden van roofvogels in gevangenschap bij particulieren (versie 3). In opdracht van de Raad voor Dierenwelzijn België.
13. Heidenreich, B. (2008) The ethics of Animal Training and Handling. The International Association of Avian Trainers and Educators Conference.
14. Parry-Jones, J. (2001) Training birds of prey. David & Charles publishers, Newton Abbot.
15. International Association of Avian Trainers and Educators (2008) Position statement: tethering birds.
www.aazk.org/wp-content/uploads/IAATE-PositionStatement-Tethering.pdf.
16. Ford, S., Chitty, J., Jones, M. (2007) Raptor medicine and case management. Annual conference Association of Avian Veterinarians, pp. 135-150.
17. Department for Environment, Food & Rural Affairs (2004) Secretary of state's standards of modern zoo practice. Appendix 8 - specialist exhibits. <http://archive.defra.gov.uk/wildlife-pets/zoos/documents/zoo-standards/app8.pdf>.
18. African Raptor Trust (2008) Raptor exhibition guidelines.
www.africanraptor.co.za/cms/uploads/docs/Raptor%20Exhibition%20Guidelines.pdf.
19. Verordnung der Bundesministerin für Gesundheit über die Haltung von Wirbeltieren, die nicht unter die 1. Tierhaltungsverordnung fallen, über Wildtiere, die besondere Anforderungen an die Haltung stellen und über Wildtierarten, deren Haltung aus Gründe.
20. Raad van Dierenwelzijn (2009) Advies Roofvogels houden in gevangenschap.
www.lne.be/sites/default/files/atoms/files/Het%20houden%20van%20roofvogels%20door%20particulieren%20-%20Advies%20%282009%29.pdf.
21. Brücher, H. (1995) Mindestanforderungen an die Haltung von greifvögeln und eulen.
www.bmel.de/SharedDocs/Downloads/Tier/Tierschutz/GutachtenLeitlinien/HaltungGreifvoegel.pdf?__blob=publicationFile.
22. Fox, N.C., Chick, J. (2007) Falconry in the United Kingdom: an audit of the current position prepared by the Hawk board. Hawk Board Publications.
23. Park, F. (2003) Behavior and Behavioral Problems of Australian Raptors in Captivity. *Seminars in Avian and Exotic Pet Medicine* 12(4):232-241, doi: 10.1053/S1055-937x(03)00038-0.
24. Berg, S. (2009) Der wildvogelpatient - Statistische untersuchungen zum medizinischen, organisatorischen und finanziellen aufwand für die versorgung von verletzten wildvögeln.
25. Arent, L.R. (2007) Raptors in captivity: guidelines for care and management. Hancock House.
26. Working group on refinement (2011) Fifth report of the BVA/WF/FRAME/RSPCA/UFAW joint working group on refinement. Laboratory birds: refinements in husbandry and procedures. Ch 18 Birds of prey (Falconiformes and Strigiformes). *Laboratory Animals* 35(1): 73-77.
27. Vanommeslaeghe, K. (2007) Dit is valkerij, Roofvogels en mensen, theorie en praktijk. Kune.
28. EAZA Falconiformes and Strigiformes Taxon Advisory Group (2016) Husbandry and Management Guidelines for Demonstration Birds. Version 1.9.
29. Forbes, N.A. (2002) Captive raptor propagation. *Veterinary Clinics of North America: Exotic Animal Practice* 5(3):649-676, doi: 10.1016/S1094-9194(02)00009-9.

30. Forbes, N.A., Parry-Jones, J. (1996) Management and husbandry (raptors). Manual of Raptors, Pigeons and Waterfowl. Cheltenham, UK: BSAVA, pp. 116-128.
31. Hammer, W., et al. (1989) Empfehlungen zur tierschutzgerechten haltung von greifvögeln und eulen. Tierärztliche Praxis 17:59-70.
32. Rodriguez-Lainz, A.J., Hird, D.W., Kass, P.H., Brooks, D.L. (1997) Incidence and risk factors for bumblefoot (pododermatitis) in rehabilitated raptors. Preventative veterinary medicine 31(3-4): 175-184. DOI: 10.1016/s0167-5877(96)01137-3
33. Forbes, N.A. (2016) Bumblefoot surgery and management. Great Western Exotic Vets www.gwexotics.com/wp-content/uploads/2016/04/Bumblefoot-management-and-surgery.pdf.
34. Remple, J.D. (2006) A multifaceted approach to the treatment of bumblefoot in raptors. Journal of Exotic Pet Medicine 15(1):49-55. DOI: 10.1053/j.jepm.2005.11.003
35. Forbes, N.A., Flint, C. (2000) Raptor Nutrition. Campaign for falconry. Gloucestershire, UK: Landsdown Veterinary Surgeons.
36. Gibson, M.J. (1996) The ABC's of housing raptors. Journal of Wildlife Rehabilitation 19:23-31.
37. Orosz, S.E. (2000) Overview of aspergillosis: pathogenesis and treatment options. Seminars in Avian and Exotic Pet Medicine 9(2):66-74. <https://doi.org/10.1053/AX.2000.4618>
38. Joseph, V. (2000) Aspergillosis in raptors. Seminars in Avian and Exotic Pet Medicine 9(2):59-65. <https://doi.org/10.1053/AX.2000.4617>
39. Richter, T. (2006) Mindestanforderungen an die haltung von greifvögeln. Tierärztliche Vereinigung für Tierschutz.
40. Miller, E.A. (2000) Minimum standards for wildlife rehabilitation. Third edition. St. Cloud MN, USA: National Wildlife Rehabilitators Association.
41. Jones, M.P. (2001) Behavioral aspects of captive birds of prey. Veterinary Clinics of North America: Exotic Animal Practice 4(3):613-632. [https://doi.org/10.1016/S1094-9194\(17\)30026-9](https://doi.org/10.1016/S1094-9194(17)30026-9)
42. Huckabee, J.R. (2000) Raptor Therapeutics. Veterinary Clinics of North America: Exotic Animal Practice 3(1):91-116. doi: 10.1016/s1094-9194(17)30096-
43. Mikula, F. (2010) Free flight training for raptors for release: why don't they just fly away? Wombat Awareness Organisation. Adelaide: National Wildlife Rehabilitation Conference. www.awrc.org.au/uploads/5/8/6/6/5866843/mikula_raptors.pdf.
44. Hentz, P.S. (2004) Wildlife critical care manual: the first twenty-four hours. Red Creek Wildlife Center. <https://redcreekwildlifecenter.com/wcc.pdf>.
45. Bedrosian, B.E., St. Pierre, A.M. (2007) Frequency of injuries in three raptor species wintering in Northeastern Arkansas. The Wilson journal of Ornithology 119(2):296-298. DOI: 10.1676/05-124.1
46. Daut, E.F. (2010) Raptor nutrition and emaciation management. Wildlife Center of Virginia. www.wildlifecenter.org/wp/wpcontent/uploads/2010/02/Raptor-Emaciation-Management-and-Nutrition.pdf.
47. Blair, S.K. (2000) Caring for raptors (birds of prey). 7th edition. Bird care & conservation society. www.birdcare.asn.au/pdf/raptors.pdf.
48. Bertram, C. (2003) Retrospektive Analyse von Datensätzen über Erkrankungen und Todesursachen von Greifvögeln in Zoologischen Gärten unter besonderer Berücksichtigung ihrer Haltung. Wettenberg: VVB Laufersweiler Verlag.
49. Forbes, N.A. (2016) Wing tip oedema and dry gangrene syndrome in raptors. Great Western Exotic Vets. www.gwexotics.com/wp-content/uploads/2016/04/Wing-tip-oedema-raptors.pdf.
50. Heatly, J.J., Marks, S. Mitchell, M. Tully, T. (2001) Raptor emergency and critical care: therapy and techniques. Compendium on Continuing Education for the Practicing Veterinarian 23(6):561-570.
51. Harris, L.W. (2002) The Harris hawk: management, training and hunting. Swan Hill Press.
52. Degernes, L.A. (1995) Trauma medicine. Avian medicine: principles and application. Lake Worth: Wingers Publishing, p. 417-433.
52. Hudelson, S. and Hudelson, P. Dermatology of raptors: a review. Seminars in Avian and Exotic Pet Medicine. 1995. Vols. 4(4):184-194.
53. Hudelson, S., Hudelson, P. (1995) Dermatology of raptors: a review. Seminars in Avian and Exotic Pet Medicine 4(4):184-194. [https://doi.org/10.1016/S1055-937X\(05\)80016-7](https://doi.org/10.1016/S1055-937X(05)80016-7)
54. Tyler, E.T. (2018) Enrichment preferences of raptors at Elmwood Park Zoo. Journal of Zoo Biology 1(1): 21-27. DOI: 10.33687/zoobiol.001.01.2239
55. Barn Owls Trust (2010) Considering a captive barn owl? www.adlib.ac.uk/resources/000/102/643/No_30.pdf.
56. Mebs, T., Scherzinger, W. (2000) Uilen van Europa. Tirion natuur, Baarn.
57. Ratcliffe, D. (1993) The peregrine falcon seconded. 2nd edition. T. & A.D. Poyser, London.
58. Ferguson-Lees, J., Christie, D.A. (2001) Raptors of the world. Christopher Helm, London.

59. del Hoyo, J., Elliott, A., Sargatal, J. (1994) Handbook of the birds of the world. Volume 2: new world vultures to guineafowl. Lynx Edicions, Barcelona.
60. Nature Conservation Regulation (*Regeling natuurbescherming*) containing rules for the implementation of the Nature Conservation Act (*Wet natuurbescherming*) and the Nature Conservation Decree (*Besluit natuurbescherming*), BWBR0038668.
61. Burke, H.E., Swaim, S.E., Amalsadvala, T. (2002) Review of wound management in raptors. Journal of Avian Medicine and Surgery 16(3):180-191. [https://doi.org/10.1647/1082-6742\(2002\)016\[0180:ROWMIR\]2.0.CO;2](https://doi.org/10.1647/1082-6742(2002)016[0180:ROWMIR]2.0.CO;2)

Annex 1: Minimum dimensions of housing for 1-2 birds of prey

These dimensions are suitable for 1-2 birds and are based on the following calculation:

$L \times W \times H = 3 \times \text{wing span} \times 2 \times \text{wingspan} \times 5 \times \text{bird length}$, with a minimum of 12 m³ (20;22;28). For every additional bird in the housing, 15% should be added to these dimension (29).

Species	Length (cm)	Wing span (cm)	Minimum dimensions of accommodation (m) based on wingspan and length of the bird, rounded to 0.50 m (LxWxH - content)
Osprey	60	167	5.0 x 3.5 x 3.0 - 52.5 m ³
Black-winged kite	36	88	2.5 x 2.0 x 2.0 - 10 m ³ - 12 m ³
Black kite	58	153	4.5 x 3.0 x 3.0 - 40 m ³
Red kite	72	171	5.0 x 3.5 x 3.5 - 57.8 m ³
Brahminy kite	51	125	4.0 x 2.5 x 2.5 - 25 m ³
White-tailed eagle/sea eagle	92	244	7.5 x 5.0 x 5.0 - 187 m ³
Bald eagle	75	230	7.0 x 4.5 x 4.0 - 126 m ³
White-bellied sea eagle	70	220	6.5 x 4.5 x 3.5 - 94.5 m ³
Pallas's fish eagle	80	205	6.0 x 4.0 x 4.0 - 96 m ³
Steller's sea eagle	100	250	7.5 x 5.0 x 5.0 - 187 m ³
Bearded vulture	125	275	8.0 x 5.5 x 5.5 - 242 m ³
Egyptian vulture	65	170	5.0 x 3.5 x 3.5 - 61 m ³
Griffon vulture	110	265	8.0 x 5.5 x 5.5 - 257 m ³
Rüppell's vulture	105	255	7.5 x 5.0 x 5.5 - 206.3 m ³
Short-toed snake eagle	69	178	5.5 x 3.5 x 3.5 - 67 m ³
Hen harrier	55	118	3.5 x 2.5 x 3.0 - 26.3 m ³
Hawk	64	120	3.5 x 2.5 x 3.0 - 26.3 m ³
Eurasian sparrowhawk	41	80	2.5 x 1.5 x 2.0 - 7.5 m ³ → 12 m ³ minimum
Common buzzard	56	136	4.0 x 2.5 x 3.0 - 30 m ³
Long-legged buzzard	58	155	4.5 x 3.0 x 3.0 - 40 m ³
European honey buzzard	59	135	4.0 x 3.0 x 3.0 - 36 m ³
Bonelli's eagle	65	165	5.0 x 3.5 x 3.5 - 61 m ³
Greater spotted eagle	69	177	5.5 x 3.5 x 3.5 - 67 m ³
Golden eagle	93	177	5.5 x 3.5 x 4.5 - 86.6 m ³
Eastern imperial eagle	83	205	6.0 x 4.0 x 4.0 - 96 m ³
Lesser spotted eagle	65	168	5.0 x 3.5 x 3.5 - 61 m ³
Tawny eagle	72	185	5.5 x 3.5 x 3.5 - 67 m ³
Verreaux's eagle	88	210	6.5 x 4.0 x 4.5 - 117 m ³
Lanner falcon	50	105	3.0 x 2.0 x 2.5 - 15 m ³
Saker falcon	55	129	4.0 x 2.5 x 3.0 - 30 m ³
Merlin	23	69	2.0 x 1.5 x 1.0 - 3M3 → 12 m ³ minimum
Eleonora's falcon	42	104	3.0 x 2.0 x 2.0 - 12 m ³
Peregrine falcon	51	113	3.5 x 2.5 x 2.5 - 22 m ³
Gyr falcon	63	134	4.0 x 3.0 x 3.0 - 36 m ³
Eurasian hobby	35	84	2.5 x 1.5 x 2.0 - 7.5 m ³ → 12 m ³ minimum
Common kestrel	37	78	2.5 x 1.5 x 2.0 - 7.5 m ³ → 12 m ³ minimum
Red-footed falcon	34	76	2.5 x 1.5 x 1.5 - 5.6 m ³ → 12 m ³ minimum
Barn owl	39	95	3.0 x 2.0 x 2.0 - 12 m ³
Short-eared owl	40	105	3.0 x 2.0 x 2.0 - 12 m ³
Long-eared owl	37	98	3.0 x 2.0 x 2.0 - 12 m ³
Boreal owl	27	62	2.0 x 1.5 x 1.5 - 4.5 m ³ → 12 m ³ minimum
Little owl	27	57	2.0 x 1.0 x 1.0 - 2.0 m ³ → 12 m ³ minimum
Eagle owl	73	170	5.0 x 3.5 x 3.5 - 61 m ³
Eurasian pygmy owl	19	39	1.0 x 1.0 x 1.0 - 1 m ³ → 12 m ³ minimum
Eurasian scops owl	21	54	1.5 x 1.0 x 1.0 - 1.5 m ³ → 12 m ³ minimum
Tawny owl	43	96	3.0 x 2.0 x 2.5 - 15 m ³
Great grey owl	68	148	4.5 x 3.0 x 3.5 - 47.2 m ³
Ural owl	59	124	4.0 x 2.5 x 3.0 - 30 m ³
Northern hawk-owl	43	82	2.5 x 1.5 x 2.0 - 7.5 m ³ → 12 m ³ minimum
Snowy owl	65	150	4.5 x 3.0 x 3.5 - 47.2 m ³

Annex 2: Temperature regulations for birds of prey (19)

Cat. Temperature regulations

- I** Completely winter hardy, only needs protection against rain and wind.
II Can withstand severe frost, an unheated shelter/hiding place or nest box is sufficient.
III Not completely frost insensitive, needs a frost-free and draught-free indoor space.
IV Frost sensitive, needs an heated indoor space with a temperature above +10°C.

* Should only be housed in a heated indoor aviary.

Family/genus	Species (Latin name)	Dutch name	Cat. I-IV
Cathartidae	<i>Coragyps atratus</i>	Black vulture	III
	<i>Cathartes aura</i>	Turkey vulture	IV
	<i>Sarcorampus papa</i>	King vulture	IV
	<i>Andean condor</i>	Andescondor	I
Pandionidae	<i>Pandion haliaetus</i>	Osprey	II
Sagittariidae	<i>Sagittarius serpentarius</i>	Secretary bird	III
Elanus	<i>Elanus caeruleus</i>	Black-winged kite	IV
	<i>Milvus migrans</i>	Black kite	I-II*
Milvus	<i>Milvus</i>	Red kite	I
	<i>Haliaeetus indus</i>	Brahminy kite	IV
Ichthyophaga	<i>Ichthyophaga ichthyaetus</i>	Grey-headed fish-eagle	IV
	<i>Haliaeetus albicilla</i>	White-tailed eagle/sea eagle	I
Haliaeetus	<i>Haliaeetus leucocephalus</i>	Bald eagle	I
	<i>Haliaeetus leucogaster</i>	White-bellied sea eagle	III
	<i>Haliaeetus leucoryphus</i>	Pallas's fish eagle	I
	<i>Haliaeetus pelagicus</i>	Steller's sea eagle	I
	<i>Haliaeetus vocifer</i>	African fish eagle	III
Gypaetus	<i>Gypaetus barbatus</i>	Bearded vulture	I
Aegypius	<i>Aegypius monachus</i>	Cinereous vulture	I
Gypohierax	<i>Gypohierax angolensis</i>	Palm-nut vulture	IV
Neophron	<i>Neophron percnopterus</i>	Egyptian vulture	I-II*
Necrosyrtes	<i>Necrosyrtes monachus</i>	Hooded vulture	II
Sarcogyps	<i>Sarcogyps calvus</i>	Red-headed vulture	IV
Torgos	<i>Torgos tracheliotus</i>	Lappet-faced vulture	II
Trigonoceps	<i>Trigonoceps occipitalis</i>	White-headed vulture	II
	<i>Gyps fulvus</i>	Griffon vulture	I
Gyps	<i>Gyps himalayensis</i>	Himalayan vulture or Himalayan griffon vulture	I
	<i>Gyps rueppellii</i>	Rüppell's vulture	II
Pseudogyps	<i>Pseudogyps bengalensis</i>	White-rumped vulture	III
	<i>Pseudogyps africanus</i>	African white-backed vulture	II
Circaetus	<i>Circaetus cinereus</i>	Brown snake eagle	IV
	<i>Circaetus gallicus</i>	Short-toed snake eagle	IV
Terathopius	<i>Terathopius ecaudatus</i>	Bateleur	III
Spilornis	<i>Crested serpent eagle</i>	Crested serpent eagle	IV
Circus	<i>Circus aeruginosus</i>	Brown snake eagle	II
	<i>Circus cyaneus</i>	Hen harrier	I
Melierax	<i>Melierax canorus</i>	Pale chanting goshawk	IV
Accipiter	<i>Accipiter gentilis</i>	Northern goshawk	I
	<i>Accipiter nisus</i>	Eurasian sparrowhawk	I
Geranoaetus	<i>Geranoaetus melanoleucus</i>	Black-chested buzzard-eagle	II
	<i>Buteo</i>	Common buzzard	I
Buteo	<i>Buteo jamaicensis</i>	Red-tailed hawk	I-II*
	<i>Buteo lagopus</i>	Rough-legged buzzard	I
	<i>Buteo polyosoma</i>	Variable hawk	II
	<i>Buteo rufinus</i>	Long-legged buzzard	I

Pernis	<i>Pernis apivorus</i>	European honey buzzard	III
Harpia	<i>Harpia harpyja</i>	Harpj	III
Pithecophaga	<i>Pithecophaga jefferyi</i>	Philippine eagle	IV
Stephanoaetus	<i>Stephanoaetus coronatus</i>	Crowned eagle	III
Lophaetus	<i>Lophaetus occipitalis</i>	Long-crested eagle	III
Hieraaetus	<i>Hieraaetus fasciatus</i>	Bonelli's eagle	I-II*
	<i>Aquila clanga</i>	Greater spotted eagle	II
	<i>Aquila chrysaetos</i>	Golden eagle	I
Aquila	<i>Aquila heliacea</i>	Eastern imperial eagle	I
	<i>Aquila pomarina</i>	Lesser spotted eagle	II
	<i>Aquila rapax</i>	Tawny eagle	I-II*
	<i>Aquila verreauxii</i>	Verreaux's eagle	III
	<i>Phalcoboenus australis</i>	Striated caracara	I
Phalcoboenus	<i>Phalcoboenus megalopterus</i>	Mountain caracara	II
Polemaetus	<i>Polemaetus bellicosus</i>	Martial eagle	III
Polyborus	<i>Polyborus plancus</i>	Southern crested caracara	II
Microhierax	<i>Microhierax caerulescens</i>	Collared falconet	>15°C
	<i>Falco biarmicus</i>	Lanner falcon	I-II*
	<i>Falco cherrug</i>	Saker falcon	I-II*
	<i>Falco columbarius</i>	Merlin	I
	<i>Falco eleonora</i>	Eleonora's falcon	II
	<i>Falco jugger</i>	Laggar falcon	II
Falco	<i>Falco mexicanus</i>	Prairie falcon	I
	<i>Falco peregrinus</i>	Peregrine falcon	I
	<i>Falco rusticolus</i>	Gyr Falcon	I
	<i>Falco sparverius</i>	American kestrel	I-II*
	<i>Falco subbuteo</i>	Eurasian hobby	III
	<i>Falco tinnunculus</i>	Common kestrel	I
	<i>Falco vespertinus</i>	Red-footed falcon	III
Tyto	<i>Tyto alba</i>	Barn owl	I-II*
	<i>Tyto capensis</i>	African grass owl	IV
Phodilus	<i>Phodilus badius</i>	Oriental bay owl	IV
	<i>Asio capensis</i>	Marsh owl	III
Asio	<i>Asio flammeus</i>	Short-eared owl	I
	<i>Asio otus</i>	Long-eared owl	I
Aegolius	<i>Aegolius acadicus</i>	Northern saw-whet owl	I
	<i>Aegolius funereus</i>	Boreal owl	I
Athene	<i>Athene brama</i>	Spotted owl	IV
	<i>Athene noctua</i>	Little owl	I
	<i>Athene cunicularia</i>	Burrowing owl	II
	<i>Bubo africanus</i>	Spotted eagle-owl	II
Bubo	<i>Bubo. Bubo ssp.</i>	Eagle owl	I
	<i>Bubo capensis</i>	Cape eagle-owl	II-III
	<i>Bubo lacteus</i>	Verreaux's eagle-owl	III
	<i>Bubo virginianus</i>	Great horned owl	I-II*
Glaucidium	<i>Glaucidium brasilianum</i>	Ferruginous pygmy owl	IV
	<i>Glaucidium passerinum</i>	Eurasian pygmy owl	I
	<i>Glaucidium perlatus</i>	Pearl-spotted owl	III-IV*
Nyctea	<i>Nyctea scandiaca</i>	Snowy owl	I
Otus	<i>Otus scops</i>	Eurasian scops owl	III
	<i>Strix aluco</i>	Tawny owl	I
Strix	<i>Strix nebulosa</i>	Great grey owl	I
	<i>Pulsatrix perspicillata</i>	Spectacled owl	III
	<i>Strix uralensis</i>	Ural owl	I
Surnia	<i>Surnia ulula</i>	Northern hawk-owl	I

Annex 3: Sections of the Animals Act (*Wet dieren*) and the Animal Keepers Decree (*Besluit houders van dieren*)

Animals Act

Section 2.1 Cruelty to animals

1. *It is prohibited to cause an animal pain or injury or to harm the health or well-being of the animal without good reason or in excess of what is acceptable for this reason.*

Article 2.2 Keeping of animals

8. *Animal keepers are prohibited from withholding the necessary care from the animals they keep.*

Animal Keepers Decree.

§2 General standards of accommodation and care

Article 1.6 Keeping of animals

1. *The freedom of movement of an animal may not be restricted in such a way that unnecessary suffering or injury is inflicted on the animal.*
2. *An animal must be given sufficient space for its physiological and ethological needs.*
3. *If an animal is not kept inside a building, protection must be provided against inclement weather, health risks and, where necessary, predators.*
4. *Furthermore, the keeper of an animal kept in a building or cage must ensure that the animal cannot escape from it.*

Article 1.7 Animal care

Anyone who keeps an animal must ensure that an animal:

- a. *is cared for by a person who possesses the required knowledge and skills for the provision of animal care;*
- b. *is placed under the supervision of a person who is clearly capable of caring for the animal;*
- c. *that appears to be sick or injured receives care immediately in the appropriate manner;*
- d. *has adequate housing with sufficiently hygienic living conditions;*
- e. *is given an adequate amount of healthy food suitable for its species and its age in a manner that is appropriate for the animal's stage of development.*
- f. *has access to an adequate amount of water of appropriate quality or can meet its need for water in another manner;*
- g. *receives sufficient fresh air or oxygen.*

Article 1.8 Housing

1. *A space in which an animal is kept must have sufficient lighting and darkness to meet the animal's ethological and physiological needs.*
2. *Any housing, including the floor, in which an animal lives, and animal shelter facilities must be designed, built and maintained in such way that they do not cause the animal injury or pain and may not contain sharp edges or protuberances on which the animal can injure itself.*
3. *In the space in which an animal is kept, no materials and, where appropriate, no ground cover may be used that is unsuitable or harmful to the animal.*
4. *The materials referred to in the third paragraph can easily be cleaned and disinfected.*